EROL TOY EROL
TOY EROL TOY
EROL TOY EROL
TOY EROL TOY
EROL TOY EROL
TOY EROL TOY
EROL TOY EROL

EROL
TOY

EROL TOY EROL

EROL TOY

(1)

ACI PARA

EROL TOY

ACI PARA / Erol Toy / Kapak Düzeni: Fatin Yılmaz / Kapak Basımı: Tekin Ofset / Tomurcuk Matbaasında dizilip basılmıştır.

Roman Dizisi

40

4. Basım - Aralık 1976

MAY YAYINLARI
Babıâli Caddesi No: 19
Cağaloğlu / İSTANBUL
Telf: 27 71 61

EROL TOY

ACI PARA

MAY YAYINLARI

I.

Sabaha kadar uyuyamıyacak anlaşılan. Yatağın içinde bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor. Gözleriyle, göz kapaklarının arasına gelip çakılan olaylar, hayaller giderek canlanıyor. Ya bir pişmanlık kaplıyor içini. Ya bir umut. Sevinç ve üzünç, aynı anda birbirine dolanıp sarmaşıyor bazen.

Ve uykuyu, kendi isteğiyle kovuyor.

Biraz ağırlaşsa, biraz acısa gözleri, yeni bir dönüşle, kaldığı yerden sürdürüyor aklındakileri.

Karısı, yanı başında uzanmış, düzgün nefeslerle uyuyor olmalı. Kimbilir... Belki, o da, düş görüyordur. O da, geleceği kuruyorsa, mutludur uykusunda.

Az mı direnmişti karısı. «Lehimci, yaz geldi, kent boynunu büktü mü, bir üzünç kaplıyor içimi. Komşular, bağların yeşili arasında, yaz sıcağını duymadan yaşamıyor mu, yüreğim sızlıyor. Mahallenin tüm ağırlığı benim omuzlarıma binmiş gibi sayıyorum kendimi. Neden bizim de bir bağımız olmasın? Birkez karar verirsek. Birkez, biz de yapalım deyiversek, olur.

Şu yeryüzünde, şu eski damla, dükkândan başka tek sığınağımız yok. Sakın alınma. Benim istediğim sığınak değil. Tam tersi... Yaz sıcakları kentin üstün-

de bulutlandı mı, çocuklar boyunlarını büküyorlar. Hele komşularımızın, Tanrı eksikliklerini göstermesin, sepetlere doldurup getirdiği üzümleri gördüklerinde... O anda yüzlerine bakamıyorum inan olsun.

Biz de kentin en bir köklü esnafıyız. Neden bizim de bir bağımız yok, der gibilerden bir bakıyorlar suratıma. İçim gidiyor.

Söz açıldıkça dersin. Senin babandan kalma bir çayiçi tarlan olacak. Varalım gidelim, kendimize bir bağ dikelim ordan. Dikelim ki, yaz geldi mi, biz de bağların serinliğine kavuşalım. Mahallenin kimsesizliğinden kurtulalım.»

Karısı böyle dedikçe gülüyordu Hüsnü. «Sen,» diyordu. «Sen o toprakları var sayıyorsun anlaşılan. Yıllar önce, çay basmış. Çayın içinde kalmış oraları. Tümden taşa kesmiş. Ve de bir yağmur inse gökten. Dağlarda karlar erimeye başlasa, çay, adam boyuna yükselir ki, mandalar geçemez. Sil aklından bunları...»

Silmiyordu.

Silmiyecekti de...

Yine girmişlerdi işte aklına.

Ve şimdi, geçmişin üzünçlerini düşünüp yeriniyor. Geleceğin umutlarını düşünüp seviniyordu Hüsnü.

Şimdi vardığı karara, dört beş yıl önce varıverseydi.

Karısının dürtüklemelerine omuz silkmeseydi...

Silkmişti. Ve her defasında bir neden bulup, örtmüştü konunun üstünü.

Oysa biliyordu. Karısının çırpınmaları kendileri için değildi. Kendilerinden geçmişti çoktan. Bundan böyle onların işi, bir lokma, bir kefene kalmış. Şimdiye değin nasıl sürdürmüşlerse yaşamı, bundan sonrası da öyle gider. Dükkân nasıl besledi onları, yine besler.

Ama, çocuklar var. Ve çocuklar için bir yarın güveni gerekli.

Dönem eskisi gibi değil.

Esnaflık durmadan yitiriyor kendini. Yeni yeni buluşlar çıkıyor ortaya. Yeni yeni, araçlar. Eskilerin pabucunu dama atıyor.

Eskiden bir dükkân, koca bir aileyi geçindirirmiş. Geçindirirdi... Şimdi öyle değil. Biraz üredi mi kişi, biraz çoğaldı mı, hemen yeni bir güvenlik kapısı aramak zorunda.

Bunu üç dört yıl önce düşünseydi...

Yüzünü buruşturdu Hüsnü...

Yatağında döndü yeniden.

Kız aklına geldi mi, bir türlü kesin bir karara varamıyordu. On dört yaşına giriyordu İnci... Ve şimdi yanında uzanan kadın, on beş yıldır her derdini çekiyordu o'nun. İlk çocuğu kız olmuştu. Sonra iki oğlan vermişti toprağa. Doktorsuzluk, ilâçsızlık yüzünden.

Ve şimdi de, yedi yaşına basacak, bu yıl okula başlıyacak bir oğlan vardı. Oktay...

Onu uykusuz bırakan tartışma da o yüzden çıkmıştı.

Bu kez diretmişti karısı. Taş olsun senin dediğin yer. Su içinde kalsın. Bir gidelim, bakalım. Belki sığınacak bir karış toprak bulurüz. Salt Oktay'ı okutacak kadar bağ sahibi oluruz. Direnme, olur de...

Aklındaydı bu Hüsnü'nün.

Gizlice gidip bakmıştı topraklarına. Bakmış ve bir umut ışığı parıldamıştı içinde. Çay artığı biraz yer vardı. Vardı ya, tümden taşa kesmişti. Olanaksız bir çaba olurdu orda uğraşı. Bunu anlatamıyordu.

Anlatamayınca da, giderek isteklisi olmuştu bu düşüncenin. Bir denerlerdi. Denemek, mutlaka yarar sağlardı kişiye. Zarar değil. Hiç olmadı, mümkünsüzlüğü anlarlardı ya. Bir daha başının etini yemezdi karısı ya... Bu bile yeterdi...

Oğlan okula başlıyacak yaşa gelince varmıştı bu karara daha çok. Kız okulu bitirirken hiç böyle değildi...

Üzüntü giderek arttı.

Suç kendisindeydi. Hiç kimsede değil. Kız, okulunda parmakla gösteriliyordu. Salt sınıfın değil, tüm okulun en çalışkan öğrencisiydi. Öğretmenleri üstüne titriyorlardı. O yüzden çoğuyla ahbap olmuşlardı. Sınıf öğretmeniyle, başöğretmenle...

Mahalleli nasıl kıskanıyordu?

Öğretmenler, Hüsnü'nün evine gelip gittikçe oturmaya, nasıl üşüşüyorlardı?

Bunları değerlendirememişti o... Değerlendirme olanağı yoktu ki... Suçladı kendini. Kim demiş? Vardı bu olanak. Yaratılmıştı. Salt kendi budalalığından kaçırdı.

Kız okulu bitirmişti. Hem de birincilikle. Tüm öğretmenler, tenekeci dükkânını uğrak haline getirmişlerdi. «Hüsnü efendi,» diyorlardı... «Hüsnü efendi... Bu çocuk okumalı. Öyle akıllı. Üstelik öylesine çalışkan ki... Eğer okursa, işte buraya yazıyoruz. Mutlaka bir büyük görev alır. Yargıç olur, avukat olur, doktor, mühendis olur. Yeter ki okusun...»

Onlar gelip konuştukça, ya da bırakıp gittiklerinde yankılanıyordu bu kelimeler. Yargıç, avukat, doktor, mühendis... Uzuyordu durmadan. Büyüyordu kafasının içinde. Ben, Lehimci Hüsnü, bayan yargıcın babası...

Giderek bir okutma hevesi uyandı içinde. Okumalıydı kız. Madem bu kadar akıllı, bu kadar çalışkan. Varsın okusun. Okusun ya, nasıl?

İşte burda, düğümlendi istekler.

Bir çocuğun, kasaba dışında yatılı okuması için, yılda en azından beş yüz lira gerekliymiş. Tüm yaşamı boyunca beş yüz lirayı görmedi ki Hüsnü... Bunu nasıl öder? Bir yıl boyunca salt bunun için çalışıp didinse bile, olanaksız bu... Bir güven kaynağı, bir inan dayanağı olsa... Belki o zaman, gözünü kapayıp atılır bu işe. Yok ki...

Veysel Bey, yol etmişti dükkânı. Çarşıya her inişinde uğruyor. Uzun uzun bunları anlatıyordu. «Gör

bak,» diyordu. «O zaman, tüm kasabalı, bir dertleri olduğunda sana koşacak. Çözümlemek için hep kızından akıl alacaklar.»

«Kız çocuğu okuyup n'olur,» demişti ilk zamanlar. «Öyle deme,» diye bir hörlemişti Veysel Bey «Şimdi kız oğlan yok. Herkes eşit. Herkes, kendi yeteneklerine göre yükselme olanağına sahip. Ben tanığım. Tüm öğretmenler tanık ki, senin kızın da bu hakka herkesten daha çok layık.»

O böyle dedikçe, babalık onuru okşanıyor. Oluru bastırıyordu Hüsnü. Bastırıyordu ya, iş okutmanın gereklerine gelince, zınk diye kalıvermişti.

Hiç unutmaz.

Veysel Bey yine gelmiş, kahvesini höpürdetirken, söze dalmışlardı.

— Bak Hüsnü efendi. Bir öğretmenin ne çıkarı var bunda? Sen ister okut çocuğunu, ister okutma. Benim ödevim, bizimle ilişiği kesilene kadardır. Ne var ki, büyük bir gelişim görüyorum bu çocukta. Eğer olanak tanınırsa, bizi utandırmayacağına güven duyuyorum.

— Biliyorum beyim. Hep birincilikle bitirdi okumayı. Çok iyi biliyorum.

— Benim dediğim de bu. Bu cevher işlenmeli. Ana - babasının ve yurdumuzun hizmetine verilmeli. Bizim onurumuz odur. Bir öğrencimizin, bizden ötede bulunması. Aslını ararsan bir bahçıvandan farkımız yok bizim. Düşün bir. Bahçıvan, dikip yetiştirdiği ağacın meyve vermesinden nasıl mutlulanır. Baharda çiçekle donanmasından nasıl sevinir. Bizimki de o işte. Bir çocuğun, elimizden çıkıp, büyük bir ödeve aday olması. Bilgi, meyvedir Hüsnü Efendi. Meyvelerin en yararlısı. Çünkü, insanların kafasına güç verir. Bize de bunun övüncü kalır.

— İyi ama Beyim. Çok para istermiş okutmak. Ben bunca parayı yetiştiremem ki...

Duraklamıştı ilkin Veysel Bey. Sonra bir ışıltı belirmişti gözlerinde.

— Tüm sıkıntın bu mu?

— Başka ne olabilir?

— Ben başöğretmenle konuşurum. Devlet, böyle cevherli çocukların yetiştirilmesini üstüne alıyor. Bir kağıt yaptırırız muhtardan. Bir dilekçe yazar, başvururuz Milli Eğitime. Bir çok sınav açılıyor. Parasız okumak için. Ortaokullar var, Liseler var ve hiç olmadı Köy Enstitüleri var. Tüm sınavlara girer. Başaracağına inanıyorum ben. Ama, hiç olmadı, Enstitüye gider. Bir köy öğretmeni olsa. Ordan çıkıp, bir köye bilgisinin meyvesini taşısa bile, yine başarıdır. Düşün bir, Öğretmen babası olmak da iyi değil mi?

— Bilmem ki...

— Bilmeyecek bir şey yok. Eğer, o sınavlara girmek de masraf kapısı, ben onlara dayanamam, dersen, biz Enstitü işini kotarırız. Başöğretmenle birlik olur, gerekli işlemleri, yerine getiririz. Oranın sınavları hem yakında yapılıyor. Hem de masraflarının çoğunluğunu devlet ödüyor. Oldu bu iş. Sen hiç karışmayacaksın. Yeter ki söz ver çocuğa, izin ver.

— Beyim, ben bu kasabanın en köklü esnaflarından biriyim. Muhtara gidip, yoksul kâğıdını nasıl çıkartırım. Sonra alay etmezler mi benimle?

— Sen karışmayacaksın dedim ya. Her ne gerekiyorsa, biz yerine getireceğiz. Tamam mı?

— Siz akıllı insanlarsınız. Öğretmensiniz. Madem, öyle karar verdiniz, bana uymak düşer...

Sevincinden uçmuştu Veysel Bey... Sanırdın ki, kendi çocuğu İnci. Sanırdın ki, «Tayyare Piyangosu» vurmuş. Bu öğretmenlerin işine hiç akıl sır ermiyor. Biraz tembel olsa çocuk. Biraz geç öğrense bellettiklerini, sopadan canını çıkarırlar. Bir de okuma gücü olanların, okumasına olanak sağlandı mı, uçarlar sevinçlerinden.

Gerçekten iyi insanlar bunlar. Salt kendi görevleri içinde, okutup belletmekle yetinmiyorlar. Yoksul çocuklarının gelişmesi için çırpınıyorlar. Ama, arada

inatları, kendi bildiğinden öte bilgi tanımayanları da varmış. Kaç esnaf, çocukları için yakınmıyor mu bunlardan. Yakınıyorlar. Öyleyse şimdi yaptıkları... Demek çocuklarda iş yok. Eh, elbet. Herkesin çocuğu Lehimci Hüsnü'nün kızı gibi akıllı olacak değil ya...

Kendi kendine kasılıyordu dükkânında.

Veysel bey gelip gidiyor. Bir takım kâğıtlar imzalatıyordu o'na. İmzasını atmasını bilmezdi Hüsnü. Utanarak söylemişti bunu Veysel Beye... O güldü. «Kolay,» dedi... «Bak, şöyle yan yana yukarıdan aşağıya iki çizgi çek. Sonra ortalarından tek basamaklı merdiven gibi böl. Bir iki dolaştır kalemi. Senin imza oldu...»

Dediğin yaptı.

Kâğıtlar imzalandı.

Gerekli yerlere gönderildi.

Ve her akşam, bülbül gibi şakıyan kızını dinlemeye başladı Hüsnü.

«Ordan çıkanlar, isterse daha büyük okullara gidebiliyormuş baba,» diyordu kız. «Ben de öyle yaparım. Bir yandan bilgimi yeni kuşaklara aktarırken, bir yandan da çalışır, daha büyük okulların sınavlarına girerim. Başarırsam, giderek daha büyük okullarda öğretmen olurum.

Kimbilir. Bakarsın bir gün lise öğretmeni olmuşum. Olunuyormuş. O zaman, burda okul açılırsa, hemen buraya verirler beni. Açılmazsa, ışıklı büyük kentlere gideriz. Siz çalışmazsınız artık. Ben ne güne duruyorum.

Oktay'ın okuması daha kolaylaşır. Büyük kentlerde okul çok. Bakarsın benim okulumda okur. Ama, hiç yardım etmem o'na. Kendisi çalışıp öğrenmelidir. Yoksa bir işe yaramaz edindiği bilgi. Kendi çalışıp öğrenirse, okuması kolaylaşır.

O zaman, istediğimiz yerine gelir. Ben olmadımsa, kardeşim ne güne duruyor. Okur bir iyice. Doktor, Mühendis, Yargıç olur. Bir düşünün kendinizi. Kızınız öğretmen. Oğlunuz, yargıç ya da doktor...

Herkes örnek alır sizi.

Kendileri okuyamamışlardı. Ama, çocuklarını bir okuttular ki... Ve sizden güç alır pek çok yoksul. Onlar nasıl okuttular, der. Biz de okutalım. Okusun kentimizin çocukları. Okumak gibisi yok. Biz de bir öğretmen anababası olalım hiç değilse. Ve çocuklarımızın kendi başlarını kurtarmasını sağlayalım.

Tüm kasabaya örnek olacaksın sen baba.

Öyle ki, bir gün şöyle konuşacak kasabalı; Bizim Lehimci'nin Oktay'ı, başı göğe eren binalar yapıyormuş. Bakmaya çabalarsan, şapka başından uçuyormuş ki... Kim Oktay, diyecekler. Canım hani bilmiyor musunuz? Lehimci Hüsnü'nün ufarağı. Çipil bir oğlandı. Sümüğünü silemezdi hani...»

Oktay atılıyordu bu söz üstüne. «Kim kız? Sümüğünü silemeyen kim?»

Ve bir boğuşma başlıyordu evin içinde. Kardeşini kucaklıyor, öpüyor öpüyordu İnci. «Bu, benim sözüm değil ki Oktay... Başkaları söyleyecek bunu. Küçümsemek, kıskançlığını belirtmek ya da duyduğu saygıyı daha bir abartmak için.»

Bazen kaptırırdı kendini Hüsnü.

Tüm bunlar gerçekleşmişcesine...

Oktay, dördünü yeni bitiriyordu daha. Ama, öyle heyecanlı anlatıyordu ki kızı, kendini kaptırmamak mümkün değil.

Esnafın, hacı hoca takımının en önde gelenleri dükkânına doluştuğu zaman da, bu inancın içindeydi Hüsnü.

Bir iş vardı bu gelişlerinde. Bir iş vardı ya, ne? Bir türlü çıkaramamıştı ilkin. Çırak, kahveleri koşturduktan sonra, bir ağızdan giriştiler söze.

— Sen kızı okutma kararı almışsın öyle mi?

— Eski köye yeni âdet mi çıkaracaksın?

— Kız çocuğu okur da n'olur?

— Onun bir ödevi vardır. Kocasının keyfini yerine getirmek.

— Bundan ötesi yaraşmaz.

— Hey Tanrım, ne işler açıyorlar bizim başımıza.

— Avrat kısmı da okur yazar oldu mu, nasıl yürür ev düzeni?

— Hadi zorladılar, ilkokula gönderdik. Daha ne istiyorlar?

— Hadi onlar istiyor ahretlik. Ya bizim köklü esnaflarımıza ne demeli?

— Şaşkınlık bu. Şaşkınlık ki hem de nasıl.

— Olası mı? En temiz, en iyi bildiğimiz kişiler, kızlarını okutmaya çabalasın.

— Hep o öğretmen diye aramıza karışan Şeytanların işi bu.

— Kemal'in, avratları tümden soyduğu yetmiyormuş gibi, şimdi de İsmet, aile düzenimizin içine uzattı elini.

— Biz, çarşaftan çıkan avratın nikâhı bozulur derken.

— Şimdi kızlarla erkekleri yan yana okutacaklarmış. Hem de, ikisi de ateş ve barut olduğu bir dönemde. Bir başka anlamı var bunun.

— Bolşevikler öyle yapıyor ya. Orda din iman kalmadıktan öte, nikâh ve aile de kalmamış.

— Benim bir asker arkadaşım vardı. Kırım göçmenlerinden. O anlatırdı. Kocası eve varıyormuş. Baktı ki, kapıda bir kasket asılı. Yüzgeri. Hemen anlarmış karısının bir başkasının koynunda olduğunu.

— Bu bizim ne dinimizle bağdaşır, ne milliyetimizle.

— Şerefsizim başıma öyle bir şey gelse, ikisini de keserim. Hem de kıtır kıtır.

— İşte geliyor ya. Şimdi bizim kaç yüz yıllık esnaf bakiyesi Hüsnü'müz bile kızını bir Bolşevik yuvasına gönderiyor ya. O enstitü müdür, ne karın ağrısı ise, orda ne dolaplar dönüyormuş.

— Ya ya... Ben de duydum. Kızlarla oğlanlar, aynı sırada yan yana oturuyorlarmış.

— Öğretmenler diyorlarmış ki, birbirinize sarılın. Sıkıca sarılarak öpüşüp koklaşın. Derslerinizi böyle dinlerseniz, not verir, sınıf geçiririz. Yoksa çaktınız.

— Ben daha korkuncunu duydum. Ceninleri, okulun helâlarından çıkarıyorlarmış.

— Eh, elbet öyledir birader. Sen dersi sarılıp, koklaşarak dinle. Oradan çıkınca, birlikte sarmaş dolaş oyunlar oyna. Sonra da aynı yatakta birlikte yat. Taş dökecek değilsin ya. Elbet cenin çıkaracaksın. Var mı bunun ötesi...

— Hadi herkes bildiğini okusun. Ya bizim köklü esnaflarımıza ne demeli? Kasabanın orta yerinde, «geyik» gibi dolaşırlarsa...

— Dolaşırlar mı? Esnafa söz yok ağanın oğlu. Esnaf bu ülkenin en bir namuslu adamıdır. Bilmediğinden kanmıştır. Saflığından. Şimdi öğrendi ya, artık gör bak...

— Esnaflık töresini yerine getirmek gerek. Bizim, din ve ulusal değerlerimizle çatışan bir işe girmemek gerek. Değil mi Hüsnü?

Hüsnü hiç ses çıkarmadan, konuşmaları dinlemişti. İlkkez ona bir şey soruyorlardı. Deminden beri sözün salt kendi üstünde dolandığını çok iyi anlamıştı. Ama, birden sorulunca yine de şaşırdı. Ne deseydi şimdi. Biliyordu. Bunca tanınmış kişi bir işin üstüne gelirse bir kez, olmaz demenin mümkünü yok.

Ama, söz verdi Veysel Beye. İşlemler bitmek üzere.

Bu gün yarın çağıracaklar kızı sınava. Ve kız, sevincinden uçuyor.

Daha şimdiden, öğretmen olunca yapacaklarının hayaline dalmış. Sarsıp uyarmak kolay mı? Değil... Hiç değil. Ama, anlatamazsın bunlara. Direnmeye kalksa, çarşının içinde gezdirmezler. Ardından, önünden demediğini komazlar.

Ona söz bile bırakmadılar işte sordukları soruyu, yine kendileri cevaplıyor.

— Lehimci ne diyecek?

— Bir aldatmacaya gelmiş işte. Hemen toparlanır.

— Esnaflık töresi. Ahilik yasası, herkesin büyük sözü dinlemesini gerektirir. Biz mi iyi biliriz bir işin yararını, kıçı kırık bir öğretmen mi?

— Elbet biz iyi biliriz.

— Biz iyi bildiğimizden de, aldanmış bir yoldaşımızı korumak görevi, yükümümüzdür.

— Sen sen ol Hüsnü efendi, bir daha kanma o dinsizlerin dediklerine. Hemen vargit. Ben vazgeçtim bu işten. Kızı göndermiyorum. Okumasın. Ev işi öğrensin, de.

— Ve bir zorluk çıkarırlarsa, babası ben değil miyim, de çık işin içinden.

— Korkma. Kimsenin evlâdını, ondan izinsiz koparıp alamazlar.

— Bütün bir yaşamını pişmanlık içinde geçirmekten yeğdir bu.

— Bir baba, kızını niye yetiştirir? Kendi eliyle düğününü, derneğini kurmak için değil mi?

— Elbette. Her halde elin yabanına av olsun diye değil.

— Sen sözümüzü dinle.

— Durma var git. İlet hemen kararını. Bakarsın, önüne engel koyarlar.

Ve dediklerini yaptı Hüsnü.

Boynunu bükerek girdi Veysel Beyin yanına. Anlattı kararını.

Hiç ses etmedi Veysel Bey. Masasının gözünden, tamamlanmış kâğıtları çıkardı. Tek kelime söylemeden uzattı. Ve Hüsnü'nün boynu büküklüğüne bir yeni dert eklemek ister gibi.

— Yazık ettiniz kıza. Dilerim ki, pişman olmazsınız, dedi.

Nerden aklına gelmişti bu acı olaylar şimdi.

Ne gereği vardı?

Unutmak istediği şeylerin tüm ayrıntılarıyla belleğinde canlanmasının bir anlamı olmalıydı. Birden buldu. Vardı elbet. Eğer bir karar verirse, dönmemeliydi bundan. O zaman, dönmeseydi, kızı çoktan öğretmendi şimdi. Yine bir karar vermişti işte. Olanaksız bir yerde, bağ dikmeye çabalıyacaktı. Kasabalı yine engel olmaya kalkışırsa...

Nemide kocasının uyuyamadığını biliyordu. Şimdi bir söz atsa. Bir kıpırdansa, canını sıkardı. Kimbilir neleri düşünüyor?

Ama, hiç böyle yapmazdı ki. Yatağa uzandı mı, ya sarılırdı karısına. Ya da, başını yastığa koyar koymaz, uykuya dalardı. Bu gün öyle değil. Durmadan döneniyor yatağın içinde. Belli ki tedirgin.

Yıllar önce veremediği bir kararı vermiş olmanın tedirginliği bu. Kaç kez istemişti kocasından. Bir bağımız olsun, demişti. Hep kapatırdı bu konuşmayı. Bir bağları olsaydı, kızı okuturlardı. Engellemeseler, çoktan okumuştu bile... Engellemişlerdi.

Kız çok ağlamıştı. Okumak, öğretmen olmak istiyorum diye. Bir kızmıştı ki Hüsnü... Senin kulağını bir delen var, bunları sana bir öğreten oluyor diyerek. Dövmüştü. İlk kez dövmüştü. İnci, ondan sonra kesmişti sesini. Ama, biliyordu. İçinde kanayan bir yaraydı o... Büyüdükçe daha içleniyor, daha kapanıyordu içine...

Kız çocuğudur. Unutur, demişlerdi. Demişlerdi ya, unutmuyordu. Bağ, sorununu aklına koyan da oydu... «Ana» demişti bir gün. «Ana yoksulluğumuzdan ben okuyamadım. Bak, Oktay büyüyor. Yakında okula başlıyacak. Bari o'nu okutalım. O işe yaramaz toprakları adam edelim. Bir bağ dikelim. Oktay okulu bitirinceye yaparız bu işi. Sonra okutalım oğlanı. Benim gibi olmasın o... Okusun... Bir doktor, bir mühendis ya da bir öğretmen çıksa, en azından övünürüz. Lehimci Hüs-

nü'nün oğlu derler. Doktor olmuş. Bir bilseniz ölüyü ayağa kaldırıyormuş.»

Nasıl göğsü kabarıyordu bunları söylerken İnci'nin. Yeni yeni şekillenmeye başlayan göğsü, nasıl inip kalkıyordu. Biz, çalışalım, diyordu. Çalışalım... Yeter ki Oktay okusun. Okumasa bile bir bağımız olur. Kötümü... Bağ sahibi oluruz bir bahaneyle...

Kızı Nemide'ye söylemişti. Akıllı kızdı İnci... Öğretmenleri öyle demişlerdi. Hem her yıl birincilikle geçmişti sınıfını. Tabii akıllı kızdı. Nemide'nin kızıydı o... Lehimci Hüsnü'nün kızıydı... Baylan büyümemişti eşraf çocukları gibi. Ama, yine de akıllı çıkmıştı işte. Şimdi durmuş durmuş, aklına bir burgu sokmuştu hiç yoktan.

Daha bir kez gidip, o tarlaları görmemişlerdi. «Çay götürmüştür,» diyordu Hüsnü. Bir gün merak edip, söz arasında soracak olsa, «çay başmış yıllar önce. Ne sınır kalmış, ne bir iz... Çay götürmüştür artık. Tarla falan yok... Olsa bile tüm taş kesmiştir. Çayın yıllar boyunca getirip yığdığı taşları ayıklamak, oradan bir karış toprak açmak, ölümden beterdir. En iyisi unutmak oralarını. Unutmak, bir daha adını anmamak.

Bir duyan, öğünüyor sanır. Tüm kasabaya rezil oluruz. Hüsnü, tüm taş kesmiş çayiçine sahip çıkıyor derler. Ne ekilir, ne de bir tutam ot biter o topraklarda. Böylesi bir yer için ben adımı kalp edemem.»

Böyle kapanırdı bu konu. Yıllar geçerdi aradan. Bir gün konuşulurken, yine açılır. Aynı şekilde sonuçlanırdı. Kız, içli içli öyle söyleyince, kapatmamıştı artık Nemide. Her sabah, her akşam, o topraklardan söz ediyordu. Çayiçinin en verimli toprak olduğunu, orada dikilecek bir bağın bütün bağcıların parmağını ağzında bırakacağını anlatıyordu.

Gülüyordu Hüsnü... Gülüyordu ya, giderek, o'nun da tedirgin olduğunu anlıyordu Nemide... Giderek o da istemeye başlamıştı bunu. Yalnız karar veremiyordu daha... Bilirdi Hüsnü'sünü. Çok iyi bilirdi. Kaç

yıllık «âyaliydi» o'nun. Kapıdan girişinden anlardı düşündüğünü.

Sonunda olmuştu. Bu akşam, yemekte muştulamıştı Hüsnü... Günlerdir süren dırdıra bir son vermek amacıyla, bu gün çayiçine gitmişti. Gördükleri o'na da cesaret vermişti. Çay, eski yatağından çekilmiş, yeni bir yatak açmıştı kendine. Hüsnü'nün toprağının bir elli dönüm kadarı, su altından kurtulmuştu. Yalnız...

Düşünceliydi yalnız'dan ötesinde Hüsnü... Olacak gibi değildi bu iş... Tüm taşa kesmişti tarla. Bir damla toprak, bir damla kum bile görünmüyordu. Sıkışmış, yan yana, üst üste dizelenmiş, binlerce, milyonlarca taş... Sadece üstte olsalar, bir daha... Ama, kazdıkça, taş çıkıyordu. Altında toprak vardır dedikçe, umudu boşa gidiyordu kişinin.

Toprak değildi orası. Ama, bakarsın bir meraklısı çıkardı. Belki satılabilirdi. Eğer böyle bir alıcı çıkarsa, orayı satar, daha verimli bir yerden, daha az bir parça alabilirdi... Ama, yok pahasına giderdi.

Yemek nasıl yendi, sofrayı kim topladı bilmiyor Nemide. «Hayır, demişti kocasına. Bizim oradaki topraklarımız, en verimli topraklardır. Bilmez misin? Çayiçleri, en güçlü bir yerdir. Alan adam nasıl yapacak orada bağı? Taşları ayıklayarak değil mi? Biz ayıklarız. Kendimiz. Sen söylemiyor musun, artık tenekecilik giderek yitiyor diye. Hele bu bidonlar çıktıktan sonra, kimbilir nasıl kesatlaşacak işin. Aliminyum derler bir madde de çıkmaya başlamış yeni yeni... Yarın öbürgün onlar da başlarsa tenekecilik zenaatıyla savaşmaya, büsbütün işsiz kalacaksın. Şimdiden hazırlığımızı yapalım. Şimdiden bir bağ dikip, o günleri karşılayalım.

Yoksa bitiktir halimiz. Ben giderim. Sen götür, göster toprağı bana. Gülmüştü kocası. Gülmüş, «toprak yok ki kadınım,» demişti. «Olsun» diyordu Nemide. «Olsun. Ben bulur çıkarırım o toprağı. Sen göster yerini.» Kız atılmıştı bu arada. «Baba, çalışalım biraz.

Bizim de bir bağımız olsun. Yazın göçeceğimiz, sabahleyin, gün doğmadan asmasından üzüm koparıp yiyeceğimiz, güzün sattığımız üzüm parasıyla yeni yeni giyineceğimiz bir bağımız.»

«Ortak bakalım,» diyordu Hüsnü... Bunlar şimdiye hiç dışarı işi işlemediler. Evet, arasıra tezgâh dokurdu. Ama, iplik ateş pahası olmuştu. Bir topu, kırk liradan, yüz liraya fırlamıştı. Kastarıydı, tarağıydı derken, bir top ipliğin dokuma maliyeti yüz yirmibeş lirayı geçiyordu. Dokuyacağın bez, peştemal, çarşaf ise elli metreyi bile bulmazdı. Toptancılar iplik satıyor, dokuma alıyorlardı. Ama, ne hikmetse, durmadan iplik fiyatları artarken, dokuma fiyatları da düşüyor. Nemide eli hamur karnı aç kalıyordu.

Ne olsa ev işiydi o... Şimdiyse, tarla işine geçecekti. Ev kadınının toprakla uğraşması ölüm demekti. Kendine ne kadar zor geliyorsa, onlara daha zor gelecekti bu. Biliyordu. Kendinden biliyordu. O, oturduğu yerden, teneke makaslamaya, lehim eritmeye, alışmıştı. Tenekelere şekil verirken bile ayağa kalkmazdı. Ot minderinin üstünde oturur. Bacağının arasına sıkıştırdığı tahta huni üstünde, tahta çekiçle döverdi onları.

Şimdi birden toprağa saracaktı. Kolay değildi. Bir koca yaşamı oturarak geçirmiş Hüsnü için, tarlada eğilip kalkmak. Kolay değildi, ellerinin altında istediği şekili alan yumuşak tenekelerden sonra, taş ayıklamak. Evet, elini keserdi tenekeler. Sıcağın, o ince yumuşaklık altındaki keskin sertliğin etkisiyle tüm parmakları, avucunun içleri nasırlanmıştı. Ama, o zenaatıydı. Çocukluğundan beri öğrendiği, yaptığı işti. Topraksa, hiç bilmediği. Dilinden anlamadığı bir yeni alandı onun için. Korkuyordu açıkçası... Kendinden korktuğu kadar da, çocuklarından, karısından korkuyordu. Güneş çarpardı alanda. Saçak altına alışmış kişiler, birden güneşe çıkınca, çarpılırdı. Yorgunluk, ham bedenlerini hasta ederdi. İş açılırdı başlarına.

Anlattı bunları. Ama, duymuyorlardı o'nu. Dinlemiyorlardı. Bir tutku sarmıştı içlerini. Oktay bile küçücük başına bakmaksızın, «Baba,» demişti. «Baba dikelim bir bağ. Ben de ayıklarım taş. Durmayalım.»

Daha fazla direnemezdi artık. Madem kendileri istiyorlardı. Becerebildikleri kadar giderdi. Daha üçüncü gün cayacaklarından, heyecanlarının geçeceğinden güvenliydi Hüsnü. Onların da gönlü olsun, içlerinde «ukde» kalmasın diye olur dedi...

Ve bu kelime ağzından çıktığı andan sonra, asıl heyecanlananın, asıl isteklenenin kendisi olduğunu görerek şaştı. Sanki, yıllardır yüreğinin köşesinde saklanmış bir gizli zemberek birden boşanmıştı. Kalbi küt küt atıyor. Gözleriyle, gözkapakları arasında binlerce hayal dolaşıyordu.

İnci, tek başına toplamıştı sofrayı. Birden büyüdüğünü sezinlemişti o'nun. Vücudu şekillenmeye başlamıştı. Gelecek yıl, eşiğini aşındırmaya başlarlardı. Güzel kız olacaktı İnci... Tıpkı anası gibi...

Sofrayı toplamış, kaynak, köpüklü kahvelerini uçar gibi getirmişti anasıyla babasına. Küçücük ayaklarının burunlarına basarak yürüyor, daha pek belli olmayan kalçaları, rüzgâr değmiş asma yaprakları gibi sallanıyordu.

Şaştı Hüsnü. Herşeyi bağlarla ölçmeye başlamıştı bir anda. Sanki daha yarım saat önce, bu işin güçlüğünü, olmazlığını söyleyen o değildi. Kızının perçemlerini, püsküllü filizlere, küçücük burnunu tombul razakilere benzetiyor. Aklından geçen bu benzetmeler, heyecanını giderek artırıyordu.

Yatağa uzandığı zaman da devam etmişti heyecanı. Konuşmak istemiyordu. Bir kelime çıkarsa ağzından, sabaha kadar konuşacağından kuşkulanıyordu. Uyutmayacaktı hiç birini. Bilirdi çay toprağının verimini. Daha çok küçükken esnaflığa başlamıştı. Babasının çay kıyısındaki toprakları ekip biçtiği zamanları anımsamıyordu bile. Ama duymuştu.

Nasıl anlatırdı babası. Topraklarımızı çay basmadan önce, diye başlar, ballandıra ballandıra nasıl anlatırdı. Bostanlarının tekini, bir adam zor taşırmış. Buğday desen, kol kadar olurmuş başağı. Ara sıra su basarmış tarlayı. Tanrı'nın verdiğinin tümünü götürür gidermiş ama, ertesi yıl... Su basmadığı yıllar, bire bin, çıkartırmış acısını...

Şimdi çay iyice uzaklaşmış artık. Kendi gözleriyle gördü. Çıkardıkları taşlarla, güçlü bir set yapabilirlerse suyun önüne, hiç bir zaman aşamaz çay.

Yeterki, bir kez daha bu tarafa doğru yatağını değiştirmeye kalkmasın. Hiç belli olmaz ki, suyun ne yapacağı. Bir bakarsın, yükselmiş, çitleri aşıncaya kadar kabarmış. Ve önüne gelen her şeyi yıkarak, bambaşka bir yerden açıvermiş yatağını. İşte o zaman, her şey yitti. Ne baş kalır, ne tarla umudu. Yıllarca uğraşıp topladığın taşlar, killi taş yığınlarının altında görünmez olur. Kurur kalır. İşin yoksa, paran da çoksa, uğraş dur yeniden.

Arada bir, böyle acı sahneler de geliyor gözlerinin önüne. Canı gidecekmiş gibi kıpırdanıyor yatakta. Heyecanla kalkmak geçiyor içinden. Tutuyor kendini. Karısı uyanıverir. Yarın, şimdiye hiç yapmadıkları bir işi yapacaklar. Yorulacaklar. Hem de bilmedikleri derecede. Bir de uykusuz kalırsa, daha ilk günden hastalanabilir.

Sonra tüm hayalleri içinde boşanan zembereği unutması gerekir artık. Oysa, kızının karısının sözleri bir bir gelişiyor içinde. Tarlaya atılmış bir tohum gibi, zaman geçtikçe, birer kelime olmaktan çıkıyor. Birer olay haline geliyor.

Sıra sıra dizilmiş asmalar. Salkım salkım üzümler. Çokaklar arasında durmadan çalışan işçiler. Daha sonraları büyük bir kule... Daha çayın başından görünen kırmızı kiremitleriyle, işte diye parmak uzattıran cinsinden.

Çay yatağının altından çıkarılan su buz gibi olur. Hafif ve soğuk. Bir tulumba dikersin bağın kıyısına. Yolcular, çevre bağlarda oturanlar, çalışanlar suyundan içtikçe malının bereketi için dua ederler. Oğlun, büyük okullara gider. Her yaz, tatilini geçirmeye geldiğinde, bağ kulesinde, o büyük okulların bulunduğu, büyük kentleri anlatır sana. Yeni bilgilerden, son haberlerden söz eder. Dinlersin. Çocuklarının gözünün önünde, küçük bir asma fidanı gibi gelişip, meyve vermeye başladığını görürsün.

2

Gözlerini açtığında, karısıyla çocuklarının hazırlanıp, uyanmasını beklediklerini gördü. Amma iş ha... Sabaha kadar uyuyamamıştı. Uyuyamamıştı da, karısının kalktığını nasıl sezinlememişti. Yoksa düşmü görmüştü uykusunda. Hayal değildi de düş müydü gözlerinin önünden geçenler.

Hiç uykusuz bir hali de yoktu üstelik. Uykusuzluk nedir bilmemişti zaten şimdiye. Başını yastığa korkomaz uyumuştu. İlkkez bu gece uyuyamadığını çok iyi biliyordu. Anlaşılan sabaha karşı bir an dalmış o dalgınlığında çocukları kalkıp hazırlanmışlardı.

Çapa, kürek, nasılsa unutulmuş iki eski keleteri çıkardılar damdan. Nemide, bir çıkın hazırlamıştı. Onlar mahalle arasında çayiçine yönelirken, Hüsnü bir koşu çarşıya girdi. Çıraklara haber vermeliydi. Onlar bir süre yönetsinler dükkânı. O tarlaya gidecek.

İsmail, sabah namazından çıkar çıkmaz açardı dükkânı. Yakında kalfa olacak, peştamal kuşanacaktı. Buna hazırlanıyordu. Aynı zamanda hafızlığa çalışıyordu. «Kur'anın ezberini bitirdiğim gün kuşanayım peştemalı usta, diyordu. Olmaz mı?»

Olurdu tabii. Daha gün doğmadan dükkânı açan bir adam, adam olurdu. Kalfalığı da aldı mı İsmail çok durmazdı artık. Takım düzünceye kadar, ustası-

nın elini öper, sonra kendisi bir dükkân açardı. Eh, daha iki çırağı vardı Hüsnü'nün. Onlar zenaatı öğrenince ye, yaşlanırdı iyice. Bağı da yetiştirse bırakırdı bu ağır işi artık...

Yolda, toprağın hali başka diye düşündü. Hemen bir dayanak oluyor insana. Daha taş içinde, tarla, bağ olup olmayacağı belli değilken bile, dayanak oluyor, Ne demiş eskiler. Dünyada mekân, ahirette imân, demişler. Doğru söz... Hem de çok doğru bir söz...

Dükkâna uğrayıp haber verdi İsmail'e. Bu gün onsuz idare etsinlerdi. Belki yarın da. Dükkân İsmail'e teslimdi... O, çaydan kurtulmuş topraklara bir bakacaktı. Başarabilirse bağ dikecekti.

İsmail, ince yüzünü sevinçle buruşturdu. Sevinmişti buna. Ustasının o'na tek başına dükkân bırakması, güvenini belirtirdi. Demek artık tek başına dükkân yönetebilirdi. Çok iyiydi bu... Aman diksindi bağ. Diksindi de, o dükkânda daha çok alışsındı iş yapmaya. Şimdiye değin hiç pazarlık etmemişti müşteriyle. Ustası da hep hakkı neyse o'nu alırdı. Geli gelivérseydi müşteriler. İş yığılsaydı. Onları bitirip, göğsünü gere gere usta, deseydi. Usta yaptığımız iş... Parası da, her zamanki yerinde, minderin altında...

İçi içine sığmıyordu İsmail'in. Ellerini oğuşturuyor. Yolda kaybolan ustasının ardından ışıltılı gözlerle bakıyordu.

Hüsnü yarı yolda yakaladı çocuklarını. Yürümüyor koşuyorlardı. Oğluna baktı. O bile, badi badi seğirtiyor anasıyla, ablasının yanında. Şaştı... Eve bir ekmek gönderecek olsaydı bu keratayla, adımları geri geri giderdi. Havai işi bulunca, nasıl çırpınıyor.

Çocukluk işte. Oktay için önemli olan, geniş kırlara kavuşmak. Bakalım akşama ne yapacak? Taş ayıklamak kolay mı görecekler?

Nemide, arkada ayak sesleri duyunca daha da hızlandı ilkin. İyice yaklaşınca kızının kolundan tutarak yolun kıyısına çekildi. Sırtını dönüp bekledi. Erkek yü-

rüyüşünün tıpırtısıydı bunlar. Biraz Hüsnünün yürüyüşünü andırıyordu. Ama, toprak yolda hiç duymamıştı onun ayak sesini. Tanıyamamıştı. Merakla olsun bakarsa, günaha girebilirdi. Bekledi...

Oktay geleni görünce ellerini çırptı. «Babam,» dedi. «Babam yetişti bize...» Tekrar yürümeye başladılar.

Güneş, uzaktan, tepelerden ışığını salmaya başlamıştı. «Yarıladık,» dedi Hüsnü. «Yarıyı aştık...»

İnci, gözlerini kıpıştırarak baktı babasına.

— Uzakmış...

— Eee, uzak ya...

— Olsun. Bizim toprağımız ya...

Ne, dedi Hüsnü. Yoksa bütün bu işler kızın başının altından mı çıkmıştı? İyi değildi kız çocuğunun okuması. Bir evlât, üstelik kız evlât babasından daha bilgili oldu mu, kötüydü. Şimdi anlamıştı durumu... Nemide... Karısı... O'nun aklı ermezdi böyle işlere... Ne yapmışsa bu kız yapmıştı.

Zaten fısır fısır okumasını hiç beğenemiyordu. Şimdi bir de bu iş... İyi ki daha çok okumamış. O zaman tümünü yönetmeye kalkacaktı. Hırsla dişlerini sıktı Hüsnü... Köteği bir yer, diye düşündü. Sopayı yedi mi, sesi soluğu kesilir.

Sonra pişman oldu öfkesinden. Hatta okutmadığından pişmanlık duydu. Okulu bitireli iki yıla yaklaşıyordu. Okumayı bir türlü bırakmamıştı. Roman mıdır, hikâye midir nedir, durmadan okuyordu kalın kalın kitapları. Ufacık kızdı tabanı bunun. Nereden de bulurdu kitapları... Anasının dediğine bakılırsa kötü şeyler değilmiş, Çok zaman o'na da okuyuveriyormuş. Neler neler yazıyormuş o kitaplar... Bir bilseymiş...

O'nun hiç bir zaman okumaya zamanı olmadı ki... Daha beş yaşındayken Tenekeci Kör Halil'in yanına verdiler. Sonra da, on beşini aşarken tutup everdiler. Ve öyle geldi, gidiyor işte. Gidiyor da kötü mü gidiyor? Aç, açık mı bıraktı çocuklarını? Evet, karısı tezgâh dokudu bir zaman. İp alacak paraları olduğunda. Ama,

tüm ağa karıları da terzilik yapıyor, tezgâh dokuyorlardı o zaman. Okumuş olsun olmasın.

Fakat o zaman dinlemeseydi kasabanın büyüklerini. Gönderseydi şu kızı okula. Büyük bir görev alırdı hiç kuşkusuz. Akıllıydı kızı. Şimdi bile, babasına, anasına bu gücü verdikten sonra... Tüh, dedi içinden. Yazık oldu... Okumanın bu kadar değerli olduğunu bilmiyordum.

Oğlanı okuturum, diye geçirdi. Oğlan okur, ablasının yapmadığını daha iyi yapar. Hem o erkek çocuğu. Hiç bir zarar gelmez o'na. Babasının adını kötüye çıkartamaz. Kötü olmuş diyemezler o'nun için. Kız öyle değil... Kız, birisiyle yan yana görünse, Hüsnü'nün adı hemen değişiverir. Lehimci Hüsnü gider. «Geyik Hüsnü» gelir yerine. Kızını satıyor anlamına. Ardından anlamlı anlamlı bakışırlar. Yanında «kinayeli kinayeli» sözler ederler. Dayanamaz buna o... Oğlan için bir tehlike yok.

Diksin şu bağı, Dükkândan elde ettiği üç beşle, bir iyi yetiştirsin. Şimdilik on dönüm. Hatta beş dönüm yeter. Sonra sonra, her yıl biraz daha dikerek, su altından kurtulan bütün toprakları bezer asmayla. Bir kez dikilebileceğini, yetişebileceğini ispatlasın hele.

Acıyla baktı kızına. Yazık oldu gibi...

— Demek kendi toprağımız olsun da, taştan olsun diyorsun ha...

— Taşı ayıklarız Baba, dedi kız. Tek kendi malımız olsun da...

— Bak sen şuna... Taş ayıklamayı kolay sanıyor galiba...

— Zor olsun baba. Ayıkladığımız kadar.

Nemide de söze karıştı.

— Tümünü hemen ayıklamamız şart değil ya...

Hüsnü, atıldı.

— Değil tabii. Bu yıl olmazsa gelecek yıl. Yeter ki, şu durgunluktan yararlanalım. Kentli, henüz bağlara taşınmadı. Bandırma kazanı, su tenekesi gereklerini hazırlamaya başlamadı. O günler iş sıkı olur bilirsiniz.

Kız kandırma çabasıyla söze girdi tekrar.

— Siz dükkânda çalışırsınız. Biz gelir ayıklayabildiğimiz kadarını ayıklarız.

Hüsnü, dikleşti hemen.

— Yalnız olmaz.

Nemide, direndi.

— Kapmazlar ya bizi?

Hüsnü, ters ters baktı, karısına. Sonra sesi çatallanarak kestirdi.

— Alan yerde yalnız olmaz...

— Peki baba. Birlikte geliriz, dedi İnci.

Oktay, babasının elinden tutmuş, paytak adımlarla durmadan koşuyor. Göğsünü yumrukladı babasının bu sözü üzerine.

— Ben neciyim, dedi. Beklerim anamla, ablamı..

Güldüler bu söze. Saçlarını okşadı oğlunun Hüsnü. Sarı, ipek gibiydi saçları. Daha bir yiğitlenmişti bu okşamadan sonra. Adımları büyüyüvermişti sanki. Koşmaktan utanır gibi, kocaman kocaman attı adımlarını bir süre. Sonra bacakları yorulmuş olmalı. Yine koşmaya başladı.

Çay kıyısına gelince, ince bir patikayı izlediler. Aşağı doğru iniyordu bu patika. Hüsnü çay yatağını gösterdi onlara. İyice pörsümüştü ama, dere yine de akıyordu. Kuruyan taşlı kumsalı gösterdi.

— İşte bizim tarla böyle... Hatta daha bile taşlı...

İç çekti karısı.

— İşimiz zor. Zor ya, insanoğluyuz.

— İnsanoğlu bir kez isterse, becerir mi demek istiyorsun?

Kadın bir süre cevap vermedi. Ayaklarını sürüdü toprak yolda. Kocasının yan gözle kendisini süzdüğünü biliyordu. Bildiği için başını dikti. Güvenle konuştu.

— Evet. Hele bir çalışmaya başlayalım. Görürsün.

— Umarım.

Çayiçindeki yuvarlak çakıllar, renkli küçük taşlar gözlerini alıyordu Oktay'ın. Babasının elinden kurtuldu. Taşlardan toplamaya başladı. Su, pırıl pırıldı. Yağmur selleri yerini berrak suya bırakalı çok olmuştu. İnce bir gümüş şeridi gibi iki yanını yalıyarak akıyordu çay. Kıyısı ıslak ıslak çimenlerle kaplanmıştı.

Daha önce geçtiği ve kilini bıraktığı topraklar kurumuş, sertleşmiş, yer yer çatlamıştı. Oktay, papuçlarını çıkardı. Gâh düzgün killer üstünde, gâh suyun sığ yerlerinden önden koşmaya başladı.

Birden değişivermişti. Kır havası başkaydı. Canlanmış, o bıraktığın yerde kırk gün aramasan duran çocuk gitmiş, yerine yaramaz, kıpır kıpır bir oğlan gelmişti. Sadece bu bile, içindeki isteği artırmaya yeterdi. Hüsnü'nün.

Şimdiye hiç aklına gelmemişti toprak... Adeta korkardı. Esnaftı o... Çarşı insanıydı. Bağdan, topraktan anlamazdı. Ama, birden bir tutku gelip çakılmıştı yüreğine. Geç kalmışlığına hayıflanıyordu durmadan. Çok önceleri akıl etmiş olsaydı. Kızını da okuturdu kim bilir. Belki o öğretmen okulunda, enstitüde değil. Ama, kızların ayrı, oğlanların ayrı okutulduğu bir okulda.

Ayıplardı. Tüm kasaba, Hüsnü delirdi... Eşraflara, zenginlere özendi. Kızını okutuyor derlerdi. Desinler... Okur, bir şeyler olurdu ya kızı... Oğlunu okutmalı şimdi. Bırakmamalı bu işin ardını... Kendisi gibi cahil kalmamalı onlar.

Çayın, genişce bir yarım daire çizip, gözalabildiğine uzandığı bir yerde, hafifce sola döndüler. Biraz daha yürüdüler. Artık suyun gümüş izi görünmez olmuştu. Hüsnü durdu.

— Burası, dedi. Bizim tarla buradan, çaya kadar olan bölümü.

Bir an sevgiyle baktılar, taşlı topraklara. Sonra yüzlerini buruşturdular. Gerçekten hakkı vardı Hüsnü'nün. Kolay değildi burasını temizlemek. Zor bile değildi de, olanaksızdı. Ama, birkez karar vermişler, söz

kesmişlerdi babaları, kocasıyla. Gık demeden çalışacak, toprağı buluncaya ayıklayacaklardı taşları.

Hüsnü, tek tek süzüyor tümünü. İlkin kararan yüzlerinin, bir kararın aydınlığıyla gülümsediğini görünce, güçleniyor sanki.

— Benim karnım acıktı, diyor. Havadan her halde...

Şaşıyor bu işe karısı. Yıllar var ki kocası sabah kahvaltısı etmez. Daha uykudan uyanır uyanmaz köylü sigarasını yakar. Yüzünü yıkadığı gibi dükkâna koşar. Orada, içtiği sabah kahvesiyle karnı doyar sanki. Şimdiyse gün, daha üç mızrak boyu yükselmeden, sabah kahvaltısı etmek istiyor.

Çıkını açıyor aceleyle. Hazırladığı azığı ortaya yerleştirirken, soruyor kızına.

— Testiyi aldın değil mi?

İnci, keleterlerin birinden su testisini çıkarıyor.

— Aldım anne.

— İyi kızım. Hadi oturun da, karnımızı doyuralım.

Oktay başlamış bile. Kopardığı bir koca parça ev ekmeğinin yanında, yumruğu kadar da tulum peyniri almış, ilk lokmalarını yutmak üzere. O da babası gibiydi kentdeyken. Sabahleyin bir ince dilim ekmek yedirmek için, yarım saat ardından koşmak gerekirdi. Yol yorgunluğu, kır havasının meltem serinliği, insanın içini üzüyor. Kendiliğinden yemeye başlıyor kişi...

Komşuların, bağı en çok çocuklar için istiyoruz demesinin anlamı giderek daha somut bir biçimde seriliyor gözlerinin önüne. Daha ilk günden, neler kazanacaklarını hesaplıyorlar karı koca... Bakışıyorlar Gülüyor Nemide... Gülümsüyor Hüsnü...

Ve o hızla, işe koyuluyorlar.

Karısıyla çocuklar taş sökerken, Hüsnü, keletere doldurduklarını çay kıyısına kadar taşıyıp boşaltıyor. Çaya en uzak sınırdan başlıyor. İlkin buralarını ayıklayıp bağ yapacaklar. Sonra sonra, giderek yaklaşacaklar çaya. Çünkü en güvenli yer buraları. Çay kabarsa

bile buralara yetişemez artık. O kadar uzaklaşmış ve oymuş yatağını.

Karısıyla kızı, yumulmuşlar taşların üstüne. Elleri yetmiyor sanki. Dişleriyle sökecekler. Durmadan, konuşmadan, bıdır bıdır taş topluyor, öbek öbek yığıyorlar. Oktay bile, renkli, parlak taşları ayıklamaktan bıkmış. Ablasıyla, anasına özenerek daha büyükleriyle uğraşıyor.

Böyle çalışabilirsek, bu yıl beş dönümü temizleriz diyor Hüsnü. Baksana, öğle olmadı daha, çay kıyısında iki arabalık çakıl taşı yığıldı. Çakıl taşı sayılmaz daha bunlar. Bayağı taş. Kocaman kocaman. Pek büyükleriyle, küçüklerini olduğu yerde bırakıyorlar. Hüsnü büyükleri yuvarlayarak götürüyor kıyıya. Temel taşı bunlar. Ev yapmak gerekse, bundan iyisini kimse bulamaz.

Suyun gücüne hayran oluyor Hüsnü. Nasıl yuvarlamış bu koca taşları. Tüm keskinlikleri yitmiş. Yuvarlanırken, kenarları, sivrilikleri aşınmış. Yumuşamış, süngerleşmiş sanıyor karşıdan insan. Dokununca taşın sertliği geliyor ellerine.

Önce, büyük taşlardan kalın bir duvar gibi örüyor Hüsnü. Sıralıyor yan yana onları. Zaman zaman aralarına daha küçüklerini keleterle taşıyıp boşaltıyor. Ama, tarlanın bir başından ötekine gitmek zor geliyor.

Yemek molası verdiklerinde, daha bir evleklik yer ayıklayamamışlar. Belinde ince bir sızı başlıyor. Ayaklarından yukarıya doğru, bir kasılma geliyor. Tamam diyor. Rezil olacağız çoluk çocuğa. Daha öğle olurken, babamız şişti diyecekler. Hamlamış. Bizim kadar da dayanamadı.

Umutsuzlukla bakıyor tarlaya. Sanki hiç ayıklanmamış gibi. Ama, ayıklanacak. Karısıyla kızı böyle çalışırsa, tüm tarlayı temizlerler.

Yemek yerken ellerine takılıyor gözleri Hüsnü'nün. İnci'nin ince, narin parmaklarının ucunda belli belirsiz çizikler. Kızarmış parmakları. Belli ki akşama

varmadan kanayacaklar. Tıp ediyor yüreği. Bağının kökünden başlarım diyor içinden. Ne emek verdim ben yavruma. Bir kaç sıra asma dikeceğim diye, Allah'ın kırında hasta edemem. Sonra karısına bakıyor. Onun parmakları da öyle. Kanadı kanayacak...

Son lokmasını yerken,

— Vazgeçelim bu işten biz, diyor. Olmayacak.

Nemide, bu kısa dönemde kocasının güvenini yitirmekten üzülmüştü. Kırgınlığını belirterek sordu.

— Neden?

Hüsnü, umutsuz bakışlarla tarlayı taradı.

— Baksana... Sanki hiç ayıklanmamış gibi. Sanki biz üsttekileri aldıkça yerden taş bitiyor. Bırakalım. Sonra ileride, biraz paramız olursa, işçi tutar ayıklatırız.

İnci, kararlı ve boyun eğerlerse hemen cayacaklarını anlayarak atıldı.

— Baba, başladık birkez, alışırız zamanla, diye cevapladı o'nu.

Ellerini, avuçlarına aldı kızının. Parmaklarını okşadı.

— Bak kızım, dedi. Nerdeyse kanayacak. Sonra nasır bağlar. Kütleşir. Benim ellerim gibi olur ellerin.

Güldü, uzun uzun baktı kızına. Ama aldırışsız duruyor. Dimdik babasının gözlerine bakıyordu İnci.

— Olsun. Hele bir işimizi başaralım da...

Birden güveni arttı Hüsnü'nün. Bu kesin istek karşısında onları sınıyormuşcasına işi şakaya vurarak tartışmayı bağladı.

— Kız sonra alan bulunmaz seni. Başımda kalırsın...

Utançla başını eğdi kız. Yüzünde pembe bir alaz akınlaştı. Azarladı babasını.

— Aman baba... Sen de...

Nemide gülerek söze karıştı...

— Bırak çocuğu kızdırmayı Lehimci.

Hüsnü sigarasını bitirmeden onlar kalktılar. Yan yana tekrar yumuldular taşlara. Bir an durdu Nemide. Parmaklarını inceledi. Hakkı vardı kocasının. Parmakları kanamıştı. Kızınınkilere baktı yan gözle. Onlar da iyice kızarmıştılar.

İçi sızladı.

Dayanamadı sonra. Söz açtı.

— Babanın hakkı var galiba. Birer bir şeyle sarsaydık parmaklarımızı?

— O zaman da alay etsin değil mi? Hanımevlâtlarına bak diye...

— Demez kızım demez. Görmedin mi yüzünü. Nasıl üzüldü.

— Eli sarılı taş ayıklanmaz ki anne... Yapabildiğimiz kadar böyle yapalım artık. Hem olan oldu. Kanayacaksa, bundan sonra sarsak bile, bir yararı dokunmaz.

— O da var ya...

Bir pişmanlık gibi çıkmıştı bu söz Nemide'nin ağzından. Bir acılı umutsuzluk gibi sıralanmıştı kelimeler. İkirciklendi İnci...

Başlarını iyice sarmış, ayaklarına çamaşır donlarını çekmişlerdi.

Çömeldikleri yerden ayak ayak, hatta parmak parmak ilerliyorlar. Belleri ağrıdıkça hafifce dikilip kütürdetiyorlardı.

O ikirciklenmeyle geriye baktı İnci.

— Masallardaki gibi anne.

— Ne?

— Yaptığım... Baksana birkez. Hani bir söz vardır masal başında. Bir tekerleme. Az gittik uz gittik. Bir de dönüp baktık ki, bir arpa boyu yol gitmişiz, der. İşte bizimki de o hesap. Sabahtan beri ayıkladığımız taşın hesabı yok. Ama, bir de dönüp arkana bak ki, bir arpa boyu ilerlememişsin.

— Olsun kızım. Olsun... Yılgınlık göstermeyelim. Herşeyimiz bu bağ. Biliyorsun. Birkez çubuğu toprağa salıncaya kadar bütün işimiz.

Eşeledi önünü. Toprağı savurdu.

Daha savurmadan, nazlı bir yel gibi aktı elinin altından kum karışımı toprak.

— Şuraya bak. Kestane toprağı gibi. Taş eksen, taş çıkar burada.

— Galiba ekmişler anne. Ekmişler de durmadan taş çıkıyor.

Gözleri ışıklandı Nemide'nin.

Belirsiz bir hayale daldı.

Kendi kendine gibi söylendi.

— Kimbilir... Biz de bağ dikeceğiz. Her yaz, gelip burada üzüm keseceğiz. Belki bir kule yaparız ilerde. Önünde tulumbası, havuzu olan.

Kızı devam etti hayallere... Özlem dolu bir sesle...

— Tulumbadan buz gibi su çekeriz. Havuzu doldurur, üzümlerin en olmuşlarını atarız içine.

Hüsnü, ilk kez konuşmaya başladıklarını görünce sokuldu.

— Ana kız, mıdır mıdır ne konuşuyorsunuz öyle?

Nemide heyecanla baktı kocasına. Bir gülücük dolanıyordu yüzünde. Yanıyor, parlıyordu gözleri.

— Hiç... Bağ yetişince neler yapacağımızı söylüyorduk.

Başını salladı Hüsnü. Bunlar kendilerini iyice kaptırmışlar dedi. Bu hızla, yorgunluk falan duymadılar. Sonra onlara baktı gülümseyerek.

— Bağı dikelim hele bir. Toprağı bağ dikilecek hale getirelim. Bakın neler yapacağım size.

İnci, daha fazla dayanamadı.

— Neler yapacaksın baba?

O zaman anlattı hayallerini Hüsnü. Yılmayacaklardı. Anlamıştı bunu. Sonunadek, kendisiyle birlikte çalışacaklardı. Bilmek haklarıydı. «Bak» diye söze başladı. Tarlanın tam ortasını göstererek. «Şuraya bir kule yapacağım. İki katlı. Tuğladan. Kırmızı kiremitli. Önüne bir havuz. Bir tulumba kulenin yanına. Bir tane de

yolun kıyısına. Suyu çekilmeyen cinsinden. Buranın suyu buz gibi olur.İçen dua etsin.

Sonra bir küçük yer ayıracağım. Bahçe için, erik ağaçları dikeceğim oraya. Bir iki ağaç da kiraz. Sonra ayva, armut, incir ağaçları sıralıyacağım gergi arasına. Bahçeye biber patlıcan dikeriz. Yazın bol bol meyve, sebze yeriz.»

«Tulumbanın akarını çevirdik mi bahçeye, neler yetişir burada.» Oktay, babasının bütün söyledikleri gerçekleşmiş gibi zıpladı. «Yaşa baba,» dedi. «Kocaman ağaçlarımız olacak. Ben sabahları tırmanır, meyve toplarım size...»

Dördünün de gözleri parladı. Kuleyi yapılmış, ağaçları dikilmiş gibi gördüler sanki. Hafif bir rüzgâr ağaçların, asmaların yapraklarını okşuyordu. Kule'nin üstüne bir de fırdöndü koymuşlardı. Rüzgârın estiği yönü gösteriyor, büyük bir kirman gibi dönüyordu.

Hüsnü anlatıyordu. Eski keleterin üstüne oturmuş, elleriyle, kollarıyla tanımlayarak, tüm hayallerini ışıltılı gözlerle aktarıyordu. Gelecek yıla kadar ayıkladıkları yere, çubukları dikmeye başlarlardı. Hemen yarın gelirken, ağaç fidanlarını getirmeliydiler. Onları şimdiden dikmeliydi. Sonra bağla birlikte bostan ekerlerdi. Asmalar yeşerinceye, bostan gelişirdi. Hem kökenler gübre olurdu toprağa, güç olurdu. Hem de toprağın verimi anlaşılırdı.

O keleterin üstünden kalktığında, bağ olmuş, üzümlerin kesme zamanı gelmişti hayallerde. İnci, parmaklarının acısını unuttu. Annesinin parmakları, kendisininkinden daha kötüydü. İnce ince delinmiş, kan sızdırmaya başlamıştı.

Güneş, tepelere iyice yaklaşınca, Hüsnü, keleterlerle çapa ve kürekleri, bir çalı dibinde açtığı çukura yerleştirdi. Gerilip baktı. Kimse göremezdi... Sonra, «haydi bakalım» dedi. «Biraz erken gidelim. Ben dükkâna bir uğrıyayım, komşularla konuşup, dalkesme izni isteyeyim ,ağaçlar için.»

Toplandılar. İlk günün ürünü umutsuzluk vericiydi. Görüyorlardı bunu. Bir evlek kadar yer temizlemişlerdi ya, sadece kabaca taşları aldıkları için, hiç belli olmuyordu yaptıkları iş. Yine de mutluydular.

Başlamışlardı.

Belleri doğrulmuyordu bir türlü. Yolda yürürken bile kamburlaşmış gibiydiler. Ayakları iyice kasılmış, parmaklarının ucunda ince kan pıhtıları kabuk bağlamıştı. Hiç konuşmadılar. Sabahleyin yolun yarısını koşarak alan Oktay, başını öne eğmiş, giderek ağırlaşan adımlarla, sürükleniyor.

Çarşının kıyısında onları eve gönderdi Hüsnü. Pazar Camisinin şadırvanında elini yüzünü yıkadı. Suratına her su çarpışta, ter karışımı çamur iniyordu aşağıya. Ensesini, kollarını da iyice suyun serinliğine bıraktıktan sonra, dükkânının yolunu tuttu.

Toprağı bulabilirlerse, yorgunluğa değerdi yaptıkları iş. Bulmalıydılar. Eve giderken, bir sepet dolusu meyve aldı. Yarın, yerlerdi alanda...

3

Az daha Oktay'ı okula yazdıramıyacaklardı. Çayiçinde taş ayıklamaya öyle bir dalmışlardı ki, bağ furyasını aldıktan sonra, kentteki işlerin tümünü unutmuşlardı. Kentten götürdüğü dikmeleri birbirine çatmıştı. Dikmelere, yerden bir metre yüksekliğinde, tahtalar dizeleyip, üstünü sazla örterek bir damaltı yapmıştı.

Çayiçinden uzaktakiler bağa çıktılar. Hüsnü de tarla açmak için, kuru, taşlı bir yere göçebe kuşlar gibi kondu. Daha çok zaman kazanmışlardı böylece. Sabahleyin kalkar kalkmaz, akşam bıraktıkları yerden başlıyorlardı ayıklamaya. Akşam olunca da, yemeklerini yer yemez, yatıyorlardı.

Vücutlarının hamlığı gitmiş, parmaklarının ucu kütleşip nasırlaşarak kanamaz olmuştu artık. Hüsnü, bağ zamanı inmişti kente. İsmail işleri yoluna koyuyordu. Tam zamanında rastlatmıştı şu işi. Zaten işler giderek azalıyordu. Birkaç bağcı, betondan bandırma kazanı dökmüşlerdi bu yaz. Gelecek yaz, herkes uygulardı bu yeni düzeni. Bağcılar bandırma kazanı yaptırmaz, onartmazlardı artık. Oysa ne iyiydi. Potas, çinkoyu eritir, kışın rutubeti yer yer delerdi kazanları.

Bağ zamanı, haydi bakalım Lehimci Hüsnü'nün elini öpmeye gelirdi. Artık o işten umudunu kesecekti. Su ve pekmez tenekesi yapımını ise, İsmail becerirdi. Esnaflık giderek ölüyordu. Hele el işi esnaflık, tümden geberiyordu. Eskiden, ibriğinden havruzuna, leğeninden, bandırma kazanına her türlü aygıt, tenekecilerin elinden çıkardı.

Şimdilerdeyse salt kazan ve tenekeye kalmıştı işler. Yakınlarda kasabaya su da gelecekmiş. Herkesin evinde, boruların ucunda musluk olacakmış. Musluğu açtın mı, kendiliğinden akacakmış su... Hem de güldür güldür. İyi, gelsin, uygarlığın bütün olanaklarından biz de yararlanalım insan olarak. Ama, tenekeciler ne olacak?

Su gelecek sözü duyulalı, o güzelim ibriklerin, pırıl pırıl el leğenlerinin, papuçları dama atılmıştı. Altı çıkıyordu ibriğin. Yanı deliniyordu tenekenin de, yaptırmıyor, su gelinceye böyle gider bu diyorlardı.

Uygarlığın da bazı kişilere zararı oluyordu bilmeden. Şimdi bir de her evin musluğundan su akarsaydı, işte o zaman tüm kesatlaşacaktı işler. Çok akıllıca davranmıştı canım. Bütün kasaba alay ediyordu kendisiyle. Hem de yüzüne karşı. «Deli posteki sayıyor», diyorlardı. Gerçekten selâm veriyor, «kaç taş topladın,» diyorlardı. Temizledikleri yere şaka olsun diye yoldan bir heybe taş getirip döküyorlardı.

«Sen aklını yitirmişsin. O topraklar adam olmaz. Orada ancak miyan yetişir. O da kendiliğinden. Bırak

bu bağ hayalini. Gel, sana tarla verelim. Ortak dik... Vazgeç... Olmayacak duaya âmin deme...»

Kentli böyle konuştukça, hırsı artıyordu Hüsnü'nün. Yapacaktı. Bütün kasabalının, parmağını ağzında bırakan bir iş yapacaktı. Çevrenin en güzel bağını yetiştirecekti. Görsünlerdi bir. O, tüm varlığıyla kendisini öyle adamıştı ki şu taşlı toprak parçasına. Başarmaması için önünde bulunan bütün engelleri bir bir yıkıyordu. Omuzu nasırlanmıştı keleter içinde taş taşımaktan. Bir merkep aldı sonunda. Hem daha fazla taş taşıyabiliyordu böylelikle, hem de kendisi rahat ediyordu.

Çok zaman da Oktay yardım ediyordu o'na. Anası boş keleterlere taşları dolduruyor. Oktay merkebin çılbırından çekerek kıyıya getiriyordu. Hüsnü, bu yardımdan yararlanarak, sağlam bir duvar örüyordu çay yönüne...

Onlar böyle uğraşırken, eylül girmiş, yarıyı bulmuştu. Neredeyse okullar açılacaktı. Oğlunu elinden tuttuğu gibi başöğretmene götürdü Hüsnü. Kayıtlar kapandı demez mi?

Çırpınmaya başladı. Karısı ne derdi? Karısı bir yana, kızı ne derdi? O'nun bütün bir yaz boyunca nasıl çalıştığını iyi biliyordu. Anası bazen, başka bir iş vermek istemişti. Yemek yapmak gibi, hafif bir iş... Razı olmamıştı.

Sonunda dayanamamıştı Hüsnü.

— Kızım, demişti. Kızım, neden bu kadar yoruyorsun kendini?

Bir bıçak gibi saplanmıştı kızın cevabı. Balrengi gözlerinde ince bir bıçak ucu hüzünle yüzüne bakmış.

— Ben okuyamadım baba, diye cevap vermişti. Bari Oktay okusun...

Bütün gün, nasıl lânet yağdırmıştı o papazlara. Kandırmışlardı o'nu. Kızının yarınıyla oynamışlardı. Geyik derlermiş. Deselerdi be... Deselerdi de, yumruk

kadar kızdan bu acı sözleri işitmeseydi bir baba olarak. Okutacaktı Oktay'ı... Geberse bile okutacaktı. Bu bağı yetiştirecek. Tüm ailenin kanını, canını akıttığı bu toprakları gerektiğinde satıp yine okutacaktı. Görsünlerdi bir...

Ama, işte başöğretmen ilk engeli koymuştu önlerine. Ne demekti çocuğun bir yıl yitirmesi. Anlattı. «Beyim,» dedi. «Bir bu kaldı okutmam için. Yıkma umudumu. Yazıver şunu. Günah. Bizim bir yıl yitirmemiz, bütün okumayı yitirmemiz demektir. Gözünü seveyim, bir tek çocuk için, benim suçumdan dolayı aksilik çıkarmayın. Bilirsiniz siz bunu. Bir kez «kufu» kırılırsa çocuğun, bir daha okumaz artık.

Biliyorum. Size karşı mahcubum. Sözünüzü dinlemedim. Kızı okutmadım. Ama, bu erkek. İşte söz size. Okuyabildiği yere kadar, hatta okuyamadığı yerde zorla okutacağım bunu. Kızın yerine, bunu yetiştireceğim. Cahildim o zaman. Aklım ermiyordu. Söze kandım.»

Nuh diyordu başöğretmen. Nebi demiyordu. Yalvar, yakar, yapamam da yapamam tutturmuştu. Ne vardı sanki yapamıyacak. İşte oğlan. Bütün evrakı tamamdı. Bir imza atacaktı. Bir de kayıt numarası verecekti değil mi?

Aksi oluyordu bu memurlar. Bir kez olmaz dediler mi, bütün olurlar olmaz olsun istiyorlardı. Muhtar söylemişti o'na. İki satırlık bir iş ama yapmazlar, kayıt süresi doldu demişti. Aldırmamıştı o zaman. Demek doğruydu muhtarın dedikleri.

Koştu Muhtar'a... «Çolak,» dedi. «Ne olursa senden olur. Gel iki söz et şu adama. Bir yıl kaybetmesin çocuk. Yazık günah değil mi?» Birlikte gittiler. Başöğretmen yine olmaz diyordu. Hırsından dişlerini sıkıyor Hüsnü. Çocuğu okula vermezsin, ceza yazarlar. Neden okutmuyorsun diye. Okutmak istersin, bu kez de yok, derler. Kayıtlar kapandı.

Şaşıyordu insan. Bu memurların, Hükümetin işine şaşıp kalıyordu. İki gün olmuş kayıtlar kapanalı. Dibi

kırmızı mumla mühürlenmiş değildi ya bu kayıt denilen nesnenin. Açarsın, iki gün önceki tarihle yazıverirsin. Ne olur. Sakın ha, bu yolsuzluk olurmuş. Bir devlet memurunu yolsuzluğa teşvik etmenin de cezası varmış. Hem de ağır bir ceza...

Boynunu büktü Hüsnü. Yapıştı Oktay'ın eline. «Gidelim oğlum,» dedi. «Amca olmaz diyor. Gidelim.»

Oktay, olayların dışındaymış gibi bakıyordu. Birden direndi. «Baba,» dedi. «Baba ben okucem.» Ve başladı ağlamaya. Uzun uzun baktı başöğretmen çocuğa. Az mı ders yılı açmış, az mı öğrenci görmüştü? Daha ilk derste tuttururlardı. Öğretmenim çişim var diye. Ve sonra helâya gidiyoruz diye bir çıkarlardı sınıftan, doğru analarının dizi dibine. Öyle de kurnaz olurdu ki bu yaştaki çocuklar.

İnanmaya gelmezdi. Hiç inanmamak gerekirdi. Çocuğunu okutacak adam, zamanında davranırdı. Sen git Allah'ın taş yığınında olmayacak işlerle uğraş. Sonra kayıt süresinin bitiminden iki gün geçerek, gel, şunu kaydedin de... Okul değil, dingonun ahırı burası. Sanki hana merkep teslim ediyor. Ama, çocuk okuyacak gibi. Gözlerinden, tutumundan belli. Zaten ablası, okulun birincisiydi. Nedense, bu yoksul çocuklarının çoğu da akıllı oluyor.

Akıllı oluyor ya, okuma olanakları yok. Birine yol açıyorsunuz. Bir de bakıyorsunuz, hacı hoca takımı işe karışmış. Kâfirlik demiş, kız oğlan birlikte yatıp kalkıyormuş. Önü tıkanıyor çocuğun. Bütün çabalar boşa gidiyor.

Durmadan da ağlıyor ufak. Ne yapsa ki...

Sorumluluk yüklenmeye değer mi?

Ya gerçekten okuyacaksa?

Bir koca yılı nasıl yer?

Bir de bakarsın sonra hep onu suçluyor. Eğer okutabilirse Hüsnü...

Pöh...

Bu eğer de, çayiçindeki bağın tutmasına bağlı... Bağ tutacak, taştan üzüm çıkacak da, oğlan okuyacak. Ya tutarsa?!

Ya olanaklar hazırlanır, bir yılı gitmiş olursa çocuğun?

Nasıl da ağlıyor yavrucak! Bilir bir çocuğun içten ağlamasını o... O da baba. Ne çıkar. Kaydetmese şimdi, bir ay sonra ceza yazacak. Okula göndermedi diye. O zaman da günah olmaz mı? Aklını başına getirecek bir ceza almalı şu Hüsnü'den. Bir ceza alıp, sonra kaydetmeli çocuğu.

Çekti aldı Oktay'ı babasının elinden. «Gel bakalım,» dedi. «Zararı yok, cezasına razıyım, akıllı bir oğlana benziyorsun sen. Sorumluluğu alıp, kaydını yapacağım. Ama, yüzümü kara çıkarırsan, karışmam sonra. Kulaklarını çekerim.»

Seviniverdi Oktay. Gözlerinden iplik iplik yaş inerken gülmeye başladı. «Baba,» dedi. «Baba, okuyacağım. Yazılıyorum...»

Ellerine sarıldı. Hüsnü... Öpercesine eğilip sıktı.

Afalladı başöğretmen. Yahu dedi, yahu bu kızı zorla okula yazdıran Hüsnü mü? Allah, Allah, dedi sonra. Yoksa benim belleğim mi zayıfladı? Kaç kez gitmişti. Yazdır Hüsnü efendi. Sonra ceza vereceksin, diye. Buna karşın polis gitmeyince gelip yazdırmamıştı kızı. Amma değişiyordu insanlar...

Dayanamadı,

— Hüsnü efendi, dedi.

— Buyur Beyim.

— Sorması ayıp ama, sen kızı zorla okula yazdırmıştın. Nasıl oluyor da oğlanda bu kadar heyecanlanıyorsun? Yoksa oğlanı daha mı çok seviyorsun?

Hüsnü boynunu büktü. En zayıf yerinden vurmuştu başöğretmen. Bir iyilik etmişti. Etmişti ya, kendi kendine bile anlatırken lânet ettiği olayları öğrenmek istiyordu.

— Beyim, dedi. Cahillik. Okumanın değerini anlayamamışım. Onun bunun sözüne kandım. Yoksa kız şimdiye öğretmendi. Boynunu büküp, kardeşim okusun bari, demiyor mu. Bitiyorum beyim. Sonra gururla başını dikti.

— Hem sadece o da değil. Çocuklar akıllı. Okusunlar da bir baltaya sap olsunlar. Artık bizim zenaatlarda iş kalmadı. Bu kış evlere su vereceklermiş. Borular döşenmiş. Bitmek üzereymiş. Eğer o da olursa, esnaflık tüm öldü belle beyim. Okusun, adam olsun istiyorum. Bizim gibi cahil kalmasın.

— Ha, dedi Başöğretmen. Bravo... Demek sonunda okumanın yararını sen de kabul ettin. Çok sevindim buna. Hem de pek çok sevindim.

Kayıt işlemi bitmişti. Baba oğul el ele çayiçinin yolunu tuttular. Okulların açılmasına daha bir hafta vardı. Ve anasıyla kızı bu süre içinde de çalışmak istiyorlardı. Kendi hesaplarınca, daha üç günlük iş vardı. Üç sıralık yer ayırabilmişlerdi. Mayıs, başından, eylül ortasına kadar, her gün taş ayıkladıkları halde, ancak üç sıralık yer temizleyebilmişlerdi taşlardan. «Üç dönüm vardır,» dedi Hüsnü. «Boydan boya alırsan, hatta dört dönüm bile vardır. Bakmayın siz,» diyordu onlara. «Yer çok geniş. Çok geniş olduğu için belli olmuyor. Ama, çok iyi çalıştık. En azından dört dönümdür burası. Biz iki yılda beş dönüm hesaplıyorduk ilkten. Taş ayıklamanın ustası olunca, bir yılda dört dönümün belini büktük.

Gelecek yıl, daha da fazla yaparız. Sonra, kazancımızı hep buraya yatırırız. Beş yıla varmaz. Görün bakın, beş yıla varmaz, bu çevrenin en güzel, en verimli bağı bizim olur.» Kucaklıyordu adeta. Açabildikleri toprağı kucaklıyor, «Hey Maşallah.» diyordu. «Şu toprağa bakın. Karşıdan kum gibi görünüyor. Ama değil. Hele dip tarafı, kına gibi...»

Seviniyorlardı. Çok yer açmanın kıvancını duyuyorlardı. Gelecek yıl mutlaka daha fazla taş ayıklarlar. Oktay bir yaş daha büyümüş olacak. Bir yaş daha büyümenin gücüyle daha fazla yardım edecek onlara. Mutlaka beş dönüm ayıklarlar gelecek yıl. Hele bu yılın tarlasını asma çubuklarıyla bezesinler. Gelecek yıl, onların tuttuğunu görmenin hızıyla daha fazla yer açarlar.

İsmail mızıldanıyor. Ama, zararı yok. Belki gelecek yıla kadar, çıraklardan birini adam eder Hüsnü. Dükkânı bırakacak birini bulur her halde. Kendi başına dükkân açacakmış. Çırak kısmı böyledir işte. Yıllarca uğraşır, zenaat sahibi edersin. Sonra bir de bakarsın tam yararlanacağın zaman, kendi başıma dükkân açacağım diye tutturmuş.

Üstelik bir de gidip rekabet etmez mi, canı kızıyor adamın. Kızıyor ya, esnaflığın düzeni böyle kurulmuş. Bir yaz, dükkânı bırakmıştı o'na. Tek başına iş yapabileceğini anlayınca, daha yazdan peylemişti dükkânı İsmail. Gidecekti. Çaresi yoktu tutmanın. Ortak yapsam mı? Diye düşündü. Ama, esnaflık ölüyordu. Su, bahara varmadan verilecekti evlere. Büsbütün ölecekti tenekecilik. Gitsindi bakalım. Gitsin de ne hali varsa görsündü.

O bağ dikecekti şimdi. Güzün, asmalar yapraklarını döktükten sonra, Hoca'nın budamalarından, yararlanabileceklerini ayıracak, kendi bağının ilk fidanlarını böylece sıralamış olacaktı. Hoca, bütün bir yaz devam eden savaşını ilgiyle izlemişti. «Sen yer aç, çubuklar benden,» demişti. «Kendi elimle budayacağım senin fidanlıkları. Kendi elimle seçip ayıracağım. Bir kişi böyle çalıştıktan sonra, başarmaması olanaksızdır.»

Hoca, bağını budayasıya o, çukurları hazırlamalıydı.

Çocukları tekrar eve getirir getirmez, iş o'na düşüyordu artık.

4

Dükkândaki minderini yadırgadı Hüsnü... Eskiden çukurlaştırdığı yer bol geliyordu. Pantolonu, ceketi de bol geliyordu giyindiğinde. Oturuncaya kadar pek sezinlememişti bunu. Ama, yabancı gibi durunca minderde, zayıfladığını anladı. Toprak işi zordu. Yağını eritiyordu adamın.

Bahar başlarken, hafiften göbek bağlamaya başlamıştı. Şimdi ne göbek kalmıştı, ne yağ. Kolları daha bir uzamış gibiydi. Parmakları iyice kütleşmiş, tırnakları tırtıllaşmıştı. İsmail, geçen kıştan hazırladıkları bütün tenekeleri, ibrikleri satmıştı. Arada kendisi de yeni ibrikler yapmış, onlar bile bitmişti hemen hemen.

Gelecek yaza hazırlanmalıydı. Artık İsmail de yoktu üstelik. Kendi başına peştemal kuşanmış, dükkân açmıştı. Eskiden olsa, çıraklar peştemal kuşanınca, bir yıl daha hizmet ederlerdi ustalarına. O izin vermeden dükkân açamazlardı.

Ama, devir değişmişti. Kimse kimseyi zorlayamıyordu. Esnaflık sadece uygarlığın gelişmesi, gelişmenin öncülüğünü bu küçük kasabalara kadar uzatmasıyla değil, kendi kurallarını da yavaş yavaş unutmasıyla çöküyordu artık. Tarihe karışacaktı bu gidişle. Ölecekti baba sanatı. Bir gün bakacaktınız ki, onların yaptığı işi yapan fabrikalar kurulmuş. Saatte yüzlerce ibrik yapan fabrikalar. Tezgâh dokumacılığı da öyle olmamış mıydı? Dokumacı, Nazilli'ye gidip döndüğünde neler anlatmıştı. Bir tezgâh büyüklüğündeki makineler, bir kişinin ayda dokuduğu bezi, yarım günde çıkarıveriyordu.

Kimbilir, tenekecilik konusunda da böyle olurdu bu... Olurdusu fazlaydı. Olmuştu işte. Bandırma kazanından sonra, pekmez su tenekesi de gitmişti elden. Millet, gaz tenekelerini bir güzel yakıp yıkıyor, sonra bir kapak taktırıveriyordu.

Dahası var mıydı bunun? Yoktu... Tam zamanında kalkmıştı bağcılığa. Birkaç yıl sonra, tam bağının ü-

züm verdiği zamanlarda, temelli geçecekti tenekeciliğin modası. Eskiden koca kasabada iki tenekeciydiler. Şimdi, dördü aşıyordu. Bir yanda iş azalıyor, öte yanda esnaf çoğalıyordu. Şaşılacak bir işti bu... Şaşılacak bir işti ya, çıraklar yetişiyor, usta oluyorlardı. Dükkânlar açılıyordu durmadan. Yalnız tenekecilik konusunda değildi bu artış. Her esnaflık dönemini yitirdikçe, dükkân çoğalıyordu. Helvacılığından, mutaflığına kadar...

Bayağı erimişim, diye düşündü. Şuraya bak, minderde sanki İsmail oturuyor. O öyledir. Zayıf, kara kuru, buruşuk yüzlü bir delikanlıdır. Oysa Hüsnü, iri yarı, şişmancaydı. Artık değil.

Hele bir çeki düzen versin dükkâna, rafları bir doldursun. Tekrar başlıyacak bağ işlerine. Bakmak gerek. Tutanların toprağını onarmak, tutmayanları daha şimdiden bir iyice bellemek gerek. Bahar sona ererken patlayan filizlerden hemen belli olur tutmayanlar. Ama, bakarsın, kurumuş gibi görünen çubuklar, biraz bakımla göz göz patlayıvermiş.

Bağcılığı da hiç bilmiyor ki. Hoca olmasa, öğrenemiyecek de galiba. Ama, sağolsun hoca. Ne biliyorsa, hepsini öğretiyor o'na. Bağ budamayı, aralamayı, dip çapasının, toz çapasının nasıl yapılması gerektiğini. Yenicenin kaç kat sürüleceğini hep ondan öğrendi Hüsnü.

Öğrendiklerini de bir bir uyguladı. On kat sür demişti. Hatta, olanakların karşılarsa on iki kat sür. Korkma... İpek gibi olsun toprağın. Çay artığı bu topraklar. Sürüldükçe canlanır. Sürdükçe güç alır.

Sekiz kattan yukarı çıkamamıştı Hüsnü. Bir kat çift, elli liraya patlıyordu. Hüsnü'nün tek birikmişi, dükkânındaki teneke araçlardı. Giderek yoksullaşıyordu rafları. Olsun. Bağı büyüyordu ya giderek. Dükkânı kapayacaktı zaten. Hiç olmazsa bir yirmi dönüm yetiştirdikten sonra, esnaflığı bırakacaktı. Yeterdi yirmi dönüm bağ. Hele Hoca'nın dediği tutar, çayiçi, bağ için seçilecek yerlerin en iyisi çıkarsa...

İlk yıl, noksansız denecek bir başarı sağlamıştı çubuklar. Bu, tüm ailesine bayram yaptırdı. Hele bostanlar. Hiç ummamışlardı. Ummamışlardı ya, tam babasının dediği gibi çıkmıştı çayiçi. O incecik kökenler üstünde, kocaman kocaman karpuzlar, ballı kavunlar gülümsemeye başlamıştı haziran'a doğru.

«Bir arabamız olsaydı,» diyorlardı çocuklar. «Yenmez bunun hepsi. Çalışmamıza, uğraşımıza deydi. Dört dönüm yerden, koca bir bostanın vereceği kadar ürün alıyoruz. Kimbilir bağımız nasıl olacak?»

Daha onlar gelmeden, çokak aralarını saran otları temizlemişti Hüsnü. Yetiştirebildiği kadar teneke ve lehim alıp, raflara dizmişti. Tek sıraya inmişti artık araçlar. Ama bağı tüm tutmuş, bostanı, alacalı bir yeşil siyah karışımıyla kaplamıştı çakıllı toprağı.

İlk turfandalarda belli toprağın gücü. Karpuzların kabukları incecik. İçleri kan kırmızısı. Siyah, buruşuk yüzlü hırsızalmaz kavunları ise, bal küpü gibi... Çayiçinin uzak komşularına durmadan kavun taşıyorlar. Bitmiyor. Kökenler durmadan bostan büyütüyor. Bir araba olacak ki her sabah taşı kente, sat, ucuz ucuz. Hiç olmazsa, tohum çift masrafını kurtar.

Komşulardan istese mi? Arabacı Kâhya'nın bağı biraz aşağıda. Geçerken doldurup gitmez mi acaba? Yarısı o'nun olsun, yarısı Hüsnü'nün. Sabahtan kalkar hazırlar bir araba bostan. Eşeği her gün yüklüyor zaten. Eşe dosta götürüyor. Bol bol yiyorlar çarşıda.

Kasabalı, yavaş yavaş fikrini değiştirmek üzere. Bostan bittiğine göre, diyorlar. Bağ da olur o taşın içinde.

Yarısı aktı bostanın, kente indiremedi. Gübre olur dedi. Toprağa yarar. Sadece kökeni gübre olacak değil ya. Biraz da ürünü olsun. Nasıl götüreyim bunları ben. Kâhya, birkaç kez gelip aldı. Sonra uğramaz oldu. Uğramaz tabii. Üzüm taşıyor artık.

Umut, tükenmeyen bir güç kaynağı oluyor tümünde, ilk diktikleri asmaların, firesiz tutmuş olması, daha

bir hırslandırıyor. Daha gün doğmadan giriyorlar taşlık toprağın üstüne. Gün batıncaya ayıklıyorlar. Dediği gibi Hüsnü'nün. Giderek daha kolay oluyor ayıklamak. Sürüldükçe taş çıktı geçen yıl ayıkladıkları yerden. Ama, birkaç günde temizleyiverdiler onları. Artık toprak yüzünü göstermeye başlıyor. Bu daha bir güç katıyor onlara.

O yıl temizledikleri yer, altı dönümü geçti. Artık, her geçen gün, biraz daha fazla toprak açtıklarını görerek, çalışıyorlardı. Eylül başlarken, kız yine bir fikir attı ortaya. Şimdiye kadar, hep çay kıyısına yığmışlardı taşları. Kalın güçlü bir set yapmışlardı orda. Sular bassa bile, taş sürükleyemezlerdi bu tarafa.

— Baba, demişti kız. Artık, topladıklarımızı diğer taraflara da yığalım. Kasabalı bizim durmadan uğraşımızı ilgiyle izliyor. Bağın tuttuğunu görürlerse, hemen yerleşmeye kalkarlar buralara. Yerimiz belli olsun. Bir sınır çizelim.

Durmadan iş çıkarıyordu bu kız. Durmadan bir şeyler kuruyor kafasında. Ve bunlar hemen gerçekleşmiş gibi tedbir alma çabasına girişiyordu. İsteksizce sordu.

— Kim gelir buraya kızım?

Güldü İnci. Babasının olacaklardan hiç haberi yoktu sanki. Sanıyordu ki, her bir şey esnaflık gibidir. Çalışmak, didinmek ve öğretmek yeterlidir. Sonra herkes hakkına razı gelir.

— Herkes. Sanki başka yer yokmuş gibi buraya üşüşürler.

Birden sertleşti Hüsnü. Sanki gelip toprağını elinden almışlar gibi kasıldı. Kollarını, toprağını kucaklarcasına kavuşturdu. Bir sahiplenme içgüdüsüyle dik dik baktı uzaklara.

— Buraları benim tapulu malım. Gözünü oyarım göz dikenin.

Nemide, bu sahiplenmeyi daha da geliştirdi.

— Sanki insanları bilmezmişsin gibi konuşuyorsun. Biz çitimizi çekelim de...

Hüsnü, doğru öneriler karşısında yumuşadı sonunda.

— İyi ama, tam sınırlarını bilmiyorum ki...

İnci, ikirciksiz cevapladı babasını.

— Olsun. Kararlamadan bir çit çekelim biz.

Öncelikle çaydan uzak kısımları çevirmeye başladılar. Ne kadar toprak kazanırlarsa kârdı. Kızın dediği çok doğruydu. Gelecek yıl, başlardı akın. Başlardı ya, en güzel yeri tutmuştu onlar. Kentli alay ederken, bu taşın içinde bağ olabileceğini isbatlamışlardı. Kimse inanmamıştı onlara. Bir Hoca'dan başkası alay etmişti.

Görürlerdi. Şurada iki yılları kalmıştı. Bir yenicenin bağ olması için dört yıl geçmesi gerekirdi. Dördüncü yıl, bütün asmalarda üzüm biterdi. Üçüncü yıl da biterdi ama, tümünde değil. Bazı asmalarda, bağcıyı oyalamak amacıyla olmuş gibi, salkımlar uzanırdı toprağa doğru. Dördüncü yılsa, bandırılacak, serilecek kadar üzüm verirdi asmalar.

Ondan sonrası kendiliğinden gelirdi artık. Bu yıl masraflar daha da artacaktı. Sürülecek yer daha çoktu. İkinci yıldan başlayarak, göztaşı, kükürt masrafları da dizelenecekti. Artık yaprak açardı asmalarda. Filizler uzanırdı. Dikmekten önemliydi bakmak.

Asıl güçlükler yeni başlıyordu daha. Bir kez üzüm almaya başlasalar. Bir kez emeklerinin karşılığını görselerdi. Koymıyacaktı o zaman. Koymayıcaktı ya, daha zaman vardı ona. Şimdilik patlayan her gözden, süren her filizden sevinmek zorundaydılar. Bunlar yeni bir gelişmenin, yeni bir yaşamın muştusunu getiriyorlardı.

Toprağın derinliklerinden aldıkları gücü, ince çubukların gözlerinden gökyüzüne doğru uzatarak, bir dirimi haberliyorlardı. Toprağın, ağaçların, asmaların, doğanın dirimiydi bu... Sonbaharla birlikte kuruyup, kahverengileşen çubuklar, bahar melteminin okşayışları, yaz güneşinin ışıltıları altında yeniden canlanıyor, ince narin yapraklar, ekşimtrak filizler halinde yeşil bir canlılığa bürünüyordu.

Taşları ayıklandıkça inceliyordu toprak. Bileğine kadar gömülüyordu insanın ayağı. İpek gibi... Yumuşak bir halı gibi. Sürüldükçe tekrar taşlanıyor, her ayıklama biraz daha yumuşatıyordu.

Artık, yapacaklarını biliyorlardı. Sonuç alınmıştı. Bu toprak, onlara hayalini kurdukları herşeyi verecekti. Çalışmaları boşa gitmemişti. Yaz gelip geçmişti. Onlar yeni toprak açmanın kavgasındayken, asmalar yıllık devirlerini tamamlamış, çubukluktan, çokaklığa adımlarını atmışlardı.

İş vardı. Hem de çok iş vardı bu toprakta. Gelecek yıl, daha sağlam bir çardak kurmalıydılar. İki yazdır, sadece başlarını örtecek bir damaltı yapmışlardı. Hem kış günlerinin ayazında da koruyucu olurdu. Bağ arttıkça, işi çoğalacaktı. Öyle zamanlar olacaktı ki, içinden çıkmayacaktı Hüsnü...

Çok soğuk olurdu ovada kış. Dayanılmaz soğuklar, toprağı, ağaçları ölümün sessizliğine iterdi. Çay taşardı kışın. Adam boyunu geçerdi. Demiryolu köprüsünü bile bastığı olurdu bazen. Sağlam bir çardak bunun için gerekliydi. Bu tarafta kalabilirdi.

Çocuklar kentte, o bağda aralama zamanını beklerken, yapabilirdi bunu. İyi akıl etmişti. Çitler, yol kıyısıyla, diğer sınır çizgileri bir iyice belirmeye başlamıştı artık. Gelecek yılın taşlarını da buraya yığarlarsa, yarı beli aşardı. Bilirdi herkes.

Bu iri taşlarla çevrili geniş tarla, içindeki bağla birlikte Lehimci Hüsnü'nün malıdır. Kimse dokunmazdı. Dokunamazdı bu topraklara. Eti tırnağı, teri kanı içindeydi. Bir giren, bir karışına göz diken çıkarsaydı, kızına dediği gibi, gözünü oyardı hiç kuşkusuz.

Çardağı yapmış, açtığı çukurlara yeni çubukları dikmişti Hüsnü. Kente döndüğünde, Zemheri soğukları, uğuldamaya başlamıştı. Çıraklar, dükkânı iyice boşaltmışlardı. Pek umduğu kadar yoktu toplanan para. Ama, hiç yoktan da iyiydi yine. Kömürünü, teneke, kalay ve kurşununu aldı. Raflar biraz daha az dolacaktı bu yıl.

Evinin kışlığını da sağladıktan sonra, geri kalanı bağ için ayırdı. Çift vardı, göztaşı, kükürt parası vardı. Atma işini hiç düşünmüyordu. Göztaşı, kükürt atıcıların gündeliği çok pahalıydı. Ama, o aynı zamanda tulumbalarını onarıyordu onların. Gerekirse kendisi bir tulumba yapardı. Tabii fabrika işi gibi olmazdı. Olmazdı ya, kaç dönüm bağdı tabanı bunun. Elle bile atılırdı oncağız bağa kükürt.

Bütün sorun, göztaşı atmaktaydı. O da, bedava tamir ettiği bir tulumbanın hatırına olur giderdi.

Önümüzde iki üç ay var düşüncesiyle yatağa uzandı. Sıcak sıcak sokuldu karısı. Kaç zaman vardı ki, böyle sokulmuyordu. Belki sokulmak istiyordu. Sokulmak istiyordu da, yorgunluk, yanlarında yatan çocukların nefesleri engel oluyordu.

Bir bağcılık tutturmuşlardı, unutmuşlardı gerisini. Kaç aydır, aynı yönde yatmadıklarını ansıdı. Güldü. Kişi bir amaç uğruna çalışmaya dalınca, tüm zevklerini, unutuyordu. İşte karısı. Nemide... Bağ işini kendi açtı diye, akşamları korkarak giriyordu yatağa. Kulunçlarını ovuyordu sade.

Sonra, o'nun yorgun horultularını dinliyordu bir süre. Ve kendi yorgunluğunu düşünerek gözlerini yumuyor, dalıp gidiyordu. Nedense bu gün bir başkaydı sokuluşu. Sıcak içten, ışıltılı.

Kolunu uzattı. Hüsnü. Yastığın kıyısından, kolunun üstüne uzanan karısını kendine doğru çekti.

— Sıcaksın bu gün kadınım, dedi.

Nemide, gözlerini kıstı. Diliyle dudaklarını ıslatarak,

— Çamaşır yıkamıştım, bir su da kendim dökünüverdim de... Diye kıkırdadı.

Kokladı karısını. Mis gibiydi teni. On yedi yılı buluyordu evleneli. Halâ o ilk gecenin Nemide'siydi. Toprak işi biraz yormuş, yıpratmıştı. Ama, yine de canlı, yine de kıpır kıpırdı.

— Mis gibisin, dedi. Hiç kocamıyacaksın, diye tamamladı sözünü.

— Kocadım bile yiğitim.

— Yok yok... Kocamıyacaksın. Hep benim güzel Nemidem olarak kalacaksın.

— Çocuklar büyüdü... Kız gelinlik çağa geldi artık. Bizim sözümüz mü olur?

Nazlanıyordu karısı. Yumuk yumuk bakıyor, dudakları kendiliğinden aralanarak dişlerinin ışıltılı beyazlığı beliriyordu. Atıldı Hüsnü.

— Kim demiş? Onlar büyüdü diye, biz ölecek miyiz? Daha çok işimiz var. Daha çok gecelerimiz var böyle. Hele şu bağ işini bir bitirelim. Hele isteklerimizi bir yerine getirelim... Bak nasıl yaşatacağım seni.

— Sağol yiğitim. Bilmez miyim? Elinde olsa neler yapacağını hiç bilmez miyim. Bütün çabamız niye? Çocuklarımız gün görsün. Kimseye muhtaç olmasın diye değil mi?

Çocukları... Evet. Bütün çabaları onlar içindi. Kız, eğer gitmiş olsaydı enstitüye. Bir öğretmen çıkmış olsaydı. O zaman böyle bir gerek duymayacaklardı. Bir çabaları olmayacaktı çocukları için. Esnaflık göreneğinin getirdiği neyse, öyle sürüp gidecekti düzen. Buruk, ama, sıcak bir nefes gibi cevapladı karısını Hüsnü.

— Tam zamanını seçtik kınalım. Şu bağ işinde...

— Eğer gecikseydik, cesaret edemezdik. Şöyle birkaç yıl sonra, benim gücüm yetmezdi taş ayıklamaya.

— Ya ben... Dayanabilir miydim sanıyorsun böyle çalışmaya?

Nemide, kollarını okşadı kocasının. Pazularını sıktı. Başını göğsüne yasladı. Kızıl saçları bir alev gibi döküldü. Hüsnü'nün el dokuması, ibrişim gömleğinin üstünde, bir alaz parladı.

Kıpırdamadı Hüsnü, Kıpırdayacak güç bulamıyordu kendinde...

Bilirdi karısını.

Böyle sıcak sıcak sokuldu, saçlarını alazladı mı göğsünde, bir ateş düşürürdü içine. Bir yangın başlardı.

Bunu karısı da bilirdi. Bildiği için, okşamaya devam etti. Ve konuşmaya da...

— Sen başkasın... Güçlüsün... Yiğitsin... Sen dayanırdın... Ama, ben destek olamazdım sana. Koşamazdım şimdiki gibi...

Kesik kesikti karısının cümleleri. Sızılı bir gülüşle bitirdi sözlerini. Elini uzattı Hüsnü. Göğsünün üstündeki alaz yığınını okşayarak tarazladı. Elini bıraktığında, kıvır kıvır döküldü saçlar. Düzeldi... Tekrar okşadı onları.

— Öyle deme, dedi. Sen olmazsan, inan ki başlamazdım bu işe. Sen istemesen, bağcılık neyime benim. Tenekecilik ekmeğimizi çıkarmıyor mu? Çıkarıyor... Daha ne? Babamızdan başka türlüsünü mü gördük? Ama, sen istedin. Gençliğimizde bir mülk sahibi olalım dedin.

Mutluydu Nemide. Mutlulukla ışılattı dişlerini.

— Salt benim için mi girdin bunca zahmete?

— Elbette...

— Ya çocuklar?

— Babam bana ne bıraktı ki... Herkes çalışsın kazansın. Sen istemeseydin...

Doğrulur gibi yaptı Hüsnü. Daha çok sokuldu. Nemide. «Hüsnüm» dedi. «Benim yiğit kocam. Demek sadece ben istedim diye ha...» Yüzünde dolaştırdı nefesini. Boynuna sarıldı, kollarının bütün gücüyle. Sonra, birden aklına gelmiş gibi irkildi. Kaydı yana doğru.

— Yorgunsun, dedi. Dur, ayaklarını kulunçlarını ovayım da uyu.

Bırakmadı Hüsnü. Sıkıca sarıldı.

— Yorgun değilim.

Sıktı. Besbelliydi yorgun olmadığı. Eski Hüsnü'ydü o. Lehimci Hüsnü... Esnaf olan Hüsnü'ydü... Kemikleri kütürdedi Nemide'nin. Devam etti Hüsnü...

— Seni böyle göğsümde tutmak çok hoşuma gidiyor. Bütün yorgunluğumu bir anda unutuyorum.

— Demek yorulmadın?

— Yorulmadım. Dinlendim hatta. Şimdi dinlendim. Sen sokulunca.

Nemide daha çok sokuldu.

Kapandı kocasının göğsüne ilkin.

Sonra birden aklına gelmiş gibi gözlerini kaldırdı.

Kuşkuluydu gözleri. Sonra ağzından kaçırmış gibi başını eğerek söyledi aklındakini.

— Kız diyecektim...

Durdu. Vazgeçti.

— Sonra söylerim...

İrkildi Hüsnü. Sonra belli etmeden okşadı karısını.

—N'olmuş kıza?

— Yarın söylerim.

İkirciklenmişti Hüsnü.

— Söyle söyle. Yoksa bir derdi mi var?

— Demek sezinledin!

— Biraz üzgün gördüm. Ama, sormak gelmedi içimden.

— Çocuk işte. Çocukluk.

Bir şey vardı bu kadının dilinin altında. Ama ne? İyice ikirciklenmişti Hüsnü. Büyümüştü kız. Büyüdüğüne göre... Gözlerinde bir ışık yanıp söndü. Sordu.

—Yoksa gönül işi falan mı? Kafasını kırarım valla.

Kıkırdadı karısı.

— Yok ayol... Çocuk daha o...

— Eee, neymiş?

— Okumak.

— Okumak mı? Kapanmadı mı o defter daha?

— Kapanmadı. Enstitü açılıyormuş Halkevinde. Dikiş nakış için...

— Ha, o başka. Neden üzülüyor?

— Duymuş. Bir türlü açamıyor. Bağ işine daldık, diyor. Oradan bir sürü masraf isterler. Bez, kumaş... Oysa bir kuruşumuz olsa şimdi, bağa harcamalıyız. Sı-

kılacak babam, diyor. Üzülecek. Bu yüzden söylemiyor bir türlü.

— Bak şunun yediği naneye. Üzülecek ne varmış bunda.

— Dedim ya, çocuk işte. Yazılsın mı?

— Yazılsın, yazılsın. Bir at bir deve mi bu?

— Değil tabii. Değil ya işte...

— Pek ince fikirli oldu bu kız canım. Kime çekti böyle?

— Sana çekmiş her halde aslanım.

— Hadi, kendini övdürmek mi istiyorsun bana. Lâyıksın da ya...

Sarıldılar. Artık kesik kesik bir fısıltı dolaşıyordu dudaklarında.

Gece, yorgun bir yorgan gibi kasabanın üstüne bir iyice örtülüyordu...

5

Olgunlaşma'yı bitirdikten hemen sonra, enstitü bulunmayan bir yeri istemişti. Sadece biçki dikiş öğretmeni olmak için gelmemişti buralara. Yararlı olmak istiyordu. Bir şeyler yapmak, yeni yeni öğrenciler yetiştirmek. Anadolu kızlarının çilesinde bir çözüm noktası olmak istiyordu.

Bu gücü buluyordu kendinde. Uğraşacaktı. Bütün tutkular, bütün geleneklerle savaşacak kadar güçlü hissediyordu kendini. Bu yüzden, anababası, yanlarında kalması için direndikleri halde, o Anadolu kasabalarından birinde görev istemişti.

Anlatmıştı başına gelecekleri Müdiresi... «Çok sevinmişti böyle bir göreve aday olduğu için. Ama gençti henüz, yaşam konusunda geniş deneyleri yoktu. İlk ağızda bir yenilgiye uğrarsa, bunun ezikliğini bütün yaşamınca sürdürürdü. İyi düşünmeliydi. Anadolu, özellikle kızlar konusunda çok başka görüşlerin sahibiydi.

Okutmazlar, evden dışarı çıkarmazlardı parmak kadar çocukları.

Bu düşünceyi yıkması gerekecekti. Yıkabilirse, büyük başarılar kazanacağından hiç kuşkusu yoktu. Ama, başaramazsa, en iyi öğrencilerinden birinin acısını çekmek zorunda kalacaktı. İsterseydi, önce daha gelişmiş bir il merkezinde ya da ilçede daha önce açılmış enstitülerden birinde kursundu ilk ilişkileri.»

Anlattı müdiresine genç kız... «Korkuyordu. O gelenek çemberi içinde düşüncelerini yitirmekten korkuyordu. Eğer ilk yapacağı iş, onlarla savaşmak olursaydı, gücü tükenmeden başarabilirdi belki. Bir denemek istiyordu.»

Programa baktılar. Üç yeni enstitü açılacaktı. İkisi büyük kentlerde, biri de pek geri sayılmayacak bir Anadolu ilçesinde. İlçeyi istedi hemen. Müdire olarak atadılar. Halkevinde kurulacaktı enstitü. Emri gitmişti. İstediği zaman harcırahını alıp gitsindi. Eğer otuz öğrenciye kadar çıkabilirse, iki öğretmen daha göndereceklerdi.

Bakan çağırtmıştı bu gönüllüyü. «Göreyim kızım,» demişti. «Oralara uygarlığı, kadın haklarını götür. İşin zor. Ama, yardımcın çok olur umarım. Belki eski öğretmenler...» Bu belkiyi öyle alaylı söylemişti ki, hiç yardımcısı olmayacağına inanmıştı hemen. Yine de başını dikmiş. «Benim yardımcım sizsiniz efendim,» demişti. «Sizin güveniniz.»

Ve hemen hareket etmişti yeni okuluna. Daha o gelmeden pek çok yerini hazırlamışlardı. Bir ev tutup yerleşir yerleşmez, diğer eksikliklerini de gidermek için, günlerini okulda geçirmeye başladı. Sıralar yaptırıyor, perdeler çektiriyordu pencelere. Çoğunu kendisi dikiyordu.

Fırsat buldukça, eski öğretmenlerden kasaba geleneklerini öğreniyordu. Acıyorlardı. Bakışlarında bir acımayla karşılıyorlardı o'nu. «Vah yavrucak, pek genç,» diyorlardı arkasından. «Harcanıp gidecek. Çok tutmaz-

lar bunu burada. Eğer durmakta direnirse, bakarlar çaresine hemen,» diyorlardı.

Bunları duydukça, isteği artıyordu. Artıyordu ya, enstitünün kayıt zamanı gelmiş, henüz bir tek kişi dahi kaydolmamıştı. Bekliyordu. Beklemekten umudunu kesince, evleri dolaşmaya başladı. Daha ilk konuşmalarda, kızlarının okumasından, bir şeyler öğrenmesinden korktuklarını anladı. Anlatıyordu onlara. Bıkmadan, usanmadan biçki dikiş öğretmenin yararlarını anlatıyordu.

Dinliyorlardı. Hiç ses çıkarmadan dinliyor, baş sallıyor, hatta dikiş öğrenmenin ne kadar iyi bir şey olduğunu anlatıyorlardı. Ama, kızları yazdırmaya gelince, bir kalın duvar geriliyordu önlerine «babası bilir,» diyorlardı. Sonra da, «babası razı değil. Kız çocuğu bu. Okuyup da ne olacak. Öğrenip de ne olacak. Bizim öğrettiğimiz yetmiyor mu?

İşte, en güzel iğne oyalarını yapıyorlar. Gergef işliyorlar bin rengin, bin duygunun oynaştığı. Aralarında tezgâh dokuyanlar bile var. Eh, sökük yamamasını da öğrendi mi, daha ne? Bayramdan bayrama kendine bir entari diktirecek diye terzilik öğrenmesinin hiçbir gereği yok doğrusu.» Babalar böyle diyormuş. Analara boyun bükmek düşer.

Kızıyor Müdire. «Biraz direnin,» diyor. «Siz anasınız. Kızınızın yarını için gerekli bir işte, direnin, sesinizi yükseltin.»

Gülüyorlar. «O okumuş. Bilgili. Hem bekâr daha. Er kişiye direnmenin mümkün olduğunu sanmakta haklı. Yabancı o, memur. Oysa onlar. Kocaları gibi düşünmeye, kocaları gibi konuşmaya, kocaları gibi eylemde bulunmaya alışmışlar. Öyle yetiştirilmişler. Onlar nasıl isterse öyledir kadın. Yoksa direnmek, «Tövbe günaha sokar» insanı.

Kadın dediğin haddini bilmeli. Kocasına karşı çıkar, direnirse, yarın ahirette som ateşte yanar. Cayır cayır. Onun gücü yetiyorsa, gidip erkekleri kandırma-

lıdır. Bak; görsün o zaman, analar nasıl hazırlarlar kızlarını. Yoksa, gelip kendilerine söz söylemek kolaydır Dinlerler yine de, konuklarıdır. Haklıdır üstelik.»

Çarşıya indi Müdire. Tüm erkek bakışlarını yürüyüşünde, vücudunun kıvrımlarında toplayarak, ilkokulu bitirmiş kızı olduğunu öğrendiği dükkânların sahipleriyle konuşmak için. Madem öyle istiyorlardı. O da gidip babalarıyla konuşacaktı. Akşam, evlerinde istemiş, gece konukluklarına gitmişti.

Gitmişti ya, O'nu içerde gören evin erkeği kapıdan dönüyor, bir daha uğramıyordu. Olgunlaşma'daki öğretmenleri bu zorlukları söylemişlerdi onlara. Anadolu kasabaları dışarıya çok kapalı yerlerdi. Kaç göç, bütün ağırlığıyla egemendi. Çok zorluklarla karşılacaklardı. Ama, madem bir kez atılmışlardı bu yola. Zorlukları kendi güçleri, bilgileri, davranış ve zekâlarıyla yeneceklerdi.

İlkokul öğretmeni kadınların bile inemedikleri bir dönemde, hiç kuşkusuz girdi çarşıya. Bakışları seziyor, tedirgin oluyordu. Ama, aldırmaksızın yürüyor. Birkaç isim öğrenmişti. Bakışlar, giderek çoğalıyor. Tedirginliği giderek artıyor. Ve şaşırıyordu. Dükkânların hiç birinde de tabelâ yoktu ki...

Birer tabelâ olsa, hangi dükkânın kime ait olduğunu bilecek, kimseye bir şey sormadan bulacaktı aradığını. Yeniydi üstelik. Yanlış bir sokağa gireceğim, ters bir iş yapacağım diye ödü kopuyordu.

Bütün çarşı ayaklanmıştı arkasından. Sanki o'nunla birlikte yürüyorlardı. O geçtikçe dükkânın içindekiler ayağa kalkıyor, uzun uzun ardından bakıyorlardı. Yürüyordu. Biri önüne çıksa, hırsından ağlayacak. Bir çarşı gezintisinin böylesine güç olacağını hiç bilmezdi. Kaçmak geliyor içinden. Bırakıp gitmeli. Milli Eğitim Müdürünün karşısına çıkarak daha gelişmiş bir yerde görev istemeliydi. Ya burası ne olacaktı sonra? Daha ilk işinde başarısızlığa uğramanın acısı ne olacaktı?

Dayanmalıydı. Baksınlar istedikleri kadar. Söylensinler. Kulakları duymıyacak, beyni hiç bir şey hissetmiyecekti.

Gencecik bir kızın çarşı içinde böyle aldırışsız dolaşması, kasabanın erkeklerini kızdırıyordu. Memurdu, müdireydi, hepsi kabul ama, çarşının huzurunu kaçırmaya da hakkı yoktu ki... Güzeldi üstelik. Kıvır kıvır saçları, anlamlı bir yüzü vardı. Vücudu, etek blûzunun içinde kıpır kıpır oynuyor, adımları çırakların, kalfaların akıllarını ardından sürüklüyordu.

Kaymakama anlatmalıydı bu durumu. Tembihlesindi memurlarına. Çarşının içinde kadının işi yoktu. Yüzyıllardır süregelen bir geleneği bozamazdı. Müdireyse, müdireliğini bilsin, kendi işine baksındı. Bir kadın giremezdi bu çarşıya. Batardı sonra. Tüm çarşı batardı.

Köylü kadınları bile, mallarını çarşının kıyısında pazar yeri olarak ayrılmış sokaklarda satar, alacaklarını oradan alırlardı. Hem de sadece pazar günlerine özgü olmak üzere. Yanlarında, babaları, efeleri ile...

Bu ise, yapayalnız girmiş çarşıya. Hem de açık saçık. Ne manto var üzerinde, ne çarşaf. İnce bir blûz, kalçalarının dalgalanışını gösteren ince bir etek, ayaklarında muslin çoraplar. Yüzünde boya yok. Yok ya, boyaya da hiç gereksinmesi yok o yüzün. Güzeldi. Kasabalının görmediği kadar güzel...

Yarın, öbürgün bir iş gelirdi başına. Bir iş gelirdi de, kasabanın adını lekelerdi. Alsınlardı bunu buradan. Bir başka yere versinlerdi. Enstitü, menstitü istemiyordu kentli. Onların okuması yeterdi kendilerine. Bir kız, biraz namaz duası bildi, eli de bulaşığa yemeğe yattı mı, tamamdı. Artık, görevi koca beklemekti ondan sonra.

Devlet böyle olmaz demiş.

Kız çocukları da okuyacak.

Haydi, demişlerdi. Ufaktır daha, ilkokulu okusun. Aksi takdirde, para cezası var, o ödenmezse ya da yeterli gelmezse hapis cezası var...

Buna boyun bükmüşlerdi. Ama şimdi bu... Tuğ dikiyordu üstüne. Kadın müdirenin yönetiminde yeni bir okul... Haydi ona da ses çıkarmayacaklardı. Yazılan gönüllüler vardı işte. Bir kişi, üç kişi. Yetinsindi. Öğretsindi bildiklerini onlara.

Amacı başkaydı bunların. Çocukları alıp, kendi diledikleri gibi yetiştirecekler. Ana, baba saygısını yitirteceklerdi. Kasabalı, böyle bir oyuna gelmezdi. Göndermiyeceklerdi işte kızlarını. Zorla değil ya...»

Yürüdükçe, karşıdan karşıya ulaşan bu konuşmaları duyuyor.

Hiç çekinmiyorlar. İçlerinden ne geçerse olduğu gibi haykırıveriyorlar.

Ağlamak istiyor. Kaçmak istiyor.

Ama, bu gün çok önemli.

Çarşıya girdi... Ağlayarak kaçarsa oradan, burada kalamaz artık. Çekip gitmeli...

Hiç olmazsa, bir kaç kız babasıyla konuşmalı bugün. Bir kaç kişiyi inandırmalı. Başarırsa bunu. Bir başarırsa, kendini kasabalıya kabul ettirecek. Batmıyacak artık onlara. Yabancılıktan çıkacak hemen. Öyle sanıyor. Sandığı için de, direniyor.

Terzi Muhlis'in dükkânının önüne gelmişti bu düşüncelerle. Döndü... Dimdik dükkâna girdi. Muhlis, kalfaları çırakları, işlerine eğilmiş, düğünlükleri yetiştirmeye çalışıyorlar.

— Günaydın, dedi...

Dükkânın içinde, ılık bir kadın sesi yankılanınca, bomba düşmüş gibi oldu. İçerdekilerin tümü ayağa fırladılar. Ellerindeki, dizlerindeki yerlere düştü. Ağızları alabildiğine açık. Gözlerinde kor parlaklığıyla dikilip kaldılar. Makineler kendi kendine durdu sanki.

Muhlis, ellerini önüne kavuşturarak,

— Günaydın, buyurun, dedi.

— Hayırlı işler.

— Teşekkür ederim. Buyurun, buyurun...

Dikilip kalmış çıraklardan birini dirsekledi. Çocuk yana kaydı. Sandalyeyi eliyle temizledi. Yer gösterdi.

— Buyurun oturun.

Çekinmeden oturdu. Şaşıran onlardı. Şimdi dilediği gibi konuşabilirdi.

— Çok teşekkür ederim. Sizinle konuşmak istiyorum.

Eğildi Muhlis. Hafifce kamburlaştı.

— Bir emriniz mi var Müdire Hanım?

— Beni tanıyor musunuz?

— Burası küçük yerdir. Bir yabancı hemen tanınır.

Rahatlamış gibi davrandı. Biliyordu tanıdıklarını. Arkasından edilen sözleri de... Daha birkaç dakika önce kulaklarında çınlayanları unutmamıştı... Yan gözle dışarı baktı. Tüm esnaf, Muhlis'in dükkânını çember içine almışlardı. Söylenenleri duymak için, boynunu çarpıtan, kulağını uzatanlar bile var.

Aldırışsız bir sevinçle konuştu yine de...

— Oh, iyi öyleyse daha rahat konuşabileceğiz.

— Bir çay kahve emreder misiniz?

Çırağa işaret etti. Çocuk, elleri önüne kavuşmuş olarak yan yan sokuldu. Biraz kaykılarak hayran hayran seyretmeye başladı Müdire'yi. Gülerek baktı o'na.

— Teşekkür ederim. Hiç bir şey istemem. Sizden bir ricam var, dedi yeniden.

— Buyurun.

— Terzi olduğunuz için kolay anlaşırız. Biliyorsunuz, enstitü bu yıl açılıyor. Ancak, Bakanlık, devamlı öğretim yapılması için en az otuz öğrencinin okumasını öngörüyor. Eğer bu sayıyı tutturamazsak, gelecek yıl kapanabilir.

— Otuz öğrenci mi? Desenize işiniz çok zor.

— Siz yardım edersiniz kolaylaşır. İlköğretim Müdürlüğünden kayıtları inceledim. Şimdiye kadar okulu bitiren kızlar yüzleri aşıyor. Ama, hiç kimse getirip yazdırmıyor, kızını.

— Burası yoksul bir kasabadır Müdire Hanım. Enstitünün masrafları kolay değil. Geçen yıllarda bir biçki dikiş kursu açılmıştı. İlk hevesle hepimiz kızlarımızı, hatta karılarımızı gönderdik. Ama, iki ayına varmadan, şu kadar metre humayin, şu kadar metre pazen, denmeye başlandı. Üçüncü ayı zor tamamladı. Kapandı gitti. Oysa altı ay sürecekti.

— Enstitünün dersleri arasında, ev ekonomisi de var. İsrafın biz de karşısındayız. Eğer otuz öğrenciyi tamamlayabilirsem, iki öğretmen arkadaş daha gelecek. Bu yüzden yardım istiyorum sizden.

Muhlis gururla başını dikti. Bir yabancının, üstelik memur bir yabancının kendinden yardım istemesi hoştu doğrusu. İlk önce kendisine gelip, dükkânında oturması, karşılıklı konuşması sevinilecek, yıllar boyu anlatılacak bir olaydı o'nun için.

— Elimden gelen bir şey varsa...

— Var tabii. Sizin bir kızınız var. İlkokulu yeni bitirmiş.

İrkildi Muhlis. İrkildi ya geç kalmıştı.

— Evet ama yakında nişanlanıyor.

— Olsun. Yarın gönderin annesiyle, kaydını yapayım. Olmaz mı?

— Valla bilmem ki...

—Siz babası değil misiniz? Neden bilmiyor musunuz?

— Şey!.. Benim kadar dünürün de hakkı var artık. Sözlü kız.

— Bütün bunlar bahane. Ben sizden kızınızı bir başkasına vermenizi istemedim. Bu kasabanın Enstitüye gereksinimi var. Bunu elbirliğiyle kurmalıyız. Beş on yıl sonra, yaptığınız işten gurur duyarsınız. Ama, hayır derseniz, pişman olacak ben değilim herhalde...

Kalfalar, çıraklar hayretle bakıyorlardı genç kadına. Amma konuşuyordu ha.. Hem de ustaların en serti olan Muhlis Usta'nın karşısında. Tık demeden kelimeleri peş peşe sıralıyor, sözü kendi dilediği yere getiriyordu.

Muhlis, alttan aldı ilkin.

— Biliyorum Müdire Hanım. Biliyorum ya, kız sözlü. Karşı tarafın da hakkı var. Bir kez onlara da sormak gerekli.

Müdire, sevinçle kıpırdandı.

— Yani siz izin veriyor musunuz?

Afalladı Muhlis. Yaman bir kızdı bu... Yapamayacağı yoktu. İçindeki inadın birden eridiğini hissetti.

— Benim için bir sakıncası yok...

Sevindi müdire. Ayağa kalktı. Kolundan tuttu Muhlis'in.

— Teşekkür ederim, dedi. Madem siz izin verdiniz, gelenekleri bozmayalım. Haydi bir kez de dünürünüze gidelim. Ondan da izin alalım.

Hiç ummuyordu bunu Muhlis. Genç kadın kolundan tutmuş çekiştiriyordu. Cesurdu. Çok cesurdu. Erkek gibi kız, diye düşündü. Güvenilebilir buna. Tuttuğunu koparan cinsinden. Keşke bizim kızlar da böyle olsalar. Dikildi.

— Ben izin alırım, dedi. Yarın anasıyla gönderirim kızı. Yalnız masraf açmayın olmaz mı? Yoksa gönderemeyiz.

— Teşekkür ederim. Çok teşekkür ederim. Şimdi bana bu yakınlarda sizinki gibi kızı olan bir başka yer salık verin. Yabancıyım. Çarşıyı iyi bilmiyorum. Dükkânlarda tabelâ da yok.

— Bizim sırada üçüncü dükkânda Bakkal Tahir var. O'nun kızı sanırsam, benim kızın akranı. Onunla konuşun bir de... Eğer o da olur derse, tüm esnaf yazdırır kızlarını.

— Umarım o da sizin kadar olgun bir babadır.

Çıktı dükkândan. Kalfalardan biri, ustasına farkettirmeden genç kadının oturduğu sandalyeyi kokladı. Sonra hafifçe okşayarak oturdu oraya. İç geçirdi.

Deminden beri olayları uzaktan izleyen esnaf, dükkânı doldurdu. Ne istiyordu? Ne konuşmuşlardı? Nasıl konuşuyordu? Oturuşu, duruşu nasıldı? İyi bir manzara yakalayabilmişler miydi?

Muhlis gülerek baktı onlara:

— Terbiyeli, akıllı bir kız, dedi. Kendi kızım gibi sevdim. Hiç ummadığımız kadar yürekli. Bütün kurnazlığımla atlatmak istedimse de oyunu bozdu. Kandırdı beni. Yazdırıyorum kızı.

«Vay anasını,» dediler. «Yaman bir parça demek. Bize de gelsin, biz de yazdıralım kızlarımızı.» Sonra utandılar. «O akıllı okumuş bir şehir kızıydı. Böyle uğraştığına göre onlara bir yararı vardı bu işin. Yazdırsınlardı bakalım bir. Ne çıkacaktı? Hiç böylesine rastlamamışlardı. Ta, dükkânlarına kadar gelip, yazdırmaları için baskı yapıyordu onlara.

İlkokul zorunlu olduğu halde, bu kadar uğraşmıyordu öğretmenler. Cezayı yazıp, polisi gönderiveriyorlardı. Amma, işti ha... Bir gencecik kız, koca çarşıyla başedecekti galiba.»

Bu olay bütün kenti birbirine kattı. «Doğrusu olacak iş değildi. Görülmüş şey değildi. Genç, güzel, çıtı pıtı bir kız. Hiç kuşkusuz çarşıya, esnafın arasına girmiş. Gidip tek tek kız babalarıyla konuşmuş. Tümünden de söz almıştı üstelik.

Hiç biri kıramamıştı o'nu. Hatırından çıkamamıştı. Dükkânlarında alışmadıkları kadar güzel, görmedikleri kadar kibar bir kızcağız oturmuştu. Uzun uzun enstitünün yararlarını anlatmıştı. Gömlekleri daha güzel olacaktı. İç çamaşırları eskisinden çok ince, çok daha biçimli dikilecekti. Kendi kızları, çocukları yapacaktı bunu.

Ev kadını olmayı daha bir bilimsel olarak anlıyacaklardı. Bir kez göndersinlerdi enstitüye. Eğer bir sa-

kınca görürlerse, hemen alakoyabilirlerdi. Çok masraf açmıyacaktı başlarına. Yavaş yavaş kızlarının kendi çeyizlerini kendilerinin hazırlamasını istemezler miydi?

Sözler unutulmuş, davranışta kalmıştı tüm akıllar. Nasıl oluyordu? Nerden güç alıyordu bu bacak kadar kız da çarşının ortasında böyle dolaşabiliyordu? Yabancıydı. Anlamışlardı.. Ama, bir anlatan olmamış mıydı o'na ki, çarşı tekin değildir.

Artık dolaşmasının bile gereği kalmamıştı. Müdire dükkânlarına gelip onlara öğüt verecek korkusundan, babalar kızlarını, kendiliklerinden göndermeye başlamışlardı. Ayıptı yahu... Parmak kadar bir kızın, koskoca esnafa akıl öğretmesi. Kız olmayacaktı ki, gösterecekler di. Hadi diyeceklerdi. Hadi bas bakalım. Bizde okuyacak kız yok.

Ama, gencecik bir kızdı gelen. Nasıl kovarsın. Boyun büküyordu esnaf. Altetmişti. Hepsi birlik olup, çarşıdan kaçıramamışlardı. İş işten geçmişti artık. O çarşıya ilk girdiği gün olacaktı. Bir iki laf atacaklardı. Aralarından biri sarkıntılık ediverecekti. Geldiği gibi giderdi. Ama, bu fırsatı vermemişti. Daha akıllarını başlarına toplayıncaya kızlar yazılmıştı, enstitüye.»

Kadınlar uzun süre konuştular bunu. Doğan çocuklarına tarih düşürdüler. «Kaç aylık oldu,» diye sorulduğunda, «Müdire çarşıya girdiği gün doğmuştu diyorlar. Ya da Müdirenin çarşıya girmesinden bir gün önce veya sonra dünyaya geldi. Sen hesapla artık.»

Lehimci Hüsnü memnundu durumundan. Daha Müdire gelmeden o kızı göndermişti. Yoksa, o'nu da sarakaya alacaktı esnaf. «Ne dedi, nasıl kandırdı seni. Tabii güzel kızı görünce elin ayağın kesildi. Koskoca herif, ufacık kızın önünde paspas gibi serilmekten utanmadın,» diyeceklerdi. Diyemediler.

İnci de mutluydu. Mavi önlüğünün üstünde ufacık kolalı beyaz yakası, kısa beyaz çorapları ile enstitüye gidip geliyor. Gözlerini öğretmeninin ağzından, ellerin-

den ayırmadan, içerce dinliyor, içerce gözlüyordu söyleyip yaptıklarını.

Evde anlatıyordu her gün öğrendiğini. «Hani biz şunu şöyle dikerdik ya anne... Daha kolayı varmış. Bak, şöyle yapıyorsun, bir de böyle, dikilip çıkıveriyor istediğin. Yıllarca düşünsek bulamazdık bunu. Gördün mü?»

Kadınların tümü böyleydi. Kızları yeni bir şeyler öğrendikçe, kendileri öğrenmiş gibi seviniyorlar. Kocalarının, yeni masraf karşısındaki sert tutumunu yumuşatmak için çırpınıyorlardı.

Çeyiz hazırlanıyordu. Kendiliğinden. Ufak ufak. Ama, giderek artan bir ölçüde. Gecelikler, çocuk takımları, sabahlıklar...

Çarşıdan pahalı pahalı aldıkları herşey, daha güzel olarak kızları tarafından hazırlanıyordu. Kârlıydılar. Ve tümü memnundular. Artık eski yayvan bakışlardan utanıyorlardı. Müdire çarşıya çıktıkça, bütün esnaf, içtenlikle saygısını belli ediyor. Dükkânının kapısına kadar çıkarak selâmlıyordu o'nu. Başarmıştı...

6

Okulda, sergilenecek son dikişleri hazırlıyorlardı. Kızlar, her biri bir iş almış, o'nu en güzel gösterecek biçime sokmak çabasında. Yapıyor, beğenmiyor, tekrar düzenliyorlardı.

Müdire, anababalara, çocuklarını enstitüye göndermekle ne kadar iyi bir karar verdiklerini göstermek istiyordu. Büyük başarısının, kasabanın o kapanik, kız çocuklara karşı ezgili gizliliğini yıkmanın ilk örneklerini verecekti. Vali'yi bile çağrılamıştı serginin açılışına. Göstermek istiyordu. İnce işte, yüz yıllar boyu en güzel oyaları işleyen, en güzel kilimleri dokuyan, çoraplarda bin sevdayı şiirleştiren parmakların, uygar-

lık aracı sayılan makinelerle de neler yaptığını bütün yurda göstermek istiyordu.

Biliyordu ki, başarısı daha sekiz on enstitünün açılmasını sağlıyacaktır. Sergi köşelerinin üzerinde tek tek duruyor, bir bebe cepkeninin kıvrımından, bir sabahlığın dürülüp asılışına ilgileniyordu. Şöyle atılıvermiş gibi duran işlemeli bir kundak, belki yüzkez tekrarlanan bir yerleştirme sonucu o hali almıştı.

İnci, kendi bölümünü hazırlarken, pembe üzerine sim işlemeli bir geceliği asmak için sarı ipek aradı. Yoktu...

Karşıda bir tuhafiyeci açılmıştı. Enstitüden hemen sonra, onlara parça iplik, ipek satıyordu. Ama, çoğunlukla oradan alışverişi ya Müdire kendisi yapar, ya da Odacı Selman Efendi gider gelirdi.

Bir koşu tuhafiyeciye girdi İnci, Selman efendiyi bulamamıştı. Müdire de bir tek masura için oraya gidemezdi.

Dükkândan içeri girdi. Söyledi istediğini. Tuhafiyeci Ertan, masura kutusunu önüne açtı. Aradığını buldu İnci. Alırken,

— Bir dakika, dedi Ertan. Sarayım.

— İstemez. Hemen kullanacağım.

— Olsun. Dükkânın geleneğini bozmıyayım.

Uzattı masurayı İnci. Gözgöze geldiler. Kara karaydı Ertan'ın gözleri. İnce bıyıkları yüzünün tam ortasında siyah bir bıçak izi gibi uzanıyordu. Keskin bir yüzü, kuru dudakları, ince sivri bir burnu vardı. Ama, gözleri... Kocaman kocaman, kara karaydı.

Masuranın ucunda elleri, ışıltılı bir bakışta gözleri bir an durdular. Şaşırdı İnci. Afalladı Ertan. Küçük paketleri sarmak için hazırladığı ince kâğıtlardan biri bir elinde, masura öteki elinde, öyle bakıyordu.

Gözlerini yere indirdi İnci. Toparladı kendini. Derin bir nefes gibi.

— İşim acele, dedi. Lütfen...

Aceleyle sardı Ertan. Beğenmemişti. Kâğıt, ellerinin altında kaymış, buruşuk bir şekilde dolanmıştı masuraya. Tekrar açmak, yeniden sarmak geliyordu. Ama, sabırsızlanıyordu kız. Gözlerinde pırıltılı bir bakışla kıpırdanıyor. Elini uzatıyordu. İstemeyerek uzattı masurayı. Tezgâhın üstünde parıldayan yirmibeş kuruşun üstünü verdi.

— Teşekkür ederim, dedi. Yine beklerim.

İnci, telaşlı bir omuz silkişiyle,

— Hayırlı işler, diye cevapladı o'nu.

Sonra geldiği gibi koşarak Enstitüye girdi tekrar. Masura kutusu önünde duruyordu Ertan'ın. Bir türlü kapağını kapatıp, raftaki yerine koyamıyordu. Gözlerini masuralara dikmiş, öyle bakıyordu. Lehimci Hüsnü'nün kızı bu, dedi. İlkokuldayken benden üç sınıf aşağıdaydı. O, Münire Hanım'da okuyordu. Ben Ulviye Hanımda. O ikinci sınıftaydı ben okulu bitirdiğimde. O zaman da güzeldi. Kınalı yapıncak gibi bir kızdı. Ama, aradan geçen yıllar, nasıl değiştirmiş o'nu...

Serpilmiş, büyümüş, o eski kıpırdaklığını yitirmeden tam bir genç kız olmuştu. Yıllar vardı ki görmüyordu o'nu. Mahalleleri ayrıydı. Hele son yıllarda babasıyla birlikte bağ dikme çabasına düşmüştü. Zaten, okulda en yakın arkadaşı olan kızlarla bile görüşmemişti okul biteli.

Şimdi tuhafiye dükkânı açmış. Ama, çoğunlukla orta yaşlı kadınlar, kızları için alışverişi kendileri yaptığından, hiç birini tanıma olanağı doğmamıştı daha. Belki altı ay oluyordu babası bu dükkânı açalı. Enstitünün tam karşısında olduğu halde, kapı yandan açıldığı için, kimseyi göremiyordu. İlkkez enstitülü bir kız geliyordu dükkânına... Şimdiye Nemide Teyze, ya da Müdire hanım alırdı gerekli olanları. Bir de Selman efendi. İğneymiş, iplikmiş gibi işlere o bakardı.

Anlıyordu durumu Ertan. Müdire bu yıl büyük bir sınav geçiriyordu. Kızları salıverse. Bir tek kız çarşıda, pazarda görünüverse, öğrencilerinin tümünü yitirmek

zorunda kalacağını biliyordu. Akıllı kızdı Müdire. Hiç fırsat tanımıyor, yan kapıdan hepsini mahalle içine salıyordu.

Halkevinin bu tarafını da sarmaşıklarla örttürmüştü. Eskiden set kıyısını yerden izleyen sarmaşıklar, demirlere tırmanmış, bu yandaki bahçe için tam bir örtü olmuştu. Hem olmasa da kızlar bu tarafa çıkmazlardı. Elbirliği etmişleri Müdireleriyle. Mahçup olmayacaklardı. Bu yılı tam kasabanın istediği gibi geçirip, örnek vereceklerdi.

Belki gelecek yıllarda yavaş yavaş alıştırırlardı. Bir kez alıştırsalar. Kadınların da çarşıya çıkabileceği gerçeğini kabul ettirselerdi kasabalıya, o zaman tüm kızları yakından tanırdı Ertan. Hepsinin geleceği yer, ilk kendi dükkânıydı. Ama, şimdi uzaktan uzağa görebiliyordu ancak. Gitse, kapıda dursa, dükkânı hemen kapattırırlardı. Kızları gözlüyor diye bir laf çıkmaya görsündü...

Ama, şimdi... İçinde bir şeyler kıpırdanıyor durmadan. Daha yarım saat olmadı kız gelip gideli. Gözleri masuralarda, durmadan o'nu arıyor. Enstitüye doğru görmeyen bakışlar uzatıp iç geçiriyor.

Mutaf'ın Hayri, Ertan'ın dükkân komşusuydu. Öğle sonrası kesatlığında iki söz atarız diye çayları söylemiş, elinde iki sigarayla kapıya dayanmıştı. Sezinlemedi, Ertan.

— Hayrola Kirişoğlu dedi. Batan gemiler senin değil.

İrkildi Ertan. Aceleyle, suçüstü yakalanmışcasına kutunun kapağını örttü. Rafa yerleştirdi. İlkin gözucuyla süzdü geleni. Komşusunu görünce isteksiz konuştu.

— Sen misin Mutafoğlu. Gel...

— Geldim zaten. Çayları da söyledim.

— İyi ettin. Buyur.

— İçerisi sıcaktı, getir sandalyeleri şuraya oturalım.

İki sandalye çıkardı Ertan. Dükkânın önündeki akasya, beton kaldırıma düşürüyordu gölgesini. İki komşu yan yana oturdular.

Hayri, alaylı bir gülümseyişle baktı o'na.

— Pek dalgındın ya...

— Noksanları hesaplıyordum da...

İnanmaz gözlerle baktı Hayri. Buruk buruk güldü. Sonra omuzlarını silkti.

— Hiç böyle görmemiştim seni de, birden şaşırdım.

— Bazen olur böyle.

— Ya... Olur... Baktığını görmez insan. Nedendir bilinmez.

Tekrar güldü. Bacak bacak üstüne atarak, sandalyenin arkalığına iyice yaslandı. Gözlerini kırpıştırarak devam etti.

— Bir gün evde, sofrada, ben de senin gibi dalmışım. Ertesi sabah anam ne dese beğenirsin.

— Ne dedi?

— Vaktin geldi artık, dedi. Sonra da damdan düşer gibi, Beşer'in kızını isteyeceğim sana deyip, kestirdi.

— Amma iş...

— Ya, ana daha erken, dedimse de dinletemedim. Oğlan çocuğu dalmaya başladı mı, iyi değildir. Er kısmısı mâli hülyâya neden düşer? Zamanı gelmiştir artık da, ondan. Ana, azıcık daha dur. Benim dalgınlığım, tutmayan bir iki hesaptan, dediysem de, bir kulağından giriyor söz, bir kulağından çıkıyor. Bir övüyor Beşir kızını bana. Bir övüyor ki sorma. Sonunda, ben öleyim diye mi bekliyorsun demez mi? Anam, manam dinlemedi velhasıl. Mürüvetini göreceğim diye tutturdu.

— Eee, sonra?

— Sonrası bildiğin bi işte. Ağzımı bile açamadım. Bir taraftan bu dükkânı açmaya uğraşırken, öte yandan evlenme hazırlığına masraf yetiştiriyorum. Canım çıktı inan olsun.

İrkildi Ertan. Bir şey söylemek istiyordu Hayri. Dilinin altında bir şey vardı. Ama, açıkça söyleyemiyordu bunu. Esnaf kurnazlığına getiriyordu. Kızım sana söyliyorum gibilerden... Yoksa... Yoksa görmüş müydü Lehimcinin kızıyla bakıştıklarını. Yok canım. Nereden görecek.

O, belki yarım saat, belki de bir dakika dikildi kaldı orada. Görmüş olabilir. Görse ne çıkar? Tuhafiyeciydi o. Çoğunlukla kadınlar alış veriş ederlerdi. Sattığının tümüne yakın kısmı da kadın eşyasıydı zaten.

Şimdi bir kız gelip, kimin kızı olursa olsun, alışveriş ettiyse kıyamet mi kopardı? Görmemiştir bir şey canım. Ağız aramak istiyor anlaşılan. Kız girdi çıktı ya, dükkânına. Biraz dalgın göründü ya. Yakıştırıyor olmalı. Yakıştırsın bakalım. Kaçmayacak. Üstüne üstüne gidecek işte. Aldırışsız sordu.

— Sen askere gitmeden mi evlenmiştin ağabey?

— Askerlik falan mı dinlediler ay oğul. Anam tutturdu birkez. Babamı da kandırmış. Bir akşam, biz söz kestik dediler. Bir akşam da, iyi giyin. Nişan var... Sonra dernek kuruldu. El kaldırıp oynadık. Askere giderken iki yaşında oğlum vardı. Ya...

— İyi ama, Mustafa kocaman oldu şimdi.

— Boyumla birlik kerata. Biraz da kafası yerinde olsa. Okutacağım. Ama, iş yok. Gözü esnaflıkta. Okuyup da ne olacak, diyor. O öyle deyince, anası bir kızıyor ki... Görme.

— Haklı kadın ama. Okumak gibi yok. Ben çoktan pişman oldum okumadığıma. Bak şu Müdire Hanıma. Kadın başıyla neler yaptı. Biz de okusaydık kim bilir neler olurduk.

— Eh, ne demiş eskiler. İlim gibisi yoktur. İlim Çinde olsa ara bul, demişler. Yapar elbet. Bilgili oldu mu, her bir şeyi yapar insanoğlu.

— İyi oldu ama...

— Elbet iyi olur. En çok da sana yaradı bu.

— Yarayıp da, iki saplam ip, bir iki iğne değil mi?

— Sus. Nankörlük etme. Bizim esnafın, tuhafiyecilik nedir, bildiği mi vardı? Şimdi kadın doluyor dükkânın. Durmadan çalışıyorsun. Allah versin. Gözümüz yok. Ama, sen de kadrini bil. Enstitü açılmasaydı, bu işi rüyanda görebilir miydin sen?

— Bak orası doğru. Allah razı olsun.

— Hah şöyle. Adam ol biraz. Şükret...

Ferahladı Ertan. Konuşma kaymıştı. Bir kez işten konuşmaya daldı mı esnaf, günlerce konuşsa bıkmazdı artık. Hem kaymasaydı da, bir sorun yoktu. İçeride olup bitenleri görmemişti Hayri. Ağız aramıştı yalnız. Bir şey çıkmayınca, işe dökülmüştü konuşma.

Durmadan yakınıyordu Hayri. Kesatlıktan, işlerin giderek durgunlaşmasından alıyor. İzmirlinin her geçen gün mallara zam koymasına, buradakilerin ise, bunu bir türlü anlamayışlarına varıncaya anlatıyordu. Hakları da vardı hani. Onların üzümü, yıldan yıla kilo başına ancak yirmi para, bir kuruş artıyordu.

Ama, yiyeceğinden giyeceğine her şey durmadan yükseldikçe, yükseliyordu. Hem de öyle, para kuruş hesabıyla değil. Lira üzerinden...

Zordu insanların işi. Giderek de zorlaşacağa benziyordu. Kendileri için bir sorun yoktu. Esnaftı onlar. Kaça alıyorlarsa, üstüne kârını koyup satacaklardı. Nasılsa almak zorundaydı müşteriler. Aç mı kalacaklardı almayıp, yoksa açık mı? Esnaf için değildi bu pahalılık. Salt toprağa bağlananlar içindi kuşkusuz. Sen tut üzümü yirmi para farkla sat. Sonra, kumaşı, fasulyeyi kuruş ya da lira farkıyla al. Dayanılır değildi elbet.

Karcı Osman, aynalı askısını sallayarak çayları getirdi. Onları, öyle oturur görünce, takılmadan duramadı.

— Hangi dağda kurt öldü dersin Mutafoğlu?

Hayri, saraka bulmak sevinciyle güldü.

— O da nesi?

— Baksana, Kirişoğlu çay ısmarlıyor.

Ertan atıldı. Daha ilk ağızda sözün kendine geleceğini anlamıştı. Hayri kasılmış, horoz döğüşü seyreder gibi ikisini gözlüyor, bıyık altından gülüyordu.

— Utan utan. En fazla markayı kime kesiyorsun bu çarşıda?

— Her halde sana değil. Senin bir haftada verdiğin markadan fazlasını, Mutaf bir günde veriyor.

— Şişir bakalım.

— Şişiren, şişsin mi?

— Ee, ne yapalım. Benim müşterilerim de o'nunkiler gibi erkek olsaydı görürdün markayı sen. Ama, müşterilerim hep kadınlar. Kadınlarınız kızlarınız. Zaten ödleri kopuyor çarşıya girdik diye. Bir de çay kahve sözü edip, büsbütün kaçırayım mı müşterilerimi?!. Neymiş Karcı Osman, beş kuruş fazla kazanacakmış. Bari malı iyi olsa...

— Nekes herifler. Size kalsa kurur bu esnaf be...

Diye başlamıştı Osman. Sonra ne babasını bırakmıştı Ertan'ın. Ne de kendini. Hızını alamıyor, durmadan söyleniyordu. Uzattığı çay bardağı elinde kalmıştı O öfkeyle, geri çekti.

— İçmeyin ulan, dedi. Size verilecek çayım yok benim.

— Kızma be Osman Amca... Şaka söyledim.

Kaptı çay bardağını. Tam bu sırada, birisi bağırdı, «Karcı Osman,» diye. Osman döndü.

— Zıkkım iç, dedi. Babasının evinde böyle çay kahve görmüş de...

Yürüdü hırslı hırslı.

Hayri, gülerek baktı arkasından.

— Çok çabuk kızıyor bu Karcı Osman da be yahu...

Ertan, başını salladı.

— Hele bana, büsbütün tutuluyor. Ne yaptım bu adama bilmiyorum. Elinden gelse, çay getirmeyecek. Babama da kızıyor.

Gülmeye devam etti Mutafoğlu...

— Kimbilir. Onun ne zaman kime kızdığı belli olmaz ki...

— Hayır ama, babamdan ne istiyor?

— Boşver...

Mantosuna, başörtüsüne iyice sarınmış bir kadın geldi. Hayri hemen dükkânına girdi. Ertan yol gösterdi.

Hayri, konuyu iyice açmadan kurtarmıştı yine. Yoksa, ağzından bir şeyler kaçırabilirdi. Konuşmuşlardı. Bir şeyler söylemişti o'na ama, aklı hep İnci'deydi. Balrengi gözlerin o kısa bakışı bir türlü gitmiyordu gözünün önünden.

İnci, ipeği kaptığı gibi koşmuştu. Koşmuştu ya, bir başka kişi gibiydi. Bir yabancılık, bir tutarsızlık vardı başında. Keçeleşmiş gibi. Kara kara benekler oturmuştu beyninin üstüne. Gözlerine doğru geliyor, göz oluyordu o benekler.

İpeği iğneye güçlükle geçirdi. Sırmaların arasından dikkatle tutturması gerekiyordu teğelleri. İğne sırmalara takılıp kalıyordu her seferinde. Hırslı çekti. Eline batırdı. İnce bir kan fışkırdı parmağından. Emdi kanını. Tuzlu, buruk bir tad geldi ağzına. Tüküremezdi. Yuttu...

Hiç böyle olmamıştı. Bir ılıma vardı kanında. Damarlarında daha bir hızlı dolaşıyor. Kara gözler, tam gözbebeklerine geldiği zaman yüreği tıp ediyor. Ve durmadan artıyor bu tıpırtı. Yanakları kızarıyor. Eliyle göğsünü bastırıyor.

Müdire, İnci'nin birden değiştiğini sezinliyor. Bir süre uzaktan izliyor o'nu. Sonra yavaş yavaş yaklaşıyor. «Bir şey mi oldu İnci?» dediğinde, birden zıplıyor İnci. Ürkerek bakıyor çevresine. Sonra, «Koştum da efendim...» diye kekeliyor. «Ondan olacak.»

«Dinlen biraz,» diyor Müdire. Enstitünün en çalışkan öğrencisi bu. Bu yüzden en ışıklı, en göze batan köşe o'nun. Yaptıkları, daha uzaktan gözalıyor. Ayrı bir

köşe vermese de, besbelli en güzel oldukları. Ama, değerlendirmeli güzeli. Çabasını boşuna çıkarmamalı.

Kendinden bilir. Kızlar kıskanç olur. Homur homur öterler. Nedense, ses etmiyorlar İnci'ye. Üstelik aynı beğeniyi onlar da belirtiyor. Adeta övünüyorlar yaptıklarıyla. Yüzümüzü en çok İnci ak edecek diyorlar.

Yılı başarıyla kapayacak. Öğretmenine yazabilir başarısını. Hele birkez de Vali gelsin. Açsın sergisini. Gözleriyle görsün başarısını. O zaman, bütün isteklerini gerçekleştirdiğini yazabilir. Tıpkı umutsuzluğa kapıldığı zamanlarda yaptığı gibi. Kıvancını ve umudunu da paylaşabilir.

7

Mutluydu Hüsnü. Kızı da oğlu da birincilikle geçmişlerdi sınıflarını. Bağ tutmuştu. On beş dönümü geçiyordu. Dükkânda bir şey kalmamıştı artık. Günlük lehim, nişadır ve parça tenekelerle geçiştiriyordu. Ama, bağ tutmuştu ya, hepsine değerdi.

İlk dört dönüm, üç yaşına basıyordu bu yıl. Patlıyan gözlerde, tek tük asmalarda salkımlar görünürdü. Sadece siftah edecekti. İlk olgunlaşan bir salkımı koparıp, çoluk çocuğuyla yiyecekti. Bundan başka, ister az olsun, ister çok olsundu üzüm. Bir tek salkım daha koparmıyacaktı.

Bağın uğuruydu bu... Hoca ne anlatmıştı? İlk çubuklar tuttuğunda, teşekküre gittiği zaman. Neler demişti? Bir bir geçirdi aklından anlatılanları.

«Hazreti Ömer Efendimiz,» diye söze başlamıştı Hoca. «Bağ dikmiş. Bilirsin, bağ dört yılda üzüm verir. Ömer efendimiz de, bunu bildiği için, ellerini kaldırmış gökyüzüne. Dua etmiş. Tanrım, demiş. Tanrım, bağımın ilk üzümü Hazreti Muhammed'in olsun. Bana da o günleri görmeyi nasibeyle, demiş.

Tanrı'nın işi... Üçüncü yıl yeşilin en güzeliyle bezenen bağda, sadece bir tek asmada bir tek salkım üzüm olmuş. Ama, öyle bir üzüm ki... Anlatılamaz. Ne dile gelir, ne kaleme. Parmak gibiymiş o canım Sultaniyenin her bir «tanesi». Tombul tombulmuş. Üstelik, mis gibi de kokarmış. Bilirsin, Misket başkadır, Sultaniye başka. Ama, Tanrı... Hikmetinden sual edilmez. Üzümün bütün türlerinden, ya koku, ya tad katmış o salkıma.

Sanki üzüm değil, Tanrı'nın, nebisine bulunmaz bir armağanı. İnsanın ağzı sulanıyor daha ilk bakışta. Ama, o zamanki Müslümanlar başka. Niyetini daima kalplerinden yaparlarmış. Ve Şeytan, bir türlü «cismani» isteklerle yenemezmiş onları.

Biz olsak, koparır yeriz. Hiç olmazsa bir tane alıveririz. Elini bile deyirmemiş Koca Ömer. Sapından tutup kesmiş, sapından tutup götürmüş Peygamberimiz Efendimize. Ya Muhammed, demiş. Biliyorsun bağ diktim. İlk salkımı sana adadım. Tanrı'nın işine bak, bir tek salkım üzüm verdi. Ama, bütün Arabistan'da, Arabistan ne kelime, bütün dünyada bir eşi daha yok. Bu sana armağan. Buyur, ye...

Peygamber, birlikte yemeye çağrılamış Ömer'i. Kabul etmemiş. Sana adadım ya Resulallah, demiş. Adağımı bozma...

Tam bu sırada, bir dilenci gelmiş. Hak rızası için diye uzatmış elini. Peygamber, sevgili Ömer'inin adağını, bir tek tane bile almadan verivermiş. Ömer, dışarıda bekliyormuş. Dilenci, elinde salkımla çıkınca, anlamış Peygamberin yaptığını. Hemen bir altın verip geri almış. Yine götürmüş. Adağım sana ya Muhammed, demiş. Buyur ye...

Rahat vermez ki insanoğlunun içindeki şeytan. Ömer'in, bir salkım üzüme bir altın vermesi, dilencinin hırsını kabartmış. Yine gitmiş. Tam Efendimiz bir tane koparacakken, elini uzatmış. «Hak rızası için,» demiş. Onlar başka insanlarmış efendim. Çok başka insanlarmış. Hele efendimiz. Biricik efendimiz.

Biz olsak, etmediğin birini komayız adama. Gık dememiş. Hemen bırakmış bütün salkımı. Mübarek insan, hiç olmazsa bir tane al da öyle ver değil mi? Yok. Allah sevgisi, Allah korkusu öyle sinmiş ki onlara...

Neyse efendim, uzatmayalım. Ömer yine bir altın uzatmış. Bukez iki altın istemiş dilenci. Hırs. İnsan ve Şeytan. Birlikte yuğrulmuş bunlar. Pazarlık bile etmemiş Ömer. Hemen iki altını saymış. Yine sunmuş Efendimize.

Ama, dedik ya efendim. Hırs dedik. Dilenci durur mu? Hemen yetişmiş. Be adam, kanaat et artık değil mi? Ne gezer. Git, üç altın kazanmışsın hiç yoktan. Çoluğun çocuğunla paylaş nafakanı değil mi? Ee, başına gelecek, gözüne görünecek var. Ömer, o'nun yine seyirttiğini görünce, kılıcını çekmiş mi dışarda? Hazreti Peygamber, üçüncü kez aynı adamın elini uzattığını görmüş mü içerde? O bile, koskoca Peygamber, Peygamberler Peygamberi, Cihan Serveri bile dayanamamış sonunda. Dönmüş hafifce. Üzüm salkımını verirken, «Sail misin tacir misin?» diye sormuş.

Ve efendi o anda, eli kurumuş adamın. Kolu büzülmüş kalmış. Başlamış yalvarmaya. Ayaklarına kapanmış efendimizin. Ben ettim, sen etme diye, ama iş işten geçmiş. Dilencinin içerden çıkmamasından kuşkulanan Ömer, elinde kılıcıyla girmiş ki ne görsün. Salkım yerde. Adam yerde. Bir kolu çolak olmuş. Yalvarıyor.

Hemen kapmış salkımı. Yıkamış, tekrar sunmuş. Peygamberimiz, namaza durup uzun uzun dua etmiş. Tanrım, demiş. Günaha girdim. Bu adam benim sabrımı ölçüyordu. Zorunluydum. İki kezden fazla dayanamadım. Beddua ettim. Sen bağışla Tanrım, demiş. Dilencinin eli açılıvermiş.

İşte o gün bu gündür, ilk salkım bağın uğurudur. O'nu Peygamber sünneti olarak çoluğun çocuğunla ye. Ama, ötekileri bırak. O, Peygamber hakkıdır. Buna uyarsan, hiç pişman olmazsın. Bağ bu... Yine verir. Yeterki beklemeyi bil. Yeter ki iyi bak o'na. Ve sen de

tüm bağcıların piri olan Hazreti Ömer Efendimiz gibi davran...»

Bu yıl, bunu uygulayacaktı Hüsnü. İnanırdı. İnandığı için de, hocanın dediklerini bir bir uygulayacaktı. Kendi elceğiziyle buz gibi soğuk su getirecekti akşam üstü. O salkımı soğutacak, ailesine pay edecekti. Gerisi, çokaklarında çürüsün varsın.

Gelecek yıl çokakları üzüm dolacaktı. Sergiye attı mı onları. Toplayıp savurdu mu gel keyfim, geldi... Bir kısmını bankaya yatıracaktı parasının. Ziraat Bankası yenilerde bir ajans açmıştı kasabada. Bir parçasını oraya yatıracaktı. Sonra kalanıyla bağ bakacak, işçi tutup taş ayıklatacaktı. Yeterdi artık. On dönüm bağ kazanmışlardı.

Bu yıl baharla birlikte, çayiçi insan dolmuştu. Onlardan önce bile gelenler vardı Hüsnü'nün bağının tuttuğu duyulmuştu. Herkes, çayiçinden bir yer ayırıyordu kendine. Taş ayıklıyor, set çekiyorlardı. Çayın içine kadar girenler vardı. Hüsnü bağ sahibi olmuştu ya hiç yoktan. Onlar niye olmasınlar.

Seviniyordu Hüsnü. İki yıl koca çayiçinin yalnızlığını çekmişlerdi. Komşuları olacaktı onların da... Bağ komşuları. Yaz gecelerinde, daha üzümlerin olmadığı zamanlarda bir araya toplanacak, yüksük oyunları oynayacak, tatlı söyleşiler kuracaklardı. Gençler oynarken yaşlılar, eski anıları tazeler, konuşurlardı.

Soğuk suları içer. Çok şekerli kahvelerini yudumlarlardı. Eliyle tutacağı kadar yaklaşmıştı bu hayal. İlk günler düş gördüğünü sanıyordu. Ama, artık düş değildi. Canlanmış, yakınlaşmıştı iyice. Bir yıl daha diyordu. Bu yılı da atlattık mı, tamam...

Çardak, kışın yağmurundan, çamurundan korumuştu o'nu. Korumuştu ya, biraz pörsümüştü. Bir iyice dayaklamalı, onarmalıydı her yanını. Birkaç yıl daha bu eski çardakla idare edeceklerdi çaresiz. Sonra, hiç olmazsa on dönümden üzüm almaya başladıklarında bir kule yaptıracaktı. Hemen olmasa bile, ikinci yılda...

Söz vermişti. İki katlı, kırmızı kiremitli, pencereleri camlı bir kule yaptıracaktı. Önüne de tulumba koyacaktı. Daha şimdiden konuşmuştu Kozakçıoğluyla. «Lehimci, demişti o'na. Sen tulumba kuracak ol, gerisine karışma. Boru parasıyla tulumba bedelini verdin mi, çıkarması benden. Kilimoğluyla bir gün ineriz bağa. Sen gittiğinde bakarsın ki tulumban şıkır şıkır işliyor.

Yalnız bir şartım var. Tulumbayı kuleden uzakta yapmıyacaksan, gerçi biz suyu nerde bulursak oraya kurarız ya, neyse, kuleye pek yakın istersen tulumbayı, o zaman söz ver. Kim gelirse, ne kadar isterse su alabilecek. Hiç kızmayacaksın. Söylenmeyeceksin. Bazısı fazla çekecek tulumbayı. Bazısı yetişemiyecek. Yardım edeceksin. Su hayırdır. Hem de en büyük hayır. Sevabından bir parça da bana deyerse yeter.»

«Ben tulumbayı salt hayırı için istiyorum zaten,» diye cevaplamıştı o'nu. «Bir bizim için olsa, aşağıdan, çayiçi tulumbasından alırım. Gelen geçen buz gibi su içsin istiyorum. Ölmüşlerime dua etsin. Ama, erken daha. Hele bir yetişsin bağ. Üzüm vermeye başlasın. Öyle pekmezlik, yemeklik cinsinden değil. Çuvallara basılıp, pazara indirilen gibisinden. O zaman düşünürüz.»

Oysa, daha ilk taşları ayıklayacağı, günün gecesinde düşünmüştü bütün bunları. İşte, yavaş yavaş bütün umutları gerçekleşiyordu. Bağı yavaş yavaş olgunlaşıyor. Oktay'ın bilekleri gibi daha. Ama giderek kalınlaşan gövdeleriyle, açık kahverengi çokakları, bağ haline geliyordu. Henüz gözler patlamamıştı. Ama, çubukların ucunda, belli belirsiz yeşil yumakları görünüyordu.

Tek tek gezdi asmaları. Çevresinde dolandı. Bir umudu, bir yarını okşar gibi, okşadı ince dalları, bütün gücünü gözlerine vererek, yeşil yumacıklar aradı dallar üstünde. Güneş biraz daha kızsındı. Toprak biraz daha ısınsındı. O zaman küçücük, yumuşacık patlak darı gibi gözler açılmaya başlardı. Sonra açılan gözler-

den, ince ekşimtrak filizler, filizlerin dört bir yanından yapraklar, yeni gözler belirirdi. İşte, yapraklar arasındaki o yeni gözler, giderek salkım olurdu. Üzüm salkımı.

Büyür. Durmadan büyür. Yaz sıcağında, yeşilden sarıya, kınalı yapıncağa dönüşürdü. Ah, o günler bir gelse. Bir görseydi... Karısıyla çocukları, o, asmalara dalıp gittiğinden beri, bir koca dönüm yer ayıklamışlardı. Utandı.

Utandı ya, daha üç yıl önce, birer kuru dal parçası olarak toprağın bağrına sapladığı incecik çubukların, birer yaşam belgesi olmasına dayanamıyordu. Tutkusu giderek artıyor. Olayları bir bir izlemek, doğa'nın ölü yeryüzüne saplanmış, ölü dallardan bir evren yaratışının öyküsünü kendi gözleriyle görmek istiyordu.

Öyle bir öykü ki bu... Üç yıl sonra aldığı sonuca kendisi inanamıyor. Karısının, kızının, kanayan ellerini düşünüyor. O eller, bütün bir kış incelip, nazikleştikten sonra bu gün yarın yine kanar. Ama, kanıksadılar artık. Olağan geliyor onlara. Bu öylesi değil. Bir umutsuzluk. Taşa tohum atmak gibi bir delilikti yaptıkları. Bir avuç toprakta sekiz on çakıl taşı, bir koca kaya parçası vardı şurada. Hani şimdi... Üç yıl içinde toprak inceldi. İpekleşti... Ve taş yığını bağ oldu. Bu insanoğlunun, insanoğluyla birleşen doğa'nın bir mucizesidir.

Kupkuruydu toprak. Kupkuruydu çubuklar. Yağmur yağmıştı. Yağarken görmüştü. Taşlar üstünde şıkırdayan su, iz bırakmadan yitip gidiyordu. Sonra kar yağmıştı. Çukurlar kapanmış, fidanlar görünmez olmuştu. Ne güzeldi toprağın görüntüsü. Bembeyaz ve yumuşacık.

Ve bahar gelmişti arkasından. Ağaç dallarında bin renkli çiçeklerle. Beyaz içinde, kırmızı, sarı ve yeşili uçuşturarak. Karlar altında yiten ince çubuklar canlanmıştı. Toprak ana doğum sancıları içindeyken ne

kadar güzeldi. Yeşil, beyaz, al, sarı ve daha binlerce renk... Yanılmıyordu. Binlerce renk vardı. Hava, su, toprak, çimenler, bahar çiçekleri, ve en önemlisi, o kuru, koyu kahverengi çubuklarda, belli belirsiz iğne başı yeşiller.

Bunu görmüştü Hüsnü. Yaşamıştı. Daha çocukları bilmiyorlar. Onlar hep dirilirken gördüler toprağı, ağaçları ve otları. Ölüyken görseler, belki ürkerler. Belki de kendisi gibi, doyulmaz bir tutkuyla severlerdi.

Nemide, kocasının kendinden geçercesine asmalara daldığını görünce, taş ayıklamayı bıraktı. Yaklaştı kocasına. Görmüyordu Hüsnü. Gözleri ışıl ışıl... O küçücük yeşilliklere dalmış, okşuyor. Nasırlı parmaklarının ucundan, ince bir gıdıklanmanın beynine tırmandığı daha ilk bakışta belli oluyor.

Bir süre o'nu seyretti Nemide. Sonra seslendi.

— Efendi... Kocası irkilince devam etti çabuk çabuk. Daldın ya...

Hüsnü, eliyle doğayı kucaklamak ister gibi bir hareket yaptı.

— Dalınmıyacak gibi değil ki... Şuraya bak. Şu kudreti büyük Allah'ın işine. Hiç umudum yoktu dikerken. Her biri birer kuru daldı. Ama, bak... Asma oldular. Üzüm verecekler.

— Toprak çok güçlü.

— Hele bizim toprağımız. Şuraya bak Nemide... Pıtır pıtır göz.

— Tanrı emeğimizi yerde koymıyacak.

— Koymıyacak.

— İnsanın gözünün önünde nasıl gelişiyor ufacık fidan. Nasıl koca ağaç oluyor.

— Ya... Kayısı fidanlarını gördün değil mi?

— İlk onlara baktım gelince. Kocaman olmuş.

— Daha bir avuç gübre atmadık toprağa. Öyle güçlü...

— Çay toprağı bu. Nerelerden neleri birlikte sürükleyip geliyor. Gübresi kendinden.

— Olsun. Gelecek yıl gübreliyeceğim. Toprak salt kendi gücüne kalmasın.

— Sen bilirsin.

— Bilirim ya...

Sonra gevrek gevrek güldü. Karısı şaşırmıştı. Gülecek ne vardı bunda. Açıkladı Hüsnü.

—Dört yıl önce biri gelseydi. Gelseydi de, deseydi ki Hüsnü sen bağcı olacaksın. Adam delirdi der geçerdim. Bağcılık kim, ben kim. Ben esnaf adamım. Tenekeden, kalaydan, kalay kurşun karışımından lehimden anlarım yani. Lâkabım gibi. Bağmış, çokakmış, budama aralamaymış. Bunlar, müşterilerimle söyleşi arasında, cümlelerimize renk katan kelimeler olarak kullanılırdı.

— Oysa şimdi, kendimiz bağcı olduk çıktık.

Hüsnü, iki yanlarında taş ayıklayanları gösterdi.

— Hem de bunların yanında, en usta bağcıyız biz. Onlar yeni başlıyorlar. Biz yarıyı aştık. Bir düşün kadınım. Bir düşün. Birkaç yıl sonra tüm asma dolacak şuraları. Bağımız bu yörenin en büyük bağı olacak. Hem de en güzel bağı...

— Emeklerimiz boşa gitmedi. Benim sevincim ondan.

— Sadece kendimizin değil, eğer başarırlarsa, komşularımız için de örnek olduk. Baksana insancıklara. Nasıl sarıldılar çayiçine.

— Bizimle alay ediyorlardı ilkten. Delirmişsiniz siz, diyorlardı.

— Biz de pek akıllı gözüyle bakmıyorduk kendimize ama...

— Doğru...

Yan yana yürüdüler. Oktay, ablasının ayıkladığı taşları, durmadan çitlere taşıyordu. Sıpa büyümüş, iyi bakım, güçlü bir hayvan haline getirmişti onu. Oktay'la da iyi geçiniyordu. O, öbeklerden aldığı taşları keleterlere doldururken uslu uslu duruyor. Yükünü alınca kendiliğinden yürüyordu.

Merkeplerin akıllı olduğunu bilmezdi Hüsnü. Taşları hep, setlerin en ince yerlerine götürüyor. Kendiliğinden. Oysa bildiği, aksi olurdu merkep. İnat olurdu. «Eşşek inadı» derlerdi çok zaman.

Kızı onların davranışlarına aldırmaksızın, kendini işe vermişti. Başını yere eğmiş, dünyayla ilişkisini kesmiş gibiydi. Yalnız elleri uzanıyor. Toprağın içinden çekip alıyordu taşları.

Hemen yanıbaşında bir taş öbeği beliriyordu giderek.

Ve bağrından taşı çekilen toprak, dişsiz bir ağız gibi töpür töpür oluyordu. Oyuklarında nemli kahverengi toprak ışıltısıyla...

Uzun süre baktı kıza.

Gözlerinin önünde ansızdan meydana gelmiş bir değişikliğin şaşkınlığıyla süzdü. Ve yenice öğrendiği bir şeyi, birkez de karısına onaylatmak isterce mırıldandı kendi kendine gibi...

— Kız büyüdü artık.

Nemide, taş ayıklamaya mola vermiş, kocasını izliyordu durmaksızın, üstünde düğümlenen bakışların giderek yayıldığını, büyüdüğünü görünce beklemişti bu soruyu. Nedense, anababalara çocukları hiç büyümemiş gibi geliyor. Kızsa istemeye geldiklerinde, oğlansa, ana, benim zamanım geldi, dediğinde bir şaşıyor ki kişi...

Şimdi kocasının şaşkınlığı da bu işte...

Kızının büyümüş gelişmiş olduğunu görmenin yanksı.

Dudaklarını büzdü.

Belli belirsiz bir gülücük dolandı dudaklarının çevresinde.

— Büyüdü Lehimci. Dilerim ki, Tanrı hayırlısını verir.

Başını salladı Hüsnü.

Kendi düşüncelerine bıraktı bir süre kendini. Kız büyümüştü. Büyüdüğüne göre, yakında kapısını çalarlardı kuşkusuz. Bir atlatırdın geleni. İki atlatırdın. So-

nunda bir hatırı yıkılmaz, önüne çıkılmaz gelir. Kapar götürürdü.

Bir kez ağzından söz çıktı mı, çeyiz derdi başlar. Çemen kuşkusu girer içine. Esnaflık göreneğinin tüm gereklerini yerine getirmek zorunluluğu kendini gösterir. Bunlar parayla olur, hep.

Birkez şekeri yedin, sözü kestin mi, ağzını her açışta para harcayacaksın demektir. Bir kuşku çöreklendi yüreğine. Hemen yarın kızını bir isteyen olacakmış gibi büzüldü. Ve başını dikti birden. İlkin, karısının duasını cevaplamamış olduğunu ansıdı. Belli belirsiz bir «Amin,» döküldü ağzından. Sonra kuşkusunu iletti.

— Büyüdü. Yakındır, eşiğimizi aşındırırlar.

— Hayırlısı olsun.

— Olsun ya, zamansız başladık biz bu bağ işine.

— Neden zamansız?

— Zamansız. Çünkü, kızı verdik mi, dünyanın masrafı gerekli. Oysa biz varımızı yoğumuzu buraya dökmek zorundayız.

— Tutup kapmadılar ya bunu. Vermeyiz durumumuz izin verinceye.

— Olur mu? Kimsenin kısmetini engellemek elimizde değil.

— Hadi hadi Lehimci. Takma aklına böyle güçlükleri sen. Her bir şeyin kısmetini veren yüce Tanrı değil mi? Elbet, bir uc buluruz, bir yarar açar, geliriz o işin de üstesinden. Tasa etme sen. Hemen yarın isteyen yok ya.

— Olursa...

—Olursa vermeyiz. Daha bizim şu, şu işimiz var, deriz. Ya da bekleyin. Şu kadar yıl geçmedikçe, düğün kuramayız.

— Dinler mi el adamı?

— Dinlemezse, başka kapıya gider. Evde kalmadı ya bu.

Daldı Hüsnü. Hakkı vardı karısının. Zorla alamazlardı ya. Kimse alamazdı. Akıllarından bile geçiremez-

lerdi böyle bir şeyi. Bilirlerdi Hüsnü'yü. Birkez nal, dedi mi, bir daha mıh dedirtemezlerdi. Bu yüzden baştan koşullardı ne düşünüyorsa. Bağı bırakmak olmazdı. Bıkıncaya, yılıncaya değin sürdüreceklerdi bu işlevi...

— Umarım öyle olur, dedi.

Oktay'ın taşıyıp yığdığı taşları yerleştirmek için sete doğru yürüdü.

Öğle olmak üzereydi.

Ve Nemide yemek hazırlayacaktı daha. Bırakmışken yeniden başlamadı. Toprağı oyarak yaptıkları ocağa asma çubuklarını attı. Aralarına kuru ot sıkıştırarak, kibriti, tutuşturdu.

İnce yeşil bir duman çıktı ilkin otlardan.

Sonra küçük bir alazın ucları yaladı çırpıları.

Ocak tutuşurken, kocasının aklındakilere daldı Nemide...

İnci, çalışma görevini ellerine vermişti. Parmakları taş ayıklarken, ayaklarını da ardından sürüklüyordu sanki.

Bir düşünce dolmuştu kafasının içine.

Ertan gelip çakılmıştı yine.

Hiç çıktığı yok ki kafasından. Kara gözlerin parıltılı bakışları, yüreğinin derinliklerinde alazlanıyor. Biz kez daha gitmeliydi dükkâna. Bir neden uydurmalı, gidip görmeliydi. Gitmedi. Her gitmek isteği iteklediğinde, bilmediği bir güç elini ayağını bağlıyordu. Hep gitmek için bir neden düşündüğü halde, bir türlü uğramıyordu.

Korkuyordu.

Ve korktuğu için de her sabah gitme kararı aldığı halde, akşamı ediyordu gitmeden.

Ama, şu yaz bir geçsin.

Enstitü bir açılsın yeniden.

Hemen gidecek. Gözlerini, gözlerine dikecek. İçinin aydınlığından yıkanacak kanasıya. Yeter ki, sonbahar gelsin bir an önce, yeşilin en uçarısını sarının umutsuzluğuna boyasın bir iyice.

O zaman kuşkusuz gidebilir.

İğne gerekti, der. İpliği kalmadı. Ve odacı çok yaşlı. İş buyurmak gücüme gidiyor. İki adımlık yer değil mi? Koşup alıveririm.

Ama, günler geçmek bilmiyor ki...

Giderek uzuyor.

Ve içindeki özlem dayanılmaz bir hal alıyor bunu düşündükçe. Ne olurdu? Bir kez daha gitseydi. Bir kez daha görseydi Ertan'ı. Suç kendisinin. Bir neden uydurmak o kadar kolay ki... Uydurmadı.

Şimdi burda oturmuş, özlem üstüne düşünüyor. Haketti bunu o. Çekmeli cezasını. Ve silmeli aklından görme isteğini.

Birden gözleri parladı.

Neden düşünmemişti bunu şimdiye. Neden hiç aklına getirmemişti.

Bir umut vardı. Umutların en güzeli hem de...

Ertanların bağı biraz aşağıdaydı. Kendi tarlalarının önünden geçiyordu yolu. Ve onlar bağa taşındığında, sabah akşam buradan geçmek zorundaydı Ertan...

Dudakları kurudu birden. Bir yutkunma takıldı boğazına. Görebilirdi. İsterse, günde iki kez görebilirdi o' nu. Yolun kıyısında işlenir, geçerken özlemini giderirdi.

Sabah akşam.

Günde iki kez...

Ayarlar durumu. Sabahleyin yolun kıyısından başlar taş ayıklamaya. Bir sıra yapar. Dönüşte yine yol kıyısına getirir.

Tam o geçerken, karşısında durur.

Görür o'nu...

O da görürse...

Ürktü düşüncelerinden. Eğer o da görürse. Bir anlarsa yolunu gözlediğini. Hemen kasılırdı. Kız yolumu gözlüyordu. Sabah akşam dört dönüyor benim için derdi. Bitiyor bana...

Bitiyordu bitmesine. Yolunu gözliyecekti. Ama, belirtirse, ayıp olurdu. Bir kızın, bir erkeğin yoluna düşmesi... Onun için ölüp bitse bile, öyle ayıp olurdu ki...

Geçerse geçsin.

Dönüp bakmayacak bile...

Onun geçeceği saatlerde, yola en uzak yerlerde bulunacak inat olsun diye. Belli etmemeli alazını. Birkez belli ederse, erkektir. Belli olmaz. Bakarsın alay eder. Duygularıyla oynar kişinin.

Eğer kendi içinde tutuşan, Ertan'da da kıvılcımlanıyorsa, bir şey yapmak erkeğe düşerdi. Bilmesi gerek bunu. Biliyordur da... Bildiği halde yapmıyorsa, salt alay etmek istiyordur. Salt eğlenmek istiyordur kızla.

Eğer isteği gerçekse, ilk adım Ertan tarafından atılmalı. Gelenekler, göreneklerden böyle gerektiriyor. Gelenekler, göreneklerden öte, tek yanlı bir tutuşmanın anlamsızlığı böyle gerektiriyor.

Bu yüzden kaçacak, sezinlese bile geldiğini.

Gitmeyecek dükkânına. Enstitü açıldığı zaman bile hiç uğramıyacak.

8

Sabah akşam bağlarının önünden geçiyordu Ertan. Daha onların sınırına gelince, başını çeviriyor, geçinceye kadar, taş taş, asma asma araştırıyordu koca tarlayı. Bir türlü rastlayamıyordu. Bir kez görebilse... Bir kez daha bakışabilseydi.

Erken geçiyor, henüz hiç birinin çardaktan çıkmamış olduğunu görüyordu. Geç kalıyor bu kez de çok uzaklarda, o'nun geçtiğinin farkında bile olmadan taş ayıklıyor oluyorlardı. Bir türlü rastlayamıyordu. Oysa, yüreği daha bağ sınırına yaklaşırken kütlemeye başlıyordu. Damağı kuruyor. Dili ağzının içinde ağırlaşıyor. Tükrüğü zamk gibi. Yapıştırıyor dilini. Şakakları, ince bir ateşle zonkluyor.

Bir görse... Bir görüverse. O bile yeter. Balrengi gözleriyle şöyle bir baksa İnci... Uçacakmış gibi oluyor. Zorluyor kendini. Zorla ağırlaştırıyor adımlarını.

Ama, olmuyor işte. Bağa çıkalı on gün olacak neredeyse, bir türlü rastlaşamıyorlar.

Zaten onlar, daha okullar kapanır kapanmaz çıktı. İş yapıyorlar. Kendileri gibi bir üzüm kesmek değil işleri. Taş ayıklıyor, tarla açıyor dikiyorlar. Yavrum, diyor içinden. O ince, narin parmaklar kimbilir nasıl acıyordur? Avucuna aldığı bir çakıl taşını sıkıyor. Kıracakmış gibi. Parmakları acıyor. Kolunun bütün gücüyle fırlatıyor taşı.

Benim parmaklarımı acıtıyor bu taşlar. Kimbilir İnci'ninkiler nasıl inciniyordur. Hiç insaf yok bu Lehimci'de. Bir damla insaf yok. Karısı... Karısı neyse... Oğluyla kızı, daha yeni fidan. İnsan böyle zor bir işe koşar mı onları... Günah. Günahtan öte ayıp. Şimdiye değin, esnaf olan birinin karısı toprak işinde çalışmamıştır. Belki sadece üzüm sermiştir. O da, işçiler başaramadığından, çoğu dağ köylülerin üzümcülük deyince sadece kesmek ve çekmeyi anladıklarından.

Üzüm zamanı olunca kentli serici de bulunmaz ki... Bir sericinin çevresinde kaç bağcı dönenir. Bu yüzden, arada bir üzüm sererler. Öyleyken bile, akşam oldumu tafralarından yanlarına varılmaz. İşte anası. Salt rahat rahat kavga edebilsin diye sericilik yapar. Artık akşam oldu mu ellerinin patlağını göstere göstere, ne babasını bırakır, ne de kendisini. «Yok efendim, onlar dükkân kapısı, Cennet kapısı der koşarlarmış sabahın köründe. İşçisiyle, üzümüyle uğraşmak o'na kalırmış. Yok efendim adam gibi birkez de kendileri bulunsalarmış ya bağlarının başında.

İş de yapsalarmış, yüreği yanmazmış. İşte, herkes bağlardaymış. Sanki bir saplam iplik, bir santim kumaş alan olurmuş gibi, baba oğul daha gün ağarmadan yola düşerlermiş.» Hani hakkı da vardı anasının. Kolay değildi bunca işçiye, bunca insana söz geçirmek. Ama aylıkçı vardı bağda. Dayıbaşı vardı işçilerin başında... Boşuna mı para veriyorlardı onlara. Çeksindi minderini gölgeye, otursundu hanım hanım. Hem canı durmazdı. Hem de laf ederdi gece boyu.

Baksındı bir de görsündü. Elde ne karılar vardı. Kaç bahardır geliyordu buraya Lehimciler. Ana kız, baba oğlan demiyor, sabahın alacasından, akşamın karanlığına ellerini taşta bırakıyorlardı. Böyle çalışkan kadınları gördükçe insan, anasının nazına bozuluyordu doğrusu. Şu parmak kadar kız... Güzel İnci, başını bir eğiyordu önüne, bir daha akşama kaldırıyordu anlaşılan. Baksana, ne sabah bakışabiliyorlar, ne de akşam...

İşte bir sabah daha geçti. Lehimci'nin çiti bitti. Adımları hızlandı Ertan'ın. Yine görememişti. Çok namuslu kızdı. Ne sağına bakıyordu elinde işi varken, ne de soluna. Başka kızlar olsaydı, yoldan geçen kent oğlanlarının tümünü uğurlamadan, adım atmazdı içeri. Bu öyle değildi. Bağdan, işinden başka şey düşünmüyordu.

Tam kendine göreydi İnci... Güzel, akıllı. Daha okuldayken de biliyordu o'nun ne kadar akıllı olduğunu. Sınıfının birincisiydi. Üç sınıf aşağıdaydı ondan. Aşağıdaydı ya, okulda duyuluyordu hemen kimin ne olduğu.

Sonra, birincilikle bitirmişti ilkokulu. Öğretmenler uğraşmış, okumasını sağlamaya çalışmışlardı. Olmamıştı. Enstitü açılınca, nasılsa ilk yazılanlar arasındaydı. Orada da birinci oldu yine. En güzel köşe o'nundu. Gitmişti. Belki görürüm umuduyla, kaç kez gezmişti sergiyi. Ama, Müdire hanım, anababasından izin alabildiği kızları görevli kılmıştı.

İlk gün. Vali'nin sergiyi açmaya geldiği gün, şöyle bir uzaktan görmüştü. Mavi önlüğü, beyaz ayakkabı ve küçük beyaz yakası içinde. Tüm kızlar öyleydi. Ve bir sıra halinde durunca hepsi güzel görünüyordu.

Benim İncim, başka dedi. O bir taneydi. Hepsinden güzeldi.. Hepsinden başkaydı...

Kente girmiş...

Hiç sezinlemedi.

Hangi yollardan geçti, kimlerle karşılaştı hiç birini bilmiyor. Yol, sadece Lehimci Hüsnü'nün bağı bo-

yunca ilgilendiriyor onu. Ondan berisi de, ötesi de umurunda değil. Bakmıyor. Baksa bile görmüyor. Yürüdüğünü sezmiyor bile. Bir, o'nun kocaman temel taşları üstünde yükselen kalın setine gelince irkiliyor Ertan.

Üzüm zamanı yaklaştığı için, kente inmeye başladı Lehimci. Bir iş çıkardı. Bağcılığa düşeli, işler giderek azalmış. Eski çıraklarına doğru kaymıştı. Kaymıştı ya, zaten iş kalmamıştı ki... Kente su verilmiş, ibrik, su tenekesi yalnız bağlarda kullanılır olmuştu. Betondan bandırma kazanı yapanlar giderek çoğalıyordu. Birkaç yıla varmaz, o iş de ölür, dedi kendi kendine.

Çıraklar da bağdan gidip geldikleri için, geç kalıyor, erken gidiyorlardı. Dükkânın başında bulunması gerekti. O gün, erkenden inmişti kasabaya.

Yolda, kendi kendine bir türkü tutturmuş, dükkâna kadar uzatmıştı türküleri. Kıvançlıydı. Karısına kalsa, üzümleri kesecekti. Asmalar, tüm üzüm dolmuştu. Bir salkım vardı. Tıpkı Hoca'nın anlattığı gibi.

Taneleri tombul, kocaman. Kendisi, asmadan yere uzanıyor. Tanrı'nın işi, üstüne gelen yapraklar büyümemiş. Olduğu gibi güneş alıyor. Bu, bizim kısmetimiz, dedi. Adağımız. Ötekiler Peygamberin.

Nemide, üzünçle kesti kocasının sözünü.

— Bu kadar üzüm sebil edilmez ki...

Büyük bir inançla dikildi Hüsnü. İnancının kararıyla sözünü kesti karısının.

— Tanrı'nın işine karışılmaz. O gelecek yıl, daha fazlasını verir bize.

Kıyamıyordu kadın yine de, diretti.

— Bir çuval üzüm çıkarırız buradan. Kışlık pekmezliğimizi çıkarırız. Gel inadetme keselim.

— Olmaz. Ben niyet ettim. Adak adadım. Tanrım, dedim dikerken. Tanrım, tıpkı Hazreti Ömer Efendimiz gibi, ilk salkımı çoluğuma çocuğuma, kalanını Hazreti Peygamber Efendimizle sana adadım. Yeter ki, yetiştiğini, üzüm verdiğini göreyim.

Daha fazla direnmemişti Nemide. Bilirdi kocasını. Bir kez olmaz derse, olmazdı artık... «Sen bilirsin. Tanrı adağını makbul buyursun?» deyip kesmişti.

Biliyordu. Karısı, çocukları da kendisi kadar inançlıydılar. Bu yüzden, daha onuna yeni giren oğlu bile, bir tane üzüm koparmıyordu. Değil karısıyla kızı koparsın.

İçi rahattı. O rahatlıkla, her sabah kente iniyor. Dükkânını açıp, akşama kadar işleniyor. Bağ hazırlığı, salt kazan işine döndü şimdilerde.

Bağı küçük olanlar, delinmiş, çürümüş kazanları onartıyorlar. Deliklerini lehimliyor Hüsnü. Çemberlerini yeniliyor. Ve arada boş kalırsa, eski gaz tenekelerinden su, pekmez, tenekesi yapıyor.

Gaz tenekesini bir iyice yakınca, kokusu kalmıyor. Eğrilerini düzeltip, bir kapakla istediğini yapmak kolay. Üstelik ucuza çıkıyor böylesi. Eskiden olsa, elini sürmez eskiye... Her bir şeyi, pırıl pırıl yeniden yapmaya alışmış o.

Ne var ki, şimdi öyle değil. Teneke levhalar bir iyice yükseldi. Hüsnü tüm parasını bağ işine yatırmak zorunda. Bir levha alacağına, beş boş gaz tenekesi ediniyor. Daha ucuza, daha az para kazanıyor. Şimdilik düşündüğü bir ekmek parası.

Hele bağı bir yetişsin. O zaman bilir yapacağını o. Gider İzmir'e. Oradan doldurur dükkânın içini. Çinkonun en iyisini, kalayın en safını alır. Kendisi kurşunla karıştırıp lehimini hazırlar. Yine eski günlerde olduğu gibi, her bir şeyi yeniden yapar. Üzümü sattı mı, yarısını dükkâna yatırsa. Ne yarısını, ucundan bir tutamını yatırsa, yine yeter.

Yavaş yavaş kapatma hazırlığına girişti. Sabahtan beri kullandığı teneke parçalarını, yamalık, asitlik diye ayırdı. Küçük parçaları, asit şişesinin içine atarak, kapağını kapattı. Mangalını söndürmek üzere kaldırıma inerken, arabacı Kâhya, dükkânın önünde durdu.

— Dur hele Lehimci. Acelen ne?

— Akşam oldu Kâhya... Acelesi mi olur?

Mangalı ters çevirmek üzereyken, bağırdı Kâhya.

— Dur yahu. İş getirdik sana. Sallan biraz.

— Bu saatte iş olur mu be Kâhya. Gecikeceğim. Benim senin gibi arabam yok altımda.

— Neden yok. Ben götürürüm seni.

Direnmedi. Mangalı aldı tekrar içeri. Asit şişesinin kapağını açtı. Avadanlıkları hazırladı.

Kâhya, ıkıldayarak indirdi bandırma kazanını.

— Anacığını sattığımın. Herkesi biz taşırız bağa. Kimsenin eksiği olmaz. Kendi işimize gelince, unuturuz. Kazanı onartmayı unutmuşum. Bak hele şuna bir.

Kazanı önüne aldı.

Her tarafından yel geçiyordu.

— Kâhya, sen bu kazanı gerçekten unutmuşsun. Ele gelecek yeri yok. Çürümüş bu.

— Etme be Lehimci. Sen istersen kız gibi yaparsın.

— Olur. Anan ne kadar kız olursa, bu kazan da o kadar onarılır. Bilmiş ol.

— Bu bandırmayı da atlatsın da...

— Ha bak. O zaman iş başka.

— Öyle ya. Gelecek yıl ya yenisini yaparsın Tanrı'nın izniyle. Ya da betondan bir kazan döker, kurtulurum tenekeci tafrasından.

— Bu yıl dökseydin ya. Balmumu mühürlü çağrıyla mı getirdim seni buraya?

— İşler el vermedi. Ama, gelecek yıl düşünüyorum.

— Biz esnaf adamız oğlum. Hiç bir zaman gelecek yılı düşünemeyiz. Gün ne getirdi, bizim işlevimiz odur. Ondan ötesini unut sen.

— Haklısın. Hep öyle oluyor. Ben şu kazanı, kaç gündür getireceğim sana. Ama, tam eve yöneliyorum, biri bağırıyor ardımdan. Şunu yapıversene. Eh, yapıyorum tabii.

— Sonra da unutuyor, bağın yolunu tutuyorsun değil mi?

— Öyle be ahretlik. N'aparsın?

— Ne yapacaksın. Sonunda, gece yarısı gelir benim başıma ekşirsin.

— Eh, esnaflık. Yarın senin de bana bir işin düşer.

— Düşecek elbet. Şu bağ bir yetişsin de...

— Yetişir Lehimci. Benim senden gözüm korktu. Taşa çabuk tutturdun ya sen. Ötesi Tanrının vereceği artık. Kaç kez gelip geçtim önünden. Sen orada işlenirken, hep acırdım emeklerine. Derdim ki, bu adamda akıl yok. Ama, çubuklar gözlendi geçen yıl. İnce küçük yapraklar yaşama dirençlerini ispatladı ya... Tamam, dedim. Bu Lehimci, her bir şeyi yapar. Taştan ağaç yetiştiren, benim kötü kazanı da dilerse yepyeni hale getirir.

— Yamansın be Kâhya. Gene sözü kazana getirdin değil mi?

— Biliyorum işe yaramazlığını. Senden başkasının eline geçse, hurdaya atar bunu. Ama, sen eski ustasın bir... Yokluğun ne demek olduğunu çok iyi bilirsin iki... Bunca neden varken nasıl güvenmem sana. Nasıl getirmem sözü kazana.

— İyi... Sen de biliyorsun yani bunun işe yaramazlığını. Çok iyi.

— Biliyorum elbet.

— Arada kalan delik olur, akıtırsa sövmeyeceksin demektir bu. Hava kararırdı. Ben de ihtiyarlıyorum. Bir yenisini yapsam bu kadar oyalanmazdım. Hadi bakalım. Düşelim yola...

Hava bir iyice kararmıştı. Kazan bitinceye kimseler kalmamıştı çarşıda. Ocağını söndürdü. Kâhyanın arabasına atladılar...

Nemide, meraklı gözlerle kent yolunu tarıyordu. Esnaf sıraya dizilmişti sanki. Tümü, arka arkaya beliriyordu uzaklardan. Bir Hüsnü yoktu gelenlerin içinde. Başka bir zaman olsa böylesi merakla beklemezdi.

Bu gün bir damla su kalmamış. Gelse bir an önce de, su getirse... Yemeği bile pişiremiyecek bu durumda. Bir iş çıkmıştır. Kimbilir nasıl yorulmuştur. Şimdi yemeği hazır olmazsa kızar.

Çocuklar, analarının telâşlı bakışlarından kuşkulandılar. Yaklaştılar. İnci korkuyla bakındı kent yoluna. Bir şey yoktu. Sormadan duramadı.

— N'oldu anne?

— Bir damla su kalmamış. Babanız da gecikti.

Oktay atıldı hemen.

— Ben doldurup geleyim anne.

— Olmaz. Koca tenekeleri nasıl kaldırırsın.

— Kaldırırım.

— Fıtık olursun sonra. Yarım kalırsın. Olmaz.

İnci'ye bakıyordu. Kızların suya gitmesi... Hele böyle tam kent erkeklerinin bağ yollarına düştüğü bir sırada tulumbanın başına dikilmesi, söz konusu olabilirdi. Ama, Oktay küçük daha. Bir teneke suyu kaldırıp, kasaların üstüne koyamazdı.

Anladı durumu kız. İş başa düşüyordu. Ama, çekiniyordu anasından. Nemide, Oktay'a...

— Hadi birlikte gidelim, deyince dayanamadı. Atıldı.

— Biz gider doldururuz anne.

— Laf olursa.

— Ne lafı olacakmış. Su taşıyoruz.

— Bilmem ki...

Annesi daha sözünü bitirmeden, Oktay'la İnci kasaları semerin iki yanına bağlamış, su tenekelerini sıralamışlardı üstüne. Sonra Oktay'ı bindirdi İnci... Kendisi yanına geçti merkebin. Kumlu patikada yürümeye başladılar.

Çayiçi tulumbası biraz yukarıdaydı. Şehir yolunun ayrıştığı yerde. Tam tulumbanın önünde, şehirden gelen yol üçe ayrılırdı. Biri Hüsnü'nün bağının önünden geçer, aşağılarda, bir azmakta sonuçlanırdı. Sağa kıvrılan Hoca'nın bağının önünden geçerek, Kemer taraf-

larına uzanırdı. Üçüncü yol ise, biraz ileride, Hacıbey'in bağına giderdi.

Tulumbanın çevresinde salkım söğütler, suyunun ıslattığı yerde basılıp sertleşmiş çimenler vardı. Yemyeşildi çevresi. Ve serindi...

Oraya vardıklarında, kimseler yoktu. Herkes, suyunu çekmiş, sofrasını hazırlamaya başlamış olmalı. Tenekeleri indirdiler. Tulumbanın altına konulmuş bir küçük ahara su doldurdu İnci... Hafifti tulumba. Kolunu her oynatışında oluk dolusu su çıkıyordu. Soğuk ve berrak bir suydu bu... Kent suyundan çok iyiydi üstelik.

Merkep susamıştı. Ahara yanaştı. Sesli sesli soluyarak, soğuk suyu içti. İnci durmadan çekiyordu. Tulumbanın kolu işledikçe su soğuyor, berraklaşıyordu. Oktay, ablasından almak istedi tulumbayı. Vermedi. Daha yorulmamıştı. O tenekenin birini tutsundu...

Oluktan çıkan su, tenekenin küçük ağzına sığmıyor, çoğu kenarlarından akıyordu. Elini değiştirdi Oktay. «Dondu,» dedi. «Ver biraz ben çekeyim.»

Tenekeyi tutmaktan yorulmuş olmalı. Oluk suyun altından kayı kayıveriyor. Bıraktı tulumbanın kolunu İnci... Oktay aldı. İlk hızla birinci teneke doluncaya kadar çekti. Ama sonra yoruldu. Tulumbanın kolu sağa sola kıpırdanıyor. Bir türlü yukarıdan aşağı inmiyordu. Ağırlaşmıştı. İnci bir eliyle tenekeyi düz tutmaya çalışarak, öteki eliyle kardeşine yardım etmeye uğraşıyordu.

Bir el, saçlarını okşadı Oktay'ın. Sonra hafifce yana itti o'nu. Güçlü bir eldi. Tulumbanın sapına yapıştığında, İnci aceleyle çekti elini. Baktı... Oydu... Ertan' dı bu... Yardım ediyordu o'na. Suyunu çekiyordu. Tanrım, hiç ummazdı. Hiç beklemezdi böyle bir buluşmayı.

Ertan da... Yollarda, o bakar körlüğü içinde giderken, nasılsa Oktay'ı tanımıştı. Dikkatli bakınca, İn-

ci'nin de orada olduğunu görmüş, dikilip kalmıştı. İki kardeş, tenekeleri doldurmak için didişiyorlardı. Kendilerinden, hatta kendilerini de unutmuşlar, tulumbanın oluğundan çıkan sudan başkasını görmüyorlardı.

İlkin bırakıp geçmek istedi. Bir gören olurdu. Ayıptı... Sonra kalbinin kütürdüsü, damaklarına yapışan dilinin ağırlığı, bir yangın tutuşturdu içinde. Su içmek istedi. Yaklaştı tulumbaya. Dolduruverirdi tenekelerini. Yerleştiriverirdi. Hem kimbilir, belki de birlikte yürürlerdi. Bağ yollarını, birlikte geçerlerdi.

Gözgöze geldiler yine. Ve tulumbanın oluğundan çıkan suyun tümü yere dökülmeye başladı.

Oktay, yaklaştı. Tenekenin ağzını düzeltti. Titredi İnci... Gözlerini indirdi yine. Bir daha kaldırmadı başını. Ertan su çekiyor, İnci dolduruyordu.

— Yaşşa Ertan abi, dedi Oktay. Tam zamanında yetiştin. Bize kalsa, akşama zor dolduracaktık.

Ses vermiyordu İnci. On'dan yardım görmüş olmayı hem kıvançla, hem üzünçle karşılıyordu. Kıvançla karşılıyordu, onları görünce yardıma koşmuştu. Kendisi için. İlgilenmese, geçip gitmesi gerekirdi. Kurallar böyleydi. Kuralları yıkmamalıydılar. Üzgündü, tenekeleri bırakıp bir kenara çekilmesi gerektiği halde, bir türlü yapamıyordu bunu.

Elleri uzaktı birbirinden. Gözleri başka yönlerdeydi. Ama, tulumbanın oluğundan akan su, onları birbirlerine kenetlemişti sanki. Bir küçük demir parçasından çıkıp, bir parlak tenekenin içine giren su, bir ip gibi bir zincir gibi bağlamıştı onları.

Kıpırdanamıyorlardı.

Teneke doluyor. Bir yenisini alıyor İnci.

Su yine aynı...

Sanki tulumbadan çekilmiyor. Sanki basınçlı gibi. Durmadan aynı ölçüde akıyor. Oysa kesik kesiktir tulumba suyu. Kolun her inişinde çoğalır. Çıkarken azalıp, bir an kesilir. Sonra yine çoğalır.

Bu öyle değildi. Durmadan akıyor, durmadan ilişkiyi sürdürüyordu. Sanki nasıl bir görev yüklendiğinin farkında...

Tenekeler dolmuştu. Ertan, su içmek için geldiğini unutmuş, onları kasalara yerleştirmeye başlamıştı. O bir tarafı yerleştirirken, İnci, diğer tarafı bastırarak dengeyi sağlıyordu. Sıra boş tarafa gelince, yan yana durdular. Bakmaya korkuyorlardı. Ama, bir sıcaklık akımlaşıyordu aralarında.

Dayanamadı buna İnci. Çekildi. Ertan tenekeleri yerleştirdi. Oktay'ı kucaklayarak semere oturttu.

— Haydi bakalım delikanlı, dedi. İşin iş yine...

Oktay, ilkin isteksizlikle çırpındı.

— Ben de yürüyeyim; dedi. Sonra yerleşti semerde. Ayaklarını hayvanın omuzlarına vurarak, bir deeh, çekti.

O önde. Ablasıyla Ertan arkada yürümeye başladılar. Yol üzerinde, kumlara batıp çıkan ayaklarının fısıltısından başka tek ses yok. Ağustos böcekleri serenadlarını yenice kesmişler. Akşamın son konserine hazırlanıyor olmalılar.

Hiç konuşmadan yürüyorlar. Bir kelime, bu akşamüstü rastlantısının bütün güzelliğini yitirecekmiş gibi geliyor onlara. Yalnız ara sıra Oktay'ın deh'leri duyuluyor. Hafif bir rüzgâr, aralıklı bir dalgalanmayla, kavakların dallarında geziniyor.

Yol yarı oldu. İçlerinde uçuşan kelimelerin hiç biri, dudaklarında ses olup dökülemiyor. Neredeyse gelecekler çayiçi bağına. Neredeyse yanyanalıkları bitecek. Ama, dudakları mühürlenmiş sanki.

Ertan daha fazla duramıyor artık. Konuşmaya başlıyor.

— Allah razı olsun bu tulumbayı açtırandan.

İnci, sevinçle gülümsüyor.

— Hep dua ediyoruz.

— Suyu da öyle soğuk ki...

— Demin Oktay elim dondu diyordu...

— Donar... Bizim bağda da tulumba var. Ama suyu böyle değil.

— Bazı yerin suyu çok güzel oluyor.

Ertan, bazı kızlar gibi... Senin gibi, demek istiyor. Diyemiyor.

— Her halde toprağından.

— Öyle olsa gerek. Nedense, çaya yakın tulumbaların suyu hem soğuk, hem de içimi kolay oluyor.

— Susuzluk zor.

— Yakında babam da tulumba kurduracak. Ama bağı biraz daha büyütelim diyor.

— Sahi, nasıl başardınız bu işi?

— Uğraşıyoruz işte.

— Hem de hiç yabancı karıştırmadan değil mi?

— Eh...

Sustular yine... Uzaktan çardakları görünmüştü. Oktay, merkebi hızlı sürmüş, neredeyse sapmak üzereydi, bağa. Patikanın önüne gelince durakladı İnci. Ertan da...

— Teşekkür ederim, dedi İnci.

— Bir şey değil.

— Zahmet oldu.

— İki teneke su değil mi bu... Sözü mü olur?

Oktay, anasına anlatmıştı Ertan'ın yardımını. Nemide yanlarına geldi.

— Sağol oğlum, dedi Ertan'a Çok sağol.

— Deymez Nemide Teyze...

— Annen n'apıyor?

— Bildiğin gibi işte. Uğraşıp duruyor.

— İyi mi?

— İyi iyi hamdolsun.

— Neden hiç uğramıyor bize?

— Bağ işleri bırakmıyor. Biliyorsunuz. Koşunup duruyor.

— İyi aman, sağolsun da..

— Ben gideyim artık. Sofrayı hazırlamışlar. Kavga eder sonra...

— Güle güle oğlum. Çok selâm söyle.

— Başüstüne. Allahaısmarladık.

Yürüdü. İnci, anasıyla birlikte patikaya girdi. Dönüp ardından baktı Nemide.

— Çocuklar ne çabuk büyüyor. Koca oğlan olmuş Maşallah.

İnci de baktı.

— Benden üç yaş büyük değil mi anne?

— Dört yaş büyük.

— Üç sınıf yukardaydı da...

— Bir yıl kaldı. Sağolsun, biraz yaramazcaydı da...

Hızlandı. Yemek yapacaktı daha. Hüsnü neredeyse gelirdi. Savsaklanayım derken, yemeksiz kordu kocasını.

— Yemeği pişirelim kızım, dedi. Sen şu patlıcanları doğrayıver.

İnci, bağın dip taraflarına gitmek istiyordu. Orada, asmalardaki yenice sararmaya başlamış üzümlere anlatmak istiyordu içindekileri. Ağır geliyordu artık. Bir yakın arkadaşı da yoktu ki bu çevrede. Zorla götürse anasını. O'na anlatsa...

Ama, ev işi gerekliydi şimdi. Babası yorgun dönerdi kentten. Yemek isterdi. Patlıcanları yıkadı. Kendi bahçelerinin ürünüydü bunlar. İncecik, upuzundu. Kadife gibiydi derileri. İnce bir toz kaplamıştı. Yıkanınca, yağmurdan sonra gökyüzü nasıl olur gece... Tıpkı öyle oldu.

İki yanından ince ince soydu. Üçer parmak kalınlığında kesip onları yaprak yaprak doğradı. Anası, tavayı ocağa koymuş, yağı kızdırmıştı. O, patlıcanları kızartırken İnci tekrar bahçeye girdi. Biraz domatesle biber topladı. Yıkadı. Uzattı anasına.

Artık uzaklaşabilirdi buradan. Asmaların serinliğine açabilirdi içindekileri. Yapraklara ve kararan gökyüzüne anlatabilirdi. Yan yanayken söylemek isteyip de bir türlü söyleyemediklerini... Yürüdü...

Babasının geldiğini görecek bir açıklıkta, ayaklarını uzatarak yere oturdu.

Ertan, Lehimci Hüsnü'nün bağından iyice uzaklaşıncaya kadar, koşarcasına yürümüştü. Belli etmeden geriye baktı. Artık göremezlerdi o'nu. Yeşil çimenlerle kaplı bir set kıyısına oturdu.

Göz göze geldiklerine nasıl şaşırmıştı kız. Ne duyuyorsa içinde, o da aynısını duyuyordu. Artık hiç kuşkusu kalmamıştı. Oktay gelip düzeltmeseydi tenekeyi, sular şırıl şırıl yere akacaktı. Bir anın etkisi değildi o ilk bakış. Şimdi... Hemen biraz önce yine karşılaşmışlardı.

Belki üç ay oluyordu birbirlerini görmeyeli. Tam üç ay oluyordu. Hep o'nu düşünmüştü Ertan. Düşünmüştü ya, bir türlü rastlayamamıştı. Oysa şimdi...

Yine aynı bakmıştı kız...

Gözleriyle bir şeyler anlatmak ister gibi...

Bir sigara yaktı. Dumanlarını havaya savurarak daldı bir süre. Güneş kaybolmuş, gökyüzü, turuncu dan maviye doğru binbir renk akımıyla boyanmıştı. İçim gibi diye düşündü. İnci'nin gözleri gibi...

9

Çığırtkanın sesi uzuyordu çarşının içinde...

— Bayanlar, baylar... Bu akşaaam, Suna Sinemasında... Saat yedi buçukta... Aşk, macera, kin, öfke... Görülmemiş, duyulmamış şahaserler şahaseri bir film... Baş rollerini Roy Rogers ve dünyanın en akıllı hayvanı, en hızlı atı Triger'in oynadıkları bu film, Amerikan kovboylar kralının muhteşem maceralarını anlatmaktadır. Danseden, haydut yakalayan atlar Sürüden boşanan öküzler... Kovboylar ve patlayan tabancalar... Gitara, dans ve müzik... Hepsi, ama hepsi bu filmde. Mutlaka görün... Duyduk duymadık demeyin... Bu akşam, saat yedi buçukta...

Çarşılı, cuma namazına hazırlanıyordu. Çığırtkanın sesi, ortalığı inletiyor. Sokak sokak her bir yeri dolanıyordu. Elinde, tenekeden bir huni, omuzunda, filmin afişleri, resimleriyle bezenmiş bir tabla vardı.

Esnaf, günlerdir önünden gelip geçtikçe, içerde neler olduğunu meraklandıkları binanın gizini çözmekten memnun. Halkevinin karşı köşesinde eski bir hangar vardı. Orasını birinin tutup, sinema yapacağı duyulmuştu. Ama, kimsenin sinema konusunda bir bildiği olmadığıdan, önünden geçerken merakla bakıyorlardı.

Hiç bir şey olduğu yoktu binada.

Onların gördüğü kadarıyla, bir değişiklik yoktu. Biraz kireç söndürülmüş, biraz tuğla yayılmıştı yandaki boşluğa. Ustalar çalışıyordu. Hangarın yanına bir küçük yer daha yapacaklardı. Çığırtkan Yunus, kasabanın yerlisi olduğu için, bir kaç kez sormuşlardı. Ne oluyor diye... Verdiği cevap hep aynıydı. Buraya, motor için yer ve kahve ocağı yapılıyor. Ocakçılığı da bana verdi Beyim. Hem sinema seyredeceksiniz, hem de çay kahve içeceksiniz...

Himaye-i Etfal kahvesine ara sıra tiyatro kumpanyaları gelirdi. Çalgı, çengi gırla gider. Bir kez Hüsnü'de gitmişti. Nasılsa memurlardan birinin boş bıraktığı yere kurulmuş. Dağ Çiçeği Lale'nin raksını seyretmişti. Hem de yakından. Yakından olunca bir başka olurdu gerçekten.

Bu sinema da öyle bir şey olmalı.

Kızlar güzelse... İyi göbek çalkıyor, omuz titretiyorsa, kırdı parayı bu yabancı. Yerin büyük olduğuna bakılırsa, en azından iki yüz kişi alır. Elli kuruş olsa adam başına, günde yüz lira... Çok iyi para...

Bir yandan abdest alıyorlar, bir yandan konuşuyorlardı.

— Ben birkez tiyatroya gitmiştim. O komik iyice güldürmüştü...

— Ya şişman kadın. Nasıl kıvırıyordu. Anam be...

— Sus ulan. Daha şimdi abdest aldın.

— Tövbe yarabbim.

— Bırak be emmi. Hayallesin. Öyle fıstığım olsun benim, tövbeler olsun günde kırk kez abdest almaya razıyım. Sen ne diyorsun.

— Cuma mübarek günde günaha giriyorsunuz diyorum. Hiç işiniz yok mu?

— Bizim işimiz var. Var olmasına da, elin adamının işi yok.

— İyi ama, bu adam nereden getirecek hemen bunca kadını, oyuncuyu, çalgıcıyı.

— Sahi yahu... Ben kendisinden başka yabancı görmedim kentin içinde.

— Her halde bu gün Afyon treniyle geleceklerdir.

— Kasabalı alışmasın diye, daha önceden getirmedi desene.

— Kimbilir.

— Akıl mı erer bu yabancıların fendine?

— Gidelim mi akşam?

— Gidelim ya... Bir görmüş oluruz bu sinemanın ne menem şey olduğunu.

— İyi ama, Yunus'un dolaştığı resimler hep yabancı. Amerikan kovboylar kralı diyor. Kovboy ne ola ki?

— Akşam gider öğreniriz. Herhalde bu yabancı bir kumpanyadır. Amerika'dan gelmiş.

— Yahu Amerika buraya çok uzak be dayı. Gelse bile, bizim buralara uğramaz onlar. Büyük kentlerde takılır kalırlar.

— Bakarsın o gâvur ülkelerinde böyle işler, askerlik gibidir. Hükümeti, reklâm olsun diye gönderiyordur. Bilinmez ki...

— Reklâm olup da ne farkedecek. Bizim ne alışverişimiz var Amerika'yla...

— Olmaz olur mu? Bakarsın vardır. Ben eskiyi ansıyorum şimdi. Bu Amerika yüzünden kent birbirine girdiydi. Beyler iki, üç bölüğe ayrıldı. Kimi Ameri-

ka der, kimi İngiliz. Kimi de vuruşalım diye tutturdu da, vuruşma taraftarları kazandıydı.

— Babam da anlatırdı. Hoca camide, vaazı çekince, tümü seyirtmişler silâhlarını alıp.

— E, şimdi ne işi var gene Amerika'nın. Hem de böyle, çengisi, köçeğiyle...

— Belli olmaz ki, büyük devletlerin işi. Bizden bir açık görmüştür. Bir olanak.

— Git işine be... Ne olanağımız varmış ki bizim?

— Olmaz olur mu? Bakarsın gâvur bu... Biz Rumların bağlarına el koduk. Şimdi oraları bu isteyecektir. Ya da bir başka iş. Bizimle ticaret falan yapacaktır da kendini alıştırıyordur. Sürüden boşanan öküzler dedi çığırtkan. Belki öküzü fazla geliyor adamın. Bize satacak. Belki, bir başka iş...

— Tamam anladım dayı. Bu bize zenginliğini gösterecek. Ustalığını da... Bakın diyecek, ben çengisi, köçeği, öküzü bilmem nesi, bir dünya şeyi bir hangarın içine sığdırmanın ustalığına vardım. Bakın da siz de öğrenin.

— Ulan esnaf olacaksın sen. Hiç bir usta hünerini hemencecik öğretir mi birine.

— E, öyleyse nedir bu hikaye...

— Vardır bir iş aslanlar. Gidelim, görelim bakalım.

— Söz mü gidiyor muyuz?

— Bir günahı, kötülüğü yoksa gideriz. Neden gitmeyelim.

— Selâ verildi.

Vaaz vardı camide.

Kepenkler yarı indirildi.

Esnaf, çırağı, kalfasıyla caminin yolunu tuttu.

Selâ kesilir kesilmez, çığırtkan bağırmaya yeniden başladı.

— Bayanlar Baylar... Bu akşam yedi buçukta... Geceleri yalnız erkekleredir. Çarşamba günleri saat dörtte kadınlar matinesi... Cumartesi günü ikide öğ-

renci matinesi... Unutmayın bu akşaaam, saaat yedi buçukta yalnız erkeklere...

Camiye girdi Hüsnü.

İki dizinin üstüne oturdu.

Çallı Hoca, kürsüye çıkmış, sakallarını sığazlıyordu. Vaaza başlamadan önce hep böyle yapardı. Daha doğrusu, o'nu kızdıracak bir olay olduysa, o olayla bağlantı kuracağı, âyetleri hadisleri ararken, sakallarını sığazlardı hep.

Kasabalı bunu bildiği için, daha bir dikkatli dinlemeye hazırlandılar. Bir yerden başlayınca, tüm camiyi dolaşan öksürükler bile seyrekleşti.

Bir örnekle başlayacaktı Çallı Hoca...

Tümü gözlerini dikmiş, bekleşiyorlardı...

Sonunda, daha çok bekletmedi cemaatı.

«Ey cemaati Müslimin,» diye başladı...

— Bu gün, İslâm Dünyası için, Tanrının bağışladığı en kutsal günlerden biri olan Cumadır. Bu gün insanlar temiz olmak zorundadırlar. Çünkü, bir arada buluşacaklar, Tanrı ödevini yerine getireceklerdir. Güzel sözler edecekler, güzel öğütler dinleyeceklerdir. Ne var ki, bu gün kirlenmiştir. Sabahtan beri, kulaklarımızda bir Şeytan sesi yankılanmaktadır. Ben çarşıdan camiye geçerken, kulaklarımı tıkamak zorunda kaldım. Çünkü kulaklarımız bize güzel söz dinlemek için verilmiştir. Umarım ki, sizler de öyle yaptınız. Öyle yapmanız gerekir. Bu dinimiz için bir borç, imanımız için bir farzdır. Sanırım, ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Sözünü ettiğim, Şeytan ulağının bağırtılarıdır. Bir bed sesli çığırtkanın, sinema ulumalarıdır. Ben sordum araştırdım. Bu sinema denilen şey canlı tasvirmiş. Haşâ sümmehaşâ... Bizim dinimiz, tasvirin cansızını bile yasaklamıştır. Nerde kaldı ki, canlısını havsala alsın. Olur iş mi efendiler. Yaratmak, can vermek bir Tanrı'ya özgüdür. Kim oluyor bu gâvurlar ki, tasvirlere can veriyorlar. İnanılır mı buna. Tasvir canlanır mı? Salt Tanrı'nın verebil-

diği canı, insanoğlunun vermesi mümkün mü? Değil. Değil ya, bir Şeytan icadı daha buldular anlaşılan. Biliyorsunuz. Böyle biri daha var. Ses veren kutu. Radyo dedikleri. İçinden insan sesine benzer sesler veriyor. Doğal olmayan hiç bir şey, dine uygun değildir. Bir kutunun içinden sesler gelmesi, şirktir. Ses, insan boğazından gelir. Sihirbazlık, gaipten haber vermedir bu. Ve tümüyle dinimize aykırıdır. Sanki bu yetmiyormuş, Müslüman Ümmeti, bununla baş edebiliyormuş gibi, şimdi bir de canlı tasviri çıkardılar başımıza... Gitmeyin Müslümanlar. Benim size öğüdüm budur. Her kim ki, tasvirin canlanabileceğine inanır. O, o anda yaratıcılığı Tanrı'dan alıp, Şeytan misali insanlara vermiş demektir. O anda, eş koşmuştur Tanrı'ya. Öyle bir eş ki, gayri tövbesi bile kabul edilmez. Her kim ki, bırakın o şeytan kârhanesine gitmeyi, böyle bir şeyi aklından geçirir. Yandı...

Ezan okundu birden. Cemaat, iki dizinin üstünde toplanarak, saygılı bir oturuş kıpırdanmasına girişti. Çallı Hoca, kısa kesti vaazı. Daha doğrusu, hutbede devam etmek amacıyla, hemen sonuçlandırdı.

Ve hutbede de, devam etti Cehennemateşi saçmaya.

Camiden çıktıklarında, yan yana yürüdüler. Her biri, Hoca'nın dediklerini kendisine göre yorumluyor. Biraz önce gitme kararı verenler onlar değil sanki.

— Günahmış be yeğen. Zaten dağları aşmış günahımız. Bir de bilmediğimiz bir şey için artırmayalım. Ben vazgeçtim isteğimden.

— Bırak yahu. Çallı Hoca bu... Neye çatacağı belli mi olur. Bir zaman radyoyu doladı diline. Şimdi bile doladı ya. Şeytan kutusuymuş da, yok anasının hörekesiymiş. Bal gibi bilim bu. Fen... Adam, Ankara'nın bilmem neresinde konuşuyor, sen burda tıkır tıkır dinliyorsun.

— Doğru ya. Kimbilir. Bu sinema da bir fendir.

— Fen elbet. Çallı Hoca'ya sorsan, dünya öküzün boynunun üstünde duruyor der.

— Durmuyor mu?

— Bırak be emmi oğlu. Alay edecek adam bulamadın mı? Okulda beraberdik seninle. Hocanın oğlu az daha kulağımı koparıyordu benim. Öküzün boynuzunda duruyor dediğimde, kalemin üstüne yufka gibi sardıydı kulağımı unuttun mu?

— Unutur muyum? Sırıtıyorum diye, bana da aynını yaptıydı ya işte.

— Safi Bey, çok yaman çıktı canım. İmanımızı gevretti tümümüzün.

— Yahu bunlar sülâlecek böyle be. Babası da beni sandalyenin arasına kıstırır öyle çomaklardı. Desene oğlu babasından kalır değil.

— Değil ki hem de nasıl.

— Bırakın şimdi onları be yahu. Gidiyor muyuz gitmiyor muyuz? Bir karar verelim.

— Çallı Hoca kötü dedi mi bil ki iyidir ağa. Ben gidiyorum.

— Sen de ne alıp veremezsin bu hocadan yahu?

— Nasıl uyarım sözüne birader. Adam, elifleri çatlata çatlata girişmiyor mu söze, kahrımdan geberiyorum. Radyoyu kötüledi. Ben aldım inadına. Doğrusu çok bir memnunum. Bizim Köroğlu, ilkin korktu dokunmaya. Şeytan icadı diyormuş Hoca, günaha girermişim, diyordu. Şimdi benden usta oldu. Ankara'yı bırakıyor da, cenaze marşı çalarken Arapları buluyor. Allah bir hakkı için.

— Arapları mı? Ne var ki orada.

— Neler yok ki Hacı dayı. Herifler bir tutturuyorlar yaleli... Allah...

— Ülen madem öyle, senin avrata söyle de, bizimkine de bir öğretiversin yerini.

— Ne o Hacı dayı, sen de mi radyo aldın?

— Neden almıyacakmışım köpek dölü. Benim param geçmiyor mu?

— Hani demem o değil de, Çallı Hoca duymasın.

— Duysun ülen. Bizim dinimiz, bilim dinidir. Çallı Hoca gibileri bilimi önleyebilir mi sanıyorsun sen. Bakma öyleleri de gereklidir, cahiller içinde yanlışını o yüzden çıkarmayız biz. Yoksa sizin gibi azgınlar nasıl durulur.

— Ne yani, şimdi sen de geliyor musun sinemaya?

— Yok. O kadar değil. Hele gidin bir görün bakalım. Günahı sevabı ne tutuyor. Bir tartalım.

— Hacı değil misin? İlkin başkalarını yakacaksın. Sonra...

— E, bakarsın sizin gibi şarap tulumları ateşi söndürmüş. Bize kalmamış... Tövbe tövbe...

Bir türlü dükkânlarına dağılamıyorlar. Hüsnü'nün tenekeci dükkânı önünde çakılmış kalmışlar. Kahveciye işaret etti Hüsnü. Tümüne birer kahve koşturdu Burunsuz. Daha bir koyulaştı söyleşi...

— Öyle. Hem de Osman'ın meyhanesinde değil mi?

— Ne yaparsın be Hacı dayı. Bir eğlentimiz o var.

— Osman Usta'nın dediğine bakılırsa, sen de oranın eskilerindenmişsin ama.

— Biz genç olmadık mı ülen. Elbet biz de geçtik feleğin çenberinden. Biz de çağladık aktık.

— Sonra da bir duruldun ki... Evlere şenlik.

— İlkin hacılarla hocaları asacaksın temizlik istersen.

— Hacılar ne yaptı size be? Hocalardan bir kötülük mü gördünüz?

— Hem de nasıl.

— Ne yapıyoruz şimdi. Gidiyor muyuz?

— Vallahi ne söyliyeceğimi şaşırdım. Bilmiyorum ki... Hocaya bakarsan, giden yanacak. Hacı dayıya bakarsan o paçasını kurtarma çabasında.

Sinemacı eski kurttu. Makinistinden çığırtkanına tümünü ayrı camilere göndermişti. Cuma günü başlatmasının bir nedeni de buydu. Bakalım, hoca takımı ne diyecek. Çok iyi biliyordu ki, böyle kapalı kasabalarda, en etkili kişiler, onlardır.

Yunus, Pazar Camisindeydi. Çallı Hoca'nın dediklerini bir bir aktardı patronuna. Ve;

— Hutbede, sinemaya gidenin karısı boş düşer, bilmiş olun, diye bitirdi sözünü.

Sinemacı hiç ses çıkarmadan, bir bir dinledi tümünü. Sonra, gözlerini kırpıştırarak, Yunus'a sordu.

— Sözü geçen kaç kişi var bu kasabada?

Yunus göğsünü kabarttı. Şöyle bir tepeden baktı adama.

— Bizim kasabada herkesin sözü geçer beyim.

— Yok, şöyle esnafın ileri gelenleri, kasabanın köklüleri kaç kişidir?

Gözlerini kıstı çığırtkan. Sonra bir çırpıda adları, ünleriyle saydı tümünü. Bilgisini göstermek isteğiyle, çocuklarına, torunlarına varıncaya belirtiyordu ileri gelenleri. O sayarken, adam durmadan içinden hesaplıyordu. Sonunda başını dikti. Bir koçan bilet aldı gişeden.

— Al bunları. Saydığın kişilere götür ver. Bu akşam benden. Tümü çağrılımdır. Sen de çayları iyi demlet. Ve eğit tümüne. Bir kez gelsinler. Görsünler. Açılış töreni var. Onur versinler.

Yunus biletleri kaptı.

Bir solukta çarşının ortasına düştü. Önüne gelene koçanda kopardığı biletleri uzatıyor. Çok önemli iş yapanların kasıntısıyla, bu akşam bekliyoruz. diyordu.

Hüsnü'nün dükkânındaki kalabalığı görünce, daldı ortalarına. Koçanlardan koparıp uzatıyordu biletleri. İlkin Hacı'ya uzattı. Hacı, elinin tersiyle itekledi o'nu.

— Git ülen. Ben istemem.

— Al be Hacı Dayı. Namussuzum bir kötülük yok. Bayılacaksın bir kez gör de...

— Görsün bakalım yârenler. Ondan sonra. Ben senin gibi ayran budalasının sözüyle helâya gitmem. Nerde kaldı sinemaya gideceğim. Hadi bas...

Ötekiler sarıldılar biletlere.

Yunus çıkınca, birbirlerinin yüzlerine baktılar bir süre.

— Gitmemek ayıp olur.

— Adam yerine komuş adam bizi. Çağrılamış. Gitmemiz gerek.

— Ne yapalım. Günah, münah bir kez gideriz. Sonra baktık kötü bir şey var, tövbe ederiz.

— Korkmayın be bu kadar. Bilmez misiniz, bir zamanlar çeşmeleri diline dolamıştı Çallı Hoca... Abdest suyu, akar olmalı. Boru içinde hapsedilen, bir depoda kirlenen suyla abdest alınmaz diye tutturmuştu. Şimdi bizden önce selâma duruyor kurnanın başında. Yarın, sinemanın en önünde Çallı Hoca'yı görürsen şaşma.

— Yâni gidiyoruz öyle mi?

— Gidelim elbet. Öğren de, yapma, demiş eskiler. Bir görelim bakalım ne menem şeymiş bu. Bir iyice öğrenelim. Bakarsın yarar bir iştir.

— Hiç olmadı zaman geçiririz be ahretlik. Ben de varım.

Karar kıldılar.

Yemeklerini yedikten sonra, sinemada buluşacaklardı.

Nefes nefeseydi Oktay.

Fırtına gibi girmişti dükkândan içeri.

«Baba,» diyordu.

— Baba, sinema gelmiş. Beni götür oraya. Çok bir iyiymiş. Öğretmen dedi ki...

Gülüyordu Hüsnü.

Oktay öğretmenin anlattıklarını tekrarlarken, kendi kendine gülüyordu. Sonra, nefeslendi Oktay. Babasının gülüşlerini görerek duraladı. Şaşkınlıkla baktı o'na.

Hüsnü daha çok merakta bırakmadı oğlunu.

— İyi ama, sizi almıyorlar ki...

— Neden almıyorlarmış?

— Öğrenciler ancak Cumartesi günü saat ikide girebilirlermiş.

— Ben girerim. Yunus abi var ya Yunus abi. Ben o'nunla konuştum. Gelirsem alır mısınız, dedim. Sen gelecek ol, bir çaresine bakarız, dedi. Olmaz mı baba? Bir kez gidip göreyim olmaz mı? Yarın caka satarım arkadaşlarıma. Babam beni sinemaya götürdü, derim.

— İyi ama yasaksa. Öğretmenleriniz kızarsa.

— Kızmazlar baba. Kötü bir şey değilmiş ki sinema. Hiç kızmazlar. Kendileri anlattı.

— Derslerini yaptın mı?

Oktay sevinçle atıldı.

— Biliyordum. Götüreceğini biliyordum. Yaptım. Hiç ödevim kalmadı.

— Eh, o zaman gideriz belki. Bir kez anan ne diyecek öğrenelim de...

— Sen gidelim deyince, annem karışmaz ki baba...

Ses etmedi Hüsnü. Oğlunun başını okşadı. Cin gibiydi. Hiç açık kaçırmıyordu. Hüsnü, gidelim dedikten sonra, Nemide'nin sadece boyun bükeceğini de öyle iyi biliyordu ki...

Nemide sofrayı hazırlamıştı kızıyla.

Daha ilk lokmalarını alırken, Hüsnü göz kırptı Oktay'a.

— Çabuk ye. Yoksa gecikeceğiz sinemaya.

Oktay, aceleyle atıştırmaya başladı. Nemide dargın dargın baktı kocasına.

— Çallı Hoca demiş ki, sinemaya gidenin nikâhı düşer.

— Bizim nikâhımızı Çallı Hoca mı kıydı ki, demesiyle düşsün.

— İnsan dinden çıkarsa, düşermiş.

— Tüm esnaf karar kıldık. Gideceğiz. Gerekirse, tazeletiriz nikâhı, ne yapalım.

Nemide anlamadı kocasının şakasını. Daha bir telâşlandı. Utançla başını eğerek, mırıldandı, sezinletmemek ister gibi.

— Ama, helâl olmazmış.

Üzülüyordu karısı. Nikâh düşerse gerçekten. Karısı sayılmazdı. Bir odada bulunması bile günahtı. Söylediği buydu Nemide'nin. Şunca yıllık kocası, bir eğlenti uğruna namahrem olacaktı. Bir yol bulmalı, bir şeyler yapmalı, vazgeçmeliydiler bundan. Söylemedi. Söyleyemedi düşündüklerinin hiç birini.

İnci, bir babasına baktı. Bir anasına. Sonra, yumuşak bir sesle, gerçeği anlattı.

— Ben kitaplarda okudum. Büyük kentlerde sinema doluymuş. Hem kadınlı erkekli gidiliyormuş. Yan yana oturuluyormuş. Günah olsa, nikâhlar bozulsa, oraların hocaları engellemezler mi?

— Bak gördün mü eksik etek. Bu hiç aklıma gelmediydi benim. Kız ne güzel söyledi. Oraların hocaları daha bir okumuş, daha bir bilgili değil mi? Sakınca olsa, onlar yasaklamaz mı?

— Bilmem ki... Ben korkarım.

İnci, tekrar destekledi babasını.

— Bunda korkacak birşey yok ki... Uygarlık bu. Bilim.

— Ya, gördün mü benim kızımı hatun. Bilim bu. Gerçekten bilim. Bilim olmasa, tasvirlere can vermek mümkün mü? Tanrısal bir iş bu. Böyle işler ancak sevap olur. Değil mi kızım?

— Öyle baba...

Daha fazla direnmedi Nemide.

— Vallahi ben bilmem. Günahı boynuna...

Hüsnü. Oktay'ı gösterdi.

— Oğlanın boynuna. En çok istiyor.

Oktay boynunu büktü. Gitmeliydiler sinemaya. Öğretmen ne güzel anlatmıştı. Gerçi Cumartesi günü tüm okul gideceklerdi. Ama, o hepsinden önce görürse, yarın anlatacak bir şeyi olurdu arkadaşlarına.

— Olsun baba, dedi. Benim boynuma olsun.

Kızdı anası. Ama, belli etmedi. Her yaz, hafız kursuna göndermişti kadıncağız. Yakında hatmedecekti Kur'anı. Haydi babası cahildi. Aklı ermezdi. Ya kendisi. Hem okulda dördüncü sınıfı okuyordu bu yıl. Hem de hafız olacaktı. Hocası, Kâtipzade, okul bitmeden hatim duasını yaparız, demişti.

Şimdi kalkmış, neler söylüyorlar. Hiç düşünmüyorlar kendisini. Eğer nikâhı düşerse, kocasından kaçması, saklanması gerekecekti. Kolay mıydı bu? Koskoca bir on sekiz yıl... On sekiz yıldır bir yastığa baş koymuşlardı. İki yılını sayma. Haydi sonraki bir yıl ihtiyat askerliğini de sayma, tam on beş yıl yan yana yattığı kocasından kaçması gerekecekti.

Hem de ne için? Canlanan resimleri seyretmek uğruna. Hayır olmaz... Gidemezsiniz, dese miydi acaba? Diyemezdi. Bir kadın, kocasına nasıl söyleyebilirdi böyle bir sözü. O zaman isyan ettiği için, nikâh daha da kolay düşerdi.

Günahı kendisine aittir. Yanacak olan oydu sonunda. Ama, yanmasın. Bir taneydi o'nun kocası. Eğer o yanacaksa, yanında olabilmek için yanmaya razıydı Nemide. Yumuşadı. Nikâhsız oturmuş olacağı için o da yanardı kocasıyla birlik. Sorun çözümlenmişti. Gitsindi artık. İstediği yere gitsindi.

İnci, annesinin yüzünden, öfkesinin geçtiğini anlayınca söze karıştı.

— Biz de gideriz sonra anne. Bizi Müdire götürecek ama, birlikte gideriz.

Başını salladı Nemide. Halâ korkuyordu. Başını salladı sadece.

Söz verdikleri gibi, tüm esnaf gelmişti. Eğer Çallı Hoca konuşmasaydı, böyle pazarlıklı gelmeyecekler, belki de dolmayacaktı sinema. Çallı Hoca'nın konuşması, günah korkusuyla, insan merakını çatıştırmış. Sonunda merak ağır basmıştı.

Eski ambarın içi tertemiz boyanmıştı. Hepsi bir yöne sandalyeler dizelenmişti. Yan tarafta bir kahve ocağı vardı. Çay kahve, sigara serbestti. Duvarın tavanla birleştiği yerde, iki yandan kocaman delikler açılmıştı. Sigara dumanları buradan havaya karışıyordu bacadan çıkar gibi.

Sinemacı, kendi jeneratörünü kendisi getirmiş. Sinemanın içini şehir cereyanıyla aydınlatıyor. Ama şehir cereyanı saat 22'ye kadar veriliyor. Ve sadece sokak lâmbalarıyla, imtiyazlı evlerde elektrik ışığı kullanılıyordu. Sinemacı hemen bunu öğrenmiş olmalı. Gündüzleri de oynatacağı için, ayrı bir elektrik jeneratörü getirmiş. Çünkü, gündüzleri elektrik yok kasabada.

Saat 19.30 olduğunda en önden başlayarak, tüm sıralar dolmuştu. Memurlar derecelerine göre en arkaya yerleşmişler. Arka sıralardan ne görülür ki... Ama, onlar bilirler işlerini. Tiyatro Kumpanyaları geldiğinde en öne otururlar. Sinemada en arkaya oturduklarına göre, bir nedeni olmalı bunun. Her halde en iyi arkadan seyrediliyor sinema.

Işıklar söndü. Motör gürültüyle çalıştı. Bir karanlık bastı içerisini. Kıpırdanmalar, mırıldanmalar başladı. Kimse yüksek sesle konuşmuyor. Kasabanın en büyük memurları burada çünkü. Saygılı bir sessizlikte, mırıltılar bile, bir koca homurtu halinde yükseliyor.

Birden, karşılarındaki beyazperdeye keskin bir ışık düştü. Şimşek gibi. Aydınlanıverdi karşısı. Sonra, bir takım yazılar, şekiller oynaşmaya başladı. Yukarıdan doğru bir müzik sesi geldi. Gramafon çalıyordu.

Yazılar, karenin altına indi. Gramafonun sesi düzeldi. Ve şekiller belirdi perdede. Yürüyen, koşan cisimler. Küçük küçük görünüyorlardı.

Oktay, sandalyesini öne kaydırmış. Gözlerini perdeye dikmişti. Ayaklarını, öndeki sandalyenin arkasına dayamış nefes almaksızın seyrediyor.

Birden, uzaklardan eli tabancalı küçük bir adam belirdi. İki tabanca vardı ellerinde. Atının üstünde, dört nala geliyordu. Gramafonun sesi yükseldi. Adam, tabancaları elinde, atının üstünde yaklaştı. Oktay'ın ayakları gerildi. Ve adam, tüm perdeyi kapladığında, sandalyesi devrildi Oktay'ın. Yere düştü...

Babası hemen kaldırdı o'nu. Sinemanın çığırtkanı koştu. Utançla baktı babasına.

O gülüyordu. Çevresine bakınca, düşenin yalnız kendisi olmadığını anladı. Sinema aydınlanmıştı. Memurlar tarafından film koptu diye bir ses geldi. Ürkenler, düşenler tekrar yerleştiler sandalyelerine. Beklemeye başladılar.

Film dört kez daha koparak bitti. Perdedekiler ağızlarını oynatıyorlar, fakat konuşamıyorlardı. Onun yerine, gramafon çalıyordu bir. Bir de yazılar görünüyordu. Çıkarlarken, bunun çok iyi bir şey olduğunu söylüyorlar, hiç bir günahı bulunmadığını anlatıyorlardı birbirine.

Sinemacıyla, öğretmenler konuşuyordu. Neden sesli film getirmedi diye. Sinemanın makinesi, sesli film oynatma olanağından yoksunmuş. Ama, tutunursa, ileride getirebilirmiş.

Yeni bir eğlence aracı bulmuştu kasabalı. Sinemayı sevmişlerdi. Hele kovboyların kavgası. Karşılıklı geçip silâh çekmeleri. O atın oyunları. At değil-

dir o, diyorlardı. İnsan sokmuşlardır at derisinin içine. Biz görmüyoruz. Ama, öyledir mutlaka. Hiç at danseder mi...

Ya birbirlerini öldürmeleri? O kadar insan öldü. Ne biçim iş bu? Işıklar yanınca, perdede kan izi arayanlar oldu. Bulamadılar. Heyecanlanmışlar, perde dekilerle birlikte, bağırıp çağırmışlardı onlar da... Tabii perdedekiler sessiz bağırıyorlardı. Seyirciler ise, gelenleri haberliyor. Şimdi ateş edeceğini belirterek, savunmasını salık veriyorlardı iyi kovboya...

Baba oğul el ele tutuşarak eve döndüler. Yeni bir şey görmenin, heyecanındaydılar hâlâ... Yol boyunca güldükleri, heyecanlandıkları yerleri birbirlerine anlatıyorlar. Şurada şöyle olsaydı, daha az adam ölürdü, şöyle yapılsaydı, daha iyi olurdu diye fikir yürütüyorlardı.

Eve geldiklerinde, İnci dantel işliyor. Nemide örgü örüyordu. Oktay filmi baştan sona anlattı onlara. Merakları daha çok arttı. Hele Hüsnü, Oktay'ın düşmesini anlatınca Nemide iyice heyecanlandı. Ama sormadan edemedi.

— Günah değil mi gerçekten?

— Hiç günah değil. Bayağı temsil bu... Kötülüğün eninde sonunda ceza gördüğünü anlatıyor. Eğer Çallı Hoca vaazı vermeden bunu görmüş olsaydı, mutlaka öyle konuşmazdı.

— Konuşur o. Ağzını açtı mı, Cehennem ateşi saçıyor mübarek.

— O'nun huyu bu. Bir zaman radyoyu dolamıştı diline, şimdi sinema çıktı.

10

Kızlar, alış verişlerini yavaş yavaş kendileri yapıyorlardı artık. Kasabalı da alışıyordu buna.

Çarşıda hâlâ bir kız gördükçe ikircikleniyorlardı. Ama, eskisi kadar aldırmıyorlardı. Zaten onlar da, çarşının içine kadar pek sokulmuyorlardı.

Ya Ertan'dan alıyorlardı alacaklarını. Ya da ilerde, mahalle arasına pek yakın açılmış manifaturacılardan.

Saten alacaktı İnci... Ertan'da varmış. Top top satenler yığmış dükkânına. Her yıl nelerin gerekeceğini soruyor Müdire'ye. Daha enstitü açılmadan. Ismarlıyor İzmir'e... Bazen de gidip kendisi alıyor. İstedikleri pek çok şeyi buluyorlar o'nda.

Köşeyi döndü İnci. Kapıda belirdi bir an. Ertan, sevincinden dikildi kaldı bankonun ardında. Telâşla.

— Buyur, dedi. Buyur...

Kimse yoktu. Çekinerek girdi İnci. Mırıltıyla söyledi aradığını.

— Bana saten lâzım.

— Verelim... Buyur bak...

Sonra satenleri indirdi raftan. Üst üste yuvarlak rulolar halinde dizmişti onları. Açılıp ışığa tutuldukça parlıyor, rengi daha bir tatlı görünüyordu. Yumuşacık kıvrılıyor, gözalıcı bir armoni meydana getiriyorlardı açtıkça.

Bir bir bakıyor İnci... Yokluyordu. Ertan, malını beğendirmek isteyen her tezgâhtar gibi övüyor satenlerini.

— Bunlar en iyileridir. Yaptıklarınız güzel olsun diye en iyilerini seçtim İzmir'den.

— Şöyle biraz açık pembesi yok muydu?

— Var çıkarayım.

Çıkardı. Serdi önüne İnci'nin. İnci, saten topunun ucundan çekmiş, avucunda tutarak oynuyor. Uzatmak istiyor burada bulunuşunu. Ertan uzasın istiyor. Ve umutla söz açıyor.

— Bağ nasıl oldu?

Gözleri parlıyor İnci'nin. Bir öyküyü destanlaştırır gibi...

— Çok iyi... Eğer bu yıl verdiği üzümü kesseydik, iki çuvala yakın ürün alırdık.

— Kesmediniz mi?

— Kesmedik. Babam, ilk üzüm bağın adağıdır, dedi. Yalnız en olgun salkımlardan birini hepimiz paylaştık yedik. Geri kalanı olduğu gibi çokakların üzerinde bıraktık.

— İki çuval üzümü sebil ettiniz ha...

— Olsun. Gelecek yıl tüm salkım dolacak bağımız. Toprağımız ipek gibi oldu. Asmalarımız güçlü. Gübre, olacakmış toprağa onlar. Kuruyup düşecekmiş dalından. Tabii, Tanrı'nın kurdu kuşu da yararlanacakmış. Derin hocalardan duymuş babam. Yararmış böyle yaparsa. Hem toprağa, hem de bize yararmış.

— Fakat, ne yaparsa, ne derse haklıdır baban. Değil mi ki, hiç kimsenin aklına gelmeyen, hiç kimsenin cesaret edemiyeceği bir işi başardı. Bağ yaptı o taşlığı... Her dediği doğrudur. Hayranım size... Çok zor işin üstesinden geldiniz.

O konuşurken gülücük gülücüktü İnci'nin yüzü. Gözleri daha bir parlamıştı. Demek hayranlık duyuyorlardı yaptıkları işe. Duyulmayacak gibi değildi ki...

Yine de aldırmaz bir omuz silkişle cevapladı Ertan'ı.

— İnsana kendi işi zor gelmiyor.

— Yok, böyle söyleme. Oya işlemek, dikiş dikmek olsa. Sizin için kolay. Alışkanlık. Ama, taş ayıklamak... Öyle değil. Bizim için bile çok güç bir iş. Siz nasıl yaptınız? Nasıl ayıkladınız onca taşı? Şaşıyorum. Annen ve sen... Yine de, basit bir şeymiş gibi söz ediyorsun bundan... Bu daha da çok şaşırtıyor beni.

Gururla başını dikti İnci... Ellerine takıldı gözleri. Nasıl yapıldığını bir bakışta anlatıyordu onlar. Parmaklarının kütlüğü henüz gitmemiş. Nasırları

dökülmemişti. Suçluymuş gibi kaçırdı ellerini. Bankonun altına indirdi. Sonra kıvançla konuştu.

— Hep öyle söylüyorlar. İnsan kendi yarını için taş da ayıklar, toprak da taşır. Hem bilemezsin. İnsan kendi çabası sonucu bir ürünün gelişip oluşmasında nasıl mutluluk duyuyor. Daha iki, üç yıl önce belin ağrıyarak, ellerin acıyarak taş topladığın, toprağı var mı yok mu bilinmez bir yerde bir fidanın gelişip ürün vermesi...

Heyecanlanmıştı. Tanrısal bir yaratıcılığın olağanüstülüğünü anlatıyordu.

Oysa bağ dikmek, ağaç yetiştirmek olağan bir işti yörede .

Bir tılsım vardı bu kızda. O olağan işleri bu yapınca değişiveriyordu birden.

Anlatırken de öyle. O büyük güçlükten, mutlu bir sonucun doğuşunu yaşıyor dinleyen. Tılsım burada işte. Yaratmak önemli değil. Yarattığının güzelliğine inanmak. Bunu bir başkasına aşılayabilmek önemli.

— Anlıyorum, dedi Ertan. İşi zor ama, sonucu kıvanç verici.

— Evet. Tıpkı güzel bir nakış gibi. Tıpkı iyi dikilmiş bir elbise gibi. Bir terzi; diktiği elbisenin, bir kız işlediği oyanın güzel olmasından, nasıl sevinir. Bizimkisi de o işte... Olanaksız bir yerde bağ dikmişiz. Üçüncü yılında asma çubukları üzüm dolmuş. Ve asıl önemlisi...

Durdu İnci... Ertan'ın gözlerine baktı. Sevgi ve hayranlığın ışıklaşması, kucaklaşması vardı gözlerinde. Sabırsızlıkla cümlesini tamamlamasını istedi.

— Asıl önemlisi?

— Asıl önemlisi, ilk yıl bizimle alay edenlerden çoğunun, şimdi karıncalar gibi çayiçini sarması.

— E, biz böyleyiz. Önce direniriz. Olmayacak iş gözüyle bakarız. Olunca da hemen sarılırız o işe. Yarışır gibi...

— Öyle... satene dokundu okşarca. Kaça bunun metresi?

Eyvah. Gidecek. Doyum olmaz söyleyişi bitecek. Nasıl bir konu bulsa. Nasıl açsa sözü yeniden. Bir kez pazarlık başlarsa, gitmesi yakınlaşır. Uzatmalı sözü daha yararlanmalı bu yalnızlıktan.

İnci'nin eli ilişti gözüne. Bulmuştu. Söyleyebilir miydi? Cesaret edebilir miydi buna? Etti. Tuttu kızın elini. Parmaklarını gösterdi.

— Pazarlık edecek değiliz seninle. Taş ayıklamak zor olmalı.

İnci ilkin direndi. Elini kurtarmak istedi. Sonra bıraktı kendini. El ele bir an durdular. Gözleri birleşti. «Zordur,» dedi kız. «Hem de çok zordur.»

— Belli. Geçen yıl, okullar kapanırken geldiğinde ne güzeldi ellerin...

İnci, birden elini çekti. Arkasına sakladı. Öfkeyle kasıldı gözleri. Öfkeyle dikildi. Döndü. Tek kelime söylemeden çıktı dükkândan. Koşarak uzaklaştı enstitüye doğru. Ellerini bastırdı bankoya Ertan. Sonra başını yumrukladı. «Aptal,» dedi. «Aptal. Sırası mıydı bu sözün?»

Kaçtı işte. Bıraktı gitti işte. Kızdı... Kızar tabii. Geçen yıl elleri güzeldi de, bu yıl çirkin mi oldu. Aynı eller değil mi? Biraz daha biçimsiz, tırnakları biraz daha tırtılsa ne vardı? Senin ananın eli daha bir ay önce yumuşacık, pamuk gibiyken, şimdi patlak patlak. Potastan. Kolay mı, bu kız bütün bir bahar, bütün bir yaz taş ayıkladı? Amansız toprağın bağrından taş söktü.

Elbette tırtıllanacak tırnakları, elbette nasırlaşacak elleri. Buna karşın, o'ndan güzel dikiş diken, ondan ince oya yapan var mı? Kaç kez gidip gezdin geçen yılki sergiyi. En güzel köşe, en güzel dikişler o'nun değil miydi? Sırası mıydı ellerinden söz etmenin?

Gözlerini söyleseydin ya... Balrengi gözlerinde uçuşan bir alevi anlatsaydın. Hamaratlığını, çalışkanlığını, güzelliğini söyleseydin ya... Kusurunu, kendi kusuru da değil aslında çalışkanlığının belgesi olan bir olağan ve geçici çirkinlikten söz edeceğine. Budalalıktı yaptığın. Hakettiğin cevabı aldın. İki kelime daha konuşayım derken belki tümüyle yitirdin o'nu.

Bir daha gelmez. Gelse bile artık yüzüne bakmaz. Gözlerinde o menevişli sevgenliği, sözlerinde iç yakıcı tatlılığı bulamazsın bir daha. O müşteri, sen satıcı olacaksın bundan sonra. Bir yıl uğraşmalar, bir yıllık beklemeler hep boşuna gitti bir sözünle.

Hırsla topladı satenleri. Bir o pembe sateni bıraktı bankonun üstünde. Gördükçe dövünmek için. Bir sigara yakıp, dükkânın önüne çıktı. Uzun uzun baktı enstitüye doğru. Haklıydı kız. Çok haklıydı. Ve aferindi doğrusu. Başkası olsa, yayılırdı. Toz kondurmuyordu kendine. Ertan bile olsa, o tatlı tatlı bakıştığı kişi bile olsa...

Çok soylu kızdı İnci... Tam herşeyi tatlıya bağlıyacaktı. Tam annesi evlenmekten söz etmeye başlamıştı. Artık düzeltemezdi arayı. Umutsuzluk giderek daha güçlü bir akım halinde kapladı içini. Şaşkınlığı, zamandan bir küçük bölüm çalma çabası, sonunda bu umutsuzluğa atmıştı o'nu.

Düşünemiyordu. Düşünce gücünü tam yitirmişti. Hırsla girdi dükkâna. Sateni sakladı. Nasılsa gerekliydi o'na bu... Çarşıda başka saten satan da yoktu. Gelecekti. Mutlaka gelecekti. O zaman, özür dilerdi o'ndan. Hatasını düzeltmenin yolunu ararda.

Yok. Konuşmayacaktı artık. Yazacaktı. Bir mektup...

Gözleri parladı. Günlerce düşünürdü mektubu yazarken.

Düzeltir, en küçük hata payı bırakmazdı.

En iyisi mektuptu.

Mektuptu ya, nasıl verecekti mektubu?

Bulmuştu. Sateni almaya geldiğinde arasına koyardı. Ama, olmaz. Ya orada herkesin gözü önünde açıverirse. Ya düşerse mektup ortalık yere. Rezil olur kız. Daha çok nefret eder. En iyisi eline vermesi. Ya almazsa? Almaz tabii. Almaz artık. Güzel güzel konuşurken aptalca sözler eden bir kişinin mektubunu alır mıydı öylesi bir kız.

Yeni bir umutsuzluk dalgasıyla sarsıldı. Sonunda karar verdi. Beklerim. Anam bir kez daha evlenme sözü ettiğinde, git iste derim. Git bana, Lehimci Hüsnü'nün İnci'sini iste. Ya olmaz derse kız. Bir kez daha, bir kez daha gönderirdi anasını.

Ağlamak istiyordu İnci. İçinden ağlamak geliyordu. Ertan bunu yapsın. Ellerinin çirkinleştiğini söylesin ha... Hiç ummazdı. Aklının kıyısından bile geçmezdi böyle bir söz. Enstitünün alt katında helâya girdi. Kapıyı ardından sürgüleyerek, uzun uzun baktı ellerine. Evet kütleşmiş, tırnakları tırtıllanmıştı. Ama yüzüne vurmaması gerekti. Bu eller, kötü bir iş yapmak için böyle olmamıştı.

Bağ dikiyorlardı. Kardeşini okutmak, o'nun yarınını aydınlık kılmak için çabalıyorlardı. Biliyordu bunu. Bilmesi gerekti. İşçi tutacak paraları yoksa, suç onların değildi ya. O da isterdi. Bir kıyıda oturup, bütün yazı, bağ serinliğinde örgü örerek, gergef işleyerek geçirmeyi. Ama olanaklar bunu sağlamıyacak kadar kötüyse oturup ağlaması mı gerekti? Düşünmeliydi bunu.

O tatlı bir söz beklerken. Çalışkan ellerin daha yararlı olduğu gibi bir düşünce beklerken. Neyle karşılaşmıştı. Evet, çirkindi elleri. Çirkinleşmişti. Ama, bir aya varmaz eski inceliğini, eski düzgünlüğünü alırdı yine. İnsanın içi aydınlık ve güzel olsundu. Ellerin ne önemi var.

Daha bunu bilmiyordu. Budalalık etmişti. Böylesi kafasız birinden hoşlanmakla... Hoşlanmak... durdu bu kelimenin üstünde. Sevmek, diyemiyordu. İçindeki hisler öylesine filiz halindeydi ki, daha nasıl kökleştiğini, nasıl ta derinlerden sarsıldığını bilmiyordu. Bir hoşlanmak olsaydı, niye üzülüyordu. Gerekli dersi vermişti. Onu, orada budala bakışlarla bırakmak suretiyle, en büyük cezayı vermişti.

Ağlamaması, sevinmesi gerekti. Ama sevinemiyordu. Ağlıyor, durmadan ağlıyordu... Hoşlanmanın çok ötesindeydi içini saran. Seviyordu bu çocuğu. Ağlaması ondandı. Şimdiye hiç düşünmemişti bunu. Düşünmek gelmemişti içinden. Korkmuştu belki düşünmekten. Ama, şu anda, çektiği acıyla herşey birbirine karışıyor. Bilinçaltı, büyük bir dürtüyle, hatta bir yıkıntıyla bilinçüstüne çıkıyordu.

Hiç ilgilenmediği, sadece hoşlandığı biri söyleseydi bu sözü, aldırmazdı. Aldırmaktan öteye, kolay değil derdi. Taş ayıkladım bütün bir yaz. Ondan. Hele biraz zaman geçsin. Düzelir yine...

Ama, ağlaması Ertan'ın o sözü söylemesinden çok, daha şimdi çirkinliklerini görmesindeydi. Buna dayanamıyordu işte. Umutsuz bir sevgiye düşmenin acısıyla kıvranıyor. Elinde olmadan ağlıyordu.

Yüzünü yıkadı. Gözleri kızarmıştı. Tekrar tekrar soğuk suyla oğuşturdu. Değişmiyordu kırmızılık. Artıyor gibi geldi o'na. Kaçmalıydı. Şimdi ağladığını farkedenler, durmadan sorular soracaklardı. Cevap veremiyecekti. Tekrar ağlıyacağından korkuyordu. Bir yere kapanmak, kanasıya ağlamak istiyordu. İstiyordu ya, ders zili çalıyordu durmadan. Gitmesi, bir şeyler yapması, durumunu kimsenin anlamaması gerekti.

Zorladı kendini. Toz kaçtı derim, dedi. Bir özür bulmanın gücüyle, çıktı helâdan, Merdivenlerde Müdireyle karşılaştı. Bir an bakıştılar. Soru işareti belirdi Müdire'nin gözlerinde.

— Benim odaya git İnci, dedi. Bekle beni...

Yakalanmıştı işte. Demek durum çok kötüydü. Ne yapacaktı şimdi? Ne diyecekti? Bir bildiği mi vardı yoksa Müdirenin? Belki bir iş verecekti canım. Ağladıysa ağladı. Ne çıkardı bundan. Hemen kötüye mi yormak gerekirdi.

Merdivenin başındaydı Müdirenin odası. Girdi. Ellerini önünde kavuşturarak, beklemeye başladı. Yüzü giderek kızarıyor. Gözleri kuruyordu. Eliyle saçlarını düzeltti. Islak ıslaktı. Nasıl anladı diye soruyor bir de kendi kendine. Gözleri kan çanağı gibi, saçları böyle ıslak ıslak olunca, bir bakışta anlaşılırdı durum tabii...

Nerde kalmıştı bu kadın. Bir türlü gelmek bilmiyordu. Gelseydi de, ne diyecekse deseydi. Yan tarafta bir boy aynası vardı. Çok zaman provaları burada yapardı Müdire. Sınıflar için yeni öğretmenler geldiğinden, onların dersini bozmak istemez, buraya çağırırdı öğrencileri.

Aynaya bir göz attı. A... Kırmızılığı giderek geçiyordu gözlerinin. Yanağının kızıllığı da öyle. Sevindi. Kimse bir şey farketmiyecekti. Bir Müdireden başka kimse anlamıyacaktı durumu. O'na da toz kaçtı dedi mi? Sorun çözümlenmişti.

Müdire kapıdan girdiğinde, ağladığı belli olmuyordu İnci'nin. Ancak çok yakından bakıldığı zaman, bir şeyler farkedilebilirdi. Gülerek girdi Müdire. Uzun uzun süzdü İnci'yi. Sonra tatlı bir sesle.

— Seni üzecek bir şey mi oldu yavrum? Diye sordu.

— Hayır efendim.

— Peki öyleyse, haydi git. Bir şey olursa anlat bana olmaz mı?

— Tabii efendim. Anlatırım.

— Teşekkür ederim kızım.

Döndü İnci. Kapıya yaklaştı. Birden dönüp olup bitenleri, anlatmak istedi. Öyle iyiydi ki Müdire. Kur-

tarmıştı o'nu. Soran bakışlardan, ağlamasının nedenini araştıran sorulardan bir anda kurtarmıştı. Kapıyı tuttu. Durakladı.

Koşarak çıktı. Arkasından o'nu izleyen Müdire başını salladı. Ah, dedi. Yaşamın en güzel dönemi. İnsan nelere üzülür, nelere ağlar. Neler kurar kendi kendine. Hayalindeki şatoları kendi yıkar. Ve onların yıkılışından kendini sorumlu tutarak ağlar.

Dayandı döner koltuğuna. Daldı... Kendisi neydi sanki. Onlardan kalır yeri mi vardı. Yirmi üçünü yeni sürdürüyordu. Niye gelmişti buraya? Bir uzak kasabayı niye istemişti? Hep kendi şatolarını o kendisi yıktığı için değil mi? Dilerim İnci'nin yazgısı benimki gibi olmasın, dedi. Dilerim olmasın.

Gözlerini yumdu bir süre. O eski günleri anımsamaktan korkarak, hemen açtı. Yerinden kalkarak azarladı kendini. «İş çok,» dedi. «Eskilerle geçirecek zamanım hiç yok. Kalk bakalım.»

Sınıfları dolaşmaya başladı...

11

İyi olmuş pembe sateni sakladığı. Gelen durmadan pembe saten soruyor. Yok dedikçe de kızıyorlar. Daha geçende bir top vardı. Kim aldı? Diye soruyorlar. Sanki hesap vermek zorunda. Bitti, diyor. Kalmadı.

Gelenlerin çoğu da enstitü öğrencileri. Biliyor. Pembe sateni işlemesi çok zordur. Bunu İnci'den başkası yapamaz. Hemen leke kapar. Hemen kirlenir. Titiz olmak, üstüne düşmek gereklidir. Saten topları tek tek çıkarıyor. Başka renkleri seriyor önlerine. Ama, pembe sateni bir türlü göstermiyor.

Olur, diyor, çok sıkışırsa. Eğer çok gerekliyse hemen yazayım İzmir'e. Göndersinler. Belli ki kendileri için aramıyorlar. Hemen bir başkası üzerinde du-

ruyorlar bu kez. Gelince alırız. Şimdilik başka renk üzerine yapalım da deyiveriyorlar.

Vermeyecek. Kimseye vermeyecek o sateni. Kalsın. Rengi solsun burada. İnci istemişti o'nu. Bir aptallık yapmadan önce, sevmiş, beğenmişti. O saten burada rengini atıp çürüse bile kimselere vermez. Esnaflık değil yaptığı. Biliyordu bunu. Ama, içindeki pişmanlık öfkesini ancak böyle söndürebilecek.

Yolunu kesmek istedi kaç kez. Evine giderken, ben öyle demek istemedim. Çok çalıştığın ellerinden belli demek istedim, diyebilmeyi kuruyordu. Ama olmazdı. Daha çok tiksinirdi İnci. Sokak soytarılarına benzetir, yılışıklığını hiç affetmezdi bu kez.

Anasına da bir kızıyordu ki... Eskiden her akşam büyüdün artık. Mürüvetini görmenin zamanı geldi derken. Zınk diye kesivermişti bu konuyu. Nedendi bilmiyordu. Ama, işte öyleydi. Sözü döndürüp dolaştırıyor. Evlenmeye getireceğini sandığı sıra, öyle bir şeyden söz açıyordu ki anası. Kuduruyordu hırsından.

Evden fırladığı gibi, sinemaya gidiyordu. Orada, sevgililerin aralarına ne karaçalıların girip, sonradan temizlendiklerini görüyordu. Ama, kendisi neden olmuştu bu ayrılığa. Durup dururken ellerinden söz etmenin anlamı var mıydı? İnsan sevdiğinin en güzel yerlerini görür. O kalkmış, ellerinden söz etmişti ilk anda. Amma da alıngandı ha... Hemen kızmış bırakıp gitmişti. Sözünü tamamlayabilseydi... Ama, görmüştü ellerini gizlediğini. Buna karşın söz etmişti. Kızardı kız. Kızmakta yerden göğe haklıydı.

İçi içine sığmıyordu İnci'nin. Bütün arkadaşlarını göndermişti Ertan'a. Hiç biri alamamıştı pembe sateni. Biliyordu olduğunu. Kendi gözleriyle görmüştü. Bir türlü gidemiyordu oraya. O anı gözünün önüne getiriyor. «Pis,» diyordu. «Kırdı beni.»

Sonra ellerine takılıyordu gözleri. Düzelmişti. Tırnakları incelmiş, birer pembe çember gibi sarmıştı parmak uçlarını. Parmakları kütlüğünü, nasırını yitirmiş. Uzun, beyaz ve narin birer kalem gibi... Bir de şimdi görsün bakalım, diyordu içinden. Geçen yıl güzelmiş ellerim de... Bu yıl çirkinleşmiş.

Ama, ya kimseye vermemesine ne demeli? Tüm arkadaşları geri dönmüştü. Yok diyordu hep. Kalmadı. Bekliyordu o'nu. Biliyordu. Sonunda gitmek, o sateni almak zorunda olduğunu biliyordu. Bildiği için de domuzluk ediyordu. Zorunlusun diyordu. Nasılsa geleceksin.

Gitmiyecekti işte. Başka bir saten alıp, o'nunla görecekti işini. Ah, olmazdı ki. Neler hayal etmişti o sateni görünce. Yastık örtüsü işleyecekti. Pembe yastık örtüsü. Sonra yorgan yüzü yapacaktı ondan. Üzerine sim işlemeler çekerek. Ve, demişti içinden. O'nun kara saçlarıyla, benim kızıl saçlarım yan yana...

Utanmış ,düşüncesini orada kesmişti. Arkasından o alaylı, söz gelince, görmek istemiyordu o'nu. İstemiyordu ya, görmeden de yapamıyordu. Teneffüslerde, gizlice sarmaşıklara sokuluyor. Aralarından gözlüyordu. Eğer, dışarıdaysa Ertan, hep gözünü enstitüye dikerek duruyor. Belli ki, kendini arıyor o da... Bekliyor...

Yok canım. Kız dolu burada. Kaç tanesi fırsat bulunca işaret veriyor yoldan geçenlere. Kaç tanesinin bu sıkı disiplin içinde bile sevgilisi var. Neler anlatıyorlar. Mektuplarda yazanları oluyor, nasıl cevap vermeleri gerektiğini soruyorlar. Hem, kendilerinden biraz yaşlı, hem de daha bilgili olduğu için. Ve şaşıyorlar çok zaman. Neden o'nun da bir sevgilisi yok...

Son olarak Fatoş'u gönderdi. İplik almaya gidiyordu. Birlikte gidelim, dedi Fatoş. Ama, gitmedi. Gitmeyecekti oraya. Eğer pembe saten gelmişse, o zaman belki giderdi. Bir şey almayacak olduktan sonra gitmesi doğru değildi.

Direndi Fatoş. Kolundan çekiştirdi.

— Bana arkadaşlık edersin kız.

— İki adım yerde arkadaşlık mı olur? Sen git işte...

Kuşkuyla süzdü o'nu Fatoş. Kaçtır dikkat etmişti. İnci, durmadan pembe saten sorduruyordu. Giden her kıza bunu ısmarlıyordu. Bir parola olmasın bu? Ertan'la aralarında bir işaret olmasın?

Ertan yakışıklıydı. Zengindi de... Üstelik İzmir'de orta sona kadar da okumuştu. Kasaba koşullarına göre, bilgelerden sayılabilirdi. Devlet memurlarından sonra tabii. Okusa, daha da okuyabilirdi. Ama, olmamış, gelip bu dükkânı açmıştı. Vazgeçen babasıydı. Kiriş amcası Fatoş'un. Duvarları bir komşusuydu Ertan. Ve kardeş gibiydiler. Bu yüzden çok iyi biliyor. Kiriş amcası direnmeseydi, kimbilir neler olurdu. Okurdu... Hem de bütün büyük okulları bitirinceye.

Parmaklarını şıklattı yürürken. Vay, budala ben, dedi. Tabii ya... Bir işaretti bu. Ne akıllıydılar ama. Ertan olsun, İnci olsun... Tam birbirinin dengiydiler... Ama... Ama, niye gitmiyor. Hazır fırsat işte. Gitse ya... Yoksa... Yoksa dargın mı bunlar birbirlerine... Tamam. Dargınlar. Dargın oldukları için de naz yapıyor İnci... Hay deli kız... Enstitüdeki bütün kızların içi gidiyor ayol...

Eğer aralarında bir şey geçtiyse... Eğer bir darginlikları varsa... Düzeltecek. Hemen düzeltecek. İkisinin de en yakınları o sayılır. Hem de durumu ilk anlayan o olmuştu. O'na düşerdi bu işi yapmak. Yapacaktı... Şimdi anlardı durumu. Şimdi anlar, bir çaresini bulurdu barıştırmanın.

Sekerek çıktı enstitüden. Sekerek girdi Ertan'ın dükkânına.

— Merhaba

Ertan bir baktı.

— Merhaba Fatoş. Gel...

— Nasılsın?

— İyi hamdolsun. Sen nasılsın?

— Biçip dikiyoruz işte.

— Bu gün neşen yerinde bakıyorum. Hayr'ola?

— Hadi git işine. Mahallenin neşesi diye ad takan kim bana... Bu benim her zamanki halim değil mi sanki...

Doğruydu... Ama, kim söylemişti taktığı adı Fatoş'a. Biri gidip yapıştırmıştı demek. Gerçekten neşeli kızdı Fatoş. Hiç kızmazdı. Bak, buna bile sevinmişti işte.

Ne vardı İnci de böyle oluverseydi... Gözleri bulutlandı..

— Ne iyi kızsın sen Fatoş. Kızmadın demek...

— A, delinin zoruna bak. Neden kızacakmışım. Fena mı?

— Hiç fena olur mu? Seni sevdiğimden söyledim. Nereye gitsen hemen aydınlanır orası. Mahallede öyle... Bak şimdi bile öyle...

— Teşekkür ederim... — Sonra birden dikildi. — Ah geç kalacağım. Bana biraz goblen ver.

Ertan, goblen masuralarını çıkarırken, gözleri parladı. Dudaklarını büzerek.

— Bir de, bir arkadaşım için pembe saten bakacaktım. Var mı?

Ben herşeyi biliyorum dercesine bakıyordu. Ertan'a. Yeşil gözlerinin derinliklerinde, ona göre, diye bir tehdit işareti vardı. Ertan başını eğdi. Yok demesinden korktu Fatoş. Atıldı...

— Birlikte gelip alacağız da...

Sevindi Ertan. Şimdi olurdu. Gelen İnci değilse, biraz önce satıldı deyiverirdi. Başını kaldırdı. Boynunu büktü.

— Sen istedikten sonra...

Kıkırdadı Fatoş. Öğreneceğini öğrenmişti. Zıplayarak döndü. Görürsünüz siz, dedi. Bebekler gibi küsüşmeyi görürsünüz... Bir oyun edeyim de size. «Teşekkür ederim.» dedi çıkarken. «Belki bu akşam uğrarız,» diye umut verdi.

Enstitüye döndüğünde yerinde duramıyordu. Hemen İnci'yi buldu. Bir kıyıya çekti.

— Deli, dedi. Deli kız. Bu kadar üzülecek ne vardı bunda. Hiç çevrene bakmaz mısın sen? Hiç arkadaşlık nedir bilmez misin? Budalalık senin yaptığın. Burada Fatoş duruyorken, gizli gizli üzülmek niye... Aptal... Koca budala... Geberiyor kız senin için...

Sarsıldı İnci. Dolu gözlerle baktı Fatoş'a. O devam ediyordu...

— Ağla tabii. Ziyan et o güzel gözlerini. Dövmek gerek seni. Bir koca sopa alıp, evire çevire patatlamak gerek. Bütün enstitüye rezil olacaktın. Az daha oğlanı da rezil edecektin. Durup durduğun yerde adın çıkacaktı. Beceriksiz.

İnci dayanamadı. İplik iplik iniyordu gözyaşları. Kollarından tuttu Fatoş'u. Sarstı...

— Fatoş, neler söylüyorsun sen?

— Bize de mi lolo küçük hanım?

— Ne lolosu kız? Delirdin mi?

— Hoppala. Usta hırsız, derler. Ev sahibine baskın çıkarmış. Seninki de o hesap bakıyorum. Ama, yağma yok.

— Ne dediğini anlamıyorum ki.

— Ben anlatmasını bilirim... Paydosta gidip alacağız pembe sateni. Varmış...

— Ne? Ben gitmem.

— Öyle bir gidersin ki.

— Vallahi gitmem.

— Yok canım.

— Gör bak...

— Görürüz. Hele gelme. Bütün olup bitenleri bir bir anlatırım kızlara. Yarına varmaz bütün kente kepaze olursun. Bana kurnazlık sökmez kızım. Bir kez kafama koydun mu yaparım bilirsin.

— Küserim ama.

— Küsersen küs. Senin gibi arkadaş olacağına olmasın. Biz, tırnağımızda bir çizik olsa gelip anlatıyoruz han'fendiye. O, bütün kızların bittiği...

Ağzını kapadı İnci. Ne deli fişek olduğunu bilirdi Fatoş'un. Kendisini de ne kadar sevdiğini. Ama, bir kez yaparım derse, yapardı. Bir anda tüm enstitüsünün gözlerinin üstüne dikilmesini sağlardı hiç kuşkusuz. En iyisi sözünü dinlemeliydi.

Sevdiğinden yapıyordu Fatoş. Biliyordu bunu. Yoksa dediği doğruydu. Kızlar, İlkokulu bitirdikten sonra, çok yakınları dışında pek erkek görmezlerdi. Onlarla da bayramlarda karşılaşırlarsa işte o kadar. O yüzden, Ertan, tüm enstitünün sevgilisiydi. Ortak sevgili. Müdire'den izin çıktıktan sonra, bir kezde alacaklarını, bölerler, her teneffüs gitmenin yollarını ararlardı durmadan.

Hem sadece o kadar da değil. Yakışıklıydı gerçekten. Bir de kabalığı olmasaydı. O günkü kabalığı. Ne iyidi. Ama, belki isteyerek söylemedi. Belki daha ardını getirecekti. Kaç kız gitti. Kaç kez istediler pembe sateni verdi mi? Vermedi. Demek, içtendi söyledikleri, kabalıktan değil.

Akşam olmak bilmiyordu ki... Her zaman daha işinin başındayken doluveren kırk beş dakika, bir türlü bitmek bilmiyordu bu gün. Son dersteydiler. Bir çalsaydı şu zil. Selman amca uyudu kaldı mutlaka. Kırk beş dakikayı çoktan geçmiş olmalı. Yaşlı adamcağız. Kasabalının, enstitüye genç bir adam alınsa nasıl ayağa kalkacağını iyi bilen Müdire, Selman amcayı bulmuştu. Bulmuştu ya, çok yaşlıydı o da... Bir an boşta kaldı mı, hemen kaykılırdı bir yere. Kaykılır, başı ardına düşer. Ağzı bir karış açılarak horlamaya başlardı. Mutlaka öyle oldu yine. Zili çalmayı unuttu.

Sinirleniyor giderek. Allah'tan bu gün kesim işi yok. Ev yönetimini anlatıyor öğretmen. Gözleri on'da. Aklı başka yerde dalıp gitmiş. Duymuyor söylediklerini. O, hep Ertan'la dolu şimdi. Nasıl karşılayacak? Ne yapacak? Neler diyecek? Hep onu düşünüyor.

Derinlerden bir yerden zil sesi geldi. Kızlar kıpırdandılar. Öğretmen sözünü bitirdi. Beyaz önlüklerini

çıkararak, kardroptaki yerlerine astılar. Dikiş bohçalarını, kitaplarını aceleyle topladılar.

Fatoş koluna girdi. Yürümeye başladılar. Korkuyordu. Nasıl, diyecekti? Gelmek zorunda kaldın ayağıma. Gözlerinde böyle bir işaret görürseydi eğer. Sözdü işte. Yansa tutuşsa, öleceğini bilse, bir daha yüzüne bakmazdı o'nun. Söz veriyordu kendi kendine. Yemin ediyordu. Yeter ki, böyle bir anlam görsün. Çıkıp gidecekti hemen. Fatoş eteğinden asılsa bile. Çıkıp gidecek, bir daha öldürseler yüzüne bakmıyacaktı Ertan'ın.

Korkuyordu. Ayakları kendiliğinden giderken. Yüreği aklı, delilik benim yaptığım diyordu. Bu deli kıza uydum. Alay eder şimdi. Etse de haklı. Gururlanır üstelik. Yiğitlenir. Ayaklarıma kapanıyor, der. Desin bakalım. Desin hele bir...

Ertan, Fatoş'un yanında İnci'yi görünce, ne yapacağını şaşırdı. Dükkânın vitrin camına düşen gölgesine takıldı bir. Fırladı yerinden. Bankonun üstünü, kumaş toplarını silmeye başladı. Bir şeyler yapmalıydı. Gelmişti Tanrım. Gelmişti yine. Yaman kızdı şu Fatoş. Dediğini yapmış, İnci'sini getirmişti o'na yine.

Bankonun üzerini düzeltiyor. Kenarda kıvrılıp kalmış bir kumayin parçasını çekiştiriyordu durmadan. Bir şeyler söylemesi gerekti. Bir hoşgeldiniz demeliydi. Diyemiyordu. Dili yapışmıştı. Büyümüş ağzının içinde, bir tıkaç olmuştu.

Yutkundu. Bir damla tükürük yoktu sanki. Tekrar yutkundu. Rahatlamıştı.

— Hoşgeldiniz, dedi.

Fatoş atıldı.

— Hoş bulduk. Hani sende...

Ertan.

— Tabii tabii, dedi. Hemen çıkardı bankonun altından sateni.

Muzip muzip gülmeye başlamıştı yine Fatoş. Bir oyun edecekti.

— A, dedi. Ben bohçamı bırakmışım enstitüde. Akşama yapacak işlerim vardı. Gidip alayım. İnci, o'nunla birlikte gitmek istedi. Fakat Fatoş daha sözünü bitirmeden fırlamıştı. Şaşkın kaldı İnci. Ne dönebiliyor, ne durabiliyordu. Elleri boşlukta bir an kaldı.

— Beni affedecek misin? Diye sordu Ertan. Yalvarıyordu.

Yavaş yavaş gözlerini çevirdi İnci. Gözgöze geldiler yine. Kara gözlerde sadece af dileyen bir yalvarış vardı. Demek pişmandı. Söylediklerinden pişmandı. Alay etmiyordu o'nunla. Buğulandı gözleri. Birkaç kez kırpıştırdı göz kapaklarını.

Ertan devam etti.

— Diyecektim ki o zaman, çok çalışıyorsun bağda. O kadar çok çalışıyorsun ki, o güzel ellerin bozuluyor. Ama, yine düzelir. Yine eskisi gibi olur. Bu bile tanıktır nasıl içten çalıştığına. Bırakmadın gerisini söyliyeyim. Haklıydın. Çok haklıydın. Ama, yeter artık. Bundan daha ağır bir ceza olamazdı benim için. N'olur. N'olur affet beni.

Kitaplardaki gibi diye düşündü İnci. Okuduğum kitaplardaki gibi. Demek o da okuyor. Bir erkeğin özür dilemesi. Nasıl sevindi. Nasıl mutluluk duydu. Suçunu kabul ediyordu.

Alay etmiyordu o'nunla.

— Ben de suçluyum ,dedi. Hemen kabarıverdim.

— Yok. Sen haklısın.

— Beklemeliydim sözün sonunu.

— Hayır. Beklemediğin daha iyiydi. Benim budalalığımı bundan iyi bir davranış anlatamazdı. Ama söz sana. Bundan sonra hiç kırmayacağım. Bin kere tartacağım sözlerimi. Sonra söyliyeceğim. İnan.

— Neden vermedin sateni. O kadar arkadaş gönderdim.

— Verir miyim. Sen beğenmiştin o'nu. İstemiştin. Aptallığım yüzünden kızdırmıştım seni. Kimseye vermeyecektim. Burda, benimle birlikte solup gidecekti o. Eğer gelmeseydin. İstemeseydin...

İnci güldü. Gözgöze geldiler tekrar. Ertan da gülüyordu. Gözleriyle. Mutluydu. Barışmışlardı. Elleri bankonun üstünde sateni okşuyordu. Gözleri, geçen günlerin acılarını anlatıyordu birbirine...

— Yine gelmeyecektim, dedi İnci. Fatoş zorladı.

— Fatoş, iyi kızdır.

— Hem de çok iyi...

Tam bu sırada Fatoş girdi içeri. Elinde bohçasıyla gülüyordu. Bitmişti bu iş. Dargın sevgililer barışmışlardı sonunda. Kapıda durdu. Bir an baktı onlara. Elleri birbirine kavuşmuştu, satenin üstünde. Gözleri birbirine kenetlenmişti.

— Bitmedi mi pazarlığınız?

Toplandılar. Yapmıştı yapacağını yine. Tam zamanında gelmişti. Bir başkası görseydi onları bu durumda!... Tüm kasabanın diline düşmüşlerdi. Ertan konuştu ilkin.

— Seni konuşuyorduk.

— Neyim varmış benim konuşulacak? Dedikodu yapmaya utanmıyorsunuz değil mi?

— Yok valla. Dedikodu değil. İyi kız diyorduk senin için.

— Hadi hadi... Ben sizi bilmez miyim. Kimbilir neler söylediniz arkamdan.

— Vallahi değil Fatoş. Hep iyiliğini konuştuk, diye cevapladı İnci...

— İyi iyi. Hadi al alacağını da, anan merak etmeden evine git.

Bir türlü söyliyemiyordu İnci. «Ama şey...» deyip kalmıştı. Yanında para yoktu. Sateni sardırmıştı. İyi ama, parasını veremiyecekti. O, öfkeyle, çıkıp gittiği gün eve bırakmıştı parayı. Bir daha da almamıştı. O kadar ani olmuştu ki tekrar gelişi. Şimdi nasıl söylerdi bunu. Fatoş anlamıştı.

— Canım, yarın gelir alırsın. Acelesi yok ya. Bekletir yarına.

Ertan atıldı.

— Ha, şey. Canım niye bekleteyim, Yabancı mısın? Al götür. Parayı sonra verirsin.

Fatoş cıvıldadı yine.

— Hah bak bu daha iyi fikir. Sabahleyin getirirsin. Geciktirme ha...

Ertan aceleyle sateni uzattı. Mahçup mahçup gülerek.

— Sen Fatoş'a bakma. Her zaman böyledir o. Paranın hiç önemi yok. Buyur sen. Ne zaman olsa verirsin.

İnci kararsızlık içindeydi. Doğru olur muydu? Ya sonra kötü düşünürse. Fatoş daha fazla beklemedi. Aldı paketi. Uzattı.

— Gene biz kötü olduk değil mi? Öyle olsun. Al sen şunu artık. Sallanma hadi.

Paketi aldı İnci. Yavaş döndü. Ilık ılık baktı Ertan'a. Sonra gözlerini Fatoş'a kaydırdı. Gülüyordu.

— Teşekkür ederim, dedi. Çok teşekkür ederim. Sana da Fatoş...

— Bir şey değil. Hiç bir şey değil, dedi Ertan hemen.

Fatoş alaylı bir işaret yaptı eliyle.

— İyi iyi hadi...

İnci çıkınca bakıştılar. Gülmeye devam ediyordu Fatoş. İçten içten, kıkır kıkır... Ertan başını salladı.

— Ben de teşekkür ederim Fatoş. Sen olmasaydın.

— Ben olmasaydım?

Utandı Ertan. Biliyordu işte. Her şeyi biliyordu. Ama, domuzluğundan bir de o'na anlattırmak istiyordu. Ne kızdı bu Tanrım. Tam bir şeytan. Laf karıştırmayı denedi.

— Bir şey içer misin Fatoş?

— Görenler ne derler?

— Ne diyeceklermiş. Sen benim kapı bir komşumsun. Mahalle kızımsın. Ağabeyinim senin ben.

— Peki ağabey. Çayı hakettikse içelim.

— Ne çayı kız. Canımı iste vereyim. Öyle bir şey yaptın ki... Unutamam bunu.

— Nasıl küstüğünüzü anlatacaksın?

Ertan koşarak kahveye kadar gitti. İki çay söyleyip döndü. Atlatmanın mümkünü yoktu bu kızı. Anlatacaktı çaresiz. Denemişti işte. Hiç unutmuyordu. Birden girdi söze.

— Sorma Fatoş. Bir budalalık yaptım ki...

— Besbelli. Şimdi de durmadan dolaştırıyorsun. Sıkıldım artık ama... Anlatsana be.

— Durup dururken ellerinden söz ettim. Okullar açıldığı sıraydı. Elleri küt küttü o zaman. Şimdiki gibi değildi. Ve görürüm diye durmadan saklıyordu benden.

Kahkahalarla gülüyordu. Fatoş. Kızdı Ertan. Öfkeyle.

— Ne gülüyorsun kız?

— Sen hiç roman okumadın mı?

— Okudum. Ne ilgisi var bununla?

— Var tabii. İnsan durup dururken, hem de gizlemeye çalıştığı bir kusurundan söz eder mi kızın? Roman okumuş olsan, öğrenirdin bunu. Bilirdin...

— Bakalım o zamanlar gelsin seni de görürüz. İnsan hiç istemediği şeyleri yapıyor mu yapmıyor mu?

— Ee, sonra. Sen böyle zırvalayınca öfkeyle çıktı gitti değil mi?

— Öyle...

— Doğrusu ben de olsam aynını yapardım. Üstelik suratında iki tokat izi bırakarak.

— Yok o, o kadarını yapmadı. Ne olsa kibar kız.

— Ne yani, ben şirret miyim?

— Canım şey...

Gene gülüyordu kahkahalarla. Ne yapacağı, neyi ne zaman yapacağı hiç belli olmazdı ki. Bulmuştu Ertan'ın boşluğunu. Bir iyice alay ediyordu işte. Hakkı da vardı hani. Sen tut, güzelim kızı darılt. Sonra da..

Karcı Osman çayları getirdi. Fatoş'u görünce dikkatlice süzdü... Birine benziyordu ama kime? Kirişoğlunun tek çocuğuydu Ertan. Hah tamam.

— Bizim Muhlis'in kızı değil mi bu?

Ertan başını salladı. Osman devam etti.

— Benziyor da...

Fatoş atıldı hemen.

— Bizim aile hep birbirine benzer zaten.

— Baban nasıl iyi mi?

— İyi şükürler olsun.

— Selâm söyle benden.

— Başüstüne söylerim.

Çay içinceye konuştular Ertan'la .İnci'yi anlatıyordu Fatoş. Arkadaşlıklarını. Konuşmalarını. Son zamanlarda çok üzgün olduğunu. «Bir şeyler kurduğunu anlıyordum,» diyor. «Ama bir türlü sökemiyordum, ne olduğunu. Sonunda izlemeye başladım. Çaktırmadan. Baktım ki senden saten istetiyor. Gelmeyince de, seviniyordu için için. Bir bahaneyle sokuldum. Senin durumunu da görünce anladım işi. Ve işte böyle...»

Çay bardağını bankonun üstüne koydu. Kalktı.

— Ben gideyim artık.

Ertan da kalktı. Hazırlanmaya başladı.

— Ben de gideceğim.

— Daha erken ya.

— Olsun. Yeter çalıştığım.

— Barışmayı mı kutlayacaksın yoksa?

Sesini çıkarmadı Ertan. Cevap vermedi ilkin. Hınzırın biriydi Fatoş. Bilirdi. Daha ufacıktan beri birlikte büyümüşlerdi. İnsan bir kez tartmadan söyledi mi bir şeyi, yakasını kurtaramazdı, elinden.

En iyisi ses çıkarmamaktı. Çay bardaklarını aldı. Kepengin önüne sıraladı. Tabakların içine markalarını koydu. Karcı Osman, ikiyse dört isterdi sonra. Benim hesabım öyle diyor, zamanında verseydin markasını, der...

Doğru söylüyordu Fatoş.

Kutlamalıydı bu günü. İçinde durmadan artan haykırma isteğini gidermeliydi.

Gürültüyle kapadı kepenkleri.

Yanyana yürüdüler Fatoş'la.

Mutluydu. Çok mutluydu. Fatoş bohçasını kucaklamış, göğsünün üstüne bastırmıştı sıkı sıkıya. Yan gözle süzüyordu Ertan'ı. Ertan da o'nu.

Düşünüyordu Fatoş. Ertan kendini mutluluğuna bırakmıştı. Yaman kız, şu İnci, diye geçirdi. Oğlanın elini ayağını titretiyor. Ben de isterdim böyle olmayı. Nasıl bakışıyorlar, duruyorlardı elele. Dünyayı unutmuş Bir başka dünyaya gitmiş gibiydiler. İyi ki, ben geldim üstlerine. Bir başkası gelseydi...

Ertan, bir rüyada gibi fısıldadı.

— Fatoş... Eğer bir gün sen de...

Gözlerini kıpıştırdı Fatoş. Düşüncelerinden ayrılmak zor geliyormuş gibi ağır ağır çevirdi başını. Bir an bekledi. Ertan susmuştu.

— Ben de ne?

— Sen de yardıma gerek duyarsan hiç çekinme. Bana gel. Bir abi gibi. Gerekirse senin için herşeyi yaparım. Unutma bunu olmaz mı?

Derin derin soludu Fatoş... Üzünçlü bir göğüs geçirme dalgalandı havada. Sonra belli etmek kuşkusuyla toplandı. Kesik kesik güldü.

— Niye kız. Güzelsin. Elbet bir gün senin de bir kısmetin çıkacak.

— Aman sen de... Ben güzel miyim bakalım?

— Güzelsin Fatoş. Hem de çok güzel. Unutma dediğimi. Bir gün bir dileğin olursa, doğru bana geleceksin. Söz mü?

— Söz olmasına söz ya ağabey, her zaman düşündüğün gibi olmaz. Bu sizinki gerçekten şans. İnci'yle seninki. Bizimkiyse, dediğin gibi işte. Elbet bir gün çıkar bir kısmetimiz. Belki sormazlar bile bana. Oldu bitti derler...

— Belli olmaz ki. Kader...

— Öyle...

Eve gelmişlerdi. Fatoş her zamankinden daha geç kalmıştı. Anası ikirciklenmiş, kapının arkasından sokağı gözlemeye başlamıştı. Onları yan yana görünce çıktı kapının önüne. Soran bakışlarını gezdirdi kızının gözünde. Ertan anladı.

— Merhaba Teyze.

Fatoş'a baktı Ertan. Deminden beri yaptıklarının acısını çıkartabilirdi istese. Fatoş da anladı bunu. Başını eğdi. İçi titredi. İster misin bir sarakaya alsın şimdi o'nu. Bir oğlanla beraber gidiyordu. Yakaladığım gibi getirdim, desin. Zaten erken gelmişti. Bir neden ararlardı buna. İnanırlardı da... Mahalle çocuğu değil miydi? Kızların namusu ondan sorulurdu elbet.

Sen işin yoksa inandırmaya uğraş. Yemin üstüne yemin tazele.

O'nun titrediğini görünce alaydan vazgeçti Ertan. Gülerek.

— Bir arkadaşıyla gelmişti. Bırakmadım. Biraz erken kapayacaktım. Birlikte geliriz diye düşündüm.

— Aman iyi yavrum. Aman seninle olsun.

Sırtını sıvazladı Fatoş'un. Sevgiyle baktı.

— Benim kardeşime bir şey olmaz teyze. Sen tasa etme. Altın gibidir o.

— Benim de korkum bu ya yavrum.

— Korkma teyze. Biz varız, evelallah.

— Sağol oğlum. Sağol.

Sonra iyi geceler diledi Ertan. Ayrıldı. Evlerine girdi. Anası şaşıp kalmıştı. Ertan, daha akşam olmadan eve geliyordu. Oysa pazarda adı çıktı diyordu babası. Çarşı bekçisi yapacaklarmış bizim oğlanı. Bütün esnaf evine gidip yemeğini yediği halde o dükkânda bir kişi daha geliverir umuduyla bekliyor, diye.

Oysa şimdi. Daha akşam bile olmamıştı. Acaba bir şey olmasın? Sordu. Hiç bir şey yokmuş şükür Tanrı'ya. Canı şöyle bir dolaşmak istemiş. Kimbilir hangi

kız işmar etti. Ardımdan gel dedi de, peşine düşecek? Anlamaz mı o? Bir bakışta bilmez mi oğlunun içindekini?

Pencere önü bekleyecekti demek. Başına bir iş gelirseydi. Kızın babası, kardeşi, daha önce mahallelisi bir görürseydi bunu oralarda. Sorsa mıydı acaba? Oğlum, boşuna dolaşma pencere önlerinde. Söyle kimse, gidip isteyeyim dese miydi?

Erkendi daha. Dükkânı yeni açıyordu. Hele bir babasına olan borcunu ödesindi de... Borcu mu olurmuş. Tek çocuk değil miydi bu. Kirişoğlunun tek mirascısı...

Baktı. O bunları düşününceye, Ertan gitmişti. Başını salladı. Ellerini kenetleyip kucağına aldıktan sonra, oturuşunu değiştirdi.

12

Son diktikleriyle birlikte, yirmi dönümü geçiyordu bağ. Son çukurları kaparken, artık yetişmiş çokaklara baktı Hüsnü. Dükkân yitmişti. Sadece günlük lehim ve teneke parçaları ile geçiştiriyordu. Ama, yirmi dönüm bağ sahibiydi şimdi. Hem de yenice. Her yıl artan ölçüde üzüm olacaktı.

Bunu başarmak çok güçtü. Komşular gelecek diye sevinmişti geçen yaz. Ama, çoğu vazgeçmişti çayiçinden. Taş ayıklamak zor gelmişti tümüne. Pek yoksullar, tek umut kaynağı olarak gördükleri için, sarılmışlardı. Olsundu. Komşularla çevrilsindi çevresi de, kim olursa olsundu.

Kasabada kimse yekdiğerinin yabancısı değildi. Yıllar, yüzyıllar boyu kendi içlerine dönük, yabancılardan kaçan bir yaşamın içindeydiler. Belki araştırsanız, çok uzaklarda, on oniki göbek yukarılarda tümü akraba çıkarlardı birbirine. Kimseye zarar gelmezdi. Zaman bazı kişileri, bazı aileleri önüne katarak yoksullaştırmış, kimisini de tüccar, esnaf, mülk sahibi yapmıştı.

Tek ayrılıkları buydu işte. Şimdi onlar da bağlarını yetiştirse, onların da üçer beşer dönüm bağları olsaydı, elbette başka olurdu durumları. Direnip, çayiçiyle savaşa girebilenlere yardım etmişti Hüsnü. Çubuk kesmişti kendi yenicesinden. Kolay olsun, bir de kendisi gibi uzaklardan çubuk taşımasınlar diye. İlk fidanları kendi eliyle dikivermişti.

Kaçanların yerlerini de aralarında paylaşacaklardı giderek. Öyle konuşuyorlardı. Ama, öncelikle kendi ayırdıkları yerleri doldursunlardı bir. Çocukları, karıları daha yaz yarısında hastalanmıştı. Kutluyorlardı Hüsnü'yü. «Sen şanslısın. Çok sağlam insanlara babalık ediyorsun diye. Dört yıldır, durmadan taş ayıklıyorlar. Durmadan toprak açıyorlar burada da, bir tek defa yakınmadılar bu durumdan. Hatta kendileri istiyorlarmış gibi davranıyorlar.» «Aslına bakarsanız öyle,» diyor Hüsnü. «Onlar istediler. Görürsünüz, gelecek yıl sizinkiler de benimkiler gibi çalışacaklar. İnsan bir kez, toprağın kendi elleriyle şekillenip, canlandığını gördü mü, tutuluyor ona. Bu tutku, hastalığı, yorgunluğu ve hatta çok zaman ölümü unutturuyor. Eskilerin neden toprağa saplanıp kaldıkları kolaylıkla anlaşılıyor böylelikle. Neden toprağa karşı sarsılmaz bir tutkuyla, saygılı bir tutumla davrandıkları ortaya çıkıyor.»

Son çukurların üstünde gezdiriyor çizmelerinin tabanlarını. İyice sıkıştırıyor toprağı. Yenicesini aralamış, budamış. Artık, kışın, kar yağmadan önce bir sulama kalıyor. Bir de baharın, göztaşı, kükürt atılması. Bunlar oldumu, bir kesilmesi kalacaktı üzümlerin. İki tane tulumba almıştı, yaz işlerinden. Göztaşını da, kükürdünü de kendisi atıyordu. Ama, gelecek yıldan başlayarak, işçi tutması gerekecekti galiba.

Bağ büyüyordu çünkü. Büyüdüğü için de, yetişemezdi. Ya da dükkânı kapatacaktı. Üzüm almadan, aldığı üzümleri indirip çarşıda satmadan, dükkânı kapatmazdı. Şöyle yirmi dönümün tümünden üzüm almaya başlasındı bir. O zaman, sadece bağ geçindirirdi onları.

Dükkânın hiç gereği yoktu. Kapatır, tüm bağın üstüne düşerdi.

Bundan sonra tek dayanağı, tek umudu bu bağdı. Hele ilkten düşündüğü gibi, elli dönüm, ya da toprakla-rının tümünü bağ yapabilirse daha çok olursaydı, o za-man yeterdi o'na. Yeterdi de artardı bile. Yüz dönüm bağ, bir çiftlik demekti bu zamanda. İşi de, bir çiftlik işiydi kuşkusuz. Elbet, o zaman, kendisi, çocukları ça-lışamazdı artık. Çalışsalar bile yetmezdi ki onlar. Çift için, en azından dört koşum birden gerekliydi. Çapa içinse otuz kırk kişinin birkaç gün çalışması. Göztaşı, kükürt de öyle.

Dört yıl sonra, tam yirmi dönümden üzüm alacak-tı. Bu yılki üzüm parasını tüm, işçiye verecekti. Oktay, gelecek yıl gidecekti daha ortaokula. Gelecek yılın ü-zümünden ayırırdı o'nun okul parasını. Eğer alacağı üzümün parasını işçiye verirse, bir yirmi dönüm daha dikebilirdi gelecek yıl. Daha sonra ise, işlerin tümünü işçilere yaptırabilirdi artık. Hem, kuleyi de bağın or-tasına dikerek.

Bağının kıyısına geldi. Zemheri soğukları neredey-se bastırırdı. Gözalabildiğine asma çubuğuyla bezen-mişti toprak. Kıvançlıydı. Eve gitmek gelmiyordu için-den. Burada, asmalarını seyrederek sabahı edebilirdi. Geceyi ve nice geceleri, onlarla birlikte geçirebilirdi. Toprağa böylesine bağlanacağını hiç ummazdı. Ummaz-dı ya, bağlanmıştı işte.

Toprak tutkusu bir başka oluyordu. Anlamaz bunu insanların çoğu. Onlar için toprak, sadece yaratılış ma-yası, bir de dönüş yeriydi. Değeri bu kadardı. Yaratı-cılığının, dirilişin ana nedenini göremiyorlardı. Şu, komşuları bile öyle değil miydi?

Sadece vereceği ürünü düşünüyorlardı. Hüsnü, bağ yetiştirdiğine göre, onlar da yetiştireceklerdi. Toprağın güçlülüğüne, yaratıcılığına değil, Hüsnü'nün aldığı so-nuca dayandırıyorlardı çabalarının nedenini. O öyle değildi. O sadece toprağa güvenmişti. Bir de kendileri-

ne. Ufacık oğluna. Narin kızına. Ve yıllardır, hiç sızıltısız kahrını çeken karısına.

Dört çocuk vermişti ona. Şimdi bir de bağ veriyordu Nemide. Aklına o düşürmeseydi bağı, şimdi yine esnaftı o. İşleri azalmış. Dükkânında sıkılıp duran, oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi ağlamaklı bir tutum içinde bulunacaktı. Ama bir amacı vardı şimdi. Bir ülküsü vardı.

Eskiden, ibriklerin yuvarlak karınlarına attığı nakışlarla övünürdü. Kimse benim gibi nakış atamaz tenekeye derdi. Ucu yuvarlak zımbayı eline alır, tahta çekiciyle, çiçekler işlerdi tenekelere. Hem de durmaksızın. Hiç bir ölçüye gerek duymaksızın en ölçülü bir şekilde.

Parmakları kendiliğinden kaydırırdı tenekeyi, zımbayı. Daha da eskiden, enfiye kutuları yapardı. İnci işli leğenler yapardı. Üstünde kuşların gagalaştığı. Ama bunların dönemi geçmişti artık. Kimse dönüp bakmıyordu. Şimdi insanlar, musluğu açıyorlardı, evlerinin içinde, mutfaklarında güldür güldür su akıyordu.

Belediye akıllıydı. Suyu tam üzümlerin satıldığı sırada dağıtmaya başlamıştı. Üzüm satanlar, eğlencede yiyecekleri paralarla su almışlardı evlerine. Alamayanlara da taksitle kendisi takmıştı belediye. Harcaması çok olsundu da, iyi para kırsındı. Hüsnü bile, ekmeğini elinden aldığı halde, karısının su taşımasına dayanamıyarak, boruları döşetmiş, musluğu taktırmıştı.

Eski mutfak, böyle yeniliklere alışkın olmadığından yadırgamıştı sanki. Musluğu koyacak, lavaboyu takacak yer bulamamışlardı ilkin. Sonra her şey yerli yerince oturuvermişti. Alışmışlardı kolaylığa...

Yarın gelip bir dolaşmalıydı yine. İlk günlerde farkedemediği çubuklar kaldıysa onları temizlemeliydi. Fazla çubuk, gücünü yer bağın.

İki yıldır, yakacak sıkıntısı çekmemenin rahatlığı içinde Hüsnü. Artık mutfağında tüm çırpı yakıyor. Çırpının sadece alevi vardır. Közü olmaz. Kütük öyle

değildir. Mutfakta, ocakta bir iyice kızarttıktan sonra, işlemeli bakır mangala alırsın közünü. Sıcacık tutar odanı. Sürersin cezveni, yakarsın çubuğunu mangalın başında. Deyme keyfine...

Aralamadan sonra, budamayı da geçiştirdi. Bahara kadar bir su işi kalırdı bağın. Çay kıyısından açtığı ark, şimdilik o işini de görüyordu. Kış gelince çayın suyu kabarıyordu. Kabaran suların önüne, topraktan yaptığı seti açıveriyordu Hüsnü. Bağı su basıyordu.

Yeniden taşlar çıkıyordu ortaya. Onları da ayıkladıkça, toprak inceliyor. Bir iyice yumuşuyordu. Tam bağ toprağı oluyordu böylece. İpek gibi...

Karanlık çökerken, tekrar bir göz attı bağına. Yapraklar kurumuş, dökülmüştü. Giysisini çıkarmış, bir taze gelin gibi, dedi. Çubuklar gökyüzüne parmak parmak uzanmış. Belli ki, bütün kış kendilerine iyi bakan sahipleri için dua ediyorlar. Yakarıyorlar Tanrı'ya. Ürünü bol olsun. Eli böğründe kalmasın Hüsnü'nün diye...

İnsanlar nankör. İnsanlar kötü. Ve günahkâr. Ama, ağaçlar. Masum onlar. Tanrı, onların dileklerini hemen yerine getirir. Yerin altındakilerin, gökyüzündekilerin ve bu ikisinin arasındaki herşeyin egemeni olan Tanrı, en çok da ağaçlarının, meleklerinin, yakarmasını dinler. Hiç günah işlemedikleri, hep yararlı oldukları için.

Eve döndüğünde karısı kapıda bekliyordu. Olacak şey değildi. Telâşla girdi.

— Bir şey mi var?

— Ali haber bıraktı. Yarın dükkâna gidecekmişsin.

— Dükkâna mı? N'olmuş?

— Bilmiyorum. Ustam yarın mutlaka dükkâna gelsin, dedi.

— Allah Allah...

—Üsteledim ne var diye. Ama söylemedi. Ustam mutlaka gelsin, diyordu da, başka bir söz çıkmıyordu ağzından.

— Herhalde yapamadıkları bir iş geldi. Utandığından söyleyememiştir.

— Bayağı merak ettim.

— Yok canım, çocuk sana karşı utanmak istememiştir.

— Aman öyle olsun tek.

— Başka ne olabilir? Kimseye yan baktığımız, kimsenin dedikodusuyla uğraştığımız yok. Bizim gibi işinde gücünde, esnaf adamın ne takıntısı olabilir ki..

— Ne bileyim. Birden öyle deyince yüreğim oynadı.

— Telâşlanma canım. Aralama bir gün gecikiversin. Sonra giderim bağa. Sabahleyin öğreniriz ne olduğunu.

— İş içindir inşallah.

Erkenden gitti dükkâna. Çıraklar daha gelmemişti. Daha güneş doğarken göründü Ali. Hemen azarladı Hüsnü. Yengenin ödünü koparmışsın diye.

Ali o zaman anlattı durumu. Tahsildar gelmişti. Vergi borcu varmış. Mutlaka ödenmesi gerekiyormuş. Sıkıştırmış Ali'yi. Bir cevap vermemiş tabii. Yengesine de söyleyemezdi ki bunu. Daha çok ikirciklenirdi kadın.

Öğleye kadar bunu konuştular. Hiç böyle yapmazdı. Tanıdıktı tahsildar. Bilirdi Hüsnü'yü. Bir dükkân, bir de ev vergisi değil miydi tabanı. Her yıl zamanında vermemiş miydi? Neden böyle yapmıştı bu yıl? Bilinir miydi hükümetin işi? Bilinmezdi.

Her halde bu yıl erken toplayın demişlerdir. Adamcağız ne yapsın. Bir kaç kez uğramıştır dükkâna. Hüsnü'yü bulamayınca, haber bırakmıştır.

Ali genç çocuk.

Hükümet memurlarıyla bir ilişkisi yok daha.

Korkmuştur.

Hele gelsin bakalım da konuşurlar.

Öğleye doğru tahsildar geldi. Selâmlaştılar. Anlattı Hüsnü. Ali'nin, karısının ne kadar kuşkuya kapıldığını. Oysa devlet borcu değil mi ödeyeceği. Elbette verir. Bir baksın bakalım kara kaplıya. Ne kadar tutuyor?

Baktı...

— Yüz seksen lira...

Zıpladı Hüsnü. Bir an inanmaz gözlerle baktı. Şaka ediyordu. Mutlaka şaka ediyordu. Ya da bir zenginin vergisiyle karıştırmıştı. Bir çiftlik sahibinin sayfasına bakmıştı. Her yıl, on beş yirmi lira arasında vergi öderdi o...

— Yüz seksen lira mı?

— Yüz seksen lira...

— Bir yanlışlık olmasın?

— Hiç bir yanlışlık yok. Bağ vergisi de var.

— Bağ vergisi mi? Yahu hani bağ?

— Diktin ya işte.

— Diktimse hemen üzüm mü aldım?

— Keşifte bağ göstermişler. Kayıt senin üstüne. Üç yıldır da ödememişsin. Elli beşerden, yüz altmış beş lira birikmiş. Evle dükkân da var...

— Ben nasıl yatırırım bu parayı?

— Vallahi orasını bilmem. Ben elimden geldiğince oyaladım. Ama bugün son.

Kıvranıyordu Hüsnü. Yüz seksen lira. Kaç kişilerden duymuş, kendisi kaç kez görmüştü. Hiç insafı olmuyordu bu maliyecilerin. Tutup satarlardı mülkünü. Yüz seksen lira için, üstündeki elbisesine haciz kaldırırlardı insanın. Bir yerden bulmalı, hemen ödemeliydi bu parayı.

Yalvararak baktı tahsildara.

— Bulamamış olsan. Birkaç gün daha izin versen bana.

— Bilmem ki...

—Biliyorsun. Az para değil bu. Bir esnaf için çok para hatta. Bir çare arıyacağım. Birkaç gün izin ver.

Tahsildar çantasını topladı. Yavaş yavaş doğruldu.

— Olur. Beni utandırmayacağını biliyorum. Zor işin Hüsnü efendi. Zor. Ama, bak bir çaresine.

— Ya hepsini bulamazsam?

— Bu kez de cezalı ödersin?

— İllâ hepsini bir mi ödemeliyim?

— Öyle...

— Eh, ne yapalım...

Sonra çantasını koltuğunun altına sıkıştırdı tahsildar. Geldiği gibi, ayaklarını sürükleyerek uzaklaştı.

Hemen arkasından Hüsnü de kalktı. Yüz seksen lira dönenip duruyordu başının içinde. Bir yol, bir çare bulamıyordu. Muhlis yardım ederdi belki o'na. Beş on lira olsa, hemen çıkarır verirdi. Biliyordu. Esnaflığın geleneklerinden biriydi yardım. Bu gün onaysa, yarın ötekine. Ama, yüz seksen lira.

Bu, çarşı esnafı için bir servet sayılırdı. Muhlis parayı bulamazdı. Ama, bir yol gösterirdi hiç olmazsa. Hüsnü'nün bir türlü bulamadığı bir yol...

Muhlis, o'nu kapısına dayanmış, dudaklarında bir kıpırtıyla görünce karşıladı. Tahsildarın iki gündür çevresinde dönendiğini biliyordu zaten. Şimdi Hüsnü böyle yılgın kapısına dayanınca, yüklü bir vergiyle karşılaştığını hemen anladı. Kolundan tuttu o'nun. Çekiştirdi.

— Gel bakalım bağcı. Çarşı özledi seni yahu... Galiba baba adını değiştirmeye niyetlendin. Bundan sonra Lehimci demiyeceğiz sana. Çokak Hüsnü diyeceğiz. Onlardan biri oldun sen de.

— Daha birkaç günlük işim vardı bağda.

— Eee, başlamışken bitirseydin bari.

— Sorma birader. Benim de niyetim oydu. Fakat, tahsildar haber bırakmış.

— Vergi hikâyesi mi?

— Ya, o...

— Girsene... Sıkılma gel. Bir çare bulunur elbette.

— Yok. Buna biraz zor çare bulunur.

— Neden? Biz ne güne duruyoruz? Esnaflık öldü mü?

Güldü Hüsnü. Acı bir tebessüm gölgeledi yüzünü.

— Esnaflık ölmedi ya ,bu esnaf harcı değil.

— Ne kadarmış?

Söyledi.

Muhlis de şaştı bu işe. İtiraz süresinin geçmesi de kötüydü. Belki biraz oyalar, üzüm zamanını çıkartırlardı. Ondan sonrası ise kolaydı. Hüsnü'nünki yetmezse, katıştırır, devlet yükümünden kurtulurlardı. Ama şimdi... Çaresizlikle sordu Muhlis.

— Ne yapmayı düşünüyorsun?

— Ben de onu sormaya geldim. Aklım karıştı da...

— Haklısın.

Muhlis'in bile aklı karışıyordu. Çeker satarlardı güzelim yeniceyi. Daha üzümünü yiyemeden, kapanın elinde kalırdı. Hani komşu olmasa... Esnaf olmasa, ben bile alırım, diye geçirdi Muhlis. El adamı haydi haydi...

Birden gözleri parladı. Banka, çiftçilere kredi veriyordu. Acaba Hüsnü'ye de vermez miydi? Verirdi. Niye vermesin. Hüsnü'den iyi borçlu mu bulacaktı. Hem müdür de tanıdığı, müşterisi değil miydi o'nun. Geçen gün Hüsnü'den övgüyle söz etmemiş miydi? İşte kırk yılın bir başı, bir işleri düşmüştü o'na. Yapıversindi artık. Hem de yapıverirdi.

— Bankaya gidelim. Ben kefil olurum sana. Bağı ipotek edip, alırsın krediyi. Sonra üzümleri kaldırınca ödersin.

Borçlanmak ölüm geliyordu. Hüsnü'ye. Ölüm ölümdü... Yoksa satardı maliyeciler bağı. Boynunu büktü.

— Bankacıyı tanıyor musun?

— Müşterimdir. Hadi sen tapuyu al gel. Ben gidip bir konuşayım.

Kucağındaki ceketi hemen bıraktı, Hüsnü. Sevinçle dikildi. İşte kurtarmışlardı. On çuval üzümü olsaydı bu

yıl, borcunun iki katından fazla para geçerdi eline. Korkmaya değmezdi. Bağın satılmasındansa ipoteği yeğdi.

Koşarak geldi evine. Karısı soran bakışlarını yüzüne dikmişti. Bir solukta anlattı olanları. «Tapuyu almaya geldim,» diye bağladı sonunu. Kuşkuyla dikildi Nemide;

— Satacak mısın?

—Ben o bağı, satabilir miyim kadınım? Mümkün mü bu?

— Tapu ne olacak?

— Vergi parasını bankadan alacağım da!..

— Verirler mi?

— Banka müdürü, Mühürcülerin Muhlis'in tanıdığıymış.

Bir gideceğim bakalım.

— İnşallah verirler.

— İnşallah!..

Karısı çeyizlerinin altından çıkardı eski tapuyu. Okşayarak uzattı kocasına. Gözleri dolu doluydu. Biraz daha oyalansa Hüsnü'nünkiler de öyle olacaktı.

Kaptı...

Yine koşarak döndü bankaya...

Yol boyu karısının üzüntüsünü düşündü. Onların bayramı bu kadardı işte. Üç yıl bir hayal dünyada yaşamışlardı. Tam ona yetiştiklerini sanırken, vergi demişti Hükümet. Şu kadar para vereceksin bana... Yoksa...

Bankanın kapısından ürkek adımlarla girdi. Makina tıkırtıları, kağıt hışırtıları daha da artırdı korkusunu. Tapuyu çıkardı. Yüzünde zorlama bir gülüşle müdürün çevresi kalın camlarla çevrili odasına girdi.

Uzattı...

Aldı baktı adam...

Sonra başını kaldırdı;

— Burada tarla yazıyor. Tarla kredisi çoktan bitti.

— Tarlaydı beyim. Bağı yeni diktim daha.

— Kaydını değiştirmemişsin.

Muhlis atıldı. Hüsnü'nün ters bir cevap vermesinden korkuyordu anlaşılan.

— Bizim aklımıza gelmez ki böyle şeyler.

Hüsnü tamamladı gerisini.

— Yıllardır tarla orası. Sekiz on yıl öncesine kadar tüm çay yatağıydı. Sonra kurtulmuş çaydan. Tutup bağ diktim.

Müdür.

—Vallahi bilmem ki...

Muhlis, üsteledi.

— Sen istersen bir çare bulursun beyefendi. Yap bize bu iyiliği ha...

— Nasıl bir çare bulmalı dersin? Geri çevirmek istemiyorum.

Bir Muhlis'e, bir Müdür'e bakıyordu Hüsnü. Umutsuzdu. Olmayacaktı bu iş. Tanıdığı, bildiği biri değildi ki... Hem bağ değil tarla yazıyormuş. Tarla kredisi de bitmiş...

Dönmeye hazırlanıyordu. Muhlis yeniledi sözü.

— Tapuya göre kaç dönüm yer bu?

— Yüz elli. Ama, ellisi daha çayaltında, diye cevapladı Hüsnü.

— Olduğu gibi söylüyorsunuz, dedi şaşarak Müdür.

— Yalanın ne gereği var?

— Bizim esnafımız yalan bilmez beyefendi, sözleriyle onayladı Muhlis.

— Vallah Hüsnü efendi hoşuma gitti. Tarla tapusuna kredi açamayız ama, siz tanıklık edersiniz. Tarla içinde şu kadar dönüm bağ, diye yazarız senede.

İkisi de sevinmişlerdi bu çözüm yoluna. Düşünceli bir suskunlukla durdu Müdür. Sonra başını sallayarak.

— İki yüz lira yeter mi?

Yeterdi. Yeterdi de artardı bile.

Hemen işlemleri gördüler. Tapudan ipotek kaydı düşürttüler.

Tapu işi bitince, senet düzenlendi. Muhlis kefil oldu Hüsnü'ye. Ve yüz seksen iki lira yirmi beş kuruş saydılar Hüsnü'nün eline.

Sanki kıdı kıdına hesaplamışlardı vergi borcunu.

Olsun...

Kurtarmıştı ya bağını. O bile yeterdi.

Duaya başladı Hüsnü. Ellerine sarıldı Müdür'ün.

Tahsildar gelebilirdi artık. Korkusu yoktu.

13

Kış, bahara dönmek üzereydi. Havalar düzelmiş, güneş inceden inceden ısıtmaya başlamıştı. Belli ki, dağdaki karlar erimedi daha. Çayların suları geçit vermiyecek kadar kabarık. Ama, suları aşmayı başaranlar var.

Tabakçıoğlu İsmail Bey, özel faytonuna binmiş, taban tarlaları denetlemeye çıkmıştı. Asıl amacı, ovanın batı bölümünde olup bitenleri kendi gözüyle görmek. Yeni neler var. Her yıl bir kez çıkar teftişe böyle. Tüm toprakların tapu kaydını ezbere bilir. Nasıldır, ne yetiştirir hepsini gözünü bile kırpmadan söyler hemen.

Bağ dikiliyor, bağ sökülüp bazen pamuk, tütün ekiliyor. Bütün bunları bilmeli ki, işleri doğru yürüsün. İnan olmaz ki bu millete. Tarlayı bağ diye sokar adama. Sen bağ üzerinden hesaplar, verirsin parayı, sonra bir bakarsın ki kazığı yemişsin. Hani o'na kazık atacak adam da anasından doğmamış ya daha. Olsun. O bağlara bile zaten tarla değerine göre hesaplayıp verir parayı. Sanki Ziraat Bankası daha mı fazla veriyor. Beğenmezlerse gidip oradan alabilirler. Alabilirlerse tabii...

Hüsnü'nün bağının önüne gelince, «dur,» dedi faytoncusuna. Yalpalayarak indi arabadan. Bağın içine girdi. Toprak, sanki bütün bir kış karın altında kalmamış. Sanki daha dün yağmur yağmamış. Öylesine güleç

yüzlü. Arabacısından kamçıyı aldı. Sapıyla şöyle bir eşeledi. Üstü kreme çalan toprağın altı, ekmek kahverengisiydi.

Çokakları yokladı. Şöyle bir gözgezdirdi. Ellerini oğuşturdu. Güzel bir bağdı burası. Bir kaç yıl daha bırakmalıydı kendi başına. Ama, bir çaresini bulup borçlandırmalıydı Hüsnü'yü. Borçlandırmalıydı ki, elinden kaçmasın. İki yıl üzüm alırsaydı buradan, o üzümün parasını tümüyle cebine koyarsaydı, bey olur çıkardı başlarına.

Dönümü en azından altı çuval verirdi buranın. Yirmi dönüm yetiştirdiğinde, yüz yirmi çuval üzüm ederdi. Kaba bir hesapla on beş ton. Dört beş bin lira para geçerdi eline. Hüsnü bu parayı, doğduğundan beri bir arada görmemiştir daha. Görmediği için de, dikkat etmek gerekirdi. Çünkü, bir aykırılığı yoktu. Camiyle, dükkânı ve evi arasında geçiyordu ömrü. Sahi bir de bağı şimdi. Böylesi adamın, kesesi sağlam olur. İçkici, kumarcı bir şey olsa, kolaydı. Kadına düşkün olsa, yine kolaydı. Kendiğinden giderdi o zaman paralar.

Ama, bu adamın bir düşkünlüğü vardı. O da karısıyla çocukları. Tam bir esnaftı sözün kısası. Yalanı dolanı olmayan bir kişi. Nasıl etmeliydi de borçlandırmalıydı o'nu. Ziraat bankasından iki yüz liranın sözü olmazdı ki... Bu yıl üzüm alırdı bağından. Alınca öderdi tüm borcunu. Şöyle daha yüklü bir para gerekmeliydi o'na. Altından kalkamıyacağı, ya da yıllık ürünü tümüyle götürdüğü gibi gelecek yıla da kalacak bir borç.

Daldı bir süre bağa. Ah, şu yeni yeni bağ açmaya başlayanlar olmasaydı, daha bu yıl bilirdi yapacağını ama. Onlar da vardı. Hele bir diksinlerdi bağları. Dikenlerinki bir tutsundu. O zaman derhal harekete geçecekti. Yüz dönüme yakın bağ dikilmişti buralara. Boş topraklarla, daha da çoktu. Toprakları ortağa verirdi kendine geçince. Bağları da tek elden işletir, şehrin en büyük üzüm üreticisi olurdu.

Arabacı Kör Bayram, «Deyus,» dedi. «Koca deyus. Buldun güzel bağı, nasıl iç geçirirsin. Çok durmaz artık bu bağ. Yavrum Hüsnü'm. Bağın gitti gider. Bu alçak, kaç bağı böyle gözü ışıldayarak süzdüyse, sonunda el koydu. Kıyamam sana Hüsnü'm. Kıyamam. Emeklerine, çabalarına acırım. Seninkileri bırak bir yana. O güzel gözlü kızının, oğlunun hele anamın uzaktan yeğeni Nemide'nin. Onlara daha çok acırım işte. Sen ne olsa er kişisin. Emeğin onlar için. Ama onlar...»

«Haber vereyim,» dedi. «Haberin olsun ki Hüsnü'm, Tabakçıoğlu bağına göz koydu.

Ne yapıp edecek, alacak bağı elinden. Aman borçlanma. Yak bağın yarısını. Gerekirse sat kendi elceğizinle. Sakın borç alma bu alçaktan.»

Faytonun sürücü yerinde taşlaşmıştı Bayram. Dişlerini sıkıyor, yumruklarını dizlerine sürtüyordu durmaksızın.

Şeytan diyordu ki, in ulan kör. İn, şunu temizleyiver. Elin bağının içinde ne arıyorsun ulan, de. Sonra dehet taşı kafasına. Eşekten düşmüş karpuz çekirdeği gibi saçıver pis beynini toprağa. Gübre olsun...

Gübre bile olmaz bundan ulan. Murdardır bu... Tüyü bitmedik yetimin hakkını yemiştir. Gübre bile olmaz. Kirletir toprağı. Yakar adamı.

Ah ulan... Çoluk çocuk olmayacak ki... Sorayım sana şuracıkta... Ama, «Ah derim ulan, ah...

Tabakçıoğlu tekrar bindi paytona. Kamçıyı uzatarak, «sür» dedi.

Dirildi Bayram. Kamçıyı aldı. Havada şaklatarak «deeh yavrularım,» dedi.

Atlar bir zorlandılar kumda. Sonra tekerlekler döndü. «Şuraya bak,» diye düşündü Bayram. «Herif arabayı bile göçürüyor. İki besili beygir zorlanıyor çekerken.»

Yan gözle süzdü ağasını. Tabakçıoğlu koca göbeğini iyice yaymış arabanın içine. Gerdanı etten bir

sakal gibi göğsünün üstünde. Kurt bakışlarıyla çevreyi süzüyor. «Av arıyan aç kurt gibi,» diye düşündü Bayram. Sonra dikildi oturduğu yerde «Yok, kurt yiğit hayvandır. Besini için döğüşür. Sırtlan gibi bu. Leşe gelir. Bulamazsa, öldürür ilkin. Sonra emer kanını, iliğini...»

Konuşuyordu Tabakçıoğlu. Bayram dalmış kendi düşüncelerine. Bir şey sordu. Cevap alamayınca başladı bağırmaya.

— Duymuyor musun ulan kulağına işediğimin herifi?

— Buyur bey!

— Sağır mısın? Yoksa illâ küfürle mi söze başlamak gerek?

— Buyur beyim!

— Nasıl buldun bağı?

— Yenice işte. Nesi var?

Böyle aldırışsız cevap verdiğinde Tabakçıoğlu'nun ne denli kızdığını biliyordu. İsterdi ki, can kulağıyla dinlesin. İsterdi ki cevapları yürekten çıksın. Olmadı mı kızar.

— Gene domuzluğun üstünde bu gün. Ne yaptım ulan, anana mı küfrettim?

— Etmedin beyim!

Etmedin beyim'miş. Yapıştıracaksın ensesine tokadı. Konuşmayı öğrenecek, o zaman. Kıpırdandı. Bayram'a yetişmesine göbeği engel oldu. Öfkeyle sordu.

— Yoksa küfür mü ediyorsun bana.

— Aman beyim. Ne haddimize...

— Ben sizi bilmez miyim ulan köpek soyları. Hepiniz yüzüme karşı gülersiniz. Ama, gülerken bile küfredersiniz. Karım. Kendi çocuklarım bile. Okuttuk, allâme yaptık. İlk kez benimle selâmı sabahı kestiler. Kovdum hepsini. Ya sizler... Donunuz kalmaz ayağınızda. Benim paramla don alırsınız. O zaman

ağam, paşam Tabakçıoğlu. Sonra, tefeci namussuz değil mi? Hiç gözünüzün yaşına bakmıyormuşum. Hiç insaf etmiyormuşum. Size ha... Size insaf... Almayın ulan paramı. Zorla mı veriyorum. Gelip yalvaran kim? Siz... Sonra mal olmadı beyim, para etmedi diye yalan kıvıran. Yine siz... İyi yapıyorum. Pek iyi yapıyorum.

Ürktü Bayram. Kıpırdandı. Başını salladı. «Tövbeler olsun. Şeytanla ortak bu adam,» dedi. «Daha şurada bir aykırı düşüneyim dedim. Aklımdan geçenleri bildi. Şeytan haber vermiş olmalı o'na. Mümkünü yok şeytan haber vermese bilemezdi. Ya bir de gider haber verirsem Hüsnü'ye. O zaman hiç bakmaz gözümün yaşına bu Şeytan. Kıtır kıtır keser beni. Keser de kıyık kıyık edip, lokma lokma köpeklere dağıtır.

Bir arayan soran da olmaz. Zengin adam. Tüccar adam. Herkes avucunun içinde. En büyük eşraflar, kaymakamın, yargıcın yanında bacak bacak üstüne atamazken o atıyor. Oğlu çok büyük bir adammış. Tüm yargıçları, kaymakamları toz edebilirmiş bilgisiyle. Okuyup üflüyor olmalı. Büyücü olmalı. Kimbilir... Avrupa okullarında büyücülük öğrenmiştir. Gelip burada satıyordur öğrendiklerini. Korkulur böylesi adamdan. Babası zaten Şeytanla ortak. Oğlu Şeytanın ta kendisi olup çıkmıştır.»

Boynunu büktü Bayram. Söz sağnağı bitti. Rahatlamıştı Tabakçıoğlu. Şu boşalmalar da olmasaydı, tüm düğüm bağlayacaktı içi. Kin bağlayacaktı da daha kötü olacaktı. Bunların hakkından yumruk gelirdi zaten. Basacaksın yumruğu tepesine. Alacaksın lokmasını ta karnından. O zaman düşer ayaklarına. O zaman adam olur biraz.

Bu milleti ondan iyi kimse tanıyamaz. Kimse tartamaz. Yüzüne gülenlerin, ardından neler düşündüğünü bilmiyor mu sanki. İşte şu, hadi iş yok dese aç kalacak olan Kör Bayram bile, başını sallamasına

karşın, içinden ne küfürler ediyor. Kendi canından korkmasa, paytonu götürüp bir yar başından deh ediverir. Ediverir ya, canından korkuyor.

İşte böyle. Midesinden can korkusun'dan alacaksın bunları. Aldın mı, bir daha bırakmak yok ha. Bir kez biri kurtuldu mu, bir kez biri palazlandı mı birazcık yandığının resmidir. O zaman kimseler bakmaz yüzüne. Pılıyı pırtıyı toplayıp kaçmak gerek.

Kör Bayram'ın ensesini süzüyor. Damarları parmak parmak olmuş. Belli ki kızdı Kör. Hırsından hayvanları kamçılıyor. Her zaman havada patlattığı kamçı, şimdi onların sırtına iniyor.

— Yavaş ol kör, dedi. Senden fazla yem yiyor o hayvanlar. Vurma o kadar.

Daha, bir şişti Kör Bayram'ın ensesindeki mavi damarlar. Daha bir morardı. Kamçıyı iki bacağının arasına alıp, dizginleri kantarmaladı. Yenice paketinden iki sigara çıkardı. Birini uzattı.

— Al, dedi. Yak bir tane.

Bayram nazlı nazlı aldı. Sigarasını yakınca sırıtmaya başladı. Geçmişti öfkesi. Ensesinin damarları daha ikinci nefeste kayboldu. Kasketini başında bir havalandırdı. Kamçıyı havada salladı yine.

«Domuz» dedi içinden Bayram. Gönül almasını hemen bilir. Derin derin çekti sigarasını. Sonra ağzının yanına iki dudağının arasına sıkıştırarak bir türkü mırıldanmaya başladı.

Bir kaç yerde daha durakladılar. Oralarda arabadan inmedi bile Tabakçıoğlu. Şöyle bir göz gezdirdi. O avını bulmuştu. Bir kaç yıla varmazdı, Hüsnü'nün çabalarını tümüyle kendi defterine kâr diye, yazardı.

Çarşının kıyısında paytondan indi. Taksi kahvesinde oturan bir iki şoför dikdik baktılar. Tabakçıoğlu keşfe çıkmış yine diye konuştular aralarında. Duymadan yürüdü. Mağazasına gelince göztaşı, kükürt, potas fiatlarına bir göz attı Ticaret Gazetesin-

den. «Bağlar çoğaldı,» diye düşündü. Fiatlar yükselmeli biraz. Varillerin, torbaların üzerindeki etiketleri çıkardı. Peşin fiatı bunlar dedi. Veresiye olunca, bindir bindirebildiğin kadar. Hangisi pazarlık edecek, kim sorabilecek fiatı sana? Hiç kimse. Yalnız resmi fiatların üzerinde bulunması gerekmiş. Muhasebecinin aklı.

Onlara, kalsaydı şimdiye top atması gerekti. O yasakmış, bu yasaya aykırıymış. Yahu yasa neci oluyormuş? Bu ülkede yasa demek, para demektir. Nc demiş adam, «var mı pulun» demiş. «Dünya âlem kulun. Yoksa pulun Cehennemdir yolun.» Doğru değil mi bu söz. Doğru. Onun pulu var. Olduğuna göre de, yasaymış, yasakmış sökmez. Sökmemeli. Bunca insana iyilik ediyor. O bir yıl açmasa krediyi, tümü açlıktan ölür bunların be. Hem sadece o kadar da değil.

O parayı vermedi mi, üzümler olmaz. Tütünler daha kökenlerinde çürür. Hükümet de, dışarı hiç mal sevkedemiyeceği için vergi alamaz, makina alamaz, daha bilmem ne alamaz, batar be batar. O'nun gibiler olmasa yaşayamaz ne ulus ne hükümet. Bir yiyip bin dua etsinler onlara.

Gözleri parladı. Ellerini koca, göbeğini bir baştan bir başa dolanan gümüş kösteğinin üstünde bir iki gezdirdikten sonra öfkeyle dişlerini sıktı.

Nankörler, dedi. İyilik bilmezler ki. İnsan değerinden anlamazlar ki... Yine de küfrederler. Bre nabekârlar, hiç olmazsa parayı alırken içinizden küfretmeyin değil mi? Ne gezer? Bin lânet yağdırırlar. Bin küfür sıçratırlar üstüne. Bir fiske bile deymez o'na. Köpeğin duası kabul olsaydı, gökten kemik yağardı.

Bunlarınki de o hesap işte. Kızarlar küfrederler, lânetlerler. Ama parayı alıncaya, ya da senetleri yeniletinceye kadar, ağacığım, paşacığım diye dört dönerler çevresinde. Adam, sen de... İşin mi kalmadı bunları düşünüyorsun. Sen bak dümenine. Artır fiatları. Artır faiz oranını. İflâhlarını kes. Öyle bir kes

ki, on yıla varamadan tüm ova senin olsun. Hepsi kapına ırgat yazılmak için kuyruğa girsinler. Neyine gerek senin böyle düşüncelerle üzülmek...

Bahar geleli çok olmuştu. Ama kâtip, halâ titriyordu. Geçen gün mangal yakmış. Hiç sormadan. Bir payladı o'nu. Şimdi mağazanın kuytusunda, köşesinde göze batmamaya çabalıyor. Kömür parasını maaşından keserim ha deyince nasıl kırılıverdi boynu. Yine titriyor kerata. Titriyor da, artık elini bir tek kömüre değdirmiyor.

Üşünecek hava mı bu? Bütün bir alanı dolandı geldi de serinlik bile duymadı teninde. Oysa kâtip, tir tir titriyor. Kansız bu oğlan, bir gün oralarda geberip gidecek ya, bakalım ne gün.

Pişman oldu. Oğlanları okutmasaydı keşke. Şimdi her birine bir mağaza açardı. Biri üzüm tüccarı olurdu. Biri tütün. Hiç el değişmezdi. Üretici malını kaldırdı mı kaldırdı, getirdi mağazaya. Borcu trink düşülürdü. Gerisi eline verilirdi.

Güldü. Eğer artarsa, tabii. Hangisinin artacaktı ki ...Şimdi bile. Ürettiklerini bir başkasına sattıkları halde ertesi yıla borçlu giriyorlardı. Bir de kendisi alacak olsaydı, o zaman daha da çabuk borçlanırlardı. Borsada üzüm kırk kuruş mu, buradakiler otuz yediye mi alıyorlar. Otuz üç derdi. Olmaz diyene de çekerdi kırmızı kalemi işte bu... Ama, hayırsız çıkmıştı oğulları. Biri hukuk doktoru olmuş, üniversitede görev alarak, doçent midir ne karın ağrısıdır işte ondan olmuştu. Öteki de tıp doktoru olmuş. İzmir'e yerleşmişti. Ne arıyor, ne soruyordu ara sıra kendi gitmese. İkisi de hayırsız olmuşlardı. Biri gelip babasının yardımına koşmuyordu.

Azarladı kendini. Nereden düşünmeye başlamıştı böyle şeyleri. Yoksa kocuyor muydu. Kocamak... Duraladı. Gönlünü tazelemeliydi bir kez daha. Karısı nasılsa bir oğlundan öteki oğluna gidip duruyor, hiç yanına uğramıyordu. Bir apartman almıştı o'na İzmir'

de. Kiraları alıp, gönlünce yiyor ya da oğullarına yediriyordu. Olsun. Şöyle eli ayağı düzgün, kaşı gözü yerinde bir taze atmalıydı eve. Sıkılmıştı da ondandı hep karamsarlığı.

14

Dükkânın içi kadın doluydu. Bekliyordu İnci. Şunlar bir gitseydi de, biraz konuşsalardı. Yakında bağlara çıkacaklardı. Yine babasının geç kalacağı bir güne kalacaktı konuşmaları. Gelecek yıl enstitü de yoktu artık. Bu yıl bitiyordu. İki yılı tamamlamış olarak diploma alacaktı. Bir daha kırk yılın bir başında, bir kopça gerekecek de, o da aniden gelip alacaktı buradan.

Fakat kadınlar gitmek bilmiyorlar. Toplar indirtiyorlar, raflardan atlet fanila indirtiyorlar. Beğenmiyorlar. Yenilerini seçiyorlar. Bir daha bir daha elden geçiriyorlar baktıklarını. Canı burnundan geliyor İnci'nin. Bu kadarı da fazla. Acaba kendisi de mi öyle yapıyor alış verişte.

Gülüyor. Kendisi de öyle değil mi? Kaç kez elden geçirir alacağını. Bir yerinde noksanı var mı, bir ton düşüklüğü falan sinmiş mi kıyısına köşesine diye azmı oyalar insanı? Söz verdi kendi kendine. Bir daha oyalamıyacak. Ne gerekliyse, ne kadar gerekliyse hemen o'nu alacak. Beklemek zor. Hem de çok zor.

Anlasalar ya işte. Arkalarında bekleyenler var. İşlerini bir an önce bitirip gitseler ya. Ne gezer. Yeni bir istek çıktı ortaya. Ertan, ikide bir yalvaran bakışlarla bekle demese, bir an durmayacak. Daha sonra gelir. O zaman konuşurlar. Gelemez ki... Gelebilecek olsa, gider şimdi. Son bu işte. Sergi için gerekli malzemeyi o'nun almasını söyledi Müdire. Tüm alacaklarını seçinceye kadar çok zamanı var. Bu zaman içinde de, bir iyice konuşurlar. Konuşurlar ya, şunlar bir gitse. Gitmiyorlar ki...

Sonunda gittiler şükürler olsun. Sabırsızlıktan, kuşkudan hiç gitmeyecekler sanıyordu. Ama, gittiler işte. Neler söyliyecekti Ertan'a. Neler kurmuştu kaç gündür. Hepsini unuttu. Ertan da öyle. Kendi kendisiyle çekişip durmuştu. Müşterileri kovmak geliyordu içinden. Satılık mal yok demek geçiyordu. Geçiyordu ya, esnaftı o. Bir esnaf hiç bir zaman böyle bir söz çıkaramazdı ağzından. Çıkarırsa, rezil olurdu. Müşteriler ayağını keserlerdi dükkândan. Kessinler be... Başka tuhafiyeci var mı kasabada? Yok. Olmayınca yine mum olacaklar değil mi?

Ama, dedikoduları... Kirişoğlu, Lehimci'nin kızı gelince müşteri kovuyormuş derlerdi. Dillere düşerdi kız. Bir kez dillere düşünce de, öldürsündü kendini artık. Hemen dallanır budaklanırdı. Dükkâna kapanıyorlarmış olur çıkardı. Bilirdi kasabalısını. Bildiği için, ne istiyorlarsa göstermiş, almayacaklarından emin olduğu halde önlerine sermişti tüm mallarını. Dile düşüremezdi İncisi'ni. İnciydi o. Gerçek bir inci... Bir tanecik.

Dile de düştü mü, anasını razı edemezdi istemeye gitmek için. Öyle gelin istemem ben, derdi. Göbeğinizi kendi kendinize kesiyorsanız, sen git iste kızı. Giderdi o'na kalsa. Töreler olmasa, kızı anasının babasının hatta bir de yaşlı bir akrabanın gidip istemesi gerekmese. Ve Lehimci'nin o'nu daha kapıdan çevirmeyeceğine tırnağının ucu kadar inansa. Olmayacak bir işti bu. Olmayacak bir iş olduğundan da, bu kadınların kahrını çekmek zorundaydı. Gitmişlerdi işte. Başbaşa kalmışlardı. Şimdi biri daha gelirdi. Söyleseydi ya içindekileri.

Söyleyeceklerini unutmuştu ki... Kelimeler, birer eski anı gibi başının içinde döneniyor, ama bir türlü dilinin ucuna gelmiyordu. İnci açsaydı sözü. Ah, Fatoş, dedi içinden. O olsaydı şimdi. Bir söz atardı ortaya. Onlar dalıp giderlerdi konuşmaya.

İnci elindeki listeyi uzattı.

— Bunları hazırlar mısın?

Ertan, listeye bir göz attı.

— Oh, epeyce varmış alacakların.

— Sergi için gerekli herşeyi ben alacağım.

— Yine birincisin değil mi?

Kızardı İnci. Başını eğdi. Tatlı tatlı güldü.

— Bilmem.

— Ben biliyorum. Benim İncim bir tanedir.

— Şımartıyorsun beni.

— Doğru söylüyorum.

İnci gözlerini yere dikti. Parmağıyla bankonun üstünde şekiller çizerken sallandı.

— Teşekkür ederim.

Ertan ağırdan alıyor. Bir kutu açıyor. İçindekileri bir bir elden geçirdikten sonra, isteneni bulup ayırıyor. Sonra yine ağır hareketlerle kutuyu yerine yerleştiriyor. Aynı kutuda bir ikinci istek olduğunu görse bile, tek tek veriyor.

Sıkılmıyorlar bundan. Zamanı çalabilmenin kıvancını tadıyorlar üstelik. Yudum yudum. Boğazlarından kanlarına karıştığını hissederce...

— Bu yıl son değil mi?

İnci hep kaçmak istediği bir gerçekle yüz yüze gelmenin acısını duyuyor. Üzünçlü bakışlar yakıyor Ertan'ın yüzünü. Fısıltıyla cevaplıyor ancak Ertan'ı.

— Son...

— Sonra nasıl konuşacağız?

Özlem, nefeslenmez bir hava olarak gelip çöreklenıyor dükkânın içine.

— Biz bağ hazırlığına başladık bile.

— Ya, o da var...

Bağ sözcüğü havayı değiştiriyor. Derin derin bir nefes alıyor İnci. Cıvıldıyor.

— Bu yıl son artık. Babam öyle dedi. Bu yıl kaldırdığının tümünü işçiye verecekmiş. Taş ayıklamasını onlara yaptıracak. Biz de, diğer bağcılar gibi, sizin gibi üzüm olmak üzereyken göçecekmişiz bağa.

— Ama bu yıl?

Durgunlaştı yine İnci. Sesi çatallandı.

— Ya...

Sonra, kendi kelimelerinden avunmak istercesine devam etti.

— Ama, bir kaç hafta bu. Siz temmuz sonunda çıkarsınız. Biz haziran başında, gideceğiz. Çok değil. O kadarına dayanırız. Dayanırız değil mi?

— Zor dayanırım.

— Ben de...

— İki ay... Koskoca iki ay yoksun şehirde. Hiç tadı olmayacak...

— Dayanmalıyız. Alışmalıyız. Bağ işi bir kesin sonuca varıncaya dayanmamız gerek.

— Söyliyeceğim artık anneme. Dayanamıyacağım.

— Olmaz. Daha erken. Babamı bırakıp gidemem. Bana ihtiyacı var daha.

— Benim de ihtiyacım var... Hem.

— Bütün umudumuz o bağ... Geleceğimizi, mutluluğumuzu ailecek o'na bağladık biz. Orası yaşama nedenimiz oldu artık. Diyeceklerini biliyorum. Uçma zamanı gelen kuş, yuvada durmaz derler. Doğrudur bu... Ama ben kuş değilim. Ve babam kadar belki de ondan daha fazla emeğim var orada. Bunun karşılığını görmeden...

Durdu. Sevgiyle baktı Ertan'ın yüzüne. Bütün içini açığa çıkarmanın utancını da karıştırarak devam etti sözlerine.

— Hem daha çeyizimi tamamlamadım ki ben.

Ertan güldü.

— Şuna bakın. Çeyizini tamamlamamış. Sen iste, sen evet de yeter ki... Çeyizin sözü mü olur.

— Ya, bütün şehrin diline düşelim değil mi?

— Vız gelir şehir bana.

— Gelir mi?

Sustular. Bir süre kutularla oynandı Ertan. Gelmezdi. Allah kahretsindi şu şehrin dedikoduculuğunu. Dilleri bir karıştı tümünün. Erkeği kadınıyla, bir kez konuşmaya başladılar mı kişinin ardından. Demediklerini bırakmazlardı artık. Başını kaldırmadı Ertan.

— Gelmez... Gelemez. Ne isterler bizden? Ne yaptık onlara?

— Bir şey yapmamız gerekmez ki...

— Doğru... Birden iştahım kaçtı işte. Şehirlinin sözü geçmiyor mu, cinlerim tepeme çıkıyor. Kuşku, korku... Bir gören oluvermişse... Bir duyan çıkarsa... Oysa neler söyliyecektim...

— Mutlaka güzel şeylerdir.

— Güzel şeylerdi. Kurban için diyecektim. Bir koç alacağım. Öyle donatacağım ki koçu, dillere destan doğumlara tarih olsun. Sonra İzmir, İstanbul dolaşıp bir inci alacağım. Sana yakışacak gibisinden. Sonra...

— Daha o günlere çok var...

— Gelecek o günler İnci... Sen ve bir de ben sağ olduğumuz sürece gelecek. Beklersin değil mi?

— Beklerim.

— İstesen hiç beklemezdin.

Cevap vermedi İnci. Büzdü dudaklarını. Yuttu kelimesini. İstiyorum demek geliyordu içinden. Deyiverecekti. Öylesine istiyordu ki bu kelimeyi söylemeyi. Bir ıslaklık belirdi göz pınarlarında. Belli etmemek için tekrar yutkundu.

— Şimdi olmaz, dedi. Belki...

Ertan atıldı.

— Belki...

Tekrar yutkundu. Başını dikti sonra. Kararlıydı.

— Belki değil artık. Bağlardan inişte konuşuruz bunu.

— Neden şimdi değil. Bana güvenmiyor musun yoksa?

— O ne demek.

— Hani şey.

— Bir daha böyle konuşursan küserim. Eğer güvenim olmasaydı ne işim vardı burda benim? Neden konuşuyoruz deminden beri.

— Haklısın İnci... Kızma... Düşünemedim bir an. Sen «bağlardan inince» deyince aklım başımdan gitti. Saçmaladım. Bakma sen... Aldırma bana...

— Aldırmaz olur muyum?

— Ama söz...

Bir kadın girdi içeri. Bankoya dayandı. İnci, yanını yasladı kadın gelince. Sözünü yarım bıraktı Ertan.

— Buyur teyze...

— Sende tüfekli makara var mı oğlum?

— Var ne renk?

— Bir beyaz, bir de siyah. Makine için olacak.

Ertan, aceleyle sardı makaraları. Uzattı. Bir an önce gitmesini istiyordu. Yine de dil alışkanlığıyla sordu.

— Başka arzunuz?

— Biraz da humayin alacaktım.

— Hemen teyze. Bak seç.

Humayin toplarını çıkardı. Beyaz, mavi, sarı, açık mavi, renk renk döküldü humayinler. Kadın her topa bakıyor. Uzun uzun inceliyordu. Sonunda açık mavide karar kıldı. Parmağıyla göstererek.

— Şundan iki metre kesiver.

Döndü. Ertan humayini ölçerken tepeden tırnağa süzdü İnci'yi. Göz ucuyla Ertan'a baktı. Sonra araştıran bakışlarını sözleriyle destekledi.

— Sen ne alıyorsun ya kızım?

— Enstitü sergisi için malzeme alıyorum.

— Ya, yıl sonu geldi demek?

— Geldi...

Pervasız bakıyordu kız. Aldırışsız duruyordu oğlan. Ama iki genç insan yan yanaydılar bir dük-

kânın içinde. «Namahrem» değil miydi? Yasak değil miydi onların bir arada bulunması? Dedeleri, nineleri nasıl öğretmişlerdi onlara? Erkekle kadının aynı havayı nefeslenmesi bile, eğer ayali değilse, günah olurdu.

Zaman değişmişti canım. Hem de çok değişmişti. İşte iki genç. Alış veriş ediyorlardı hiç kuşkusuz. Bir başka adam yok muydu gerekli olanı alacak? Yoktu zahir...

Öfkesini yitirmiş bir sertlikle sordu kadın.

— Nasıl bir şeyler öğrendiniz mi bari?

— Eh işte...

— Ah şimdiki zamane. Herşey okulda öğreniliyor. Eve gitmek gelmiyor içinizden. Bizim gençliğimizde yetişecektiniz ki siz. Ne var şimdi karı olmaya. Ekmek pazardan gelir. İç çamaşırı desen Kirişoğlu'ndan yığın yığın. Yakında o güzelim oyaların da hazırı çıkarsa hiç şaşmam.

Ertan karıştı söze.

— Eee!.. Fen ilerliyor.

— Fenmiş... Fen ilerliyormuş. Bu gidişle bir gün gelecek kadınlar yemek de pişirmeyecek. Bakalım o zaman ne olacak. Dilerim Tanrımdan bize o zamanları göstermesin.

«İnşallah,» diye geçirdi Ertan. Güldü kadının yüzüne. Yeni müşteriler gelmişti. Akşamı bulurdu beklerse. Deminden beri çıkardıklarını bir paket yaptı Ertan. Parasını hesapladı. Üstünü verirken, vitrindeki yapma gülleri çıkardı. Paketin üstüne koydu.

— Pakette bozulurdu da...

Yapma gül istememişti. Ama aldı. Paketle birlikte göğsüne bastırdı. Çıkarken, «Söz,» dedi fısıltıyla. Kadınlardan biri kulak kabartınca Ertan atıldı. «Tabii söz. Hemen mektup yazıp getirteceğim İzmir'den.»

Sonra kadına döndü. «Hep böyle işte. Bir sipariş oldu mu artık rahat yok.»

Rahat vermiyorlar ki... Şöyle bir başbaşa konuşmalarına olanak tanımıyorlardı ki. Sanki alacakları çok önemli şeylerdi. İki makara, iki metre humayin. Şimdi bunların alacağı da öyle. Bir iki atlet. Bir iki çorap.

Onlar, yarım mutluluğunu paylaşmak çabasındayken öylesine yavan kalıyordu ki müşterilerin istekleri. Gönül kapat kapıyı çık git diyor. Diyor ya, bu dükkân olmazsa, vermez İnci'yi Lehimci. Bir boşgezere kız vermezler bu şehirde. Mutlaka bir işi olacaktı insanın. Ağa çocukları bile, kendi akrabalarından olmazsa kız bulamazlar. Boş geziyorsa tabii. Çoğu da boş gezer ya.

İyi değil boş gezmek. Bir işi olmasaydı önünde. Şu dükkân olmasaydı, İnci'yi hiç bir zaman tanıyamazdı. Gerçi kısmetse, yıldızları yan yana geldiyse elbette birbirlerinin olurlardı. İnancı vardı buna. Mutlaka bulurlardı birbirlerini. Ama, dükkân, bir dikiş gereci nasıl bağlamıştı onları birbirlerine. Bu yüzden daha çok seviyordu işini. Bu yüzden kızamıyordu gelen kadınlara.

Bazen de çok oluyorlardı canım. Deminki kadın gibi. Yarım saat lafa tutuyorlardı insanı. Sana neydi be kadın, zamanın değişmesinden. Ayak uydurabiliyorsan, uydur. Otur yerine. Uyduramıyorsan ,zaten şakağına tabanca tutan yok. Kes sesini değil mi? Yok onların zamanında ekmekler evde yapılırmış da, yok şimdi her şey çarşıdan geliyormuş da...

O, İnci'nin ellerinin toprakta bozulmasından bile nasıl üzülüyordu. Bir sorsaydılar ya. Hamur yoğurmak, dikiş dikmek, herşeyi kadının yapması. Kolay mıydı... Onun için, diye düşündü. Daha otuzunu aşmadan nineme dönüyorsunuz.

O çalıştırmayacaktı İncisini. İşini hafifleten ne kadar araç gereç varsa tümünü alacaktı. Son zamanlarda abone olduğu gazetede neler okuyordu. Elektrik süpürgeleri çıkmış. Şehirde onları çalıştıracak

elektrik yoktu daha. Olsun. Alırdı. O zamana gelirdi elektrik. Geleceğini söylüyorlardı.

Çamaşır makinası da alacaktı. Ona kolaylık sağlayacak ne varsa, hepsini alacaktı. Bir ev yaptıracaktı babasına. O eski eve götüremezdi karısını. Yepyeni, pırıl pırıl bir ev. Geniş odaları olan. Avlusunda güzel çiçekler bezenmiş. Suyu elektriği içinde.

O zaman rahat ederdi İnci. Becerikliydi. Akıllıydı üstelik. Bağ demişti, kıvançla taş ayıklamıştı. Ev işinde üstüne yoktu. İşte, iki yıldır enstitünün birincisi. İki yıldır, tüm kasabalının parmağını ağzında bırakan işlerin sahibi. Güzellik dersen, bir eşi daha yok yeryüzünde.

Herşey, akla gelenden gelmeyene herşey hakkı. Belki Ertan'dan çok değerli bir koca da... Bir kaymakam, bir subay, ya da en azından bir öğretmen. Tanrı'nın işi, gelip o'na takıldı kız. Büyük bir şans bu o' nun için.

Bir şeyler kırıldı içinde. Bir eksiklik duydu. Diyemiyordu kelimeleri. Çözümlenmeyen bir bilmece vardı sanki başının gerilerinde. Neydi noksanlığı? Vardı. Mutlaka bir noksanlığı vardı ya, neydi? Bir çözebilseydi bunu. Nesi eksikti bu saydıklarından. Kaymakamın belki bir ayda aldığını o bir haftada hatta bazan bir salı günü kazanıyordu. Salı, kasabanın pazarıydı. Köylüsü kentlisi yığılırdı o gün alış verişe. Bir subayın aldığı, sırmalı elbiselerine yetmezdi devlet vermese. Öğretmen ise, bunlardan çok gerideydi.

Öyleyse neydi noksanı? Bir havası mı bunların? Bir elbisesi, makamı mı? Değil. Bunların hiç biri değildi. Bir başka şeydi bu... Kelimeleri bir düğüm haline getiren, düşüncesini bir yerde çıkmaza saplayıveren bir şey.

İnci'ye gazetenin tefrikasındaki adamın dediği gibi şeyler demek isterdi. Güzel kelimelerle, ışıklı, yaldızlı cümleler kurmak, o'nun hayran bakışlarını hep yü-

zünde görmek isterdi konuşurken. Olmuyordu. Gazeteyi okuyor. Adamın dediklerini bir bir ezberliyordu boş zamanlarında. Ama İnci göründü mü kapıda, herşey uçup gidiyordu kafasından. Bir enstitü kalıyordu, bir de çayiçi bağı.

Bir türlü sövleyemiyordu hazırladıklarını. Ansıyamıyordu bile. O güzel kelimeler gidiyor, yerine bağdan, göndereceği kurbanlığa kadar hep somut olayları cümleleştiriyordu dili. Nasıl isterdi öyle hayal sözleri sıralamayı...

Olmuyordu... Nedendi bu? Ve neden bir kaymakam, subay, ya da öğretmen olsa söyleyiverecekmiş gibi geliyor o'na. Çözemediği bu... Çözse... Bir çözebilse

Belki üç, belki de dört ay göremiyeceklerdi birbirlerini. Bağda yol gözetliyecekti İnci. Ertan'ın gecişine rastlatarak ya komşu bağlarına gitme izni alacaktı anasından, va da bir is bulacaktı yalnız kalmak için. Bir kez asmaların arkasında kayboldu mu, bulamazlardı. Baksalar bile bulamazlardı. Ama, istemivordu bunu. Gizli gizli buluşmalar, bir gün babasının kulağına gidebilirdi. En çok da, Ertan'ın anababasının kulağına gidebilirdi. Güçlük çıkarırlardı sonra. Direnirlerdi...

Bir direnme olsun istemiyordu. İşleri vardı üstelik. Yetiştirmesi, bitirmesi, gereken işleri. Oktay okuyacaktı. Onu okutacak bir olanağı sağlamaları gerekirdi. Bağ, ilk kez bu yıl üzüm verecekti.

Eğildi. Yapma gülleri kokladı yol boyunca. Derin derin. İçini çekerek. Sonra çevresine bakındı. Selman amca, gözlerini dikmiş bakıyordu. Görmeden baktığı bellivdi. Ayak üstü uyumuştu yine. Avluvu geçti. Avlu, ders saatlerinde ne kadar ıssızdı. Neredeyse zil çalardı. Birden yalnızlığından kurtulurdu avlu. Bu

ıssızlığı, içinin suskunluğuna benzetti. Tekrar kokladı gülleri. Dayanmalıydı...

Paketi sınıfa bırakırken zil çaldı. Kızlar ilkin alınanların başına üşüştüler. Sonra avluya dağıldılar. Fatoş, yüzünde o alaycı gülümseyişle sokuldu.

— Kız... Neler konuştunuz anlat bakalım.

— Hiç işte...

— Sabahtan beri ordasın. Hiç işte mi konuştunuz?

— Müşteriler fırsat vermedi ki...

— Demek şimdiden uğur getirdin ha oğlana. Sevinmelisin buna.

— Aman sen de...

— Ne dedi, ne dedi?

— Anneme söyleyeceğim artık, dedi. Göndereceğim size.

Sevindi Fatoş. Zıpladı yerinde. Sarstı İnci'yi.

— Sevinsene kız. Daha ne istiyorsun?

— Beklememiz gerektiğini söyledim o'na. Olur dedi.

— Beklemek mi? O niye?

— Biliyorsun. Bizim bağ hikâyesi.

— İyi anladık. Sen ne olacaksın?

— Bir şey olduğum yok.

— Bu gidişle olacağın da yok. Ya beklemekten bıkarsa oğlan?

— O zaman beklemekle daha iyi ettiğim ortaya çıkmaz mı?

— Ben çocuk için söylemiyorum. O deli gibi. Ya ana-babası, tutar, biz seni filancayla everiyoruz deyiverirlerse...

— Kaderin önüne geçilmez ki...

— Suçlu sensin ama... Gönderseydi dünürcülerini. Sonra, nişandı, nikâhtı, düğündü diye bir kaç yıl bekleyebilirdiniz. Daha iyi değil miydi böylesi?

— Bir kez iş oraya varırsa, nasıl bekleriz Fatoş? Bunu hiç düşündün mü?

Fatoş başını salladı. Bir şey söylenmezdi ki buna. Hemen cevabı yapıştırırdı. Doğruydu. Bir kez nişan yapıldı mı, beklemenin gereği kalmazdı. Tabii çok başka, çok büyük bir neden olmazsa. Toplandı birden. Öksürdü. Müdire geliyordu. Geldi. İnci'ye :

— İnci, seninle konuşmak istiyorum.

— Buyrun efendim.

— Odamda bekler misin beni.

Fatoş'a baktı gülerek. Sonra İnci'nin arkasından odasına doğru yürüdü. Kız, ellerini önüne kavuşturmuş bekliyordu. Koltuğuna oturdu.

— Babanla konuşmak istiyorum. Enstitüye gelebilir mi?

— Tabii efendim. Söylerim.

— Seni enstitünün lise kısmına, İzmir'e göndermesini rica edeceğim. Sonra da Ankara'ya, olgunlaşmaya gidersin. Büyük gelecek var senin için. Dikişe bu kadar eli yatkın ve yeniliği bu kadar çabuk kavrayan bir insan görmedim ben.

İnci önüne bakıyordu. Yavaş yavaş başını kaldırdı. Gözlerinde bir ağlama başlangıcının ıslaklığı vardı. Dudakları büzülüyor, titriyordu. Bir an öyle baktı. Sonra üzüntülü bir sesle.

— Bunu babama söylemeyin efendim.

— Neden? Yoksa okumak istemiyor musun? Bıktın mı?

Öyle bir özlemi deşmişti ki Müdire. Üstelik azarlayarak. Gücenmiş gibi, dargın kelimelerle. Ertan'la bakıştıkları günden bu yana okumayı unutmuştu. İç çekişlerinin yönü değişmiş, yüreğinde okul diye yükselen kabarıklık, Ertan olmaya başlamıştı.

Şimdi yine birden...

Müdire gözlerini kısmış bakıyordu. Sabırsızlandı.

— Cevap vermedin?

— Babam çok üzülür de efendim...

— Neden?

Durdu. Süzdü İnci'yi. Asıl üzülen o'ydu. Bir acı anı vardı galiba. Üzünçlü oluşu başka türlü yorumlanamazdı. Devam etti sözüne yine...

— Otur da anlat bana nedenini... Otur...

Oturdu İnci. Anlatması gerekti olanları. İlkokuldan bu güne bütün olanları anlatmalıydı ki, bilsin müdiresi. Bilsin de, bir daha deşmesin eski yaraları. Öğretmenlerinin o'na sınav kapısını açtıklarından başlayarak, bağın dikilmesi fikrini ortaya atmasına kadar bütün olanları bir bir anlattı.

Müdire içlenmişti. Derin derin soluyor, gözlerini kaçırıyordu İnci'den. İyi ki, kızla haber göndermeyi akletmişti. Ya gidip doğrudan konuşsaydı adamla? Ya, o'nun acısını tazeleseydi? Esnaftı. Pişmanlık acısıyla ters bir davranışta bulunabilirdi. İyi oldu konuştuğu. İnci, başını dikmişti artık. Gözlerinde gri bir pırıltı vardı. Beyaz bir ışık akımı gibi bakıyordu gözlerine.

— Oktay, ikimizin de yerine okuyacak efendim. Gerekirse işçilik yapacağım bağlarda. Gerekirse bunca emek verdiğim bağın satılmasını isteyeceğim babamdan. Tek okusun o. Benim için okumak, onun okuması çünkü...

— Ben bunları bilmiyordum.

— Bilemezdiniz ki efendim.

— Üzdüm seni yavrum. Afedersin.

— Teşekkür ederim efendim. Hiç üzülmedim.

— Peki ne yapmayı düşünüyorsun?

— Kısmet neyse o olur efendim.

Yavaşça doğruldu koltuktan. Dikildi bir an. Sessizçe çıktı odadan.

Müdire düşünüyordu.

Böyleydi bunlar işte. Bir yerde kendi çıkarı için bütün kasabayı yakanları vardır. Bir yerde kardeşi için kendini adayanları.

Ne yaman kız şu... Kısmet neyse o olur diyor. Yani nasılsa çıkar bir alanım. Ben gider, hanım ha-

nımcık otururum evimde. Sonra bir yıla varmaz. Kucağımda bir çocuğun çığlıklarıyla avunurum. Benim yolum bu, demek istiyordu.

Oysa, iki yıldır elindeydi işte. Okulun birincisiydi. Bir okuyabilseydi. Kendisi için emin olamazdı belki. Ama bu kız... Biliyordu ki, daha üst okulları da aynı dereceyle bitirecek. Çok çok beş yıl sonra, o da başka Anadolu kasabasında yeni yeni tohumlar yeşertirdi. Olmuyordu. Bilinmez güçler, görünmez engeller geliveriyordu insanların önüne. Kader, diyorlardı sonra... Kısmet diyorlardı... Ve boyunları bükük kalıveriyorlardı.

O, olayları hemen benimsemeye hazır içtenlikleri yok mu? Bir türlü kaderi zorlayamıyorlardı bu yüzden. Babası olmaz demişti o zaman. Olmamıştı. Şimdi aynı konu açılsa üzülecekti. Babasını kendinden çok düşünüyordu işte...

15

Üzümler sergiye atıldıklarında sapsarıydılar. Bülbül sarısı gibi. Giderek gündüz güneşte, gece serinlikte değişti renkleri. Önce kızardı. Bakır kırmızısı oldu. Sonra kahverengiye dönüştü. Sarıya yakın kahverengi bir renk aldı. Birinci hafta dolarken, Ağustos sıcağının ateşinde vıcık vıcıktı. Ama, gece serinliği bu yayvan sıcağı alıverdi. Yumuşak bir kuruluk geldi üzümlere. Dördü bir oldular. İlkin, elleriyle bir baştan bir başa avktılar üzümleri. Büyük çöpler ayrıştı. Sonra küçük öbekler halinde yığdılar.

Öbekleri serginin başında bir yığın haline getirdiler daha sonra. Böylece çöplerden ayrışıyordu üzüm. Bir rüzgârlı gecede, bandırma kazanını ters çevirdi Hüsnü. Üstüne, çemberlerine gelecek biçimde bir tahta uzattı. Yığından keletere doldurulan üzümleri, başının üstünden akıtarak savurdu.

Nemide keleteri doldurup uzatırken, çocuklar rüzgârla uçmayan çöpleri alıyorlardı yığından. Tertemiz oldu üzüm sonunda. Parmak iriliğindeki sultaniyeler, kuruyunca büzülmüş, tanelenmişti. Savrulanları yığdılar. Bu gece ayazlanırdı. Kâhya'ya haber iletmeliydi. Geçerken bir uğrasın, kasabaya indirsindi şu üzümleri.

Yarın sabahleyin, güneş doğmadan çuvallara basarlardı. Yeni çuval almıştı. Hint çuvalı. İngiliz çuvalından daha küçük oluyordu bunlar. Ama, olsun. Daha ucuzdular.

Yığına bakıyorlardı. İlk ürünleriydi bu. Dört yıllık emeğin karşılığını alıyorlardı bu küçük yığında. Nemide kocasına dayanmış, birer kollarıyla çocuklarını sarmışlardı.

Ağlıyordu Nemide. Ummamıştı bu günlere çıkacağını. Çıkmıştı işte. Kendi eliyle yetiştirdiği bağının üzümünü de yine kendi elleriyle toplayıp kurutmuşlardı. Koca sergi dolmuştu. Gelecek yıl daha büyük tutmalıydılar sergiyi. Hem gelecek yıl işçi çalışacaktı artık bağda. Bir başlarına toplamanın mümkünü yoktu. Bu yıl bile eski bağcılar şaşmışlardı onlara. Erkenden, ilk olan sıralardan başlamışlar, yavaş yavaş doldurmuşlardı sergiyi. Elleri patlamış. Omuzları nasırlaşmıştı.

İşte ürünleri karşılarında duruyor. Ellerini uzatsalar okşayabilecekler. Hemen önlerinde. Bir küçük sivri kümbetçik halinde. Yarın, çuvallara doldurdular, indirdiler mi kentte, dört yıllık emeklerinin ilk karşılığını sokabilirler ceplerine.

— Hemen basalım baba, diyor, Oktay.

— Ayazlanması gerek üzümün oğlum. Sonra kızışır.

— Çuvalda ayazlasın.

— Çuvala basacağız. Basınca birbirine yapışır Bu yumuşaklıkta olmaz. Biraz çeksin kendini. Serin lesin. Ondan sonra...

Yorulmuşlardı. Gözlerinden uyku akıyordu. Uyumak istemiyorlardı. Sabaha kadar yığının başında bekleyebilirlerdi. Üzümlerini öyle gördükçe, uykuları gidiyor. Yerine parlak bir geleceğin hayali geliyordu. Tüm tarlayı bağ haline getirdiklerinde yığın yığın olacaktı üzümleri. Bunun sekiz on katı.

O zaman basmak için bile adam tutacaklardı. Bir kâhyaları olurdu. Kışın, çapacıların, çiftçilerin başında duracak. Yazın işçiye kumanda edecek. Kesiciler dizelenirdi çokakların arasına. Su çekerdi onlara Oktay. Okul dönüşlerinde. Yaz tatillerine geldiğinde, doğru bağa inerdi.

Babaları, başında kolanyal şapkası, ayağında parlak çizmeler, dolaşırdı bağın içinde. Sonra bir portatif şezlong alırlardı. Kulenin önünde bir asma olurdu. Koruk asması. Serin olur asma çardağının altı. Kitaplarını orada okurdu Oktay. Kışınki derslerine orada hazırlanırdı.

Bütün bunlar olmuş kadar yakındı artık. Değil mi ki, ilk üzümlerini almışlardı. Gerisi kendiliğinden gelirdi. Kızına takıldı Hüsnü'nün gözleri. Enstitüyü de bitirmişti. On sekiz yaşına giriyordu artık. Kasaba törelerine göre evde kalmış sayılırdı. Okuduğu için görünmemişti bu şimdiye. Ama, yakındı. Kısmeti çıkardı.

Bir düğün yapacaktı ki o'na. Bütün kasabanın parmağı ağzında kalacaktı. Lehimci Hüsnü'nün kızı görülmedik bir düğünle evlendi diyeceklerdi. Ta İzmir'den tamçalgı getirecekti. İki yıl daha izin versinlerdi o'na. İki yıl daha...

İki yılın da gereği yoktu artık. Kaldırdığı üzümle en azından bir on dönüm daha bağ dikebilirdi. Otuz dönümü aşardı bağı. Otuz dönüm bağ bir servet sayılırdı. Sonra, sonra daha da büyütürdü. Bütün iş bu günü görmekteydi. Görmüştü ya, gam yemezdi. Gözü açık gitmezdi ölse bile.

Karısının, çocuklarının yarınlarını garanti altına almıştı artık. Bu bağ yeterdi onlara. Yeter de artardı bile. Otuz dönüm yenice... En azından elli yıl ürün verecek bir bağın muştusuydu bu. Ve bunu kimseye dayanmadan, hiç bir yere borçlanmadan salt kendi çabalarıyla yaratmıştı onlar.

Nemide sıyrıldı kocasının yanından. Çardağa çıkarak yatakları serdi. Yatakları görünce hatırladılar yorgunluklarını. Ayaklarını yıkayarak uzandılar. Hüsnü, Nemide ve İnci hemen dalmışlardı.

Oktay ilk kez uyuyamıyordu yatağında. Beşinci sınıfa geçmişti artık. Gelecek sonbaharda başka bir şehirde okuyacaktı. Ya Manisa'ya gidecekti ya İzmir'e. Ortaokulu, liseyi ve daha büyük okulları hep büyük şehirlerde okuyacaktı. Yazdan yaza, tatillerde ancak gelebilirdi artık. Anasından, babasından ve ablasından ayrılıyordu. Bütün bunlar o'nun içindi. Hep o okusun diye. Seviyordu da okumayı. Okuyacaktı.

Kesin değildi bütün bu kararlar. Kafasında bir takım şeyler beliriyor. Sadece okumak geliyordu içinden. Ve kendi kendine, onlar istiyor, diyordu. Ben de istiyorum. Kalktı yatağından. Merdiveni tıpırtısız indi. Üzüm yığınının başına gidip bağdaş kurdu.

Konuşuyordu sanki üzümler. İnce bir çıtırtı vardı yığında. Rüzgâr estikçe çıtırdıyor, küçülüyordu yığın. Belini dayadı üzümlere. Sıcacıktı. Rüzgâr kümbetin öte yanından estiğinden, serinliğini duymuyor Oktay.

Belini dayamış, büyük şehirlerin ışıklı gecelerini hayal ediyor. İzmir'e giderseydi iyi olurdu. Fuar varmış İzmir'de. Görürdü o'nu. Kasabalı gidemiyordu. Ancak zenginler, İzmir'e gidecek parası olanlar gezebiliyorlardı. Çocuklarını da götürüyorlardı. Fuarı gezen arkadaşları vardı okulda. Bütün bir kış anlata anlata bitiremezlerdi.

Dönme dolaplar varmış. İnsanı minare boyundan daha yükseklere çıkaran. Atlı karıncalar varmış, otur-

duğu yerde fır fır döndüren. Hele aynalar. İnsanın şekli değişiyormuş. Kahkaha aynalarında, bir küçülüyor, cüceleşiyormuş kişi. Bir büyüyüp devleşiyormuş.

Bütün bunları görmek isterdi. İsterdi ya. İzmir uzaktı. Tren pahalıydı. Babası bile hiç gitmemişti İzmir'e daha. Onu nasıl götürsünler? Okuyabilirse. Eğer İzmir'de bir okula girebilirse. Belki o zaman görürdü bütün bunları. Denizi de... Kitaplarda okuduğu o koca su kütlesini görürdü. Şimdiye değin gördüğü en büyük havuz banyoydu o'nun. Daha büyük bir su birikintisi görmemişti. Arkadaşları bir kaç kez çağırmışlardı o'nu. Okuldan kaçıp da göle gidecekleri zaman. Hiç birinde de gitmemişti.

Okuldan kaçmaktan korkmuştu. Hiç yapmadığı bir şeydi bu. Yapamıyordu. Bir korku gelip çakılıyordu yüreğine. Daha sözü edilirken, dolanıveriyordu oradan. Bir daha da söylememişlerdi. Okul kapanınca bir gün gitmek isterdi. İsterdi ya, o zaman da arkadaşları gitmiyor, ya da hemen bağa çıktıkları için onları göremiyordu.

Gelecek yıl geç çıkacaklardı bağa. O zaman gidip görecekti. Gölü de, göldeki balıkları da. Balık doluymuş göl. Oltalar alıyorlardı Haberoğlu'ndan. Misina alıyorlardı. Sonra o misinaları oltalara bağlıyor, bağ kıyılarından solucan topluyorlardı giderken. Öyle anlatmışlardı. Solucanları oltalara takıp atıyorlarmış göle. Balıklar, yem geldi sanıp ısırınca, hemen çekiyorlarmış.

Kaç kez gitmişlerdi. Her kezinde de bir nedenle balık gelmemişti. Hem de bütün solucanları yedirdikleri halde. Ama, ya evdekiler okuldan kaçtıklarını anlamasın diye atmışlardı balıkları. Ya da yemişlerdi. Söyledikleri bu. Belliydi ki tutamamışlardı. Tutsalar, yiyecekleri dayağı hiç umursamaz, gösterirlerdi arkadaşlarına.

İzmir'de balık da çoktur. Belki orada okursa, o da tutar. Bir olta alır. Akşamüzerleri oturur deniz kı-

yısına. Salar oltayı. Bir yandan kitabını okur, bir yandan balık tutar. Niye olmasın. Bir yılı vardı daha. Bir yıl sonra bütün bu dediklerini yapabilirdi.

Üzümün yumuşak sıcaklığı, Oktay'ın yorgun vücudunu kendine doğru çekti. Hafif çıtırtılar, bilinmez bir dünyanın mutluluğunu anlatıyordu. Öyle bir öyküydü ki bu... Oktay, elinde oltası, deniz kıyısına oturmuştu. Bir mavilik vardı önünde. Uçsuz bucaksız bir bulut yumuşaklığı. Yanında bir kitap. Yarısına kadar uçuşan yapraklarıyla.

İzmir'deydi. Karşılardan, hep o maviliğin ışıltısı gözlerini alıyordu. Güneş, suda batıyordu. Deniz kızarıyor, dağların başında batarkenki yeşil karışımı kızıllık, mavi karışımı bir kızıllık oluyordu orada. Doyulmaz bir manzaraydı bu.

Daha neler görecekti kimbilir. Anası bir ara uyanmış. Oktay'ı yatağında göremeyince helâya gitti sanıp, beklemişti bir süre. Dönmemişti oğlu. Helâda uyuyup kalmasındı. Şeytan çarpar, cinler tutardı. Tanrı saklasın. Helâda uyuyup kalan adam hayretmezdi. Çok yorulmuştu çocuk. O yorgunlukla, uyur kalırdı da hani.

Hemen inmişti çardaktan. Helâya bakmış, bulamayınca daha çok ikirciklenmişti. Asmaların üstünde gezdirdi gözlerini. Yıldız ışıkları geceyi aydınlatmaya yetmiyordu. Asmalar üstüste yığılmış karaltılar gibiydiler. Hiç bir şey görünmüyor, rüzgârın yapraklar, kumlar üstündeki hışırtısından başka ses duyulmuyordu.

Serginin kıyısından bakınca, üzüm yığınının üstünde bir karartı gördü. Yaklaştı. Oktay uyuyup kalmıştı. Üzüm, yavaş yavaş çukurlaşmış, neredeyse gömülecek yığına «yavrum,» dedi. «Yavrum uyumuş kalmış.»

Babasına gösterse miydi acaba? Yorgundu o da. En iyisi kaldırıp yatağına yatırmaktı. Usullacık dürttü Oktay'ı. Tam da oltasına balık geliyordu. Gerilmiş-

ti elindeki misina. Gerilmiş, parmaklarının ucunda bir canlının çırpınışları titremeye başlamıştı.

Sıçradı birden. Karşısında anasını görünce şaşırdı. Gözlerini kırpıştırarak baktı.

— Üzümleri mi bekliyorsun oğlum?

— Hırsız mırsız gelir anne.

— Hangi hırsız akıl edip de buraya gelecek oğlum. Hadi gel yerine yat.

Yürüdüler birlikte. Ya gelirseydi bir hırsız. Ya çalarsaydı üzümlerini. Güldü Nemide. Bu ıssızlıkta, daha bağın içine girmeden duyarlardı hırsızı. Hiç merak etmesindi o. Uyusun rahatına baksındı. Bir geceydi nasılsa. Bir gece içinde de çalmazlardı ya üzümlerini. Hem Tanrı'ya şükürler olsun, hırsız falan yoktu kasabada. Yıllardır bir kişinin, bir tek çöpü kaybolmamıştı.

Yatırdı anası. Okşadı başını. Okudu üfledi. Kendisi bile yatmak istemiyordu. Kendisi bile gidip, üzümün başında oturmak. Taş ayıklamaktan sertleşmiş, potastan patlamış elleriyle okşamak istiyordu o yığını. Çocuk ne yapsın.

Yatağında usullacık öbür yanına dönerek bunları düşünürken, kıpırtısından kocası uyandı. Bakıştılar. Sonra yumdular gözlerini yine. Sabah karanlığına kadar derin bir uykunun kollarına bıraktılar kendilerini.

Erkenden uyandı Hüsnü. Arkasından karısı da. Fısıldaştılar. Çocuklar uyuyorken onlar bassındı üzümleri. İkisi başarırdı bu işi. Şimdi çocuklar kalkarsa, yardım etmek isterlerdi. Oktay ben basacağım derdi. Bir çuval fazla olurdu gevşek basınca. Arabacı kâhya daha fazla para isterdi. En iyisi kendi ayakcağızıyla sıkı sıkı bassındı.

İndiler çardaktan. Nemide küreği, Hüsnü çuvalları aldı. Yığının başına vardılar. Oktay'ın vücudunun çukurluğu olduğu gibi duruyordu. İlk bakışta oradan üzüm alınmıştı sanki. Hüsnü dikilip kalınca an-

lattı Nemide. Akşam Oktay burada uyuyup kalmıştı.

Çuvalın ağzını iyice kıvırdı Hüsnü. Dört beş kürek üzüm attıktan sonra, içine girdi. O basıyor, karısı kürek kürek üzüm atıyordu. Sonunda çuval ağzına kadar doldu. Dimdik duruyordu. Öyle basmıştı ki Hüsnü, yüz kiloluk çuvalda, en azından yüz elli kilo üzüm vardı.

Üçüncü çuvalı basarken, Oktay yanlarından yıldırım gibi geçti. Şaşkınlıkta baktılar arkasından. Hızla helaya girdi. Çokakların arasında, bir çukur açıp, iki yandan uzattıkları birkaç odunun arasını aralık bırakarak topraklamışlardı. Sonra bu çukurun çevresine diktikleri dört sırığa eski bir kilim asmışlar, helâ yapmışlardı. Oktay, kapı yerine kullanılan kilim ucunun ardından kayboldu.

Karı koca bakışıp güldüler. Dün bol bol karpuz yemiş olmalıydı. Eğer kavun da yediyse sıkışmıştı. Oktay rahatlamış olarak helâdan çıktı. Başlarına dikildi.

— Hani birlikte basacaktık?

Anası atıldı babasından önce.

— Pekgüzel uyuyordunuz da, kaldırmaya kıyamadık.

— Ver sen, dedi Oktay.

Anasının elinden küreği aldı. Başladı çuvala üzüm doldurmaya. Akşamdan bu yana yığın iyice oturmuş, sıkışmıştı. Küreği arasına sokup, üzüm almak güç oluyordu. Ağırdı da üzüm. Zorluyordu. Çuval bittiğinde, iyiden iyiye yorulmuş, solumaya başlamıştı Oktay...

Anası dayanamadı. Küreği aldı.

İnci, bir süre onları seyretti. Sonra akşamdan hazırladıkları çuvaldızla, sicimleri aldı. Basılmış çuvalları dikmeye başladı. Önce bir ucundan tutup, batırdığı çuvaldızı bir kez dolaştırıyordu tuttuğu yerden. Bir

kulak yapıyordu. Sonra ağzını güzelce dikiyor. Sonda bir kulak daha yaparak bitiriyordu ipi.

Oktay, babasından önce atlamıştı çuvalın içine. Hüsnü kucakladı o'nu. Sen ortalarda bas dedi. Dibi sağlam olsun çuvalın. İndirdi. Yine kendisi çıktı. Tam ortaya gelince sarıldı babasının ayaklarına. İndi çuvaldan Hüsnü. Haydi bakalım dedi. Oktay zıpladı. Babası küreğe yapışmış az az veriyordu üzümü.

Oktay, babasından önce atlamıştı çuvalın içine. lerin gıdıklamasıyla, gülerek basmaya başladı. Çuvalın uçlarını tutuyordu, kendine doğru çekerek güç aldıktan sonra çiğniyordu üzümleri. Döne döne yükseliyor, kendi gücüne olan güveni durmadan artıyordu.

İşte o da babası gibi basıyordu çuvala. Dimdik.

Bir araba sesi duyunca, babası küreği anasına verdi.

Bağın kıyısına çıktı. Eğer kâhyaysa gelen, çuvalların kendini beklediğini söyliyecekti. Boşsa, hemen bu gün götürecekti üzümleri. Doluysa bir araba daha alıp dönsündü şehirden. İndirsinlerdi üzümleri.

Çuvallar dolmuştu. İnci, tümünün ağzını dikmiş. Nemide yığının dibinde kalanları topluyordu. Yığının sonuna doğru, numune olarak aldığı iki kilo kadar üzümü, bir kesekâğıdına koymuştu. Hüsnü, yaklaşan araba sesini dinleyerek bir sigara yaktı.

Uzaktan kâhya göründü. Boştu. Daha tüm bağcılar toplamamıştı demek üzümlerini. Çevirdi arabayı. Çevirdi ya, nereye indireceklerdi? Dükkâna indirseler, bir de oradan araba parası vermek vardı satıldığında, iki araba olsaydı, doğru mağazaya indirirlerdi. Bir kez çevirmişti. Dükkâna götürecekti çaresiz.

Kâhya çuvala yattı. Hüsnü'yle Nemide yardım ettiler. Çuvallar yüklendi arabaya. Beş çuvaldan fazla almıyordu. Araba yüklenince, terini sildi kâhya. «Çok basmışsın,» dedi. «Bu kadar yüklenmez. Ezilir üzüm.»

Doğruydu. Bekleseydi ezilirdi. Ama, hemen satacaktı o. Yarın, belki de bu gün. Kâhya, beygirin diz-

ginlerini tuttu. Besmele çekerek yola düştü. Bunları indirip hemen gelecekti tekrar. Dükkânın önüne atacaktı çuvalları. Öteki dönüşte birlikte gider, eğer satabilirse hemen mağazaya indirirdi.

Nemide, arabanın arkasından baktı uzun uzun. Ellerini gökyüzüne kaldırarak dua etti. İnşallah iyi para ederdi üzümleri. Rengi iyiydi. On numaradan fazlaydı. Hatta tam onbir numaraydı. Dolgundu taneler.

İkinci seferde elinde numune paketi arabanın peşine düştü Hüsnü. Bu gün dinlensinlerdi artık. Gün yarıyı aşmıştı. Yarın ayıklarlardı taşları. Yeni bağ yeri açmaya yarın devam ederlerdi.

Kasabaya indiklerinde, dükkânın önüne çekti arabayı kâhya. Hayvanın boynuna torbasını geçirdi. Bana bir kahve söyle, dedi. Sen de git, dolaştır üzümü. Kahveyi söyledi Hüsnü. Elinde numune paketiyle, çalımlı çalımlı dolaşmaya başladı üzüm mağazalarını. On numara diyorlardı. Kırk kuruş, diyorlardı. Satmak gelmiyordu içinden. Onbir numaraydı üzümü. Parmak gibiydi taneler. Sapsarıydı rengi. Leke yoktu üstünde. Ama hiç biri on numaradan, kırk kuruştan yukarı çıkmadı.

Buna da şükürdü. Dokuz numara, otuz yedi kuruş dememişlerdi ya. Yeterdi. Gelecek yıl, daha fazla olacaktı. O zaman naz ederdi. On birden aşağı düşene vermezdi üzümü. Bu yıl azdı. «Biz bunu paçalda kullanacağız», diyorlardı. «On numara paçalında.» Haklıydılar. «Şöyle bir kırk elli çuval olmalıydı ki, doğrudan sevketsinler. On çuval üzümü öylece gönderemezlerdi İzmir'e. Dokuzun üstüne pek çıkmazdı zaten bu kasabanın üzümü. Onunkini on saymışlardı. Daha ne istiyordu.»

Bıraktı üzümü. Kâhyaya haber iletti. Dükkânın önünde yığılı olanları almak için mağazanın hammalları da birlikte geldiler. Tartıldı üzümler. Ve bir tahtada saydı parasını Aladağlı.

Kâhya'nın ücretini ödedikten sonra, doğru bankaya gitti Hüsnü. Borcunu ödiyecekti. O yükten kurtulacaktı ilkin. Bağının tapusunu cebine yerleştirecekti tekrar. Benim malım diyebilecekti.

Banka müdürü daha erken olduğunu söyledi. Direndi Hüsnü. Neyine gerekti o'nun. Cebinde parası varken ödesindi de... Tekrar almaya yüzü olsundu. Senedini çıkardılar. İkiyüz lirayı hemen ödedi. Tapusunu, senedini aldı. Gözünün önünde yazdılar yazısını. Beklemedi Hüsnü. Yazıyı kendi eliyle götürdü. Tapu memuruna. İpoteğini kaldırttı. Derin bir nefes aldı. Hükümet Konağına gelmişken, mal müdürlüğüne uğradı. Dükkân, ev, bağ, yol vergisi olarak ne gerçekleşmişse tümünü birden ödedi. Dükkâna biraz malzeme aldı. Kaç yıldır bakamaz olmuştu dükkânına. Rafları bir elden geçirmeli, boyasını yeniletmeliydi. Sekiz yüz lira tutmuştu üzümü. Üç yüz lirasını, banka borcu, vergi olarak bitirmiş, beş yüz lira parası kalmıştı.

Ucundan kızına çeyizlik alacaktı. O hiç belli etmiyordu ama, büyümüştü artık. Bu kış olmazsa, gelecek baharda dünürcüler kapısını aşındırmaya başlarlardı. Neden kimse gelmemişti şimdiye sahi. Giderek evlenme yaşı uzuyor muydu ne?

Kendi üstü başı da yıpranmıştı iyice. O neyle olsa idare ederdi. Oğluna yeni önlük, yeni ayakkabı isterdi. Kıza da giyecek. Karısıyla kendisi nasılsa alışmışlardı yamalı giymeye. Önemli değildi. Çocukları arkadaşlarının yanında utanacak duruma düşmesinlerdi de. Varsın kendileri çıplak gezsindi.

Onlar, kaç yüz yıllık yerlisiydi bu kasabanın. Herkes tanırdı. Çıplak da olsalar, en iyi kumaşları da giyinseler, Lehimcioğlu değil miydiler? Kimse ayıplamazdı. Esnaflıktan çıktı derlerdi. Alan insanı oldu. Hoşgörmek gerek.

Kirişoğlu'na uğradı. Şöyle iyi bir şeylerden biraz ayırsındı. Güzel bir paket yaptırdı ayrılanları. İki yüz lira bıraktı. Yüz dükkân için ayırdı. Biraz kalay, kur-

şun getirtecek, biraz da teneke alacaktı. Çinko da alması gerekliydi ya, o dursundu şimdilik. Boya parası vardı daha.

Geri kalan iki yüz lira da, dükkân geliriyle birlikte bağ içindi. Bu yaz, üzümle uğraşmaktan istedikleri kadar taş ayıklayamamışlardı. Üzüm işi bir bitsindi hele. İşçilerin ücreti biraz kırılsındı. Çekecekti sekizon işçi. Taş ayıklatacaktı. Daha çok yer açarlardı böylelikle. Parası bitinceye, hava kışlayıncaya çalışırlardı.

Yüz yirmibeş kuruştu bir işçinin gündeliği. Bir liradan götürebilirse mevsim sonudur diye. On kişiyi yirmi gün çalıştırırdı. Yeterdi bu yıllık. Artık yarından hiç bir kuşkusu yoktu. İşler yolundaydı. Hem de çok iyi bir geleceğe giden yoldaydı.

Kucağında kumaş paketi, bağ yolunu tuttuğunda kendinden utandı. Görmediklere benzedim ben, dedi. Bağdan inmeye ne kalmıştı şurada? Bekleseydi de, bağa götürmeseydi ya aldıklarını. Bağa yeni kumaş mı giderdi hiç? O tozun, toprağın içine. Dönüp eve mi bıraksam diye geçirdi bir an. Sonra kararlı bir dikilişle hızlandırdı yürüyüşünü. Bağın ürünüydü kucağındaki paket. Dört yıldır çektiklerinin karşılığını yine orada görmeli. Orada sevinmeliydi karısıyla çocukları.

Bu düşünceyle hızlandı. Koşar gibi gidiyordu yolda.

Uzaktan tanımıştı Ertan o'nu. Bir ara şehir yoluna bakarken, farketmişti. Yürüyüşünü ağırlaştırarak ilerledi bir süre. Tekrar baktığında, hemen yanıbaşındaydı Lehimcioğlu. Selâmlaştılar. Yorulduğu belliydi. Soluyordu. Uzandı Ertan. Direnmesine fırsat bırakmadan aldı yükünü. Ben taşıyayım dedi. Sevgiyle baktı o'na Hüsnü. Çok temiz bir çocuktu bu. Babası da iyi adamdı ya. Oğlu daha yumuşak yürekliydi. «Sağol,» dedi. «Sağol oğlum.»

Konuşarak yürüdüler yan yana. Üzüm zamanı olduğu için dükkânları geç açıp, erken kapatıyorlar-

dı. Hatta kesim günlerinde, toplama günlerinde hiç açmıyorlardı. Bağ ikinci işleriydi onların.

— Ben dükkânı iyice boşladım, dedi Hüsnü. Ama, bu yıldan sonra yine oturacağım başında.

— Sizin işler de azaldı giderek beton kazanlar çıkalı.

— Bir de her eve su verileli...

— Ya o da var.

— Tam zamanında dikmişim bağı.

Sonra bağını anlattı Ertan'a. Dikilişini, kızının, karısının, küçücük Oktay'ın çalışmalarını. Çabalarının ilk karşılığını ancak bu yıl alabildiklerini. Ama, çok verimli bir toprakları olduğunu. Bundan sonra, çok üzüm alacaklarını anlattı bir bir.

Gözleri parlıyordu bunları anlatırken. Gözleri ışıl ışıl yanıyor, nefesleri sıklaşıyordu. Benim bundan sonra iki işim daha var artık diyordu. Biri Oktay'ı okutmak... Öteki de...

Sustu birden. Genç, bekâr çocuktu karşısındaki. İnci'yi evermek diyecekti az daha. Ayıptı. Sanki sen al demiş gibi olurdu. Coşmuştu. Coşkuyla ne dediğini bilmiyordu. İyi ki tam zamanında uyandı. Ne kibar çocuktu şu Ertan. Bir başkası olsa üstelerdi. Bir de, diye sonunu öğrenmek isterdi aklındakinin. Sormadı Ertan. Hiç bir şey sormadı. Sadece baktı yüzüne.

— Öyle amca, dedi. Analık, babalık zor.

Sustular. Bir süre adımlarının fısıltısını dinlediler. Tulumbayı geçtiler. Bir kaç kez elini uzattı Hüsnü. Paketi almak için. Vermedi Ertan. Yorulmamıştı. Bu suskunluk süresince, paketin içindekileri düşünüyordu Ertan. Mutlaka İnci için de bir şeyler vardı içinde. Taşımak ağır gelir miydi hiç. Üç ayı geçiyordu o'nu görmeyeli. Bir türlü rastlaşamıyorlardı. Anası bir kaç kez niyetlenmişti buraya gelmek için. Ama işler akşama kadar yorduğundan, uykuya dalmıştı her kezinde. Babası şehirden yorgun geldiğini daha

baştan söylediği için, anasını götürmek Ertan'a kalıyordu. Yaşlılar çardakta konuşurlarken, onlar... İnci'yle ikisi sergi yerinin kıyısında tatlı tatlı söyleşirlerdi. Olmamıştı. Anasını pirelendirmemek için hatırlatamıyordu da...

Çayiçi bağının önüne geldiler. Hüsnü kapısalığa kadar ses etmedi. Tam orada. Ertan paketi uzatırken, gel bir çay iç dedi. Yorulduk ikimiz de. Birer çay içip dinlenelim. Nazlanmadı Ertan. Düştü Hüsnü'nün peşine. Kapısalıktan birlikte girdiler. Patika boyunca birlikte yürüdüler.

Tıp etti İnci'nin yüreği. Yanılmıyordu. Bu gelen Ertan'dı. Günlerdir yolunu gözlediği halde bir türlü rastlaşamadığı. Özlemini gidermek için çırpındığı halde, her gün biraz daha artan bir ateş halinde hissettiği Ertan. Babasıyla birlikte geliyordu. Ocağa yemek koymuştu. Gözleri ona takılmış, adımlarında dindiriyordu özlemini. Tam çırpı atıyordu ocağa. Öylece kalakalmıştı eli. Çırpı tutuşmuş, farkında değildi. Eli yanınca zıpladı. Karşıladı babasını. Daha çok da Ertan'ı. Hemen aldı paketi elinden. Koştu. Minderlerini düzeltti.

Görmüşlerdi birbirlerini. Bu kadarı bile yeterdi onlara. İyiydiler. İkisi de iyiydi. İşte yan yanaydılar. Sokulamıyorlardı. Bakışamıyor, elele tutuşamıyorlardı. Olsun...

16

Otuz dönüme yaklaşmıştı yenice. Göz kararı, doksandokuz adım sayımıyla idi bu tahmin. Ama, ortadaydı ki, durmadan büyüyor bağ. Durmadan gelişiyor. Toprak öylesine güçlü ki... Her dikileni, yeşertiyor, çiçeklendiriyor baharına.

Bir noksanı yok. Tümü tutmuş çubukların. Ve baharda, patlayan gözlerden yeni bir yaşamın filizi fışkırıyor. Mavi gökyüzüne renk katmak ister gibi bir

yeşil dalgalanması uzuyor. Yapraklar, tefekler, ince rüzgârda bir kınagecesi mutluluğunu türküleştiriyor.

Elini çabuk tutmalı.

Hüsnü'yü ayağına getirecek koşulları bir an önce düzenlemeli.

Yoksa rüyada görür o güzelim bağı...

Salt Hüsnü'nünki olsa, canı yanmayacak. Kentin tüm çıplağı dizelendi çayiçine. Eğer o, tutturursa borçsuz geçiştirmeyi. Tümü o'na uyar. Çayiçi elden gider. Hesapları bir yanılır ki...

Hesapları yanılmamalı.

Bir kez yanılırsa, para gücüyle kurduğu saygı düzeyi, kökünden sarsılır. Ve barınamaz olur burda. Yalnız burda değil, tüm yörede barınamaz olur. İki üç yıldır yetmez oldu bu kasaba. Bilmeyen mi var... Yöredeki öteki kasabalara da sarkıttı elini.

Bir kez merkezde yenilirse, tüm dağıttıklarının üstüne soğuk su içmesi gerekir. O'na gereklilik olmadan bir iş yapılabileceği ispatlanırsa bir kez...

Salt inadından gelmiyor olmalı bu adam.

Tüm koşullar olanaksıza götürüyor o'nu.

Toprak işini de, esnaflık gibi aldı. Yanıldı... Esnaflıkta töredir. Akmazsa, damlar diye bir söz vardır. Öyledir de... Gün vardır ayı besler, ay vardır günü beslemez. Ama, her gün, belirli bir gelir kaynağıdır yine de...

Toprak öyle değil.

Toprak bir yıl alır durmadan. İliğini kemiğini sömürür kişinin. Eğer yoksulsa... Sonra, birden, katıyla geri verir aldıklarını. Akıllı davranırsan, kurtarırsın paçanı. Belli ki, Hüsnü akıllı. Çocuklarından başka harcama yeri yok. Onların yiyeceği, giyeceği de, hiç bir zaman tüketmez toprağın verdiğini.

Bir yıl daha geçerse, artık kimseye gereklilik duymaz.

Ama, büyük bir yanılgıya düştü. Toprağı, toprağın verdiğini bir yıl sonra ödediğini hiç hesaplamamakla, kendini zora koştu Hüsnü.

Tabakçıoğlu'nun tek umudu bu.

Daha güz başlangıcında işçi soktu bağa. Bahar giderini hiç hesaplamadan elinde ne varsa tüketti. Oysa bahar gideri de yıkımdır. Çift, çapa gibi de değil. Onları kendin yapabilirsin bir şeyler uydurup.. Ama, göztaşı ister bağ... Kükürt ister...

Parası yok Hüsnü'nün. Yediği ekmek gibi. Adı gibi biliyor bunu Tabakçıoğlu. Hatta daha öteye giderek, çift, çapa için bile parası olmadığını biliyor. Güvendi bir yerlere. Nasılsa geçiştiririm, dedi anlaşılan. Geçiştirmemeli...

Geçiştirmesini hemen engellemeli... Engelleyecek de...

Eli ardında, dolanıyor mağazanın içinde. Hesaplıyor.. Hüsnü'ye para gerekli... Ve bunu alabileceği yerler, belirli...

Bir kez gelse... Bana şu kadar para gerekli dese... Gerisi kolay. Gelmiyor. O gelmeyince ötekiler adım atmaz. Hem onlar küçük. Kendi başlarına götürebilirler. Götüremeseler de, değmez ilk anda el atmaya. Hüsnü'nün ki öyle değil...

Otuz dönüm yerin çifti, en azından dört yüz lira tutar. Bir o kadar da ,dip çapası, toz çapası için koy... Sekiz yüz... Sonra göztaşı, kükürt... Hadi, yarısı kadar da bunun için say... Attırması, tutturması da var... Taş çatlasa, bin lira gerekli Hüsnü'ye...

Bunu çarşı içinden bulması olanaksız.

Tüccarlar, daha üzüm vermesi güvenli olmayan bir yere para yatıramazlar... Bir tek yer kalıyor kendinden başka... Banka...

Banka'nın vereceği bin lirayı kapatmaz. Ama, bir şeyler alırsa, kendini kurtarır. Geri kalanını bulur buluşturur. Geçen yıl vergi borcunu kapatmak için, para almıştı ordan. Zamanından önce ödediğini de bilme-

yen yoktu. Güvenli bir borçlu banka karşısında Hüsnü. Güvenli olunca da, yarasına basacak bir merhem bulabilir ordan.

Gözleri parladı.

Hüsnü çabuk davranırsa, atlatırdı bu yılı. Bu yılı da atlattı mı, İsmail avucunu yalardı artık. Güldü... Banka işini çok iyi bilirdi. Ardındaki destek, ya da bankanın en güçlü, en güvenilir müşterisi değil miydi o...

Ve banka, bir kasaba ajansı olarak, belirli kaynaklara sahip bulunmuyor muydu?

Bunları kendi kullanır, tüketirdi sonuna kadar. Hem de şimdiden.

Ajansın, ister tarım kredisi olsun, ister ticaret kredisi, verebileceği para belirlidir. Müdürler, bunu aşamazlar. Belki kendisi söz konusu olunca aşarlar. Ama, Hüsnü gibi çıplaklar için, parmaklarını bile kıpırdatamazlar. Kıpırdattılar mı, soluğu alırlar Doğu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerinden birinde...

O duymadan gidip almış olmasın Hüsnü? Gelmediğine bakılırsa.

Yine güldü... Bir dolandı yine... O duymadan, bankadan kuş uçmazdı ki...

Dikildi.

Yazıhanesine girerek, kasayı açtı. Elinde henüz ipotek kaydı düşülmemiş, ama istediği zaman düşebilmesi için kendisine olanak tanınmış bir sürü tapu vardı. Bunları bankaya götürürse, kredi olanaklarını dibine kadar sömürürdü. Nasılsa borçlanacak başkalarıydı. Ve nasılsa faizini onlar ödeyecekti.

Bankadan alınacak parayı borçlarından düşerdi borçlularının. Böylelikle, elinde para bulunurdu daha çok verebileceği. Daha çok kişiyi kendine bağlar. Daha geniş toprakların sahibi olur.

İyi düşündü bunu.

Tapuları çıkardı.

Bir bir inceleyerek, alabileceği miktarı hesapladı.

Kredinin tümünü tüketecek hatta biraz da aşacak oranda yer saptadıktan sonra kalanları üst göze tıkıştırdı. Elindeki tapuların sahiplerine haber gönderdi kâtibiyle...

Öğleden sonra, bankada buluşacaklardı. Birer imza atacaklardı İsmail için. Haberleri olsun. Sakın gecikmesinler...

Kâtip, her birine haberi ilettikten sonra dönüyor, bildirdiğini belirtiyordu İsmail'e. Her haber geldikçe, yüzü daha bir aydınlanıyor. Gülüşü, suratının ortasından, tüm başını kaplayacak biçimde yayılıyordu.

Hele banka işini bir çözümlesin. Bir sonuca bağlasın da. gerisini sonra düşünür. Tümden eline düşecek biçime sokmalı bu işi. Öyle ki, gittiği her yerde, karşısına İsmail çıkmalı. Ve sonunda gelip, önünde boyun bükmeli Hüsnü...

Çaresizliğin getirdiği bir kişi gibi bükülmeli. İşte o zaman çözümlendi çayiçi sorunu. Yoksa başarısızlıktır.

Ve İsmail devamlı başarılı olmak zorunda. Bir kez kaptırırsa bir kuruşunu, ya da birkez, göz diktiği yeri elde edemezse, hemen sökülmeye başlar ötekiler. Paytoncusu biliyor durumu. Bir kişinin bildiğini, herkes biliyor saymalıdır. Kendiliğinden başkasına aktarıldı mı bir kez düşünceler, kamunun malı olur hemen. Hiç durmazlar.

İsmail'in de bir yerde güçsüz kaldığı anlaşılırsa, direnme başlar. Güç üzerine kurulmuş yönetim, direnmeye dayanamaz. Çöker...

Bunu iyi bilir İsmail. Bildiği için de, kısa zamanda bağlamalı Hüsnü'yü kendisine, o gelmezse, ben giderim, diye geçirdi. Giderim... Ayağım eskiyecek değil ya... Yeter ki, bir kez senedimin altına bassın imzayı. Ondan ötesi kolay. Ondan sonra hep kendisi gelir artık Hüsnü... Tam istediği gibi...

Bağlara ücret karşılığı çift sürenleri geçirdi aklından. O kadar çok sayılmazdı. Ova, tavı aynı zamanda

aldığı için, kendi işini görenlerden yararlanamazdı Hüsnü. Öteki, bağcıların ya bir pulluğu vardı zaten ya iki... O da kendileri için gerekliydi tav zamanı.

Tavı geçtikten sonra ise, sürse bile bir işe yaramaz toprak. Belki biraz incelir. Biraz havalanır. Ama, bir değeri olmaz bunun. Toprağa bir katkıda bulunmaz. Boşuna emek verilmiş demektir. O yüzden, hiç bir bağcı, tav zamanı çiftini başkasına veremez.

Parayla çift sürenler kalıyor geriye.

Bunca boş toprağı var Tabakçıoğlu'nun. Durup duruyor... Hiç bir gelir getirmeden, hiç yararı olmadan nadasa bırakılmış.

Tutar ücretli çiftçileri... Toptan olunca, ucuza da kapatır. Kendisinin besleyeceği hayvandan, tutacağı adamdan daha ucuza gelir hem de... İşletir toprakları... İki yanlı bir gelir kaynağı kurar.

Ve sonra, ellerini kavuşturarak, bekler Hüsnü'yü..

Banka, öğle tatilinden sonra kapılarını açar açmaz Müdür'ün odasına daldı İsmail. Bacak bacak üstüne atarak kuruldu koltuğa.

— Kahveleri söyle bakalım Müdür. Epeyce iş gördüreceğim sana bugün. Epeyce para kazandıracağım.

Daha o otururken, odacıyı çağıran zile basmıştı Müdür. Gelen odacı'ya işaret etti. Odacı bir an baktı İsmail'in yüzüne.

— Az şekerli değil mi beyim?

Ve o'nun gözlerini kırpıştırmasına kadar bekleyerek saygıyla çıktı.

Müdür, yerinde kıpırdanarak, sigara uzattı.

— Kaç zaman var ki, uğramadınız beyefendi.

— Siparişleri hazırlıyordum da... Hesabımı bir iyice bilmeliyim ki ona göre para çıkartayım. Bir kez İzmirlinin eline geçti mi para, yerine dayanıyor malı. Artık mı, eksik mi demiyor. Gönderdiği şeyler, muzır şeyler. Mevsiminde satılmadı mı, bozulma ihtimali var.

— Haklısınız. Siz de tamı tamına istiyorsunuz demek.

— Akıllandım artık. Bozulan, benim zararıma işliyor çünkü.

— Sonra onları satmak mümkün değil mi?

— Olur mu? Aslında vicdansız bir adamın elinde olsa, hiç dinlemez. Bağcı sıkışır eylül başında. Potas diye külü yuttursan, bin dua eder. Baharında, bir yağmur ardından kükürt, göztaşı diye birbirine girer ama. Dediğim gibi. Vicdan ister bunları yapmak için. Ben yapamam. Adamışım kendimi insancıklarımızın yararına. O yüzden, benim işim değil bu...

Müdür içinden bir diş gıcırdamasıyla, gülmeye zorladı kendini. Başardı da...

— Haklısınız beyefendi. Ama, böylelikle çok zarar ediyorsunuz.

— Edelim. Her halde bir dua eden çıkıyordur. Bu yeter bize.

— Elbette efendim. Bunca kişinin elinden tutuyorsunuz.

— Ha, bak şimdi de bunun için rahatsız ettim sizi.

— Buyrun bir emriniz mi var?

— Aman Müdür bey, utandırma beni. Rica ederim. Bazı dostlar sıkışmışlar. Ben Müdür Beyle konuşurum, dedim. Ne olanağı varsa, tanır sizlere. Tapularını bana bıraktılar. Tertemizdir tümü. Buyrun.

Tapuları uzattı. Müdür, masanın üstüne bakmadan koydu. Biliyordu. Tabakçıoğlu, bu konuda yanlış iş yapmazdı. Acaba istediği ne kadar tutardı ki? Tüm olanaklarını yitirirse, kendiliğinden kredi açmak istediği insanlar yoksun kalırdı bundan. Dilerdi ki, tümünü sömürmesin. Yoksa, ne denli isterse istesin, bir kişiye kredi açamazdı. Güçlüydü Tabakçıoğlu. Tümünden güçlüydü...

— Siz kefil olduktan sonra, bakmanın gereği yok beyefendi. Ne kadar istiyorlar acaba?

— Vallahi size kalmış Müdür Bey ...İşte tapular. Ben adınıza söz verdim. Sayenizde. Kefil olursam, kırmayacağınızı bildiğim için. Her birine ne verebilirse, tümünü vermelisiniz. Bir iyice sıkışmışlar. Ben de elimden geldiği kadar yardım ediyorum ama... Ben bir kişiyim tabanı. Yardımımdan ne çıkar ki...

— Aman efendim. Siz yardım ettiniz mi, kurtuldu demektir adamcağızlar.

— Yok efendim nerde. Siz yardım ediyorsunuz. Ben yardım ediyorum. Ama, gittikçe batağa saplanıyorlar. Bir türlü akıllarını başlarına toplayıp, düzenli bir yaşantıya giremiyorlar. Bakın şimdi, siz kredi açacaksınız. Burda verdiğiniz paraları ellerinden almasam. Göztaşı ve kükürt zamanı geldiğinde, hepsi kapımda boynu bükük bekleşir. Neden derseniz, burdan parayı aldıkları gibi meyhaneye taşınırlar. İçlerinde banka kredisiyle, İzmir'e hovardalığa gidenleri vardır.

— Haklısınız.

— Bu yüzden, gelip kefaletimi istediklerinde, koşulluyorum. Madem benim kefaletim gerekli, aldığınızı alırım diyorum. Sonra, hesap keseriz. Eğer kullandığınız malzeme, verdiğiniz paradan azsa, hemen o gün öderim alacağınızı. Fazlaysa, gelecek mevsimde ödersiniz. Bir seviniyorlar...

— En doğrusu bu... Bilmiyorlar ki paranın ne korkunç bir değer olduğunu. Ve elinde tutmazsan kişiyi en kötü durumlara düşürebileceğini. Bizim ulusumuz böyle... Parayı bilmediği için, öyle kazıklar yiyor, öyle yanılmaların içine düşüyor ki...

— Ya efendim. Çok doğru söylediniz. Paranın değerini bir anlasalar...

Onlar konuşurken, tapu sahipleri sıraya girdi. İmzalar atıldı, senetler yapıldı. Ve müdürün acılı bakışları altında, bankanın tarım kredisi olanağı tümüyle yitti... Tabakçıoğlu İsmail'in cebine girdi...

Ve yine Tabakçıoğlu'nun getirdiği tapulardan dördü, olanak yittiği için geri verildi. Bankanın tüm li-

miti kullanılmış, hatta belirli bir oranda taşmaya bile göz yumulmuştu. Eğer, o dört kişiye de verilecek olursa, Müdürün başına bir iş gelebilirdi.

— Bir zorlasan Müdür bey. Bir olanak daha arasan.

— Mümkün değil İsmail Bey... Hiç mümkün değil. Olsa sizi kırar mıyım? Bir imzanız bizim için altın değerinde. Bilmez misiniz?

— Bilirim elbet. Bilirim de, hani diyorum. Siz isterseniz...

— Yok, şimdiden kapatmayalım orayı. Tarım kredisinden hiç mümkün değil demek?

— Değil...

— Hani başkaları için ayrılmış falan da yok değil mi?

— Olsa niye size vermeyeyim. Sizden güvenilir kimseyle mi karşılaşacağım.

— Peki. Çok teşekkür ederim.

Çıktı bankadan.

Müdür bir an öfkeyle baktı ardından. Sonra, tarım kredisi limitini erkenden doldurmanın sevincine kaptırdı kendini. En azından bir ay kazanmıştı banka. Gelecek güz, alacağı artmıştı şimdiden. İyi bir faiz de kaldırmıştı kuşkusuz.

Odacıyla, kredi bordrolarını getirtti. Elde ettikleri faizlerin hesabına bıraktı kendini.

Hiç zaman geçirmemeliydi.

Kâtibi koşturdu kahvelere.

Bildiği sekiz çiftçiyi, topladı karşısına. Uzun uzun süzdü tümünü.

Tabakçıoğlu'nun adamı da çoktu bildiklerince, hayvanı aracı da... Ne isteyebilirdi onlardan? Bilmiyorlar. Şaşkın şaşkın bakıyorlardı yüzüne.

Daha çok kuşkuda bırakmadı onları İsmail.

— Bu yıl çiftin dönümünü kaça sürüyorsunuz bakalım?

— Yüz elli kuruşa...

— Az... Benden iki lira. Hem de peşin para. Nasıl? İşinize geldi mi?

Yeni bir şaşkınlık kapladı tümünü. Yüreğine ölüm korkusu girmişti anlaşılan Tabakçıoğlu'nun. Bir gereklilik duysa, yarı fiatına indirme çabasıyla, tümünün üstüne yürürdü. Şimdi birden artırıyordu ücreti. Biri kulaklarını oğuşturarak, yanıtladı.

— Anlamadım.

— Sağır değilsiniz. Duydunuz dediğimi. Dönüm başına iki papel veriyorum. Üstelik tüm tav zamanı için, çalışın çalışmayın peşin para. Yalnız bir koşulum var. Kimsenin tarlasını sürmeyecek, kimsenin işini görmeyeceksiniz. Anladınız mı?

— Senin o kadar bağın yok ki bey?

İsmail öfkeyle atıldı.

— Size ne ulan. Yer göstermek bana ait. Bağ, tarla ilgilendirmez sizi. Var yok da... Paranızı almaya bakın siz. Ötesine karışmayın.

Haklıydı adam. Onları ilgilendirmezdi. Tüm tav zamanı, boş dursalar bile alacaklardı ya ücretlerini. Başka ne isterlerdi.

— Haklısın bey. Ne zaman istersen, emrindeyiz...

Kurnaz bakışlarla süzdü onları İsmail. Kabul etmişlerdi teklifini. Pekiştirdi...

— Yalnız dediğim gibi. Hiç kimseden iş almayacaksınız. Aldığınızı duydum mu, artık bu kentte durmasın o. Tüm tav zamanına ait günleriniz, bana satılmıştır. Bunu bir iyice sokun kafanıza. Çalışın, çalışmayın ücretiniz bende. Tamam mı?

Tamamdı elbet. Emrindeydiler. Nasıl isterse, ne zaman isterse, koşacaklardı.

— Anlaştık, dedi Tabakçıoğlu. Şimdi benden haber bekleyin.

Kasayı açtı sonra. Her birine birer elli liralık uzattı. Ellerinden birer makbuz aldı. Sonra makbuzlara kendi eliyle, biraz önce ileri sürdüğü koşulu yazdı. Bu

yıl benim adamımsınız, dedi. Sırtınız yere gelmez haydi. Eğer hesaplarım tutarsa, yaşadınız.

Şaşkınlıkla çıktı çiftçiler. Şaşkınlıkla konuşmaya daldılar daha mağazanın önünde. Vardı bir oyunu Tabakçıoğlu'nun. Vardı ya, neydi acaba... Adam sen de onlara neydi oyundan. Bakarlardı işlerine. Sürerlerdi çiftlerini, alırlardı dönüm başına iki liralarını. Şimdi gidip, bunu bir şenlendirmeliydiler. Avansları, bütün bir mevsim iş almanın coşkusuyla biraz ezmeliydiler.

Onlar çıkınca, «Elimdesiniz,» dedi Tabakçıoğlu. Bütün kozlar bende. Çiftinden çapasına, göztaşından kükürdüne elimdesiniz. Hepiniz düşeceksiniz ocağıma. Ve iki yıl sonra yetiştirdiğiniz yeniceler benim olacak.

Oturdu, İzmir'e bir mektup yazdı. İthalâtçılara. Mağazasının noksanlarını tamamlamalı, özellikle potas ithalâtını artırmalıydılar. Bu yıl üzüm verecek bağ çoktu. Tabii o arada da potas satılacaktı.

«Benim kılıcımın iki yanı da keskin,» diye düşündü. Alışta da ben kârlıyım, satışta da... Peşin parayla alıp, veresiye satmanın kârı bu. Para sahibi olmanın ürünü. Çok seviyordu bu ovayı. Bir kez gelmişti gençliğinde. Hep aklı burada kalmıştı. Altın madeni gibiydi toprakları. Biraz para yapan, İzmir'e, İstanbul'a kaçmak için fırsat ararken, o elindeki parayla buraya gelmişti. Gözü açılmamıştı insanlarının. Gözü açılıncaya kadar, ilk ele gelecekleri bağlamıştı kendine. Borç vermiş, ertesi yıl borçlarını ödeyemeyince, hemen iki misline yükselmişti alacağı. Zaten verirken de öyleydi. Yüz verdiğinden iki yüz liralık senet almıştı. Senet, bir yıl daha ertelenirken, hemen dört yüz olmuştu bu, kez.

Kaç yıl oldu ben buraya geleli dedi. Bir on yıl var galiba. Ve on yılda, çocuklar okumuş. Büyük kentlerde bir kaç tane apartman almıştı. Şimdi de, bütün bu ovanın en güçlü topraklarının sahibiydi. Yan yana getirsem topraklarımı, dedi. Ucu bucağı görünmez, bir büyük çiftlik olur. Ne var ki para etmez bu topraklar.

Para etmez, çünkü alıcısı yok. Alıcısı olsa, milyonlar yatıyor burada. On yıl önce geldiğimde on bin lira param vardı. Babamdan kalan altınların parasıydı o da... Babam da yaman adammış. Yüzünü kara çıkarmadım o'nun.

Denizli yakasının en ünlü eşkiyasından biriymiş. Eşkiyalıkta biriktirdiği altınlar bana kalınca, çoğunu çar çur ettirmiş anam. Ettirmiş, ya kalanı yetti bana. Yetti de arttı. Bir eşkiya oğlundan daha başka türlü davranış beklenmezdi doğrusu. Buralara gelmesinin nedeni de buydu işte. Babasının ünü kötüydü. Kendi kasabalısı, salgın varmış gibi kaçıyordu ondan. Yeni bir kasaba, yeni bir alan gibi gelmişti gözüne. Tahmini de doğru çıkmıştı işte.

Bu kasabalı kim olduğunu duyuncaya kadar, önünde eğilmesini öğrenmişti. Çünkü çoğu borçlanmıştı o'na. Bir borçlu için, kim ne derse desin, alacaklısı saygıdeğer biridir. Çünkü kendinden güçlüdür. Kendinden zengindir. Değeri olan da budur buralarda. Törelerine, inançlarına çok düşkün olmalarına rağmen, iş güce gelince, kim güçlüyse hiç kuşkusuz o'na boyun eğerler. Şimdi güçlü Tabakçıoğlu olduğuna göre...

17

Bağın aralaması bitti. Çiftin girmesi gerekti artık. Bu yıl aldığı üzümden çok memnundu Hüsnü. Bunun için de on iki kat sürmek istiyordu bağı. Sürmek istiyordu ya, bu iş için hiç para ayırmamıştı. Üstelik sürülecek yer de çoktu bu yıl. Otuz dönümü aşıyordu. Bir buçuk liradan olsaydı dönümü, beş yüz liraya yakın para gerekliydi. Hiç bunu düşünmemiş, daha doğrusu düşünmeye fırsat kalmadan elindeki para eriyivermişti.

Bu zamanda beş yüz lira bulmak kolay iş değildi. Bankadan alabilirdi. Alabilirdi ya, onun parasını göz-

taşı ve kükürde saklıyordu. O zaman alacaktı. Şimdi alırsa, yerdi gene parayı. En iyisi, beygir ve pullukla saban alıp kendisinin sürmesiydi bağı. O iş için de para gerekliydi. Beygirin iyisi üç yüz liradan fazlaydı. Bir saban, pulluğuyla birlikte seksen yüz lira tutuyordu. Hamudu, dizgini, koşumu derken en azından beş altı yüz liraydı. Yemi, samanı da cabası.

Gelecek yıl kurmalıydı bu düzeni. Daha üzümleri satar satmaz. Bu yıl olanaksızdı. Şimdi bütün iş çift parasını, ya da veresiye bir çiftçi bulmaya kalıyordu. Olmadı mı, borca girecekti. Daha sonbahardan başlarsaydı borca...

Kilitlerin Remzi, çift sürüyordu bağlara. Bir gidip konuşmalıydı. On iki, sekiz kattan vaz geçecekti. Bu yıl dört katla yetinecekti çaresiz. Yoksa çok borca girmesi gerekiyordu. O kadar borca ne Hüsnü dayanabilirdi, ne de bütün ekmeği çift sürmek olan bir yoksul Remzi.

Bir akşam uğradı Remzi'ye. Anlattı durumu. Tabii sürerdi o'nun bağını. Ama, Tabakçıoğlu kiralamıştı tümünü. Parayı da daha anlaştıkları zaman vermişti. Kusura bakmasındı. Gelecek yıl, istediği zaman emrindeydi. Bir haber göndersindi yeterdi. Oradan çıktı. Bir başkasına uğradı. Paranın sözü mü olurdu. Ne var ki, o Tabakçıoğlu'na kiralamıştı kendini. Diğerleri gibi...

Şaştı bu işe Hüsnü. Nereye gittiyse karşısına Tabakçıoğlu çıkıyordu. Gidip o'nunla bir konuşsa mıydı? Bir hafta on gün kadar izin versindi çiftçilerden birine. Hüsnü'nün bağını sürsündü. Nasılsa bir haftalık bir zamanı olurdu çiftçilerinin. Çok istemezdi bu yıl. Dört katla yetinirdi.

Gitmek gelmiyordu içinden. Çok duymuştu ününü. Bir kez elini veren kolunu kurtaramazmış Tabakçıoğlu'ndan. Bu yıl sürmese olmaz mıydı? Bilmiyordu ki... Hoca, ne kadar çok sürer, ne kadar çok çapalar-

san, o kadar fazla üzüm alırsın demişti. Bir kez sertleşirse toprak. Bir kez, genleşirse, hayretmez sonra.

Gitti Hoca'ya. Anlattı durumu. Hangi çiftçiye gittimse Tabakçıoğlu çıktı karşıma dedi. Bu yıl sürmesem olmaz mı? Çapa yaptır dedi Hoca. Sürdürmeyeceksen çapalat. İyi ama o da peşin para isterdi. Para nerdeydi ki.

İlk kez yoksulluğunun acısını çekti. Bağında kendi başına uğraşır, durmadan yenice dikerken hiç bunu düşünmemişti. Bir kendisiyle, hatta ailesinin tümüyle yapılmayacak kadar çoktu bağın işi şimdi. Dört dönümken, hatta on dönümken düşünmüyordu. Kendileri yetiyorlardı. Dükkânın küçük geliri karşılıyordu diğer masrafları. Birden otuz dönüm olunca bağ, değişivermişti durum.

Pişman oldu. Keşke, keşke bir kaç yıl bekleseydi. Aldığı üzümleri satıp, parasını biriktirseydi de, sonra kalkışsaydı bağı büyütmeye. Bir kez olmuştu olan. Çaresiz bulup buluşturup, hiç olmazsa çapa yaptıracaktı. Sonra göztaşı parası vardı daha, kükürt parası vardı. Hele kesim zamanı. İşçisiz olmazdı. İşçi tutması gerekiyordu kesim için. Yoksa akar giderdi üzümleri çokakta. Emekleri, masrafları tüm akar giderdi.

Çapayı alsa, kendi dalsaydı bağa. Kaç ayda olursa olsun. Bir güzel çapalardı bahara kadar. Yumuşak tutardı toprağı. Ama, ya göztaşı. Ya kükürt. Daha kötüsü ya potas parası. İşçi ücretleri. Eli şakağında düşünüyor. Uyku girmiyor gözlerine. İki gündür bağa da gidemez oldu. Dönüp duruyor yatağında. Keşke, diyor. Keşke bu kadar dikmeseydik. Keşke bekleseydik biraz. Olmayacak başaramıyacağız.- Bağı diktik. Tutturduk. Bağ haline soktuk taşlığı. Ama sonu gelmedi işte.

Bir derdi vardı kocasının. İki gecedir gözlerini kırpmadığından emindi. Soramıyordu bir türlü. Kendisi anlatmadıkça soramazdı da. Uyuyormuş, hiç bir

şeyin farkında değilmiş gibi büzülüyor, o'nun kıpırtılarını dinliyordu durmadan. Yeni bir kıpırtı. Dayanamıyacaktı artık soracaktı. Mutluluklarına düşen gölgenin tehlikesini seziyordu Nemide. Hiç böyle değildi kocası. Hele bir kaç gün öncesine kadar. Kıvancından uçuyor. Adeti olmadığı halde çocuklarıyla şakalaşıyordu.

Bir nedeni olmalıydı bu uykusuzluğun. Can yoldaşı olarak öğrenmeli, elinden gelecek bir şey varsa yapmalıydı. Döndü hafifçe.

— Uyuyamadın değil mi? Diye sordu.

İrkildi Hüsnü. Kimbilir nasıl çırpınıyordu ki, karısı dayanamamış, sormuştu sonunda. Anlatsa mıydı acaba. Anlatıp onları da üzse miydi? Hakkı var mıydı buna? Babalarıydı onların. Bulmak, buluşturmak zorunluğunda olan kendisiydi. Nasıl söyleyecek bunu.

— Biraz uykum kaçtı da...

— Dün akşam da uyuyamadın.

— Yorgunluktan her halde. Kocuyor olmalıyım artık.

Söylemiyordu. Söylemeyecekti. Karısından gizleyecekti derdini. Bunca yıllık yoldaşı, son yıllarında da kahırdaşıydı. Neden söylemiyordu. Tanrı'nın emriyle birleştiklerinden bu yana, tüm yazgıları aynı çizginin doğrultusunda değil miydi onların. Saklamamalı, söylemeliydi. Sokuldu Nemide. Sıcak nefesini yüzünde gezdirdi erkeğinin.

— Güçlüsün sen, dedi. Kocamazsın daha. Bir derdin var. Bir sıkıntın var.

— Ne derdim olur kadınım? Geçinip gidiyoruz işte. Hayallerimiz gerçekleşti. Bağımsız otuz dönümü buldu. Bu yıl, geçen yıldan çok daha iyi olacağız.

Daha çok sokuldu Nemide. Nasıl akıl edememişti bunu. Otuz dönüm bağ. Bakım isterdi. Bakım da para. Hiç bir zaman para durumuyla ilgilenmemişti o. İlgilenemezdi de... Ne aç kalmışlardı ne açık. Ne gerekliyse alırdı kocası. Son zamanlarda da, kendisi almı-

yor, pek çok şeyi kızının eline istediği kadar para vererek almasını sağlıyordu. Özellikle Tuhafiyeci Ertan'dan alınacaklar için. Şimdiyse, öyle birikmiş paraların olmadığını düşündü birden. Acaba sıkıntısı bu muydu kocasının.

— Evet, dedi. Otuz dönüm oldu. Masraflar da arttı. Bir yandan bizim masrafımız. Bir yandan bağınki. Dağ olsa dayanmaz.

Ne anlayışlı bir karısı vardı. Hemen nasıl da anlamıştı. Belli etmemeliydi. Dertlenirdi yoksa. Dertlenir, hasta olurdu. Bir de hasta olursa bu sıkışık zamanda. Daha kötü olurdu durumları.

— Bir yıl daha kadınım, dedi. Bir yıl daha sıkışacağız. Ondan ötesi selâmet.

— Sıkışırız. Elbette sıkışırız. Benim demem o değil. Hani bir ihtiyaç falan varsa.

— Yok, şimdilik yok.

— Öyleyse niye sıkılıyorsun?

— Çift sürdüreyim dedim, bütün çiftçiler Tabakçioğlu'yla anlaşmış. Hiç biri gitmiyor. Bekledi bekledi tam bizim bağ diktiğimiz zamana rastlattı tarlalarını sürdürmeyi.

— Ee, zenginin keyfi oluncaya, fukaranın canı çıkarmış yiğitim. Madem kimse gelmiyor, biz de kendimiz sürelim çiftimizi.

— Otuz dönüm yeri nasıl süreriz?

— Olsun. Alırsın üç çapa. Gireriz hemen yarın bağa. İçinden çıkmaksızın çapalarız. Yıl dönerken birkaç kat çapalamış oluruz her halde... O da yeter sanırım.

— Yok canım. Durun daha. O kadar sıkışmadık.

— Hayır, sıkıştığımız zaman. Tabakçioğlu boşuna iş yapmaz. Bir bildiği, bir düşündüğü vardır. Hiç sıkılma bunun için sen. Sakın üzülme...

Okşadı karısını.

İyice kendine çekti. Göğsüne bastırarak, bütün gücüyle sıktı. Bir ılıklık yayıldı içine Nemide'nin. Sıcak

bir öpücük dolaştı dudaklarında. Başını Lehimcioğlu'nun geniş göğsüne sürttü. Hüsnü gıdıklanmıştı. Gülerek,

— Benim güzel karım. Kadınım. Güç verdin yine bana. Sıkıntımı azalttın.

— Bizim tek umudumuz o bağ. Çocuklarımızın tek umudu da... Onlar için, kendimiz için ne gerekirse yapmalıyız. Ama, sana sıkıntı veren oysa, bırakalım bağı hemen. Vazgeçelim.

— Vazgeçmek mi? Tam yetişirken mi?

— Evet. Seni sıkıyorsa, hemen.

— Sıkılmıyorum. Hiç sıkılmıyorum.

— Sıkılıyorsun. İki gündür gözlerini kırpmadın. Durmadan dönüp durdun yatakta.

— Yok. Ondan değil. Bazı hesaplar yapayım diyorum. Tutmuyor. Hesaba alışmamışız biz. Alışmadığımız için de zor geliyor. Uyku, durak bırakmıyor insanda. Zenginlerin neden az uyuduğunu giderek daha iyi anlıyorum.

İnanmamıştı Nemide. Her davranışında belli oluyordu. Her sözünden hemen anlaşılıyordu kocasının yalan söylediği. Onları üzmek istemiyordu. Bir büyük dertti anlaşılan başındaki. Söyleyip onları da uykusuz koymaktan sakındığına bakılırsa...

— Bak, söylemedi deme. Bağ için, başka her hangi bir şey için sıkılırsan, iki elim yakandadır. Sen bizim herşeyimizsin. Sensiz bağ sahibi olmak, zengin olmak hiç önemli değil. Sürersin levyeni eskiden olduğu gibi. Yapıştırırsın lehimini. Geçinir gideriz. Aç değiliz hamdolsun, açık değiliz. Sen sağoldukça da kalmayız. Yeter ki sıkılma...

Daha sıkı sarıldı karısına. Uzun uzun kokladı.

— Gülüm... Gülüm benim. İşte bu içtenliğin yok mu. Teşekkür ederim. Sıkılmam artık.

— Hah şöyle. Hadi uyu. Yorgunsun... Üzgünsün...

— Senin gibi bir karısı olan adam, yorulur üzülür mü hiç?

— Hadi uyu artık.

Baktı. Uyumuştu bile Hüsnü. Böyle bir destek bekliyor olmalıydı. Karısını yanında bulmanın rahatlığıyla, daha sözlerini bitirirken uyuya kalmıştı.

Bir süre seyretti karısını Hüsnü. Başını yastıktan kaldırarak, boynu yoruluncaya süzdü. Yirmi yıla yaklaşıyordu evleneli. Saçlarının dağılışı, göğsünün üstünde bir alev yığını saçılışı, hep o ilk günlerdeki gibiydi. Beyaz teni, narin ince kolları. Hele o yukarı doğru kalkık küçücük burnu. Bir ateş bastı göğsüne. Tam kızıl saçların bulunduğu yerde. Bir alev tutuştu sanki.

Nemide gözlerini açtı. Başını kaldırarak yavaş yavaş erkeğine baktı. Bin ışıltının tatlı bir uyuşumu saplandı Hüsnü'nün gözlerine. Bakıştılar. Gülüyordu Nemide.

— Öyle rahat uyumuşum ki.

— Ya ben...

Göğsünü okşadı kocasının. Yanağı, dudaklarıyla, ateşini körükledi durmadan.

— Göğsün bütün yastıklardan daha dinlendirici yiğitim, dedi.

— Ya senin sıcaklığın kadınım. Ya nefesinin kokuşu.

Dinlenmişti. Ham vücuduyla tarla açmak için toprakta çalışmıştı günlerce. Böylesi yorulmamıştı hiç. Uykusuz geçen iki gece bitirmişti Hüsnü'yü... Karısının akşamki davranışı, dinlendirmişti o'nu. Uyumuştu biraz. Henüz sabah olmamıştı. Belki de çok vardı sabaha.

Nemide, dudaklarını yaladı. Başını tekrar göğsüne yasladı kocasının. Saçlarını biraz daha dağıttı bu hareketi. Biliyordu. Saçlarını göğsü üstüne yaydı mı Lehimcinin, aklı başından giderdi.

Yine öyle oldu işte. Uykusuz gecelerin acısını çıkartırcasına sarıldı karısına.

Güneş ya doğdu. Ya doğmak üzereydi uyandığında. Hemen fırladı yerinden Nemide. Sabah namazı kaçıyordu az daha. Koşarak mutfağa girdi. Aceleyle su doldurdu kazana. Çırpıları tutuşturdu. Alevler, kazanın çevresini yalamaya başlarken, döndü odaya. Omuzunu okşayarak uyandırdı kocasını. Fısıltı, kısık, mutlu bir sesle.

— Su hazır, dedi. Isınmıştır. Sen gir, ben çamaşırlarını getiririm.

Hüsnü başını kaldırdı. Çevresine bakınca, aydınlanmakta olan günün telâşıyla fırladı. Geç kalıyordu. Sabah evde bulacaktı o'nu bu gün. Gerindi ayakta. Tüm kemikleri çıtırdadı. Yorgunluktan eser yoktu. Sevgiyle baktı karısına. Önce helâya girdi. Sonra, mutfağın dip tarafındaki tahta gusulhanede kayboldu, kazandan aldığı suyla.

Karısı kendi dokuması havluyla, çamaşırlarını getirdiği zaman, yıkanmıştı Hüsnü. Giyindi hemen. Gusül abdestiyle sabah namazı hayırlıdır dedi. Namaza durdu odalarında. Yan taraftan, Nemide'nin su şıpırtısı geliyordu. Dudaklarında kıpırtı olan duaları yüksek sesle okuyarak, kendini bıraktı Tanrı katına...

Namazdan sonra çarşıya indi. Dükkânını açtı. Yaptığı ilk işlerden, hemen çapa aldı. Sapını kendi eliyle takıp, yerleştirdi. Tek başına da olsa çapalıyacaktı bağı. Çift için borca girmeyecekti. Gelecek yıl yirmi kat sürdürürdü. Hatta kendisi bir çift düzer, hiç içinden çıkmazdı bağın.

Ama, düşünüyordu. Göztaşı, kükürt zamanı ne yapacaktı? Haydi kesim zamanı, bir yolunu bulurdu. Kaldırdığı ilk sergiyi satar, ikinci sergiye başlarken verirdi işçilerin ücretini. Ya da bittiğinde verirdi. Öylesi ça-

lışıyordu işçileri. Hem köylü Ayşe ahbabıydı o'nun. Rica ederse kırmazdı o'nu.

Kaç kez gelmişti zaten bu yaz. İşçi gerekliyse al götür diye. İstememişti. On çuval üzüm için işçi mi tutulurdu? Hem o bağı dikmeseydi, çayiçinde bu kadar bağ olmazdı. Korkardı kasabalı. Ondan cesaret almışlardı. Öylelikle, işçilerin de dayıbaşıların da işleri artmıştı.

Biriktirecekti. Durmadan para biriktirecekti. Yettiği kadar yapacaktı. Alırsa, sadece bankadan alırdı. Tam bağı yetişmek üzereyken, tüm dertleri sona erip, tüm düşleri gerçekleşecekken kaptırmazdı elinden. Canını dişine takıp, bu yılı geçirecekti. Ondan sonra Tanrı'ya kalmış artık. Sırtını yere getirebilirse, bir O getirebilirdi.

Tabakçıoğlu, durmadan gözetliyor Hüsnü'yü. Gelip geçiyor. Selâmlıyor. Yaptıklarına bakıyor. Gelmiyecek galiba çift için. Böylesi görülmüş değil. Kaç tanesi düşmüş avucuna. Ama onlar küçük. Beş dönüm, en kabadayısı on dönümlük bağlar. Bunun geride toprağı da var. Daha gelecek yıl alacağını istemeyiverirse, elli dönümü bulur bağ. Elli dönüm çayici bağı, diğer bağların iki yüz dönümüne bedeldir. Hem masrafı az, hem de verimi bol.

Gitmiyecek Hüsnü. Dükkânı düzenli açmadığı için, müşterilerinin çoğu çıraklarına, öbür tenekecilere gitmiş. Arada bir rastlayan olursa geliyor. Dükkânın da hayrı kalmamış artık. Gerekirse dükkânı satarım, dedi. Çok sıkışırsam, dükkânı satar, o'nun parasıyla yetiştiririm bağı. Borca girmem. Hele Tabakçıoğluna hiç borçlanmam.

Karısı doğru söylüyordu. Bağ tek umutlarıydı. Ama kendisi de tek dayanakları. Sıkılmaya değmezdi. Dükkân bağ almazdı ama, bağ her zaman dükkân alırdı. Babadanmış, dededenmiş bakmamalıydı. Şimdi yediyüze satardı. Sonra gözünü kırpmadan bin beşyüz verip geri alırdı. Tek ki, bağı bağ olsun. Yirmi dönümden

üzüm kaldırmaya başlasın. Geri kalan otuz dönüm de yetişme yolunda olsun. Korkusu yok. Babası da dedesi de bağışlardı o'nu. Dükkânımızı, yüz yıllık mekânımızı sattı ama, derlerdi. Beş yüz yıllık tarlamızı bağ etti.

Hem bir kez daha elden çıkayazmışmış çok önceleri. Yunan geldiğinde. Giderken her tarafı yakmış, herkes kendi yerini isteyince, bir yerine iki değer almıştı Belediye. Bir liraya satıyorsa bir başkasına, yerin sahibi isteyince iki liraya vermişti. Az daha vazgeçiyormuş babası. Babamdan kalan o dükkânı alacağıma, iki dükkân alırım demişmiş. Sonra ninesi ağır basmış. Babasının anası. Benim kocam dükkânının bereketli olduğunu söylerdi. Sen orayı al, demiş. Öylelikle ellerinde kalmış eski dükkân.

O da satar, fazlasını vererek geri alırdı. Ne çıkardı bundan.

Rahatlattı bu karar. Üzülmeye değmezdi. Komşuları gibi çıplak olsaydı. Evi, dükkânı kira olsaydı. Evi kira olan yoktu pek. Ama dükkânı kira olan pek çoktu. Kasaba yüz yıllardır dışarıya kapalı kaldığı için herkes başını sokacak bir damaltına sahip olmuştu. Gerektiğinde yeni evliler için, yeni bir oda eklenirdi avluya. Öylece giderdi. Ama, dükkân öyle değildi. Çarşı, eski esnafların malıydı. Ve yeni esnaflar, dükkân alacak parası da olmadığından, kirada oturmak zorundaydılar.

Öyle olsaydı durumu daha zordu. Bu müşteriyle değil ev bakmak, dükkân kirası bile çıkmazdı. Bir umutları olmasa, hemen bırakırdı mesleği Hüsnü. Ama, bağ vardı. Umutların en gerçeğiydi hem de... Çok değil. Bir yılcık daha. Hatta bir yıl bile değil. On aycık. On ay daha dişini sıkabildi mi, tamam artık. Tüm sıkıntılara, tüm üzüntülere paydos.

Ne demek yirmi dönümden üzüm almak. Bu yılkinin tam beş katı. Yani dört bin lira demek. Belki de daha fazla... Her dilediğini yapabilir bu para ile. Hem sadece kendi dilediğini değil. Çocuklarının, karısının dilediklerini de...

Hoca, dükkânın önünden geçiyordu. O'nu çapa sapı düzeltir görünce, sokuldu. Selâm verdi. Ayakta karşıladı Hüsnü. Selâmını aldı.

— Buyur Hocam. Bir kahve iç.

Hoca oturdu. Çapaları göstererek,

— Ne o? Bakıyorum niyetin bozuk.

— Öyle Bir çift için borca girmektense, kendimiz çapa yaparız. Nasılsa zaman söz konusu değil. Bir ayda mı olur artık, iki ayda mı, çoluk çocuk gider çapalarız

— Senin toprağın ipek gibi Hüsnü. Hiç sakınma. Çapa bile yapmasan olur. Geçen gün bağa inmiştim. Bir uğrayayım dedim. Çok güçlü toprağın var. Bir yıl çiftsiz kalsın. O yine verir vereceğini. Yalnız, baharda çok dikkatli olmalısın. Bir kat fazla atarsın artık göztaşını.

— Benim niyetim de o... Nasıl buldun bağı?

— Seninkini mi?

— Evet,

— Umduğumdan iyi. Tüm fidanlar tutmuş. Daha şimdiden belli. Toprak sürülmüş gibi. İlk baktığımda sürdürdün sanmıştım. İçine girince anladım durumu.

— E, ne olsa çay toprağı hocam. Geçen yıllarda da çok emek verdim.

— Belliydi. Bu bağ seni ihya eder Hüsnü. Yeter ki, dallanıp budaklanma şimdiden.

— Hiç niyetim yok.

— Biliyor musun, böyle çalışacağını ummazdım. Bağ nedense bir güç verdi sana.

— Ben de ummazdım. Ama hikmetinden sual olmaz derler. O çokakların kendi elimin altında büyüdüğünü görmek, sarsıyor beni. Çaba harcamayı bir zorunluluk olarak görüyorum. Utanıyorum senin anlayacağın. Topraktan, incecik çubuklardan, salkım salkım sallanacak üzümlerden...

— Rahmetli baban sağ olsaydı da, bu günleri görseydi...

-- Ne sevinirdi kimbilir...

Bir ışık menevişleniyor Hüsnü'nün bakışlarında. Bağından söz ettikçe, yarattığı eserin, çabasına değer olduğunu görmenin kıvancını yudumluyor bakışlarıyla.

Söyleşi iyice derinleşiyor artık. Kahveler geliyor. Bağdan eskilere, eskilerden bağa gidip geliyor konuşmalar.

Umut veriyor Hoca. Tanrı'nın çalışmanın karşılığını tamamı tamamına vereceğinden, hiç bir çabayı boş çıkarmayacağından söz ediyor. Canlı örneğini görmüştü bunun Hüsnü. Daha da görecek. Üç insan bir de Oktay dört insan... Yaz kış demeden çalışmış, didinmişlerdi. İşte sonucu...

17

Dört dönüyordu mağazasının içinde Tabakçıoğlu. Hüsnü gelmemişti. Bütün paraları, bütün oyunları boşa gitmişti çift konusunda. Elini bir arkasına bağlıyor. Kamburunu çıkararak gidip geliyor. Bir çenesini kaşıyarak dalıyordu.

«Bakımsız kalacak bağım,» diye düşündü. «Harap olacak. Dört yıldır harcanan emekler boşa gidecek. Bana yaramıyan, kimseye yaramasın diyor olmalı bu Lehimci keratası. Nasılsa düşecek elime. Bankadan bir tek kuruş alamaz. Çift sürmesin. Çapa yaptırmasın. Gitsin köpekler gibi, kendi elleriyle eşelesin çayiçi toprağını.

Yakında göztaşı zamanı gelecek. Kükürt arayacak. O zaman, parayı saymadı mı, bir dirhem vermem. Ya da önce parayı alır. Yüzde üç yüz faizle.» Bir hesap yapıyor. «Çift parasını da çıkartmalı. Almadığına pişman etmeli. Otuz dönüm bağ. Her kezinde yüz elli kilo göztaşı ister. Havalar güzel giderse, üç kez yeter. Ama bir de yağışlı olursa...» Ellerini kaldırıyor gökyüzüne. Anmaktan korktuğu, her an çarpmasını beklediği için, bir

türlü ağzına almadığı Tanrıya yalvarıyor. «Tanrım,» diyor. «Tanrım bu bahar yağmurunu eksik etme. Eksik etme ki, bu kadar paranın acısını çıkartayım Lehimcioğlu'ndan.»

Üç kezde dört yüz elli kilo göztaşı gider hilafsız. İki liradan verir o'na. Dokuz yüz lira eder. Yüzde üç yüz faizle olunca, iki bin yediyüz lira. Bir kez aldı mı parayı, alışır. Kesim için, potas için de bir o kadar. Tamam. Ne kaldırırsa, olduğu gibi Tabakçıoğlunun cebine. İnsaf yok Lehimciye. Bir kıynam insaf yok.

Gelecek yıl için erteletecek borcunu. Gelecek yıl, bağ o'nun. Bir yıl var şurada. O bir yılı aştı mı. Bin liraya koca bağı teslim aldı demektir. Tabanı bin lira. Ha bir de çiftçilerin parası var. Bin de o de, etti iki bin. Tabii ya. O parayı da kullanmış olsaydı faizcilikte. İki misli olacaktı parası. Tamam. Bak sahi o'nu unutuyordu. Beş yüz verirse, iki bin liralık senet alacak. Aklı başına gelsin. Daha çift zamanı uğramamanın acısını çeksin bele bir.

Kızını da çok övüyorlar. Güzelmiş. Hünerliymiş. Tam gönlüne göre. Zaten on sekizini geçmek üzereymiş. Güzelliğinden korkmuş olmalılar. O korkmaz güzelden. Parası var. Güzele giydirip yedirecek para çok Tabakçıoğlu'nda. Gerekirse boşar karısını. Boşar da, o'nu alır. Bir hayrı mı var zaten kocakarının. Bir o oğlunun, bir öteki oğlunun yanında mekik dokuyor. Apartmanı da var. Kimseye yük olmaz. Çocuklarının anasıymış. Pöh. çocuklarından bir yararı var da sanki.

Düşecek avucuna. Salt bu nedenden ötürü dahi, gelip yalvaracak o'na. Eğer iyice kırabilirse boynunu, metres olarak atar evine. Bir ev alır. Babasının bağını bağışlar o'na. Duyduğu gibiyse eğer. Hani şu yurt Müdiresi de fena değil. Ama okumuş kadın. İş açabilir başına. En iyisi kendine boyun kırmış birinin kızını almak. Hem eski yerlisi kasabanın onlar. Bildik. Tanıdık. Namusuna leke gelmemiş.

Bir canlılık geliyor içine. Bir sıcaklık yayılıyor bedenine. Kararı karar. İyice borçlandırdıktan sonra, isteyecek kızı. Vermek zorunda. Elinden bağını aldığı gibi, senetleri göstererek hapse attırabilir istediği an. Yasalar kendinden yana nasılsa. Borcunu ödemeyen borçlu, dama girer. O zaman daha kolay düşerler tuzağına.

«Gel ulan Lehimci,» dedi. «Gel artık. Beklettikçe cürmün artıyor.» Gelmiyordu. Namussuz. Günler geçiyor. Ay oluyor, bahar yaklaşıyordu da gelmiyordu. «Ulan,» dedi. «Gelme. Benden para alma, sorarım sana. Bu şehirde benden başka göztaşı kükürt satan var mı? Yok. Elinde paran olsa vermem sana göztaşını. O zaman yanarsın cayır cayır. Bağın zaten sürülmedi. Toprak öfkelidir sana. Bir de ilâçsız koydun mu. Yandığının resmidir. Gelecek yıl düşersin avcuma. Bir salkım üzümü alamaz, yine düşersin ocağıma. Ben ettim beyim, sen etme dersin. Dersin ya, bir yıl uzar bu iş. Artık dayanma gücüm kalmadı.»

Kız hakkındaki söylentiler kulağına gelince, sergi zamanı enstitüye gidip görmüştü. Dedikleri kadar vardı. Gözleri... Burnu... Her yanı güzeldi. Giydirirsen yakışır, yedirirsen pekişirdi tam anlamıyla.

Ama, gelmiyordu ki babası. Hep yan çiziyordu. Kendi başıma çapa yapacağım diye harabolmuştu çayiçinde. Kızıyla karısını da harabetmişti. Kimbilir nasıl yorulmuştur o taze. Salt bunun için bile hınç duyardı Lehimci Hüsnü'ye. Salt bunun için bile ceza verirdi.

Salt bunun için bile, bağını elinden alacaktı o'nun. Görsündü bir bağ için o güzel kızı üzmenin sonucunu. Babalık değildi o'nun yaptığı. Düpedüz, irgatbaşılık, dayıbaşılıktı. İnsan kendi kızına. Kendi yavrusuna bu denli yük yükleyebilir miydi? Birlikte yapacaklardı çapayı ha. Yapsınlardı bakalım.

Belki çiftten kurtulurdu. Belki bu yıl çift sürmese de olurdu. Olurdu ya, göztaşı atmasa, kükürt serpmese olmazdı bu iş... O zaman da eline düşecekti işte. Bütün hıncını çıkaracaktı o zaman.

Nemide oğlanın yemeğini hazırlayıp bırakıyordu. Hava güzel olduğu günler, çapaları omuzlarında bağa gidiyorlardı. Çapa kadın işi değildi. Taş ayıklamaktan beterdi. Eğil kalk. Toprağın derinliklerine geçir çapanın ağzını. Sonra önüne doğru çekip yenile eylemini.

Zor da olsa, kolay da yapacaklardı. Çiftçiler tüm Tabakçıoğlu'na çalışıyorlarmış. Hiç biri gelemezmiş onlara yardıma. Çifti olan bağcılar da kendi bağları duruyorken, çiftlerini onlara vermezlermiş. Vermezler. Kendi toprağının tayı kaçsın istemezler.

Vermesinler. Onlar da çapaları yüklenir, kendileri yaparlar. Toprağı, kar yağıncaya yumuşatırlar biraz. Sonrası Tanrı'ya kalmış. Tanrı onlarla birlik. Tanrı çalışanı sever. Ve tüm kasabada hiç kimse onlar gibi çalışmaz. Çalışamaz. İşte meydanda. Sabah kalkıyorlar. Yemeklerini hazırlar hazırlamaz, bağ yoluna düşüyorlar.

Kar yağdı, yağmur yağdı mı, evdeler. O gün ev temizliği, çamaşır var. Yılmıyorlar. Durmadan, dinlenmeden bağa adamışlar kendilerini. Çalışıyorlar içlerinde gelişen bir hırs o bağ. Bir anlaşılmaz çekimle, durmadan kendine kilitliyor onları.

Kış böyle geçiyor. Bütün bir kış, rüzgârı soğuğuyla, karı çamuruyla üstlerinden geçiyor. Ayaz yanığı olmuş yüzleri. Yanakları çatlamış ince ince... Ama, daha bir güçlü. Daha bir diri hissediyorlar kendilerini. Ayaz dememişler. Duymamışlar ki ayazı. Onlar ellerinde çapa eğile kalka çabalarken, bedenleri ısınmış. Terlemişler bile. Çamur dememişler. Ayakları yürümekten öylesine kızmış ki, ıslaklığı farketmemişler bile.

Havalar düzelir düzelmez, tekrar başlamak istediler çaya. Ama gereği yoktu bunun. Toprakları öylesine yumuşak, öylesine güçlüydü ki... Sanki o bile anlamıştı dertlerini. Toprak bile insanlaşmıştı karşılarında. Onların çabasını gördükçe toprak utanmıştı sanki de üstünü örten karlar eriyince, yumuşacık, ipek gibi

ortaya çıkmıştı yine. Gülüyordu onlara. Ben de sizinle birliğim diyordu. Korkmayın. Siz artık üstümdekilere bakın. Ben yaban otlarıyla uğraşırım.

Bakımsız bir bağda yaban otları türer hemen. Kanyaşı derler. Çayır, çimen derler. Alır başını gider kanyaşı. Sıkar toprağı. Tüm gücünü kendine çeker. Çift, çapa bunun için gereklidir işte. Gereklidir ya. Olmayınca nasıl edersiniz.

Kaynaşmıştı onlar topraklarıyla. Öylesine kaynaşmışlardır ki... Hüsnü'nün bahar güneşi altında kendine gülümseyen toprağıyla konuşmasını yadırgamadılar. Nemide olsun, İnci olsun, içlerindekini her zaman toprağa dökmemişler miydi zaten? İnci, özlemini anlatmamış mıydı ona? Nemide umutlarını, düşlerini o'nun üstünde yormamış mıydı? Hüsnü... Gecesini gündüzünü vermemiş miydi toprağına?

İşte karşılığını alıyorlardı. Toprak sanki bütün bunları biliyor. Bildiği için de emeklerini boşa çıkarmamak isterce, yeni çapa görmüş gibi yeni gübrelenip şerbetlenmiş gibi yağır yağır parlıyordu. Tek ot yoktu üzerinde desen yeriydi. Kanyaşı, çayır diye bir tek ot yok. Bir kaç öbek sıralanmış biraz taban tarafta. Onlar da bir iki çapayla bükülüverir. Üst taraf, daha önceden iyice bakabildikleri yerler, tüm toprak... Bir de göz göz olmuş, rengi kahverenginden yeşile dönüşmeye başlamış çubuklar.

Sevindi Hüsnü. O sevinçle eğildi toprağın üstüne. Bir sevgiliyi okşar gibi elini sürttü hafifçe.

— Toprağım, dedi. Benim güzel toprağım. Boşa çıkarmıyorsun emeğimizi. Hep karşılığını veriyorsun. Nasıl sevmem seni. Nasıl çırpınmam uğrunda. Çocuklarımın, ailemin geleceği toprağım. Yarınım benim.

Bakıyorlar Hüsnü'ye. Gözleri dolu dolu. Nemide akıl ediyor ilkin. Ellerini kaldırıyor. Tanrım, diyor. Tanrım sen ne yücesin. Herşeyi bilen, herşeye eli yetensin sen. Nasıl gördün sıkıntımızı, nasıl anladın.

Biliyordum zaten. Bize böyle bir muştu vereceğini biliyordum.

Kocası toprağa eğilmiş. Bir büyük mutluluğun kıvancını okşayışlarla ona ulaştırmak isterken, karısı ellerini açıp gökyüzüne varma çabasında. İnci bir anasına, bir babasına baktı dolu gözlerle. İşte, ortadaydı herşey. Babası, anası, bir de kendisi ellerinde çapa dikilip kalmışlardı bağın kıyısında. Uzaklarda, bir kaç ot öbeğinden başka bir şey yoktu. Sanki biri gelmiş daha kar erimeden toprağı bir iyice karıştırmıştı. Öylesine yumuşak. Öylesine yeni çapalanmış gibi...

Akşama kadar gördükleri ot öbeklerini karıştırdılar. Oyları çapanın ucundan deviri deviriverdiler. Tertemiz oldu bağın içi. Toprak başkaydı. Toprak, insanın geldiği maya. Asıl maya. Bilirdi insanın derdini. Anlardı. Bir de yazı getirebilseydiler. Bir de göztaşı kükürt derdini çözümleyebilseydiler. O zaman iyice rahat edeceklerdi.

Bankaya kalmıştı iş artık. Banka da bir gülerse yüzlerine. Toprak gibi. Toprak gibi olmasa bile, onun yarısı çeyreği kadar hiç olmazsa. O zaman deyme keyfine işte. Atlatırlar bu yılı. Atlatınca da, üzüm kendilerinin artık. Az olsun, çok olsun. Önemli değil. Yeter ki bu yılı borçsuz atlatsınlar. Ya da az borçla. Ondan sonrası tüm umut.

Dükkânı satmanın bile gereği kalmıyor. Hem alıcı çıkmaz bu dönemde. Şimdi kasabalı kurşun sıkıyor meteliğe. Para demek, göztaşı kükürt demek bir iki ay sonra. Bunlar var mı herşey, ama herşey kolay. Aç kalır kişi. Dayanır açlığa. Çıplak kalır. Önü yaz. Üşüyüp donmaz.

Ne var ki bağ göztaşısızlığa, kükürtsüzlüğe dayanmaz. Dayanamaz. Ölüsünün kalanını satar kişi. Göztaşı, kükürt alır. Yaprakları bir günde lekeleniverir. Sonra delinir. Çürür. Arkasından üzüm çiçekleri lekelenir. Ve ince dallarında eriyiverir.

Somak zamanı başlamalı göztaşına. Sonra bir hafta arayla bir bir daha... Yağmur yağmaz. Dolu vurmazsa tabii. Eğer yağmur yağarsa, hemen arkasından göztaşını, kükürdü tazelemek gerekir. Yoksa bağ gider elden. Tüm emekler, tüm umutları da peşinden sürükleyerek. Banka borcu yeter bütün bunları almaya. Hemen gitmeli bankaya. Neredeyse somaklar belirir. Durmamalı.

19

Tapuyu yanına aldı Hüsnü. Müdürün geçen yıl dediğini yapmış, hemen kaydı bağa çevirmişti. Böylece, dönüm başına alacağı kredi on beş lira oluyordu.

Yeterdi bu para. Göztaşına da, kükürde de yeterdi. Bankadan aldığı gibi, doğru Tabakçıoğlu'na gidecekti. Şimdiden alıp atacaktı evine göztaşını, kükürdünü.

Bankanın açılmasını sabırsızlıkla bekledi, dükkânında. Sonra yerinde duramaz oldu. Kendi kendine, biraz daha sabretmesi gerektiğini, yoksa hakkında kötü düşüneceklerini söylüyor, dinletemiyordu. Daha siftah etmemiştir, banka. Bir kasadan, siftah etmeden para çıkarsa, artık hayrı olmaz o işin...

Bir türlü oyalanamadı. Bir an önce elinde olmalıydı para. Bir an önce alacaklarını alıp, evine depo etmeliydi. Bin türlü hali vardı dünyanın. Bakarsın gelmemiş. Bakarsın bağ çoğaldığı için, yetmiyor mağazadakiler. Açıkta kalır sonra.

Çekinerek geçti bankanın kapısından. Korkarak tıkırdattı müdürün camını. Girdi.

Müdür, onu görünce gülümsedi. İyiydi bu. Gülmüştü müdür. Kendinden önce, selâm vermişti. Demek uğraştırmayacaktı. Hemen verecekti istediğini. Verirdi elbet. Geçen yaz, daha üzümünü satar satmaz getirip ödememiş miydi borcunu? Ondan daha iyi borçlu mu bulacaktı?

Selâm verdi eğilerek.

Eğilmek güç geliyordu. Kimsenin önünde eğilmemişti şimdiye. Hiç borçlanmamıştı ki... Sonra, bağımı kurtarmak için, sürünürüm bile, diye düşündü.

— Merhaba müdür bey?

— Merhaba Hüsnü Bey. Hoşgeldiniz.

— Hoşbulduk.

— Bir isteğiniz mi var?

— Biraz diyecektim.

Durdu. Düşündü. Hemen para sözü etmek doğru olmazdı. Ayıptı. Bir şeyler bulmalı, sözü öyle açmalıydı. Daldı bir süre. Bulmuştu. Güldü. Gözlerinin kırışığı daha bir belirdi gülünce. Sakalları ışıldadı.

— Ben tapu kaydını bağ olarak değiştirdim.

— Ya, çok iyi...

— Sen geçen yıl öyle buyurmuştun da... Zaten vergiyi bağ üzerinden ödüyordum.

— Tabi ya. Aslı neyse, kaydında da o görülmeli değil mi?

— Öyle beyim. Öyle ya, işte... Bizim cahillik. Dedelerimiz nasıl kaydettirmişse yüz yıllar önce, öyle kalmış. Bir kez olsun gidip bakmamışız kayıtlara.

— Siz bağı yeni diktiniz daha. Öyleleri var ki, bağ kocamış. Nerdeyse köklenecek. Yine gidip kaydını değiştirmemişler.

— İhmalden beyim. Hep ihmalciyiz biz.

— İhmal değil de, biraz vergi kaçakcılığı var galiba bu işin içinde?

— Yok. Vallahi değil. İhmal. Biz istesek bile vergi kaçıramayız ki... Hükümet ağzını açmış, vergi bekliyor. Yerimiz belli, yurdumuz kayıtlı. Kendiliğinden teftiş çıkarıyor hükümet. Kendiliğinden karar kılıp vergi alıyor. Benim bile öyle oldu. Dedemden kaldığı gibi duruyordu toprak. Bağ diktim. Dikerim a... Mal benim. Öyle değilmiş. Her bir kıynamda, her bir tutamda hakkı varmış hükümetin. Bana kalsa, kırk yıl aklıma gelmezdi. Öyle kalırdı.

— Dedim ya canım siz yenisiniz.

— Yenilikten değil müdür bey. Bilmezlikten. Borç almayacak olsam, gene aklıma gelmezdi bu. Öğrenemezdim. Biz sizin gibi bilgili, akıllı kişiler değiliz ki...

Bunu iyi oturtmuştu. Müdürün yüzü daha çok aydınlanmıştı aklı övülünce. Artık söyleyebilirdi derdini. Açabilirdi. Çok değil, bir göztaşına, kükürde yetecek kadar yardım etsindi o'na. Yazın ilk işi yine bankanın borcunu ödemek olurdu. Hiç tasa etmesindi Müdür. Bağı güzeldi. Tüm borçlarını ödeyecek kadar güzel.

Müdür.

— Duyduğuma göre bağınız güzel olmuş.

Gözleri parladı Hüsnü'nün. Bağından söz etme fırsatı yakalamıştı.

— Çok güzel oldu müdür bey. Bütün şehirde bir eşi daha yoktur. En yüksek verimi ben sağlayacağım görün bakın. Yalnız...

Durgunlaştı birden. Tüm düğümler, bu yalnız kelimesinin içindeydi. O yalnız olmasaydı. Gelip burada boyun bükmeseydi. Ne iyi olurdu o zaman. Müşteri olarak gelirdi Bankaya. Para yatırmak için. Böyle boynu bükük bir borçlu adayı olarak değil.

Kaşlarını çatmıştı müdür. Deminden beri bunu bekliyordu. Yardım etmek isterdi bu adama. Çalışkandı. Hem de çok çalışkan. Kasabanın içinde duymayan kalmamıştı. Üç kişiyle, bir koca bağ yetiştirmişti adamcağız. Şimdi buna yardım etmemek, yılların emeğini bir anda yitirtmek demekti. Demekti ya, elinden bir gelen yoktu ki...

Kredi limitini tamamen doldurmuştu. Hem de bile bile. Tabakçıoğlu'nun adamlarına kredi açmayacak olsaydı Hakkâri'yi boylardı. Hemen tümünden imza alır. Ankara'ya kendisi götürürdü. Ankara'dakiler bilmezlerdi ki burada dönen dolapları. Kabak başına patlardı sonra. Lehimci Hüsnüler nasıl çocukları için

bir yarın hazırlama çabasındaysalar o da öyleydi. O'nun da çoluğu çocuğu vardı. Bu Anadolu kasabasında rahatı iyiydi. Bir kez öyle dişli biriyle uğraşmaya kalktı mı, yeri doğunun en ücra köşelerinden biriydi. Hem de gelmemecesine.

— Yalnız... Dedi yine de...

Hüsnü Müdür'ün yüzündeki değişmelerden bir şey çıkarmaya uğraşıyor. Ama çıkaramıyor. Kaç yıllık bankacı o. Duygularını belli etmemekte ustalaşmış artık.

— Yalnız, göztaşı, kükürt param yok.

Müdür başını salladı. Dudaklarını ısırdı bir an.

— Kötü, dedi. Çok kötü...

— Sana güvendim Beyim. Geçen yıl hemen ödedim borcumu. Hem de zamanından önce. Dedim ki, bu yıl yine alırım. Bundan sonra tek kuruşa ihtiyaç duymayacağım. Ama bu yıl, mutlaka borca girmek zorundayım. Size güvendiğim için, şimdiye bekledim.

— Keşke beklemeseydin. Sana kredi açmak benim için de sağlam bir borçlu bulmak olur. Ben de sana güveniyorum. İnsan senin kadar çalışkan olunca, mutlaka öder borcunu.

— Sağolun beyim. Erken gelirsem harcarım dedim. Çingene evinde kaymak eğlenmez derler. Bizim ki de o hesap. Tam göztaşı, kükürt zamanına bu yüzden rastlattım.

Müdür ilk kez üzülüyordu. Tüm bankacılık yaşamında, böylesine ikirciklendiğini hiç ansımıyor. İyi bilirdi para istemeye gelenleri. Bir gereklilikti aldıkları paralar. Ama çoğunluğu da, Tabakçıoğlu'nun dediği gibi, meyhanede tüketirdi aldığını. Ürün zamanı geldi mi de, toprağı elden gitmesin diye yırtınırdı artık.

Ama bu, başkaydı.

Tüm kenti ve yabancı olsa da banka müdürü olarak kendisi çok iyi biliyordu ki, bunun isteği gerçekten tam harcamak içindir. Hem de yerine. Neresi

için istiyorsa oraya. Ve yine çok iyi bilir ki, istediğini yerine getirdiği zaman. Hüsnü, yaşamı boyunca borçlu sayacaktır kendisini. Mutlu bir yarının kaynağı olacaktır verdiği kredi.

Az mı çalkanıyor kent.

Bunların öyküsü az mı anlatılıyor kulaktan kulağa.

Biri daha okula yeni başlamış küçük bir çocuk olarak dört can, kanlarını akıttılar taşın içine. Bir direnç örneği, bir çaba örneği olarak gösterilmiyorlar mı? Gübre yerine kanlarını, ilâç yerine terlerini akıttılar da öyle oldu bağları denilmiyor mu?

Tümü doğru denilenlerin.

Şimdi şu karşısında boyun büken adam, alacağı parayla salt kendinin değil. Kendisiyle birlikte ter dökmüş olanların da yarınını güven altına almanın çabasında değil mi? Öyle... Ve aldığını zamanından önce ödemiyor mu? Ödüyor...

Ve şimdi müdürü bulunduğu bankanın kuruluş amacı ne? Böylesine çalışkan, böylesine güvenli kişilere, kuracakları yarın için yardım sağlamak değil mi?

Kendileri gelmese, gidip arayarak çağırması gerekli. Sıkıştığını duydum. Emeğin yabana gitmesin. Borca dalıp da, ürettiğini kaptırma elinden demesi gerekli. Bankasının, kendisinin görevi bu...

Ne var ki, hiç bir zaman denilmemiş bu. Kimse dememiş. Onlar görev olarak, yoksulu horlamayı bellemişler. Güçsüzlüğünü bildikleri kişiler. Yukarıdan hiç bir iş karıştırmazlar. Karıştıramazlar.

Boyunlarını bükerler.

Gerçekten gereksinmeleri olduğu halde, seslerini bile çıkaramazlar.

Oysa Tabakçıoğlu öyle değil. Tüm olanakları kuruttu. Kaç ay önceden hem de... Böyleleri bir iyice yokluğa düşsün diye...

Biraz ayırsaydı ucundan. Hiç sezinletmeden veriverseydi buna...

Yapamazdı...

Güçlüydü Tabakçıoğlu. Öylesine güçlü ki. Olanakları olduğu halde kredinin kendisine değil, bir başkasına açıldığını duydu mu, küplere binerdi. Ve Ankara'ya bir işaret çakması müdürün sürülmesi için yeterdi... Yeterdi de artardı bile...

Yaptığı işin bilincine yeni varıyordu Müdür.

O yüzden cevap veremiyor bir türlü.

Suskun suskun bakıyor Hüsnü'nün yüzüne. Ne olurdu bir küçük olanak bulunsaydı? Ne olurdu çocukları okul çağında olmasaydı. O zaman belki daha cesur davranırdı. Hüsnü'yü burdan boynu bükük göndermektense...

Durakladı düşüncelerinde...

Gerçekten çocukları olmasa yapabilir miydi bunu? Koşullanması böyle değil. Güçlüye boyun eğmeyi daha bankaya girdiği gün öğretmişlerdi o'na. Ama şimdi içinde kıvılcımlanan direnme isteği...

Her haklının, her gerçeğin karşısında yanlış ve haksızın irkilmesi gibi bir şey. Tabakçıoğlu'yla birlikte oynamışlardı Lehimci Hüsnü'ye oyunu.

Ve daha baştan kaybetmişti o...

Kendisini ortak sayıyordu oyuna. İsterse, her bir şeyi göze alabilirdi. Bir küçük limit ayırabilirdi. Aklındaydı çünkü. Hüsnü'nün mutlaka sıkışabilirliği aklındaydı. Ve eğer limiti aşmazsa, hiç kimse bir şey diyemezdi o'na...

Tarım kredilerinin vadelerini gözden geçirdi aklında.

Hiç biri, yaraya merhem olacak gibi değildi. Tümü, gelecek güze kadar verilmişti. Arada bir tane oluverseydi ödenecek. Ya da müfettişlerden gizleyebileceği bir küçük olanak bulunuverseydi...

Üzünçle başını kaldırdı.

— Keşke, dedi tekrar. Keşke daha Ekim başında gelseydin.

— O zaman bana para gerekli değildi ki Müdür Bey...

— Biliyorum... Anlıyorum... Ama, bizim limit doldu.

— O ne demek Müdür Bey. Yoksa vermeyecek misin?

— Çok üzgünüm ama, veremiyeceğim...

Dondu Hüsnü... Dondu kaldı birden. Omuzları düştü. Umutsuzca baktı Müdüre. Eli cebindeki tapuya gitti bir an. Banka umudu sönüvermişti. Yavaş yavaş kalktı. Geriledi...

Müdür süzüyordu o'nu. Tüm umudunu kendine bağlamış birinin yıkılışını görüyordu. Acımaktan öte bir titreme belirdi içinde. Yakınlaşıverdi Hüsnü'ye. Bir akıl vermeli, yol göstermeli, bu umutsuzluktan çekip almalıydı o'nu.

Tarım kredilerinin olanakları daha Ekim başından yitirilmeseydi, gık demeden verirdi istediğini. Anlasın bunu. Anlasın ve sakın kızmasındı o'na...

Birden gözleri parladı.

Tüm sorunluluğu üstüne alarak bir iş yapacaktı. Biliyordu ki, Hüsnü, borcunun altında kalmaz. Ve hiç bir zaman utandırmaz o'nu.

— Tüccarlardan tanıdığın var mı?

İrkildi Hüsnü. Soruyu hiç düşünmeden yanıtladı.

— Hepsi tanıdık.

— Onlardan alamaz mısın?

— Hiç almadım. Bilmem ki...

— Bir bak. İsterlerse, senin imzanla bir senet yapsınlar. Getirsinler bana, hemen vereyim paralarını. Olmaz derlerse sana, öyle de...

Canlandı birden Hüsnü. Yeni bir umut kapısının açılmasıyla diriliverdi.

— Bizim terzi Muhlis'i getirsem olmaz mı?

— Esnaftan olmaz. Tüccar olması gerekli. Ticaret odası kaydı, tescili bulunmalı. Daha önceden kendisine kredi açılmış biri olmalı... Üzüm tüccarlarından birine git. Anlar benim dediklerimi. Selâmımı da söyle.

— Sağol beyim. Hemen gider söylerim.

Bacaklarının üstünde yaylanarak döndü. Koşar gibi çıktı kapıdan.

Göztaşı zamanı yaklaştıkça, gözünü Hüsnü'nün üstüne dikmişti İsmail. Çarşı içinde dolanıyor. Zaten uzak olmayan dükkânı gözetlemek için, hep mağazasının önünde duruyordu. Hüsnü'nün yokluğunu sezinleyince, hemen dükkâna girdi. Çırak küçük teneke parçalarını asitin içine atmaya vermişti kendini.

— Ustan nerde? Diye sordu küçüğe...

Çocuk, «Bankada,» diye cevapladı hemen. «Ya» dedi Tabakçıoğlu. Döndü.

Tüccarları dolaştı bir bir. Üzüm zamanı tümüne kefil oluyordu banka borcu için. Beşer onar dakika uğradı herbirine. Söz arasında sıkıştırırverdi. «Bazı tüccarlar, üzüm zamanı beni kefil yapıp borç alırlar bankadan. Ama, duydum ki, yaza kadar bağcılara kredi açarlarmış. Böylesini bir öğrensem, bir daha değil imzamı, mağazasına adımımı bile atmam. Herkes işini bilmeli doğrusu. Kredi işleri benim üstümde. Tüccarlık da sizin. Böyle bir ayırım olmazsa, işler karışır. Karışınca da, ben tüccarlığa başlarım. Üzüm tüccarlığına.»

Kesin bir uyarmaydı bu. Titredi tüccarlar. Tabakçıoğlu'nun kefilliği neyse neydi. Beş on ton üzüm noksan alıverirlerdi. Bir İzmir'den gelesiye değil miydi bu? Borçlu kişi daha uysal oluyor, daha ucuza bırakıyordu üzümünü. Böylelikle, kışın bankaya yatacak paralarını işletmiş oluyorlardı. Ama, tüccarlığa başlaması kötüydü. Güçlüydü o. Tüm bağcıları kendine bağlıyacak, yirmi para fazla vererek, hepsine top attıracak kadar güçlüydü. Asıl kötü olanı da buydu. Bir

fukaranın gönlünü edeceğiz diye, doğrusu böyle bir sorumluluğu alamazlardı üzerlerine.

Birine bir garezi vardı bu Tabakçıoğlu'nun. Ama kime... Bir türlü bunu çıkaramıyorlardı. Çiftçileri daha sonbahar başında kiralıyor. Banka kredilerinin tümünü borçlarına aldırıp, elinde topluyordu. Vardı birine kini. Bir öğrenebilseydiler, hiç olmazsa merakları giderilmiş olacaktı.

Soramazlardı. Terslerdi adamı. Öyle ters bir adamdı ki... Domuz gibi. Domuzdan beter. Bağ masraflarının en yıkıcı ve son dönemi gelip çatmıştı işte. Böyle bir zamanda bağcıyı parasız bırakacağına çek vur. Hiç insaf yoktu bu adamda. İnsafın ne olduğundan haberi bile yoktu. «Allah kaldırsın.» dediler. Böylesinin hakkından bir O gelir.

Hüsnü bankadan çıkınca, tüccarları dolaşmaya başladı. Tümü boynunu büküyor. Banka Müdürünü de, kendisini de çok sevdiklerini. Bir olanak olsa, bir mümkününü bulsalar hemen dediğini yapacaklarını söylüyorlardı. Ama, onlar da bağcıydılar. Ve İzmir'den para gelmemişti. Kredilerini doldurmak istemezlerdi. Hem onlar kendiliklerinden kredi alamıyorlardı. Tabakçıoğlu'na bir uğrasaydı, sorun çözümlenirdi.

Anlamıştı Hüsnü. Çıkış yolu kalmamıştı o'nun için. Ateş çemberine düşmüş akrep gibi. Hangi yöne gitse karşısına Tabakçıoğlu çıkıyordu. Dükkânı satacaktı. Bir kaç kişiye uğradı. Dükkânı satıyorum, dedi. Alan var mı? Ne gezerdi. Bu zamanda deli değildi insanlar. Ellerindeki paraya düğüm üstüne düğüm atarlardı. Bakarsın bir afat verirdi Tanrı... Yağmur alır götürürdü attıkları göztaşını. O zaman para gerekti. Her halde Tabakçıoğlu'na para kaptıracak değillerdi ya. Ucuza bir dükkân alacağız diye, kendileri borç altına giremezlerdi ya...

Dükkâna gitmek gelmiyordu içinden. Çocuklar kapatıp gitsinler diyordu. Olmazdı. Sabahtan beri kasabanın içine dört dönmüştü. Karşısına hep Tabakçıoğlu çıkmıştı. Gitti. Kendini atarcasına oturdu minderine. Yüzü kararmış, dişleri kenetlenmişti birbirine.

Tabakçıoğlu geldi. Yanıbaşına oturdu.

— Selâmünaleyküm.

Hüsnü bakmadan karşılık verdi. Tabakçıoğlu suskun suskun baktı bir süre.

— Dalgınsın ya, dedi.

Bir de alay ediyordu. O'nun canı burnuna gelmiş. Elini attığı dal kurumuştu da, bu herif dikilmiş başına alay ediyordu. İlkin ters ters baktı. Sonra yumuşadı.

— Dükkânı satıyorum bey, dedi. Alır mısın?..

— Almasına alırım ya, neden satıyorsun dükkânı. Dükkânsız esnaf, deryasız balığa benzer.

— Para gerekli.

— Hayrola, biz duymadan düğün falan mı var.

— Keşke düğün olsa.

— Satma dükkânı. Yine sen bilirsin ama... Para etmez burası. Yarana merhem olmaz.

— Para etmez mi?

— Etmez tabii. Etsin etsin yüz elli, bilemedin iki yüz lira.

Kovacaktı bu adamı dükkândan. Kovacaktı ya, eline düşmüştü. Bir atımlık göztaşı parası bile değildi koca dükkân. İki yüz lira. Sokakta bulan vermezdi. İnsaf bir çuvala girmiş olsaydı da, ağzı sıkıca bağlanmış bulunsaydı, oradan bağırırdı yine. Adamın vicdanını rahatsız edecek kadar.

Devam etti Tabakçıoğlu.

— Sen söyle hele, parayı ne yapacaksın? Belki bir çaresini buluruz.

— Bağ için.

— Hah şöyle. Nesi noksan bağın?

— Göztaşı, kükürt...

Tabakçıoğlu, sarı dişlerini göstere göstere sırıttı. Sonra sırtını sığazladı Lehimci Hüsnü'nün.

— Bağın güzel. İyi bakım ister.

— Bakım da para ister.

— Sana para soran var mı?

— Olmayacak mı?

— Ayıp ettin Lehimci. Şehirde ününü duymayan mı kaldı. Sen uğraş didin. Çalışmanın nelere kaadir olduğunu isbatla. Bunun karşılığında, taştan bağ yetiştir. Sonra bir göztaşı, kükürt parası için bağ yansın. Hem de benim mağazamda istediklerin yığın yığın durup, babadan kalma bağlara atılmayı beklerken. İnsanlık öldü mü yahu? Tümden geberdik mi biz? Ne güne duruyoruz? İşte mağaza... Bir gelir adam. Geri çevrilirsen, o zaman kararmaya hakkın olur. Yok... Gelmez. İstemez. Sana para soranın dili kurur and olsun. Malım, senin gibi adamda olsa keşke. Alacağım Lehimci Hüsnü'de bulunsa. Hadi tasalanma. Para kolay. Ne zaman olsa ödenir. Ama, bağ bir kez yanarsa, yenilemek gerekir artık. Gel istediğin kadar al götür...

«Kötülüyorlardı bu adamı bir de... Babası olsa, böyle iyilik yapmazdı. Tabii, alıp yiyorlardı adamın parasını. Sonra ödeyemiyorlardı. Ödemeyince de arkasından demediğin birini bırakmıyorlardı. Adam olsunlardı da, borçlarını zamanında ödesinlerdi.

Delilik etmişti bu adamdan korkmakla. Hızır gibi yetişmişti imdadına işte. Hızırdan bile önce yetişmişti. İki güne kadar ilk göztaşını atması gerekiyordu. Kara kara düşüneceğine, hemen alsındı mağazaya gidip.»

Tüm acıları dindi Hüsnü'nün. Bir coşku geldi üstüne. Güldü. Çırağına çıkıştı. «Ne duruyorsun ulan, koş çabuk kahve söyle beye...»

Çırak koştu. Yayıldı minderine. İyi adamdı canım. Çok iyi adamdı.

— Bey, nasıl ödeyeceğim bu iyiliğini?

— Hiç üzülme be Lehimci. O bağ, böyle ne borçlar öder.

— Sağol beyim. Çok sağol. Tuttuğun toprak altın olsun. Bir istediğini bin yapsın yüce Tanrı.

— İnsanız biz yahu. Birbirimizin elinden tutmak için yaratılmışız. Mezara mı götüreceğiz paraları? Dost dediğin kara günde belli olur. Hiç sıkılma sen. Ne gerekse, mal, para gel bana. İstediğin kadarını hemen vereyim. Üzümün kalkınca ödersin.

— Bir göztaşı, kükürt, bir de toz çapası için biraz alsam, yeter.

— Kesim için.

— Kesim için bir kolaylık buluruz herhalde.

— Olmaz. Bağcı dediğin bir yere borçlanmalı. O zaman gelsin hele. Yine gel, hiç çekinme.

Bir de bu adama kötü diyorlardı. Besbelli kendi kötülükleriydi söyledikleri. Bundan sonra bilirdi yapacağını o. Biri gelsindi yanına. Biri kötü söz etsindi bir kez daha da gösterirdi ona. Kovacaktı yanından. Bir kez daha yüzüne bakmayacaktı. Suç sizde diyecekti. Adam bir iyilik etmiş. İyiliğin değerini bilmiyorsunuz. Gidip meyhanelerde yiyorsunuz paraları. Ödemiyorsunuz zamanında borcunuzu. Katı katına artınca da sızlanıyorsunuz. Bunca iyilik yapıyor adam, siz küfrediyorsunuz. İyi adam değilsiniz diyecekti. Hiç iyi adam değilsiniz.

Sevgiyle baktı Tabakçıoğlu'na.

— Sen nasıl istersen beyim. Hani yük olmayayım diyordum da...

— Yük mü olurmuş? Benim işim bu... İnsana işi yük olur mu?

— Allah senden razı olsun.

— Allah hepimizden razı olsun Lehimci.

Kahvesini içti. Fincanı tabağına koyuncaya tatlı tatlı konuştular. Borçlularından yakındı. «Parayı alıp dolanıveriyorlardı. Hani istese hepsine kötülüklerin en büyüğünü yapar, hapislerde süründürürdü. Ama,

istemiyordu bunu. Düşünüyordu yoksulları. Yine veriyordu kıyamayıp. Değer bilmezlerdi onlar. Zararı yok. O bildiğinden şaşmazdı yine...»

«Çekemezlerdi. Bir iyi insanı çekemezdi bu şehirli. Son zamanlarda ahlâkı bir iyice bozulmuştu. Taş yağacak diye korkuyor Hüsnü. Geçen yıl bir ara sıkışmış, bankadan para almıştı da, üzümünü satar satmaz ilk işi o borcu ödemek olmuştu. Banka müdürü şaşıp kalmıştı bu işe. İnsan borcu varken nasıl rahat ederdi?»

Kalktı Tabakçıoğlu. «Ben gideyim,» dedi. «İstersen sen zahmet etme. Mağazanın hammalıyla ben göndereyim ne gerekliyse.»

Utandı Hüsnü. Bu kadar iyilikten sonra. Bir de hammalla taşıtamazdı aldıklarını. Peşine düştü Tabakçıoğlu'nun. Birlikte girdiler mağazasına.

Tabakçıoğlu, yığınları gösterdi.

— Hepsini şimdiden al, at dükkânına. Yarın yığılır millet. Bakarsın kalmamış. Neyine gerek. Sen ilâçlarını gözünün önünde bulundur da...

Kendisi ayırdı çuvallarla varilleri. Hüsnü taşıdı. Dükkânının dip tarafına yığdı. Korkusu yoktu artık. Başlayabilirdi göztaşı atımına. Bütün bunların karşılığında bir senet imzalattı Tabakçıoğlu. «Unutma,» dedi. Potas geldiğinde ayıracağım hakkını. Eğer bir başkasına gittiğini duyarsam darılırım.

Durumu gören esnaf hayıflandı bir süre. Ama bir şey diyemediler. Terslerdi bakarsın. Kuru öğüte karnım tok derdi. Hep öyle olurdu. İlk borca girdiklerinde kimseye kötü söyletmezlerdi. Hem ne söyleyebilirlerdi ki... Para Tabakçıoğlu'nda vardı. Ve tam ona çok gereksinme duyulduğu bir sırada yetişirdi.

Haklıydı Hüsnü. Alacaktı. Almak zorundaydı. Eti, tırnağı, içinde kalmıştı o çay artığının. Şimdi, tam bağ haline gelmişken bırakamazdı ya...

Direnmişti. Hem de hepsinden daha uzun bir süre. Her çareye başvurmuştu o'na gitmemek için. Ol-

mamıştı. Kendileri Tabakçıoğlu para dağıtıyormuş denildiğinde koşup, ağızlarının payını almamışlar mıydı?

Şimdi ne yüzle ayıplayacaklardı Hüsnü'yü...

Nemide, kocasının girişinden anladı üzüntülerinden kurtulduğunu. Mutfaktaydı. Hiç göreneği değilken mutfağa girmiş, hatırını sormuştu. Hemen bir kahve yaptı. Bir fincan da kendine doldurdu. Karşılıklı içmeye başladılar.

— Nemide.

— Buyur.

— Bu Tabakçıoğlu hiç de dedikleri kadar kötü bir kişi değil.

— İnşalah öyledir.

— Öyle öyle... Nereye başvurdumda bu gün, bir kuruş alamadım. Kendisi geldi. Göztaşını, kükürdü kendiliğinden veresiye verdi. Bir senet imzaladım. Hepsi o kadar. Banka hemen tapuyu alıyordu. O sözünü bile etmedi.

— Sonra bir kötülük yapmasın da...

— Sus. Ne kötülük edebilir?

— Doğru ya. Ne kötülük edebilir? Biz üzümümüzü satar satmaz borcumuzu ödedikten sonra.

— Ben de öyle düşündüm. Üzümü satar satmaz dayanacağım kapısına. Allah razı olsun, diyeceğim. Buyur borcunu. Sonra, bir daha tövbe. Bir parçasını satarım bağın, borca girmektense. Kalanı yeter bize. Oğlanın okumasına da, bağın bakımına da. Gerekirse bu yıl dikmeyiveririz. Topraklar kaçmadı ya...

— Tabii ya yiğitim. Kaçmadı ya...

20

İnci girer girmez fırladı Ertan. Ellerini sarıdı, karşısına oturttu.

— İyi ki geldin.

— Bir şey mi var?

— Var ya. Çok şey var. Sen ne dersen de, dünürcüleri gönderiyorum.

Sevindi İnci. Bu kadar olsundu. O da dayanamıyordu artık. Ama bahar geliyordu. Aylar, günler, özlemin ağırlığıyla geçmese de, giderek yitiyor. Ne kalmıştı üzüm almalarına. Ne kalmıştı umutlarının gerçekleştiğini görmeye.

— Hani konuşmuştuk bunu.

— Konuşmuştuk. Ama, ben bozdum sözü. Hemen isteteceğim.

— Ama...

Boynunu büktü Ertan. Sustu İnci... Sonra fısıldadı Ertan.

— Celp geldi.

— Ne celbi?

— Askere gidiyorum.

Dikildi İnci. Kendiliğinden, ilk kez kendiliğinden elini uzattı. Yakaladı Ertan'ın elini. Okşadı hafifçe...

— Askere mi?

— Evet.

— Hemen mi?

— On beş gün sonra.

— İki yıl göremeyeceğim seni öyle mi?

— Belki de...

Zorluyordu kendini. Bunu hiç düşünmemişlerdi. Askere giden için ağlanmazdı. Öyle anlatmışlardı. Ağlamak istemiyordu o da... Hiç istemiyordu. Ama gözlerini dolduran yaşlara, kendiliğinden büzülen dudaklarındaki burukluğa engel olamıyordu ki.

Isırdı dudaklarını. Kırmızılığı daha çok arttı. İstekle baktı Ertan. Zorla başını öne eğdi. Alev alevdi kızın gözleri. Çatal çataldı sesi.

— Nasıl istersen. Sen nasıl istersen...

Bunu istiyordu işte. Sonunda razı olmuştu. Sonunda kavuşuyorlardı birbirlerine. Bir uzun ayrılığın,

bir devamlı kavuşmayı sağlaması ne garipti. Askere gidiyor olmasaydı, razı edemezdi İnci'yi. Güzeldi. İnce ve duyguluydu. Ama, inattı. Bir kez kafasına koyduğu bir şeyden döndürmek için, kafasını kesmek gerekti.

— İşim zor benim, dedi Ertan.

— Zor... Hem de çok zor.

— Zor olan ne?

— Beklemek...

Sonra utançla başını eğdi. Yüzünü elleriyle kapadı. Eğildi Ertan. Gözlerinin içine baktı. Özlem olmuştu gözbebeklerindeki alev. Belirsiz bir sılaya kavuşmak çabasıyla çırpıyordu. Ellerini yüzünden çekti kızın. Avuçları içinde sıkıştırdı.

— Ben onu demedim. İşim zor. Bir kez Nuh dedin mi, Nebi demiyorsun.

— Yani inat mıyım ben?

— Eh biraz. —Sonra okşayan bakışlarla süzdü.— Kızma canım. Şaka yaptım.

— Yapma bir daha. Kırılıyorum. Buraya kim bakacak şimdi?

— Babam.

— Kendi dükkânı?

— Küçük dayım yeni döndü askerden. Zaten babamın yanındaydı. Orasını ortak olarak o'na bırakıyor. Ben dönünce temelli çekilecek işten. Bağ bana yeter, diyor.

— Neden buraya ortak olmadı dayın?

— Burası bizim. Seninle ikimizin. Kimseyi ortak etmem.

— Teşekkür ederim Ertan.

— İlk kez Ertan diyorsun bana. İlk kez adımla çağırıyorsun.

— Hiç çağırmadım mı şimdiye?

— Çağırmamıştın. Çok zaman acaba adımı bilmiyor mu diye kuşkulanırdım.

— Bilmez olur muydum hiç.

Bir kaç parça masura sardırdı. Kopça aldı. Çıktı dükkândan. Hemen arkasından Ertan da çıktı. Mutafın Hayri'ye seslendi. Biraz bakıversindi dükkâna. Hemen geliyordu. Hayri ses verince, evin yolunu tuttu hemen.

Nefes nefese girdi kapıdan. Anasının karşısında diz çöktü. Bir süre bakıştılar.

— **Anne...**

— Buyur.

— Hani geçen akşam bir şey diyordun ya...

Düşünüyordu kadın. Düşünüyor görünmek işine geliyordu. Hemen anlamıştı oğlunun demek istediğini. Ama, şimdiye hep sözü kendisi açar, her defasında erken diye susturulurdu. Biraz üzülsündü şimdi. Anlasındı ana sözü dinlememenin ne olduğunu. Unutkanlığından bağışlama diler gibi sordu.

— Ne diyordum oğlum? Bende akıl mı kaldı. Unutmuşum...

— Hani canım şey...

Nasıl söyleseydi. Utanıyordu. Anlayıverseydi ya. Anası değil miydi? Bir oğlan niye diz çökerdi durup dururken. Neden tutuk tutuk konuşurdu kendisi gibi. Belliydi işte. Besbelliydi. Anlamıştı mutlaka. Anlamıştı da, anlamaz görünerek üzüyor o'nu.

Gözlerini alaylı alaylı kırparak, «Ney,» dedi. «Ney diyordum?»

Dikildi Ertan. Düpedüz söylesindi işte. Ne vardı bunda bu kadar sıkılacak.

— Hani evlen diyordun...

— Ha... O mu? Unutmuşum. Eee?

— Eeesi, düşündüm taşındım sen haklısın. Şimdi nişan yaparsak, askerden döner dönmez evlenirim.

İşte söyletmişti sonunda. Bir bir konuşturmuştu. «Seni hınzır, diye geçirdi içinden. Ben söylediğimde kulak arkası edersin değil mi?» Sonra kıyamadı oğluna. Öyle acıklı bir duruşu vardı ki... Omuzları düşmüş. Gözleri yalvararak bakıyor. Dizlerinin üstüne

büzülmüş. Kendini bir kötülükten korumak ister gibi... Çocukluğundaki korkularından kaçıp, kucağına sığındığı zamanlardaki gibi... Birden kucaklamak geçti içinden. Durdu...

Daha önemli bir sorun çözümlenecekti şimdi. Oğlu evlenmek istiyordu. Acaba bir takıldığı mı var ki... Kasabanın kızlarını bir bir gözden geçirdi. İlkin, kendi mahallesinden, dip komşusundan başlayarak.

Fatoş'u çok severdi. Biraz zirzoptu. Ağzına geleni söyler, aklına eseni yapardı. Ama, çok iyi kızdı. Kendi kızı olsa, böylesine benimseyemezdi. Ne olurdu. Şu oğlan bir evet deyiverseydi. Fatoş tam o'na göre bir gelin olurdu.

Bakalım. Bir kez aklına takılan var mı, yok mu anlasın da, sonra söylerdi Fatoş'u. Mahalleden başlayarak, tek tek sayıyor gönlünce kendine gelin olabilecek kızları. Oğlu her ismin arkasından olmaz anlamına başını sallıyordu. Vardı içinde bir şeyler. Yoksa umudu çıkıyor muydu? Gerçekten Fatoş muydu takıntısı...

Neden olmasın. Güzeldi. Çekiciydi de... Üstelik birlikte büyümüşlerdi. Ondan iyisi can sağlığıydı. Yine de saymaya devam etti.

Ertan, anası başka adlar saydıkça başını sallıyor. Kendiliğinden söylemiyordu bir türlü. Sonunda söyleyecekti anası. Gönlünden geçeni mutlaka söyleyecekti.

Umudu iyice artmıştı Hüsniye'nin. Demek oğlu da kendisi gibi düşünmüştü. Fatoş'tu gelini. Başkası olamazdı... O umutla.

— Fatoş, dedi.

— O benim kardeşim anne.

— Nerden kardeşin oluyormuş?

— Hep öyle demez miydin sen. Bunca yıl kardeş gözüyle baktığım birine, şimdi birden nasıl evlenme teklif ederim.

— Bak oğlum. Bu işte kardeşlik falan yoktur. Fakat, madem istemiyorsun, bir düşündüğün varsa söyle. Gidip isteyelim. Benim aklımda kız kalmadı artık.

— Darılmayacaksın ama...

— Neden darılayım. Söyle hadi...

— Ben Lehimci Hüsnü'nün kızı İnci diyordum. Sen ne dersin...

— Verirler mi?

— Neden vermesinler?

«Öyle ya. Neden vermesinler? Çok güzel olduğu için mi? Yoksa Lehimcinin dedesinin, bilmem kaçıncı dedesinin çok saygıdeğer bir kişi, bir eşraf olmasından mı? Olabilirdi. Belki de bundan hiç aklına gelmedi. Hem kanında soyluluk olan bir kişi, böyle güzel bir çiçek yetiştirirse eğer, eşraflar o'nu başkasına koklatmazlardı. Bunu bildiğinden olacak o yana bakmamıştı bile...

Kirişoğlu, adı üstünde. Oldum olasıya esnaflıktan geliyordu. Dedesinin, dedesinden bu yana keçecilik yapmışlardı. Bir kocasında başlamıştı manifaturacılık. Ve o zengin etmiş onları. Olsun soyluluk başkaydı. Eşraf çocukları, açlıklarını dindirmek için yorganın altında uyku denemesine yatmışlardı da, gidip ne esnaflıkta, ne de toprak işinde çalışmıyorlardı.

Yine öyle olursaydı... Geri çevirirlerseydi Kirişoğlu'nu. Canım istemek hak, vermemek helâldi. Ne çıkardı bundan. Bir kez açardı kocasına. Bir kez giderdi Kirişoğlu, Lehimcioğlu'na. Açardı sözü. Dilleri aşınacak değildi ya... Hem oğlu istiyordu. Bu gün yarın askere gidecek biricik oğlu...»

Bu kararla başını dikti Hüsniye. «Sen git,» dedi. «Baban neredeyse gelir. Ben konuşurum.» Eğildi, anasının elini öptü Ertan. «Sağol anacığım,» dedi. «Çok sağol.» Ve koşarak çıktı evden. Koşarak dükkâna girdi. Olmuştu bu iş. Anasını kandırmıştı. Gerisi kendiliğinden gelirdi artık.

Oğlu gider gitmez kapıya çıktı Hüsniye. Bir süre sokağı gözledi. Sonra Mühürcülerin kapısını çalarak bağırdı.

— Kız, Fatma...

Zıpladı Fatoş. Bir şey olmuştu. Mutlaka bir şey olmuştu da, kızmıştı Hüsniye Teyzesi. Tüm kentli, Fatoş bilirdi adını. Ama kızdılar mı, anası olsun. Kiriş karısı olsun Fatma diye çağırırlardı.

Sonra aklına geldi. Anlaşılan askerlik söz konusu olunca dayatmıştı Ertan. Ondan böyle bağırıyordu. Rahatladı. Fırladı kapıya.

— Buyur Teyze...

— Hele gel bakayım biraz.

Ardından yürüdü. Hüsniye, odaya girdikten sonra kendisi bağdaş kurdu. Fatoş karşısında gözlerinde soru işaretiyle, «Gel kız,» dedi. «Otur bakayım şöyle...»

Olup bitenleri bildiği, bakışlarından belliydi bu kopilin. Kaç zamandır, «abi, abi,» diye dolanıyordu oğlunun çevresinde. Kızla da enstitüde beraber okuyarlardı. Fatoş oturunca, birden girdi söze.

— Biraz önce oğlan burdaydı. Ne dese beğenirsin?

— Ne dedi?

— Evlenmek istiyormuş.

— Demek zamanının geldiğini anlamış ha. Sevindim buna.

— Ya... Demek sevindin buna... Senin bir bildiğin var domuz.

— Benim ne bildiğim olabilir ki teyzeciğim?

Numara yapıyordu. Bal gibi numara yapıyordu. Ama, cin gibiydi. Ağzından söz almak mümkün değildi. Yine de sordu.

— Kimi istiyor biliyor musun?

«Biliyordu tabii. Bilmez olur mu? Ama, söyleyemezdi. Söylerse başının etini yerdi sonra. Madem biliyordun da, neden söylemedin diye. Belli ki kasaba-

nın bütün kızlarını saymış, tutturamamıştı. Kızması bundandı. Bir söylerse, acısını Fatoş'tan çıkartırdı.»

Hüsniye, o'nun gözlerindeki alaycı anlamsızlığı görünce, daha çok kızdı.

— Heveslenme, seni istemiyor.

Kıkır kıkır gülüyordu kız. Gel de öfkelenme. Tut kendini. Zamane dedikleri işte buydu. Bir türlü akıl ermiyordu. Kendi zamanları çok geride kalmıştı anlaşılan. Onların gönüllerinde yatan aslanlar, hep en yakın komşunun oğulları idi... Oysa bunlar...

— Ne gülüyorsun kız?

— O benim abim ayol. Bir de beni mi isteyecekti? Görümceyim ben. Görümce...

— İyi bari. Kız istemeye de sen git.

— Giderim. Ne var bunda?

Başını salladı Hüsniye. Tövbe istiğfar çekti.

— Bu İnci nasıl bir kız?

Ciddileşiverdi Fatoş. Hayran hayran yayıldı oturduğu yerde. Sesini tatlılaştırdı.

— Ay teyzeciğim. Nasıl anlatsam sana İnci'yi. Öyle güzel, öyle akıllı, öyle duygulu bir kız ki... Bizim şehirde böyle bir kızın yetişeceğini düşünemez bile insan.

— Hadi kız... Oğlanlarla aşna fişne olan kız, iyi mi olurmuş.

— Kim aşna fişneymiş oğlanlarla?

— İşte o İnci...

Dikildi kız. Sanki kendine söz gelmişti. Sanki kendini savunuyordu.

— Hiç bile değil. İnci kendine yan bile baktırmadı şimdiye kadar. Benim arkadaşım.

— Baktırmadı da, oğlanın dili neden bir karış dışındaydı ağzının.

— Senin oğlun suluysa, ne yapsın kız.

— Çarparım ha... Hani görümceydin sen. Bizden yana mısın...

Domuzdan yana mı, diyecekti sustu. Bu kadar koruduğuna göre bakarsın kulağına giderdi. Bakarsın gerçekten gelini olurdu. Sonra hiç yoktan tadsızlık girerdi aralarına. Kürkü kabarmıştı şimdi Fatoş'un. Sözleri bakışlarını tamamlıyordu öfkeyle...

— Sen elin kızına leke sürüyorsun ya...

Anlamıştı artık Hüsniye. Bu kız işin içinde olmasına karşın, tek kelime söylemiyecekti. Kuşkusu da boştu. Oğlu, kızı elde etmiş olmalıydı. Yüzgeri edemiyecekti onları Lehimcioğlu.

— Tanrım, hayırlısını versin.

— Hayır olur teyzeciğim. İnşallah hayır olur.

— Verirler mi?

— Neden vermesinler? Neyimiz eksik bizim.

Okşadı Fatoş'u. Sırtını sıvazladı. Ağlamak geliyordu içinden. Hiç huyunu suyunu bilmediği bir kızı gelin alacaktı. Oysa o'na kalsa... Söylemeden duramadı.

— Benim güzel Fatoş'um. Ne isterdim biliyor musun?

Biliyordu. Bildiği için de üstelemedi. Sarıldı kadına. Sokuldu.

Bir süre ana kız gibi sarmaş dolaş oturduktan sonra usulcacık kalktı Fatoş. Babasını doyurup savdıktan sonra, işleri vardı. İnci'ye kadar uzanıp durumu anlatmalıydı.

Bütün yemek boyunca tek kelime konuşmamıştı karısı. Aksilik, oğlan da yoktu. Oysa canı konuşmak istiyordu. Şimdi söz açmaya kalksa, kendi konuşup dinlerdi. Hüsniye bir kez somurttu mu böyle, ağzını kolay açmazdı.

Karısı kahvesini uzatıncaya daldı. Tuhafiyecilik yeni bir işti o'nun için. Kayınbiraderi kendi dükkânını çevirirdi. Yıllardır çalışmıştı. Kendisi de, eksik artık, oğlunu aratmamaya çalışacaktı.

Hüsniye, kendi kahvesinden bir yudum aldıktan sonra konuşmaya başladı.

— Yahu...

— Buyur.

— Oğlan gidiyor artık.

— Ya... Bedellerin kalkması hiç iyi olmadı. Ama, ne yaparsın. Kalktı. Gidecek.

— Gitmeden nişanlasak ya o'nu.

— Tam askere giderken olur mu?

— Bir nişan değil mi olur. Sıkıştırırız biraz.

— Oğlan ne diyecek?

— Ben konuşurum oğlanla. Yeter ki sen de eh, de...

— Oğlan istiyorsa, hemen bulalım bir kız. İsteyelim. Bana göre hava hoş.

— Benim aklımda bir kız var ama, bilmem ki...

— Kim?

— Lehimci Hüsnü'nün kızı...

Doğruldu Kirişoğlu. Yaman kadındı Hüsniye. Turnayı tam gözünden vurmuştu. Oğlunu her evlendirmeyi düşünüşünde İnci takılırdı aklına. Şimdi karısı da istediğine göre... Durmak olmazdı artık. Hemen gidip istemeliydi kızı...

Sigarasını bitirmeden kalktı. Yarım izmariti avluda ezdi. Doğru Lehimci Hüsnü'nün dükkânına gidecekti. Ahbabıydı Hüsnü. Kırmazdı o'nu.

Oğlu, kendi başını kurtarmıştı. Bir askerlik takıntısı vardı. Bedel kabul etselerdi o da olmayacaktı. Ama, savaş her yiğitin asker olmasını zorunlu kılmıştı. Yalnız, eğer kendi aracıyla giderseydi askere, yarı yarıya yapıyordu. Hemen bir motor uydururdu o'na.

Çalışsın öğrensindi kullanmasını. Şube başkanı öyle demişti. Motorlu yazarız. O zaman, yarı yarıya yapar. Biraz da rapor falan alabilirseydi, nişanı değil, düğünü bile çıkartırdı. Çıkartırdı ya. Lehimcioğlu'nun gücü yetmezdi. Bağ dikiyordu adam. Şimdilik nişan olsundu bir de... Gerisi gelirdi kendiliğinden.

Dükkâna girdi. Lehimci Hüsnü'nün bir müşterisi vardı. Oturdu. Adam gidinceye bekledi. Sonra açtı sözü.

— Benim oğlan askere gidiyor.

— Allah kavuştursun.

— Sağol. Darısı seninkinin başına.

— Amin...

— Düşündüm. Başı boş gitmesin askere. Neler oluyor. Bir başını bağlıyayım dedim.

İyi oturtmuştu bunu. Daha geçenlerde az mı çalkalanmıştı şehirde. Tırılın Kadri'si, askerlik yaptığı yerde bir kızla uyuşmuştu. Askerliği biterken, kızı taktığı gibi koluna, getirivermişti. Karım diye. Nikâhı var mıydı, yok mu Allah bilir. Kentli neler diyordu hakkında. Bu yüzden askerlik çıkınca, bütün oğlan babaları aynı şeyi düşünüyordu.

Büyük çoğunlukta, askere gidenlerin bir, iki yaşında çocukları oluyordu. Oluyordu ya, işte böyle. Ertan gibi arada kalanlar da, anasına babasına derneklerini haram ediyorlardı. En iyisi başını bağlamaktı. Hüsnü bile öyle diyordu işte.

— İyi düşünmüşsün. Tedbirli davranmak gerek. Ama, zaman çok az değil mi?

— Az olmasına az. Ama, şimdi nişan yaparız diyorum. Düğünü askerden sonraya bırakırız.

— İyi olur. Var mı bir düşündüğün?

— Var tabii.

— Hemen gidip isteyelim. Vakit geçmesin.

— Ben de onun için geldim.

Kalktı. Ceketine uzandı. Her halde yakın bir yerdeydi isteyecekleri. Hüsnü'nün çok iyi tanıdığı bir kimseydi kızın babası. Sakın Muhlis olmasın? Olabilirdi. Ceketinin bir kolunu giyerken, «gidelim» dedi.

Kirişoğlu kıpırdamamıştı bile. Yoksa... Yok canım. Olmazdı. Böyle hot be hot... Neden olmasın? İkisi de bir çarşının, bir sokağın esnafı değil miydiler. Birbirlerine kendilerinden daha yakın kim olabilirdi?

Ama, yine de birini katardı araya. Katması gerekmez miydi? Dikti gözlerini. Bekledi. Kirişoğlu hep o kıpırtısızlık içinde konuştu.

— Rahatsız olma. Düşündüm ki... Sen bu kasabanın yerlisisin. Eh, ben de... Oğlan başını kurtardı. Bir askerlik var. Onu da bitirecek Allah'ın izniyle. Doğru sana geldim. Eski dostumsun benim. Seversin. Beni de oğlanı da... Elinde büyüdü sayılır. Dükkân komşusuyuz. Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle senin kızı istemeye karar verdim? Ne dersin Hüsnü? Münasip mi?

Düşünüyordu Hüsnü. Daha ilk kelimeler kulaklarında yankılanırken düşünmeye başlamıştı. İyi çocuktu Ertan. Geçen yıl bağ yolunda yaptığı yardım geldi aklına. Üstelik zengin sayılırdı. Kendi başına bir koca tuhafiye dükkânının sahibiydi daha şimdiden. Bir aykırılığını da görmemişti. Yakışıklıydı da... Tam kızı için biçilmiş kaftandı o'na kalsa.

— Bilmem ki, dedi yine de. Pek birdenbire oldu. Bir kez de bizim kaşık düşmanıyla konuşayım da...

— Konuş tabii. Bu benimki dostça bir ziyaretti zaten. Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. Aramıza el sokmak, bilmediğim insanlarla konuşmak istemedim. Sen bir yokla evdekileri. Eğer yumuşak görürsen, o zaman gelenekleri yerine getirir, tantanasını tamamlarız.

— Tantana falan istemez canım.

— Yok. dünürüm. Sen de, ben de bu kasabanın eskilerindeniz. Nişanımız da, düğünümüz de tam göreneklerimize uygun olmalıdır.

— Yarın uğrarım sana. Durumu bildiririm.

— Yarın sabah ben gelirim. Sen zahmet etme. Biraz terleyelim değil mi?

— Canım, ikimizin arasında sözü mü olur.

— Asıl bizim Köroğlu terlesin. Terlesin de, sonra kaynanalık yapmasın kızıma.

— Yapmaz yapmaz. Hüsniye ablam iyidir. Kızı gibi bakar o'na.

Bu son cümleler de göstermişti ki, babalar kararı vermişti. Şimdi analarla, çocuklara bunu uygulamak düşerdi. Anaymış, asıl evlenecek olan çocuklarmış gibi soruları düşünmek bile suçtu. Göreneklere aykırıydı. Kocasına, babasına karşı çıkan bir insanın analığından, evlâtlığından söz bile edilemezdi artık.

Yemekten sonra kız, eline iş alıp oturmaz mı odanın köşesine. Yarın cevap verecekti adama. Karısıyla, kızıyla konuşmuş olmalı, şöyle bir fikirlerini almış bulunmalıydı. Yoksa hiç birine sormadan, kestirip atmak zorunda kalacaktı. Artık evlenebilirdi kızı. Bağ bu yıl, istediklerinden iyiydi. Göztaşını attıkça yağmur yağmış, o durmadan yine atmıştı. Kendi dükkânı gibi girmişti Tabakçıoğlu'nun mağazasına. Ne kadar gerekliyse almış. Fiatını bile sormamıştı hiç. Durmadan imzalıyordu önüne uzatılan kâğıtları. O kadar iyi bir adam, hile yapmazdı nasılsa.

Bu yüzden kızı evlenebilirdi. Hele askere gidecek bir oğlanla, haydi haydi nişanlanabilirdi. Oğlan askerden gelince o, düzenini kurar, görülmedik bir düğün yapardı. Tam düşündüğü gibi. Yeterdi bu zaman Hüsnü'ye. Yeter de artardı bile...

Baktı olmayacak. İşaret etti karısına. Dışarı çıkıp, kendi odasına geçti. Arkasından Nemide de geldi. Oturdu karşısına.

— Bugün Kirişoğlu geldi. Uzun uzun konuştuk.

— Ne istiyormuş?

Güldü Hüsnü.

—Ne isteyebilir?

Nemide sevinçle zıpladı. Sonra eliyle ağzını kapadı. Neredeyse çığlığı basıyordu.

— Yoksa...

— Yoksa ya...

— Sen ne dedin?

— Senin, kızın fikrini almadan ne deyebilirim?

— Bizim fikrimizin bir değeri mi olurmuş yiğitim?

— Neden olmasın? Biriniz yastık yoldaşımsınız benim. Ömür yoldaşım. Ötekiniz, canımdan kopmuş parçam. Evlâdım. Hemen na, al mı deyiverecektim?

— Gecikti bile kız. Nedense nasibi az oldu.

— Bana kalırsa az oldu, ama tam oldu.

— Hayırlısı olsun.

—Sen bir kızı yokla bakalım da, yarın cevap vereyim Kirişoğlu'na.

— Bu kadar acele mi?

— Oğlan onbeş güne kadar askere gidiyormuş.

— Hay Allah. Nasıl söyleyeceğim ben şimdi.

— Orasını ben bilmem artık. Anası sensin. Sen düşün.

Kalktığı gibi sokak kapısına yöneldi. «Ben kahveye gidiyorum,» dedi. Evlendiklerinden bu yana kahve nedir bilmezdi kocası. Akşama kadar işinde çalışır. Akşam olunca evine dar atardı kapağı. Ama, şimdi o öbür odada otursa, kız rahat cevap veremezdi. Babasının evde olmadığını bilmeliydi ki...

Oktay uyudu uyuyacaktı. Babası da gittiğine göre, rahat konuşurlardı ana kız. Konuşurlardı ya, söze nasıl başlayacaktı.

Odaya girdiğinde Oktay uyumuştu. Yerine oturdu. Kızını süzdü. Güzeldi. Bir taneydi kızı. İyice büyümüştü de... On sekiz bitecekti neredeyse. Kaç yıl vardı ki üzülmeye başlamıştı. Bir isteyeni, bir arayanı olmuyor diye. Şimdi öyle bir isteyen çıkmıştı ki... Her ananın gönlünde yatan bir piyango...

Oktay'ın yatağını yaptı. Sonra kucaklayarak yatırdı oğlunu. Üstünü örttü. Bir türlü açamıyordu sözü. Öyle de suskun oturuyordu ki kız. Önündeki işe eğilmiş, dünyayla ilişkisini kesmişti.

Nasıl bir başlangıç bulsaydı ki... Anası nasıl sormuştu o'na? Nasıl başlardı? Kendinin kısmeti bol olmuştu. Kaç kişiler istemişti de, sonunda Hüsnü'ye varmıştı. Her kezinde nasıl sorardı anası? Neler derdi?

Sislerin arasında kalmıştı o anılar. Zorladı kendini. Hah, bulmuştu sonunda. O da anası gibi yapacaktı. O nasıl açılmışsa, öyle açılacaktı. Bir şey değiştirmeden. Değiştirecek ne vardı? Ne değişmişti yıllar öncesinden.

— Kızım, dedi.

İnci başını kaldırdı.

— Buyur anne.

—Baban sana sormamı istedi.

Sustu. Meraklanmalıydı kız. Böyle ağırdan aldıkça, heyecanı artardı da, cevap vermesi kolaylaşırdı. Devam etti.

— Evlenmek hakkında ne düşünüyorsun?

— Ne düşüneyim anne. Siz bilirsiniz.

— Böyle diyeceğinden emindim kızım. Kimin istediğini sormayacak mısın?

— Siz benden iyi bilirsiniz. Niye sorayım?

Konu açılmıştı. Konuşabilirlerdi artık. Kirişoğlu, dedi. Ertan, dedi. İnci, başını işine eğmiş. Hiç konuşmuyordu. Yüzü al al olmuş. Bir ateş basmış tenine. Besbelli. Kendisi de öyle olmuştu.

Düşünüyordu İnci. Olayların böylesine birden bire gelişeceğini hiç ummamıştı. Öğleden sonra Fatoş gelmiş, olanları anlatmıştı. Biliyor, bekliyordu bu soruları. Ama, yine de heyecanlandı. Şu ana kadar, bir şaka gibi geliyordu olanlar. Şimdi birden gerçek haline gelmişti.

Bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak geliyordu içinden. Tutuyordu kendisini. İğnesini yanlış yere saplıyor. Aralıkları yanlış sayıyordu.

Belli etmemek için zorladı. Son sözünü söylemişti o. Siz benden iyi bilirsiniz demişti. Daha başka konu-

şamazdı. Konuşursa ayıptı. İkirciklenirdi anası. Buraya kadar kimseye sezdirmeden getirmişlerdi. İçindeki ateşin bir kendi farkındaydı, bir Ertan.

Bir de ben görümceyim diye caka satan Fatoş. Ama, üçünün dışına çıkmamıştı bu sır. Çıksa, çoktan ulaşmış olurdu anababaların kulağına.

Mangalı eşeledi anası. Bundan sonra yapması gerekenleri anlattı. İki büyük, kendi aralarında kararlaştırmışlardı bunu. Kararlaştırmışlardı ya, daha Hüsniye gelecekti. Kiriş karısı. Mahallesinin büyükleriyle.

Kahveyi nasıl pişirip vermesi gerektiğini hatırlattı. Bakarsın yarın gelirlerdi. Fincanları dağıttıktan sonra, kapının arkasına çekilip ayakta durmalıydı. Hiç bir zaman, konuklara arkasını dönmemeliydi.

Bu ayıpların en büyüğüydü. Ve anasına çatarlardı hemen. Kızını terbiye edememiş diye. Anlattı bütün görenekleri. Bir bir sıraladı. Sokak kapısının açılmasıyla birlikte de, iyi geceler ve mutluluklar dileyerek kalktı. Kocasını karşılamak için kendi odalarına geçti.

Anası gider gitmez derin bir nefes bıraktı İnci. Sonra aceleyle yatağını serdi. Boylu boyunca uzandı. Başını yastığa bastırarak, ağlamaya başladı. Daha fazla tutamıyacaktı kendini artık.

Bir boşalma titreşimindeydi şimdi. Mutluluğu içinden taşıyor, tutması olanaksız bir çağlayan gibi gürüldüyordu. Anası biraz daha otursaydı. Biraz daha kalsaydı orada. O'nun yanında boşalacaktı. Boynuna sarılıp, kanasıya ağlayacaktı.

Tüm mutluluk düşleri, bir bir gerçekleşiyordu. Ertan'ı sevmişti. Seviyordu. Ertan'da o'nu. İşte sevdiğinin delili. O izin verir vermez, istetmişti. Gelecek günleri kurabilirdi artık. Mutluluğunu doyasıya tadabilirdi şimdiden.

Duvağını düşündü. Düğününü... Düğününde el çırpan arkadaşlarının kıskançlıkla parlayan gözlerini görür gibiydi. Sonra Ertan'la başbaşa. Dört bir yanı

kapalı bir odayı düşündü. Utandı. Daha çok gömdü yüzünü yastığa.

Hayalleri daha ötelerine uzanıyordu. Utancı artıyordu durmadan. Çıplak sandı kendini. Elini gezdirdi vücudunda. İşte geceliği üstündeydi. Ama, hayaller bırakmıyordu. Çocuklar geliyordu gözünün önüne. Akıllı ve güzel çocuklar. Utancı giderek yitiyordu.

Derinden bir hıçkırık, omuzlarını sarsıyordu. Dişlerini sıkıyor. Ağzını yastığa bütün gücüyle bastırıyordu. Hıçkırıklar yine de taşıyordu yastıktan...

Oktay ablasının hıçkırıklarıyla uyanmıştı. Bir süre anlamsız bakışlarla süzdü karanlığı. Sonra seslerin yerini çözdü.

Usulca yerinden kalktı. Gelip ablasının yanına uzandı.

— Niye ağlıyorsun abla?

Ürktü. Önce dizlerinin üstüne oturdu. Sonra sarıldı kardeşine. Sıkıca göğsüne bastırarak uzun uzun okşadı.

— Ağlamıyorum Oktay. Bak ağlamıyorum.

Oktay, elini ablasının yüzünde gezdirdi. Islaktı yüzü.

— Ağlıyorsun. Neden?

— Sevinçten...

Anlamadı Oktay. Sevinçten ağlanır mıydı hiç?

— Sevinen insan ağlar mı?

— Bazen ağlar.

— Ben ağlamam.

— Tabi ağlamazsın. Sen erkeksin. Delikanlısın.

— Ha, kadınlar mı ağlar?

— Tabii ya...

— Neden ağlar?

— Bazan sevinçten, bazan üzüçten.

Oktay, ablasına sarılıp, yanaklarından öptü.

— Sen niçin ağladın.

— İstemeye geldiler de beni...

Utançla kapandı tekrar yatağa.

Sevinçten ağlamıyordu ablası. İstemeye gelmişlerdi. Üzülmüştü buna. Bilirdi. Bir kez o da ağlamıştı. Hayvan damına girip, kimselere göstermeden. Sünnet olacağı zaman. Etimden et kopacak diye korkusundan. Gündoğan korkutmuştu. Çok acıyor diye de...

Ablası da üzüntüden ağlıyordu. Ayrılacak bunlardan diye. Fırladı yerinden.

— Ben ablamı kimseye vermem. Gidip söyliyeyim babama. Vermesin. Kovalasın gelenleri.

Yakaladı İnci o'nu. Sarıldı.

— Dur deli çocuk. Uyumuşlardır.

— Uyandırırım.

Saçlarını okşadı kardeşinin. Perdenin aralığından sızan belli belirsiz ay ışığında gözlerini gözlerine dikti. Alev alevdi Oktay'ın gözleri. Bir bıraksa dediğini yapacaktı. Gidip uyandıracaktı babasını.

— Uyandırma. Yarın söylersin.

— Peki. Ağlama olmaz mı?

— Bak. Ağlamıyorum artık. Sevindin mi?

— Sevindim tabii. Öldürürüm kız. Döverim seni alacak olanı. Benim ablam bir tanedir. Kimselere vermem. Korkma sen. Almaya gelirlerse, uyandır beni. Bıçaklarım.

Yatağına yatarken, çantasından kalem çakısını çıkardı. Açarak gösterdi. Bıçağın ucu ayışığında parladı.

— Bir sokarım. Kanları akar gelenin. Sen rahat uyu hadi.

Kendisi, başını yastığa kor komaz hemen uyudu. Uzun uzun baktı Oktay'a, İnci... Ne güzel uyuyordu. Bıçak elinde açık kalmıştı. Uzandı. Bıçağı alıp, çantaya koydu.

«Canım,» dedi. Nasıl saldırıyordu görünmez düşmanlara. Çırpınıyordu uykusunda. Bıçak elinde saldırıyor, tümünü bir indirişte yere seriyordu besbelli.

Saçlarını okşadı. İnce bir ter basmıştı. Yorulmuş olmalı, ablasını almaya gelenleri kovalarken. Yorulmuş olmalı ya, tümünü kaçırmaktan da mutlu. Dudakları büzülmüş, bir gülücük ışıklandırmıştı yüzünü, bir yiğitlik filmi seyreder gibi baktı İnci...

Bir süre oturdu Oktay'ın başında...

Silkindi. Kendi yatağına uzandı. Uykuda mı, uyanık mı olduğunu bilemediği bir dalgınlığın içine bıraktı kendini.

21

İki günde öğrendi motora binmesini Ertan. Babası dükkânı devralmış, çabuk öğren demişti. Kasabayı bir baştan bir başa geçiyordu. Motor gürültüsü sokakların başında patladığında başını uzatan kadınlar haklı çocuk diyorlardı. Hem motorlu gidiyor askere. Bizim çocuklarımız iki yapacaksa, o bir yapacak. Hem de Lehimcilerin kızını alıyor. Kasabanın en güzel kızını.

Ne kadar delilense hakkı. Bir nişanın öyküsü bile dillerde dolaşmıştı. Törelere uyulmuş, hemen ertesi günü görücü geldikten sonra, söz kesilip, nişan baklavaları dökülmüştü. Nişanlıklar en iyisinden alınmıştı.

Hazırdan alıp yapıvermek. Oğlanın askere gitmesi, insanların iki ayağını bir pabuca soktu. Ama, yine de görülmedik bir nişan yaptılar. Oğlan evinde yemekler yendi. Kız evinde eğlenti düzenlendi. Sonra büyükler bir araya geldiler. Hoca, yüzükleri takti. Fatoş görümcelik pozuna alışmıştı artık. İnci, gelin kız olarak köşede otururken, o fırıl fırıl dönüyordu evin içinde. Şerbet dağıtıyor. Susayanlara su veriyordu.

Asıl görevi de, oyuna kalkacakları seçip, ortaya çıkarmaktı. Böyle eğlencelerde görenekti. Kimse ken-

diliğinden çıkıp oynamazdı. Bir meydancı olması gerekli mutlaka. Kızları kadınları kolundan asılarak ortaya sürecek birinin bulunması gereklidir. İşte Fatoş o'nu yapıyor. Oynama isteği içinde kalacak. Bir kişi de o'na oyna demiyor bir kez. Kolay mı görümcelik. Zor. Gelinlikten bile zor.

İnci hanım köşeye oturmuş. Elini şaklattı mı, oynayanlar daha çok coşuyorlar. Önünde gerdan kırıyor, diz çöküyorlar. Bir de bahçe duvarının üstünden seyredenler olmasa. Ama o da görenek. Kentin delikanlıları, kız seçecekler kolay mı? Tutkun gözler, duvar kiremitlerinin arasında ateşböcekleri gibi parlıyor. Kimse dokunmaz onlara. Bir kötülük yapmazlar nasılsa. Çıkarlar duvara. Kolları yoruluncaya kızları seyrederler. Kendi yavukluları, ya da göz koydukları oynamaya başladı mı, usullacık para atarlar çalgıcıya.

Düğün günü, erkeklerin oyunlarını da kızlar seyrederler pencere arkalarından. Işıkları söndürüp camın önüne yığılarak. Şimdi sıra onlarda. Çoğu mahalle çocuğu nasılsa. Kendi yavuklularından, isteyeceklerinden başkasına ne bir söz atarlar, ne de yan bakarlar. Onlara bile söz atıp yan bakamazlar ki. Bakışırlar sadece. İçli içli...

Gözler bazen karşılaşır. Kiremitlerin arasındaki ateşböcekleriyle, oynamaktan kızarmış yanakların üstündeki ışıltılı bakışlar. Daha bir coşar oynayan. Daha bir artar çalgıcılara atılan para. Çalgıcılardır en çok sevinen. Ve kapalı yerlerde nişan eğlentisi yapmayı bu yüzden hiç istemezler.

Bağlara taşınmadan bu nişanı çıkarmak çok iyi olmuştu. Ertan, motorunun gazını alabildiğine açıyordu, İnci'nin evinin önünden geçerken. Yüreği ağzına geliyordu İnci'nin. Bir şey olacak. Daha askere gitmeden. O mutlu günleri birlikte paylaşamadan başına bir iş gelecek diye. Ürkmese mahalleliden, çıkıp ri-

ca edecek. Ürküyor. Kızın baharı başına vurdu derler. Nişanlanınca birden açıldı.

Dükkâna da gidemiyor artık. Biliyor Ertan dükkânda değil. Babası bakıyor dükkâna. Nasıl söylese. Yapmasın böyle bir daha. Korkuyor. Çok korkuyor.

Oktay'ı da alıştırdı. Okuldan çıkarken arkasına alıyor o'nu. Geçerken çantasını atıyorlar eve. Tam o sırada kapının yanında bulunursa İnci, bakışıyorlar. Bakışlarıyla anlatıyor korkusunu. Anlıyor Ertan. Anlıyor ya, yine de bildiğinden şaşmıyor. Oktay, enişte-sini çok seviyor. «Eniştem,» diyor. «Eniştem beni şuraya götürdü. Şunları aldı.»

Sonunda Fatoş'la haber gönderdi. Böyle delice sürmesin motoru diye. Kirişoğlu'nun Hüsniye'si her gün dünürüne taşınıyor artık. Yeni bir şey alsa, bir tatlı yapsa, gelinsiz boğazından geçmiyor. Takıyor Fatoş'u ardına. Yallah.

Anlatıyor Fatoş. Dünkü konuşmalarını Ertan abisine anlatmış. O da şöyle demiş. Korkmasın. Ben ustası oldum motorun. Hiç bir şey olmaz, demiş. Hem o'nu korkutmak için gaz veriyorum. Aslında motor o kadar hızlı gitmiyor. Korkmasın.

Korkuyordu işte. Bir fırsat olsaydı. Olamazdı ki... Anababalarıyla birlikte oturmak zorundaydılar. Bağda olsaydılar. Bir bağlara çıkmış bulunsaydılar. O zaman, yaşlılar çardakta, ya da kulede otururken, onlar asma altına çöreklenirlerdi. Orada konuşurlardı bir pundunu bulup Oktay'ı savarak.

Kentte olunca, iş Fatoş'a düşüyordu. Bir Ertan'a haber taşıyordu İnci'den. Bir İnci'ye Ertan'dan. Çoğunlukla, Hüsniye teyzesi ile birlikte geldiğinden göze batmıyordu. Arada bir de yeni bir örnek ya da model almak için geliyor. O arada fısıldaşıveriyorlardı.

Kent çalkalanmıştı. İnci ile Ertan nişanlanınca, herkes kendine göre bir yorumda bulunuyordu. Kimi tabii diyordu. Oğlan yaman. Kız dükkâna girip çıkarken, çekip alıverdi temelli. Ah, biz de açsaydık bir tu-

hafiye dükkânı. Tüm kent kızları bizim de gözümüzün içine bakardı. Kimisi de Hüsnü zengin olmak üzere ya, unuttu geçmişini. Bir basit esnaf gibi değil, bir eşraf gibi nişan yaptı, düşüncesiyle kınıyordu.

Tabakçıoğlu ise kuduruyordu. Hiç ummamıştı bu nişanı. Hiç beklememişti. Kızın bir gün nişanlanıvereceği hiç aklına gelmemişti. Yerinde duramıyordu. Nişanın önde gelen kişilerinden biriydi. Eğer Hoca olmasaydı, o takacaktı yüzükleri. Hüsnü çok seviyordu çünkü. Daha da güzeldi kız. İlk gördüğünden çok daha güzeldi. İçi gitmişti. Tam dalında olmuş bir meyve gibi iştah kabartıcıydı.

Artık istediğini belli edemezdi hiç bir zaman. Nişan, nikâha kadar sahipli kılmıştı kızı. Nikâh kadar kutsal bir şeydi kasabalının gözünde. Bir küçük sululuk, sonu, ölüme kadar varan kavgalar doğurabilirdi. Tabakçıoğlu'nu kudurtan da buydu.

Nişanın yapıldığının ertesinde kayboldu kentten. İzmir'e mi gitmişti, İstanbul'a mı kimse bilmiyor. Zengin adamdı. Giderdi dilediği yere. Kimse karışamazdı. Karışamazdı ya, tam bağ zamanı kayboluşuna şaşıyordu yine de kentli.

Tabakçıoğlu İstanbul'da almıştı soluğu. Bir hafta barları, randevu evlerini dolaşmış. İnci'nin şurasına burasına benzer bir tarafı bulunan tüm kadınların peşine düşmüştü. Böylece almış olurdu hırsını. Böylece unuturdu belki o'nu.

Unutamıyordu. Her kadında hırsı biraz daha artıyor. İçindeki o taze, yaşam dolu kız biraz daha gelişiyordu. Anladı. Bütün çabaları boştu. Yine kente dönmek, o'nun nefeslendiği havayı ciğerlerine çekmek en iyisiydi. Bilirdi ki, o oradadır. Aynı havayı kokluyorlar. Bilirdi ki, daha el değmedi o'na.

Bütün hayalleri yitmişti Tabakçıoğlu'nun. Öyle bir engel vardı ki önünde. Bunu parayla aşması mümkün değil. Değil ya, o Hüsnü'ye sorardı o. Neden sormamıştı bir kez o'na. Dost bellemişti. Nişanda baş

köşeye oturtmuştu ama, gelip danışmamıştı bir kez. Bey, dememişti. Bey, Kirişoğlu kızı istiyor, sen ne dersin. İnsan gönül almak için olsun sorar. Sorsaydı, verme diyecekti. Benim başka düşüncelerim var.

Ama, madem sormamıştı. Bir gönül almak için olsun sormamıştı. Bilirdi o yapacağını. Düğünü olmayacaktı kızın. Düğün yapacak parayı bulmayacak, bulamayacaktı babası. Mutluluğa eremiyecekti. Erdiğini sansalar bile, öyle yerlerinden vuracaktı ki onları Tabakçıoğlu. Pişman olacaklardı. O kapısını açmıştı. Sıkışık zamanında, sıkılmamasını sağlamıştı. Ne istiyorsa ne diliyorsa hemen yapmıştı.

Niye, sadece otuz dönüm kötü bağ için mi? Elinde dünya kadar bağ tapusu vardı. Kendisi bakamıyordu hiç birine. Bakamıyordu da, ortakçıya veriyordu. Bir bunun için onca iyilik yapar mıydı bir adama Tabakçıoğlu? Yapmazdı. Kız vardı arada. Bir umuda kaptırmıştı kendini. Karısını, iki çocuk anası olmuş, biri doktor biri bilgin iki tane yetişmiş evlât vermiş kadını bile boşamayı kurmuştu aklınca. Neyi vardı o'nun. Güçlüydü. Güçlü olmasına Kirişoğlu'ndan da tüm kentliden de güçlüydü. Parası tümünü dize getirecek kadar çoktu. Keli, körü de yoktu işte. Öyleyse neden? Neden o'nun olmasındı o kız da, gidip bir zibidi oğlanın olsundu.

Zorluyordu kendini. Vazgeçirmek, böyle bir sevdaya düşmekten alıkoymak istiyordu aklı. Ama, gönlü... İçindeki çatışma giderek dışına vuruyor. Huzursuzdu zaten. Titizlenirdi en küçük olaydan. Şimdi daha huysuz oluyor. Önüne geleni ısırıyor, ardına geleni tepiyor, derler kasabada huysuz kişiler için. Tabakçıoğlu bundan beter. Önüne, ardına gelmeyenleri de haşlıyor durmaksızın. Selâm vereni kovuyor.

Bir sorsaydı Hüsnü. Bir soruverseydi hatır sayıp, bu kadar kızmayacaktı. Olmaz, olmazdı yine. Kızı tutup dağa kaldıracak değildi. Ama, bir hatır sayardı in-

san. Kendine bunca iyilik etmiş bir adamın hatırını sayar, «Bey,» derdi dil ucuyla olsun. «Bey böyle böyle...»

Gelip de, «Ben kızı nişanlıyorum. Sen de has konuğumsun, buyur» demezdi. Adam yerine koymamazlık etmezdi. Madem o, o'nu adam yerine koymamıştı. Bilirdi yapacağını İsmail. Hem öyle bir bilirdi ki, kendisini mutlu kılmayan bir davranış, kimseyi mutlu kılamazdı.

Öfkeyle oturdu ceviz masanın başına. Üzerindeki yumuşak kâğıda tırnaklarını geçirdi. Bir süre kasılarak durdu. Sonra, kasasının küçük kapağını açarak, içinden defterleri, senetleri çıkardı. Bir bir ayıklamaya başladı Hüsnü'nün senetlerini.

Daha bu yıl yakacağım seni, diye düşündü. Bu yıl kapanacaksın ayaklarıma. Ama, iş işten geçti Lehimci...

Senetlere herhangi bir rakam yazılmamıştı. Tabakçıoğlu'nun insafına bırakılmıştı bu. Boynu büküktü Hüsnü'nün. Bağı gidecekti bir yanda. Bağının gitmesi sanki ölümüydü o'nun. Zaten okuma yazma da bilmezdi. Tabakçıoğlu, o güler yüzlülük içinde önüne ne uzatmışsa bastırmıştı imzayı. Yukardan aşağıya iki dik çizgi çekip, aralarından birleştirdikten sonra, bir iki yuvarlak çizip uzatıvermişti. İmzası buydu Hüsnü'nün. Nasılsa o'nu öğrenmişti.

Ayıkladı senetleri. Diğerlerini düzenli bir biçimde yerleştirdi tekrar kasaya. Kasa rafının tavanını buluyordu senetler. Yeni yeni tarlalar, bağlar demekti onlar. Paradan değerliydiler üstelik. Para üstünde yazan kadar satınalma değerine sahipti. Bu senetlerse, çoğu üstünde on beş kuruşluk pul ve bir imzayla rakamsızdılar. Üstelik hepsi de, değerinin çok üstünde bir toprağın karşılıydılar.

Defterlerle karşılaştırdı senetleri. Göztaşı için altı yüz lira borçlanmıştı Hüsnü. Hemen birinci senedi doldurdu. Bin beşyüz lira üzerinden. Sonra kükürt almıştı. Üç yüz liralık. Yediyüz elli yazdı. Dip çapası, toz

çapası için de iki kezde üçer yüz lira almıştı. Onları da düzenledi % 250 üzerinden.

Topladı borcunu Hüsnü'nün. Üç bin yedi yüz elli lira tutuyordu. Buna en azından iki bin lira da kesim zamanı ekliyecekti. Üzümü sattığı zaman, bir kaç bin lira borçlu kalacaktı Hüsnü. Ve derhal tapusunu alacaktı elinden İsmail. Bağını da...

22

Dünürünü yemeğe çağırdı Hüsnü. Damadı askere gidiyordu artık. İki gün sonra, trene bindireceklerdi motoruyla birlikte. Son bir kez, birlikte oturup, söyleşsinlerdi. Son bir kez birlikte yiyip içsinlerdi.

Ertan, iki kez geçmişti evin önünden. İnci, anasıyla tabanı taş döşeli, duvarları beyaz badanalı mutfağın içindeydi. Çıkıp bakamadı. Motor gürültüsü, yüreğini hoplatmıştı yine. Duvarlara baktı uzun uzun. Badanası yer yer dökülmüş, tahta kirişler belli olmaya başlamıştı. Toprak duvar, badananın döküldüğü yerlerde, dişlek bir ağız gibi sırıtıyordu. Dip taraftaki kocaman ocakta, bağ kütüğü yanıyordu. Üstünde, yanında göveçler, sıralanmış.

Davet yemeği hazırlıyor ana kız. Mutfağın girişinde, hemen kapı arkasında su musluğu, altında beton lavabosuna yığılmış kap kacaklar temizlenmeyi bekliyor. Anası, göveçlerin kapağını açarak, olup olmadığına bakıyor yemeklerin. İnci, kaşıklarla, tabakları siliyor durmadan.

Fatoş, hepsinden önce geldi. Haber getirdi. Teyzem, arkadan geliyor diye. Birlikte hazırladılar sofrayı. Oturma odasının minderlerine, yeni örtüler örtmüştü İnci. İşlemeli, sakız gibi beyaz örtüler. Aralık tahtaların üstündeki ince, Karahal dokuması kilimi kaldırmış, anasının gelinliği Kula halısını sermişti. Camları parlatmış, perdeleri yenilemişti. Daha kapıdan girer gir-

mez, eski evin eski odasında bir değişiklik, bir ferahlık karşılıyordu kişiyi. Dış kapıdan girince, eğimli bir taşlıktan sonra hemen bahçe başlıyordu. Kapının sağ tarafında, taşlığın bir yanında hayvan damı, öteki yanında mutfak vardı. Sonra helâ ve bahçe...

Bahçenin arkasında da, yan yana dizilmiş, geniş bir hayata açılan kapılarıyla üç oda geliyordu. Çatısı biraz yamıkmış, kiremitleri yeşil lekelerle kaplanmış. Araları toprakla dolmuştu. Üç odanın üç penceresi vardı. Sürgülü pencerelerden. Ve üçünde de bir örnek, işlemeli beyaz perdeler.

Bahçenin ortasından taşlı, ince bir yol uzanıyordu eve. İki yanda, duvarlara sarılmış şakayıklarla, hanımeliler. Ortaya gelen kısımlardan, sağ tarafta bir kayısı, sol tarafta ise erik ağacı çiçek açmış. Ağaçların altındaki toprağa soğan, sarmısak dikilmiş. Yeşil yeşil yapraklarını uzatmışlar. Domates, patlıcan fideleri, köşelerde nane ve maydanoz tarhları var. Evin önüne gelen bölümde ise, ince bir şerit halinde menekşeler. Mor gülümseyişlerinde, bahar kokusuyla yeşili renklendiriyorlar.

Çevresine bakındı Fatoş. Tam odaya girerlerken,

— Bu yıl bağa taşınmadığınız hemen anlaşılıyor.

— Bahçeden değil mi?

— Evet. Geçen yıl böyle bakımlı değildi.

— İnsan boş kalınca...

— Toprak adamı olup çıktın sen de... Başımıza usta kesileceksin bir de. Çeyizini yap kızım. Çeyiz hazırla. Yoksa çırılçıplak gelirsin oğlumuza da, bir ömür boyu başına kakarız ha.

— Bak şuna. Sen kimden yanasın kuzum?

— Görümceyiz dedik ya... Bu kadar da tafra mız olacak tabii.

Ortadaki odaya girdiler. Ellerini beline dayayarak baktı Fatoş. Sonra bir ıslık çaldı.

— Bu ne kız? Gelin odası gibi olmuş burası... Şuraya bak.

Minderlerden birinin üstüne top gibi attı kendini. Sonra gülerek bozduğu yerleri düzeltirken.

— Kalk bakalım koca kız. Kimbilir ne emek verildi buralar için. Daha asıl sahibi gelmeden bozup da kızımızı utandırma.

Gülüyordu İnci. Şu Fatoş olmasaydı ne yapardı acaba? Mutluluğunu o'na borçluydu. Eğer o olmasaydı, bu günlere kavuşabilir miydi ki... Hiç sanmıyordu. Bir boş kızgınlığı sürdürüp gidecekti o. Sateni almaya öldürseler gitmezdi. Gitmeyince...

Oysa Fatoş, ne yapmış yapmış, içindekini öğrendikten sonra, hemen aralarını bulmuştu. Nişanlanacağını haber veren de o değil miydi. Hemen o günlerde kesin bir durum doğacağını tahmin edemezdi. O haber getirince nasıl sevinmişti.

— Fatoş, — dedi birden. Sarıldı o'na. Yanaklarından öptü. Ağlıyordu İnci. Kızın boynuna sarılmış hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Dur kız delirdin mi? Biraz sonra seninkiler gelecek. Seni böyle yaşlı görürlerse ne düşünürler? Hadi hepsini bırak. Ertan ne der?

İnci aldırışsız devam etti ağlamaya.

— Fatoş, sen olmasaydın ne yapardım ben?

— Hay deli, dedi. Bunun için mi ağlıyorsun. Ağlama hadi sus. Gider bağ dikerdin. Kocaman bir bağ. Sonra da elini kucağında birleştirip koca beklerdin. Beklerdin ya, iş işten geçmiş olurdu...

Sırtını sıvazladı İnci'nin. Ayırdı kendinden.

— Benim güzel kardeşim, dedi. Evde mi kalırsın sen? Kaparlar kız. Hem hadi, sululuğu bırakalım da sofrayı hazırlayalım. Neredeyse gelirler. İki tane kız, yerin dibine geçeriz valla.

Gözlerini, burnunu sildi İnci. Nasıl anlıyordu mutluluğunu bu kız. Kendinden en az iki yaş küçüktü. Biliyordu bunu. Okuldan. Ama, candan bir arkadaş olmuştu. O'nun mutluluğunu kendi mutluluğu sayıyordu. Bir gün, eğer bir fırsat düşerse, o da Fatoş için

yapılacak herşeyi yapacaktı. Hem mutluluğunun, hem arkadaşlığının borcu olarak.

Köşelerine menekşeler işlenmiş beyaz sofra örtüsü yaydılar halının üstüne. Yan yana sekiz küçük minder sıraladılar çevreye. Sonra kasnağı, en üste de büyük düğün sinisini yerleştirdiler.

Kaşıkları, çatalları dizeledikten sonra, yine menekşe işlemeli peçeteleri çıkardı İnci. Her minderin önüne, muska yapıp onları da koydular. Sıra yemekleri taşımaya gelmişti artık. Mutfağa dönerlerken, Hüsniye girdi kapıdan. Hemen karşıladı o'nu İnci. Elini öpüp başına koydu. Odaya götürdü. Hasköşe'ye, divanın üstüne oturttu. Sonra, annesine seslendi. Kadın mutfağı bıraktığı gibi, dünürünün yanına gitti. Gerisini kızı becerirdi. Hem Fatoş da yardım ediyordu o'na. Yemekler hazırdı. Erkekler gelinceye, onlar biraz söyleşsinlerdi.

Kahve pişirip koşturdu İnci. Hüsniye höpürdeterek yudumladı kahvesini. Sonra:

— Sen işine bak kızım, dedi. Biz ananla konuşuruz.

Anası da işaret edince, döndü İnci. Kapıdan çıktı. Fatoş, o'nun geliş gidişini inceliyor. Kıkır kıkır gülüyordu. Sümsükledi o'nu İnci. Daha çok gülmeye başladı Fatoş.

Ertan, motorun arkasına aldığı Oktay'la tur atıyordu kasabada. İlkin banyolara gittiler. Daha açılmamıştı. Oradan, mezar aralığını izleyerek, Sarıgöl şosesine çıktılar. Tabakhanenin önünde gaz verdi Ertan. Kokusuna dayanamıyordu. Yarı yoldan geri dönüp, istasyon caddesinden tekrar kente girdi. Evin önüne geldiklerinde, Oktay'ı gönderdi. Bir baksın bakalım. Babaları geldi mi? Fatoş, motorun gürültüsünü duyar duymaz kapıya fırlamıştı.

İçeri almaya çalıştı Ertan'ı. Girmiyordu. Babaları gelmeden girerse ayıp olur. Neredeyse gelecek olsalar bile, onlarsız girmesi hiç doğru değil.

Bir ayağını kaldırıma dayamış, motorun üstünde dikilmişti. Elleriyle direksiyonu, gaz pedalını oynatıyor, öyle bakıyordu Fatoş'a. O'na kalsa çoktan girerdi. Büyükler gelmeden belki bir iki söz edebilirlerdi İnci'yle. Ama, mahalleli bu durumu görürse, rahat vermezdi sonra kıza.

Oktay geri dönünce, yeniden arkasına aldı o'nu. İlkin direndi çocuk. «Annem dedi ki...» Durdu. Yüzüne baktı eniştesinin. «Nerdeyse baban gelir, dedi. Dolanmayın artık. Girin içeri dedi.» Ertan dinlemedi o'nu. «Ama baban gelmemiş daha?»

— Hüsniye Teyze de öyle dedi. Bir de sizi beklemeyelim sofrada, dedi.

Fatoş göz kırptı ilkin. Sonra, «Haydi nazlanma artık. Senin de için gidiyor işte..» Gidiyor. Gidiyor ya mahalleli? Mahallelinin de kökünden, diye sövgüye hazırlandı. Sonra kasılarak indi motordan. İstemiyormuş gibi kapıya yöneldi. Fatoş gülüyordu. Nedenini sorunca, gözleriyle çevreyi gösterip, fısıltıyla anlattı. «Görmüyor musun?» «Neyi?»

— Seni gözleyenleri be... Aşkolsun. Pencerelere, kapı aralarına bir göz atar insan.

— Ne var aralıklarda?

— Uuu, tüm mahalleli seni gözetliyordu. Kara gözler elâ gözler, çıkası gök gözler...

Birden duraladı Ertan. Dönmek üzereyken, «dedim sana, dinlemedin.»

— A, delinin zoruna bak. Niye dinleyecekmişim. Alemin ağzı torba değil ki büzesin. Sen girsen de konuşacaklar, girmesen de... İyisi mi, gir de, adın girdi olsun.

— Ama...

— Boşver...

Taşlığı geçtiler. Kızlar, yaşlıları odaya oturtmuş mutfak işlerini paylaşmışlardı. Fatoş, mutfakta yemekleri sahanlara koyuyor, İnci'yi durmaksızın hayatta oturan Ertan'ın yanına yolluyordu.

Ertan, nişanlısı gidip geldikçe kesik kesik söz atıyor. «Senin ellerinin deydiği kokusundan belli. Kimbilir, daha ne yemekler yapacaksın bana.» Ve içerdekiler duyacak diye korkusundan titriyor İnci.

Oktay, motorun başında onurla bekliyor. Gezdikleri yerleri sayıyor. Mahalle çocuklarının motora zarar vermesini önlüyor. Ve onların hayran bakışları arasında, nasıl çalıştırıldığını anlatıyor. Çocuklar motorun çevresini almışlar. Soruyorlar durmadan.

«Bu ne?» «Direksiyon.» «Bu ne işe yarar?» «Onunla çalışıyor işte motor.» «Ya bu?» «Fren o da.» «Peki fren ne işe yarar?» «Durdurur ulan, Yuu.. Bilmiyor.» «Bu tel lâmbaları mı yakıyor?» «Yok be. Fren teli o. Arka frenler için.» «Peki lâmbaları nasıl yanıyor bunun?» «Arkada akimülâtörü var. Ordan.» «Çok hızlı gidiyor mu?» «Uuu, uçuyor bile. Uçuyor ki?»

Sonra anlatıyor motorun hızını onlara. Aklı almıyor çocukların. Gördükleri en hızlı araç, Çerkez Rüstem'in takası çünkü. Ve o, kasaba sokaklarında çocukların bile fazla sıkıntıya girmeden ardından koşabilecekleri bir hızla dolanıyor. Ama, bir kez olsun taksiye binmiş olmanın heyecanıyla müşteri buluyor.

Oysa Oktay, motorun hızını anlatırken, uçmaktan söz ediyor. Payton'a, Çerkez'in takasına alışmış. Ve giderken asılıvermeyi hüner saymış çocuklar için, inanılmaz bir masal Oktay'ın anlattıkları. Bir adımında ülkeler aşan, dağlar dolaşan bir masal aracı...

Okşuyorlar belli belirsiz motoru.

Hemen ellerine vuruyor Oktay. «Bozarsınız,» diyor.

Şaşıyorlar...

Kuş gibi uçan şu demir araç, onların okşamasıyla bozulur mu? Ama, Oktay'dan iyi bilecek değiller ya... Araç o'nun sayılır. Enistesinin madem. Bindi, dolaştı, nasıl olduğunu çok iyi bilir. Ah, onların da Ertan gibi bir enişteleri olsa. Motorlu... Her zaman bindirip, onları dolaştırsa... Yok ki...

Korkulu bir istek beliriyor içlerinde.

Oktay'ın eniştesi bir kez de onları gezdirse ya... Söylüyorlar bunu Oktay'a. Yakarıyorlar. Birer kez dolandırıverse, eskimez her halde. Zararı yok, sokağın bir başından ötekine götürüp getirsin. Yeter... Çalımla onlara bakıyor Oktay. Tümünden üstün olmanın onuruyla, süzüyor her birini... Ve gözlerindeki istek alevini iyice harlattıktan sonra kıpırdanıyor.

— Siz açılın bakalım. Ben gidip bir sorayım.

Sevinç karışımı bir korkuyla açılıyor çocuklar. Ve Oktay, kapıdan girer girmez yeniden top oluyorlar motorun başında. Orasını burasını yokluyorlar. Anaları, kapı aralığından bağırıyor. Aldırmıyorlar...

Ertan, sırtını duvara dayamış. Ayakları altında, oturuyor. Oktay, yan yan sokuluyor.

— Enişte...

— Söyle Oktay...

—Bizim mahallenin çocukları, senin motoru çok sevdiler.

— Sen de seviyor musun?

— Çook... Diyorlar ki...

— Ne diyorlar?

— Ertan abi, bizi de gezdirse ya, diyorlar. Köşeye kadar. Birer kez...

— Ne dersin, gezdirelim mi?

— Gezdirelim. Ama, Çetin'i bindirme. O geçen gün top oynatmadı bana...

Kalktı Ertan. Artık rahat konuşamazdı nasılsa, İnci'yle. Gelip oturacaktı Oktay. En iyisi çocukları sevindirmekti. Yürüdüler yan yana. Kapıya geldiklerinde bir çığlık yükseldi çocuklardan. «Yaşasın...»

Oktay, tek sıraya koydu onları. Ertan motoru çalıştırdı. Sonra ikişer, üçer ardına alarak, birbiriyle kesişen sokaklarda, caddelerde dolaştırmaya başladı...

İki dönür, kol kola girmişler, sokağın başında görünmüşlerdi. Ellerinde birer çıkın. Yan yana konuşarak yürüyorlar. Çocuklara bakmak amacıyla sokağa dökül-

müş mahalle kadınları, onları görünce, laf atmaya başladılar karşıdan karşıya...

İmrenme, yerinme ve kıskançlık örgüsü sözler bunlar. Duyurma isteğiyle fısıltının çok üstünde, tam yerine vardırma çabasıyla söylenen cümleler. Ve bir yandan da, törelerin getirdiği sıkıntılı sakınma...

«Allah muhabbetlerini artırsın.» «Pek yakışıyorlar birbirlerine.» «Ee, adamın beş yüz dönüm bağı olacağına, öyle bir kızı olsun.» «Bizim sümsüklere böyle bir kısmet çıkmıyor.»

Daha bir keyifleniyorlar. Daha bir yaslanıyor dünürüne Kirişoğlu. Nisbet olsun diye. Mahallenin gözü üstlerinde şimdi. Biliyor bunu. Ve yine biliyor ki, biraz sonra ne yiyeceklerse, çoktan dillere destan olmuştur.

Sabahleyin, daha dünürlerini çağrıladıkları duyulur duyulmaz, kadınlar taşınmaya başlamıştır eve. Nemide neler hazırlıyor, neler pişirecek, bir bir iletilmiştir diğer komşulara. Böyledir görenek. Birinin unuttuğunu diğeri tamamlayarak, listeyi düzmüşlerdir. Yarın, neler yedikleri, neler konuştukları sıralanır bir bir.

Sanırsınız ki, sokaktan bir taşlık, bir bahçe ile ayrılmış ve komşu duvarları bir metreye yakın kerpiçle örülmüş bu evin içindedirler. Ve sanırsınız ki birlikte oturup konuşmuşlardır. Öylesine kesin, öylesine bilircesine anlatırlar.

Bunu bildiği için, daha çok yaslandı Mühürcüoğlu'na. İki dünür ne kadar sevişiyorlar dedirtmek istiyordu. Zaten severlerdi birbirlerini. Birlikte büyümüşlerdi çarşının içinde. Babaları da komşuydular. Pek yakın sayılmasa da... Biri sokağın üst başında solda, diğeri alt başında sağdaydı. Ama dedeleri, babaları hep aynı dükkânlarda çalışmışlardı. Onlar da çıraklık döneminin namaz tatillerinde birlikte oynamışlardı hep. Terzi Muhlis, Bakkal Sait, Hacı Mustafanın Ali'si ve diğerleriyle.

Mahalleleri ayrıydı sadece. Muhlis'le Kirişoğlu dip komşusuydular. Fatoş'un babasıydı Muhlis. Hüsnü ise

bir mahalle ötede oturuyordu. Bu yüzden pek ev komşulukları yoktu. Karısı belki iki yılda, üç yılda bir gider gelirdi. Şehrin yerlisi olmak yüzünden. Ama, Terzi Muhlis'le olduğu gibi, bir gece birinde öteki gece diğerinde değildiler.

Mühürcüoğlu da bilirdi ki, çarşının en eski, en sovlu esnaflarından biriydi Hüsnü. Yetiştirdiği çırakların tümü ev bark, dükkân sahibi olmuştu. Kendisi de öyleydi. Çarşı geleneğini bozmadan devam ettirirlerdi bunlar. Genellikle, eski ustaların oğullarını çırak olarak alırlardı yanlarına. Kendi oğullarını da çıraklarının yanına verirlerdi. Sonunda da, kendileri ayrılırken ne kadar yardım etmişse ustaları, daha fazlasıyla oğullarına verirlerdi, peştemal bağlarken.

Çarşı düzeni böyle kurulmuştu yüz yıllardır. Ve belki yüz yıllar boyu böyle gidecekti.

— Benim umudum yok, demişti Hüsnü. Gelenekler, görenekler bozuluyor artık.

— Doğru, diye onaylamıştı. Kirişoğlu. Giderek yabancılar girmeye başladı çarşıya. Esnaflık göreneğini yıkar oldular.

Bu günlük en büyük kuşkuları buydu. Esnaflık gelenekleri bozulursa, çarşı yıkılırdı.

— Bu yüzden bağa sardım ben, dedi Hüsnü.

— Hakkın var dünür, dedi Kirişoğlu.

— Şu yılı da bir atlatsam.

— İnşallah atlatırsın.

— Tabakçıoğlu çok iyilik etti bana.

— O herifin iyiliğine hiç güven olmaz ama...

— Yok yok. Ne istedimse, hatta ben istemeden, ne gerekliyse kendiliğinden verdi.

— Altından bir oyun çıkmasın da...

— Ne çıkacak. Bin beşyüz lira kadar borca girdim hepsi. Üzümüm daha fazla olur. Bir kez kurtardım mı yakayı. Bir daha bulur beni.

Kapıya varmışlardı. Yol verdi dünürüne Hüsnü. Girdiler.

23

Uzun uzun vurdu birinci kampana. Çanın sesi çok uzaklardan duyuluyordu. İnci, kendi eliyle şeker-lokum yapmıştı nişanlısına. Bir kutunun içine, özene bezene dizelemişti. Şekerini, kahve değirmeninde öğütmek için az mı çaba harcamıştı. Ama sonunda istediği gibi olmuştu işte... Anasının gençliğinden kalma, koca yaprak telle kutunun üstünü de sarınca, ışıltısı göz kamaştırıyordu.

Anası kurabiyelerden, çöreklerden bir koca kutu doldurmuştu. Çocuk bunu da severdi, bir iki daha koyalım, şundan da biraz daha diye, tıkıştırmıştı eline geçeni. Ve kapağını kapatmaya gelince sıra, yumulu-vermişti mukavva...

İstasyonda bekliyorlar.

Zaman, özlemle yarışıyor.

Asker vagonlarını ikinci yola çekmişler. Çevresi tüm insan. Gidenlerin anaları, babaları, kardeşleri ve gözlerindeki belli özlemle nişanlıları, karıları... Çocuklar, bir acılı türkü söylermiş. Bir ağıt yakarmış gibi ağlamakta. Büyükler, ağlamayı gülmeye çevirme çabasıyla yüzlerini buruşturmuş.

Birinci kampananın vuruşundan hemen sonra İzmir yönünden gelen tren, kara başını istasyona uzattı. Şimdi istasyonda bekleyenler, Kütahya ve Ankara'da eğitim göreceklerdi. Ertan, Motorlu olduğu için, ilk eğitimi Ankara'da görecekti. Ve daha sonra bir yere atanacaktı şube başkanının deyişine göre.

Salihli'de bir istihkâm birliği vardı. Eğer oraya aldırabilirlerse, sık sık gelir. Anasını, nişanlısını görür.

Aldırabilmek için, büyük yerlerden buyruk çıkartmak gerekiyor. Bir bakacak Kirişoğlu. Kasabanın eşrafından birinin oğlu, şimdi çok büyük bir adam. Treni istasyondan geçerken, Mustafa Kemal Paşa'nın karşısına dikilip söylev vermişti bir zamanlar. Ben okumak

istiyorum. Ama, olanaklarım yeterli değil. Babam, dayım şunlardır. Bana yardım edin, demişti.

Koca Gazi, hemen tanımıştı o'nu. Babası Ulusal Kurtuluş yıllarının ünlü ve milliciler safında savaşmış bir kişisiydi. Kendinin de ahbabı olurdu. Elinden tutmuş. Avrupalara kadar okutmuştu. Şimdi büyük bir görevdeymiş. Denildiğine göre, paşalardan bile büyükmüş.

Eğer Ankara'ya varır, o'nunla konuşabilirlerse... Mutlaka konuşur bir kez giderse. Komşu çocuğu olurlar. Hatta, aynı okulda okuyup, birlikte yaramazlık yaparlardı. Şimdi neden konuşmasın o'nunla. Konuşur ve biricik oğlunun, rahat etmesini sağlardı hemen. Madem paşalardan bile büyük bir görevdeydi. Yapması boynuna borçtu bu işi...

Hele oğlan bir gitsin Ankara'ya. Yerine vardığını bildirir mektubu gelsin. Yurt ödevine başladığını bir öğrensin. Hemen o da yola çıkar. Parti başkanı Eşref Bey'i de takar yanına. Ne olur ne olmaz. Bakarsın, büyük adamın yanına, babası bile olsa tanımadıkları birini sokmaz, polisler.

Çoktur böylesi.

O büyük adamın ne haberi olacak ki, komşusu kendisini görmeye gelmiş. Hiç haber vermeden kolundan tutup atıverirler. O yüzden bir bildikle gitmeli oraya. Giderler. Masrafını karşıladıktan sonra...

Böyle işlerde masrafın sözü mü olurdu. Üç çuval üzüm kaldırmadım. Ya da bir top kumaş satmadım deyiverirdi. Hem oğlanın kendi dükkânı vardı. Tıkır tıkır işleyen. Tek yakına gelsin de oğlu, yapmayacağı masraf yok babasının.

Varı yoğu tek bir evlâttı işte.

Bedel geçerli olsa, bunu ödemek için hemen açardı kesenin ağzını. Ama geçmiyordu. Birden bire kaldırıvermişlerdi bedeli. Herkesin, yurt ödevini bir tamam yapması gerekiyormuş.

Ülkemizin çevresinde savaş bulutlarının kara örtüsü dolanıyormuş.

Tam o'nun oğlunun asker olacağı sırayı buldu savaş. Ne güzel işte, bedel veriyordu eskiler. Ve anasının dibinden ayrılmadan askerlik ödevini yapmış sayılıyordular. Oysa şimdi durum değişmişti.

Yoksul çocuklarıyla birlikte, ödeve çağrılıyordu varlıklar da... Şimdi durum böyle olunca, kimbilir nasıl çıkar asker karavanası. Derlerdi ki eskiden, bir bedel, en azından üç askerin karnını doyurur. Şimdi, bedel kesildiğine göre, devletin verdiğini bölüşmek zorunluğu doğacak demektir.

O zaman da iyi doymaz karınları.

Kuşağının altına sardığı para yeter mi acaba? Hemen yetişecek arkadan nasılsa. Hiç, ardına önüne bakmasın Ertan. Ne buldu yiyecek, kaç para, verip alsın. Babası ne güne duruyor? İki dükkân, bir koca bağ kimin için gelir sağlıyor?

Kirişoğlu, karısını kolundan tutup yanına çekmese, hep konuşacak. Nişanlısıyla iki söz etmesini engelliyecekti kadın. Böyle anlarda, anadan, babadan daha geçerli olanı nişanlıdır. Ve ancak bu ayrılık anlarında, yan yana gelip iki söz etmesine kimse karışmaz.

Gidip de gelmemek, gelip de görmemek var, demiş eskiler.

Asker gidişi bu...

Tam yerine oturan biz söz.

—Çocukları rahat bırak, dedi Kirişoğlu.

— Ben bir şey yapmıyorum ki...

— Sen öyle san. Gel şöyle benimle. Azıcık laflaşsınlar...

Tren istasyona girip, lokomotifler su ve kömür almaya gidince, hareket memuru düdüğünü çaldı. Asker adaylarının başında gidecek çavuş, bir an baktı kalabalığa.

Kıvıl kıvıl bir ses motifi, doğanın örgüsüne siniyordu.

Kara vagonlar, düdükle birlikte, birer ölüm makinesi oldu anababalarının gözünde. Dalyan gibi çocuklar, hiç böyle havasız yerlerde gönderilir miydi? Bir deliklerinden başka hava alacak yerleri yok. Kimbilir, insafsız bir yöneticinin eline düşerlerse, kapaklar çekiliverir üstlerine. Ve o kapaklar çekildi mi, tümü havasızlıktan daha gidecekleri yere varmadan ölür. Nasıl etmeli?...

Çavuş ve yanındaki iki onbaşı, bu aralıktan yararlanarak armağan topluyor anababalardan. Eller uzanıyor. Ağızlarda bir yakarış.

— Aman ha oğlum. Benim çocuğum bak şu sarı saçlısı. Kolla o'nu olmaz mı?

— Siz kardeşsiniz yavrum. Birbirinizin kardeşisiniz. Ne ki gelir başınıza, birlikte çekeceksiniz. Şu güzel delikanlıyı görüyor musun. İşte benimki o. Daha sözlü.

— Şu kara kaşlı, kara bakışlı yiğit var ya? Bir tek çocuğum benim. Sana teslim oğlum.

— Şunu al yavrum. Yolda birlikte yersiniz. Hani şu var ya, sağdaki, işte onunla.

— Siz eskisiniz yavrum. Benim oğlum daha pek yeni. Pusatlarını giyeli iki gün oluyor. Eziyet etmezsiniz değil mi?

Herkes kendi çocuğunu kayırmanın, kayırtmanın çabasında.

Ertan, İnci ve Fatoş'la ilk kez yalnız kalıyor.

Fatoş, yalnız kaldıkları ilk anda, kayar gibi uzaklaştı yanlarından.

Ertan, uzun uzun baktı İnci'nin gözlerine. Ellerini avuçları içine aldı.

— Ağlama. Asker arkasından ağlamak iyi değildir.

Gülmek istedi İnci. Yüzünde, bir Nisan yağmurunun çisentisi, ardından parlayan güneş ışıltıları belirdi. İyice buruştu yüzü sonra. Rahmeti emmek isteyen toprak gibi. Dudakları büzüldü. Ve gırtlağındaki düğümü güçlükle yutarak yanıtladı Ertan'ı.

— Ağlamıyorum.

— Ağlama ya... Döneceğim.

— Biliyorum. Umuyorum daha doğrusu.

— Neden? Neden sadece umuyorsun.

— Savaş, her bir yanımızı çember gibi sardı. Savaş konusunda bir sürü öykü okudum ben. Roman okudum. Bir kez savaş başladı mı, insanlar nefes almaya zaman bulamadan ölüyorlar. Öyle bir kişi, on kişi değil. Binlerce, yüz binlerce... Korkum o... Çok sürmez çember. Bakarsın daralıverir. Kavrayıverir bizi de...

— Korkacak, tasa edinecek bir şey yok, diyor büyükler. Bizim başımızdakiler savaş görmüş kişiler. Savaşın ne olduğunu elbet bizden iyi bilirler. O yüzden kolay kalkışmazlar.

— Salt bize, bizim başımızdakilere bağlı değil ki bu. Düşman saldırıverir.

— O zaman da cevabını alır bizden. Yurt ödevi bu. Tasa edecek ne var? Şunu unutma ki, ben ölürsem, senin için öleceğim. Senin namusun ve yaşaman için. Ama hiç gereği yok bu kuşkuların. O kadar yersiz üzünçlere salıyorsun ki kendini.

— Elimde değil.

— Olsun biraz. Korkacak ne var? Bak kaç kişi gidiyoruz biz.

— Evet. Biliyorum. Döneceğinden de güvenliyim. Ama, nedendir bilmiyorum. İçimde bir sızı var.

— Uzun zaman için ilk kez ayrılıyoruz da ondan.

— İşte kötü olan o... Bir de savaş. Savaş olmasaydı şimdi. Sen bedel verirdin. O zaman ne iyi olurdu diyorum bir an. Sonra, yaşıtlarının olduğu yerde olmalıdır, diye susturuyorum kendimi. Hem daha başka bir neden daha var...

— Öyle ya. Ben askere gidiyor olmasaydım, evet olmazdı cevabın. Beni öyle uğraştırırdın ki. O yüzden çok seviyorum bu askerlik işini. Bana, seni kazandırdı.

— Ama, hemen de uzaklaşıyoruz birbirimizden.

— Ne çıkar. Döneceğim. Mutlaka döneceğim. Ve sana kavuşacağım İnci...

— Doğru, bir yandan da bu sevinç var.

— Değil mi? Bunu düşün hep. Daha ne günlerimiz olacak önümüzde. Yan yana, elele... Her mutluluğu hakedecek kadar ayrılacağız birbirimizden. Ben hep seni düşüneceğim. Seni düşününce öyle sanıyorum ki, günlerin nasıl geçtiğinin farkında bile olmayacağım.

— Ben de... Ben de düşüneceğim. Ama, kendine iyi bakmazsan? Hastalanırsan?

— Bakarım. Öyle iyi bakarım ki kendime. Başım bile ağrımaz. Az mı düşündüm seni. Ve düşündükçe günlerin güzelliğini az mı sezinledim. Yine öyle olacak. Gör bak...

— Yollar uzun. Ankara'ya kadar kaç saatte varacaksınız biliyor musun?

— Kışlada söylediler. Tam yirmi saat gidecekmişiz.

— Dayanılır mı bu yolculuğa. Öyle de uzak ki...

— Uzak, yakın. Babam bir çaresine bakar. Mutlaka bir kaç ay sonra yakın bir yere gelirim. Ve gelir gelmez de seni görürüm ilkin.

— Biliyorum. Ama, askerlik bu.

— Tasalanma dedim ya...

— Hemen mektup yaz.

Birden ikirciklendi Ertan. Çevresine bakındı.

— Az daha unutuyordum. Fatoş... Fatoş nerde?

Fatoş koşarak sokuldu onlara. Rahat konuşsunlar, birbirlerine söyleyebilecekleri herşeyi söylesinler diye uzaklaşmıştı. Atıldı daha ilk çağrıda.

— Burdayım abi.

— Gel biraz. Bak ne diyeceğim.

Fatoş sekerek daha bir sokuldu. Ertan, anababasına belli etmeden, fısıltı bir sesle, anlatmaya başladı.

— Ben postacıyla konuştum. Sen de bahşişini bolca ver. Eve yazdığım mektupların arasında İnci'ye de göndereceğim. Nasılsa sen okursun onları. Annem, babam gelinceye duramaz. Hem, babama, dükkâna yazsam olur. Geri kalanını sen ayarlarsın artık. Anlıyorsun değil mi?

— A, tabii abi. Sen hiç meraklanma. Gerekeni ben yaparım. Ve bol bol armağan alırım bu kızdan artık. Çeşit çeşit çeyizlikler donattırırım.

İnci atıldı söze.

— Sen elini çabuk tut. Her bir şeyini hazırlamak benden olsun cici kız...

— Herkes senin kadar yaman değil kızım. Ne yapalım bizimki de, kaplumbağaya binmiş geliyor olmalı. Beyimiz al atıyla sürüp geçmiş.

En olmayacak zamanlarda bile, gözlerinin içi gülerek alay edebilmesi, ikircikli yürekleri ılıtıyor birden. Ve Ertan, saçlarını okşuyor Fatoş'un.

— Ne bulunmaz insansın sen. Ölü evine girsen, ağlayanlarla birlikte ölüyü de dirilteceksin gülmekten.

— Aman aman... Ağzından yel alsın. Ölen rahatına bakmalı değil mi? Yeniden dirilip de, başındakilerin ödlerini koparmaya ne hakkı var. Bakarsın yüklüce bir miras bırakmıştır.

— Hay deli kız.

— Deli, akıllı. İkiniz de düştünüz ya avucuma. Bana bak, mektuplar okkalı olsun ha. Yoksa, birini götürmem bilmiş ol.

— Artık içimden nasıl gelirse öyle yazarım. Sana beğendiremezsem yandık desene?

— Hem de nasıl.

Lokomotifler geldi takıldı. Bir başka lokomotif, yaptığı manevrayla, asker vagonlarına yanaştı. Ve çavuş, asker komutunu patlattı hemen. İkinci kampana vurdu. Zaman, kendi döngüsünde alabildiğine hızlandı.

Koptular birbirlerinden. Az önce, hiç ayrılmayacakmış gibi söyleşi kuranlar, güçlükle ayrıldılar. Çavuş, yüksek sesle, adayların adını okuyor. Adı söylenen, kara vagonların içine giriyordu istemeyerek.

Lokomotif, vagonları trenin ardına takarken, kitle birden dalgalandı. Uğurlayıcılar, birinci yola doğru koşuştular. Belki bir kez daha görebilirlerdi gönderdik-

lerini. Çavuş, tümünü içeri aldıktan sonra, kapıları çekivermişti. Ve vagonların içinde, birbirini iterek, son kez bakışma çabası kavgaya dönüşmek üzereydi.

Yakarmalar, bağırtılar, bir kez daha görebilme umutlarını haykırıyordu durmadan. Çavuş, uğurlayıcılara göre, insafsızın biriydi. Ne olurdu sanki. Bir kez daha açıverseydi kapıları. Bir kez daha sarmaş dolaş oluverseydiler ya...

Gidenin gözü geride kalmazdı. Kalanın yaşları oluklaşmazdı yüzünde değil mi? Dinlemiyor. Ve vuran üçüncü kampanayla, alıp götürüyorlar yavrucakları...

Şimdi askerlik ölüm getirmiyordu. Biraz talim, biraz terbiye, biraz disiplindi tabanı. Bir şenlikli gidiş dönüş olması gerekirdi. Türkler, yüz yıllardır hep davul zurnayla uğurlamışlardı askerlerini. İşte, ilerde yine davul zurna vuruyordu.

Ne varki, gidenler hiç dönmemişti yüz yıllardır. Anadolu, böyle şenlikli törenlerle asker göndermişti. Tren olmadığı zamanlarda, ta yol yarısına kadar kenarında sıralanarak. Ama, gidenler bir gitmiş, bir daha dönmemişti. Bu alışkanlık. Savaş olsun olmasın, askere gidenin ölüme gittiği inancını tortulaştırmıştı ana yüreklerinde.

Açmıyordu Çavuş kapıyı. Yalvarıyorlar, bağırıp çağırıyorlardı da, bir türlü açmıyordu. Yürek denen şeyden eser yoktu bunlarda. Yavrucakları işte bunların eline düşecekti. Ne olurdu tren kalkıncaya açıverseydi kapıyı. Bir kez daha görüverserlerdi yavrucaklarını.

Çavuş, kara vagonun yaslı karanlığına dikti gözlerini. Dışardan kulaklarına kadar geliyordu sözler. Dinliyordu. Açmak istiyordu o da... O ilk ayrılığın acısını çok iyi bilirdi. İki yıl önce, kendisi giderken de anası böyle yalvarmış, sızlanmıştı kapının öte yanında, atlayıvermek geçmişti içinden. Askere gitmekten vazgeçecekti. Asker kaçağı damgasını yemek öylesine ko-

lay gelmişti ki o anda. Ama, o'nun başındaki çavuş da biliyordu bu durumu. Bildiği için yoklamasını yapmış, kapıyı kapatarak, önüne dikilmişti. Hele bir kasabayı geçsinler. Hele bir hızlansın tren. O zaman açardı tabii. Havasız bırakacak değil ya...

Geçen tertipte az daha yanmıyor muydu başı? Oğlanın biri dayanamamış yavuklusunun ağlamasına, çavuşu ittiği gibi atlamıştı aşağı. Bereket, trenin kalkmasına zaman vardı da, tekrar almışlardı içeri. Şimdi zaman da kalmadı işte. Hareket memuru, kampanayı çalıyor. Uzun uzun tıngırdatır çanı. Sonra üç kez vurur.

Söylensinler onlar. Başına dert alamaz doğrusu. Birinin başını yakamaz durduğu yerde. Şimdi günler belli olmaz. Kendisi gibi iki yılı dolsun. Terhis zamanı gelsin de, o zaman anlarlar bir saatin değerini. Üstelik ortalık bozgunken. Savaş yüzünden terhisin unutulduğu bir dönemde olsunlar da...

Ertan, içeri girer girmez, gözünü pencereye dayamış. Küçücük pencere. Ancak birer gözleriyle bakabiliyorlar. Yarım metre kare ya var ya yok. Önünden demirlerle kapatılmış. Dörder parmaklık aralığı var demirlerin. İki yanda dört pencere var her vagonda. Ağlamak geliyor içinden Ertan'ın. İnci, yüzünü elleri arasına almış, o vagona binince. Omuzları hafif hafif titriyor. Fatoş bile. O her zaman, her şeye gülen tatlı kız bile ağlıyor. Bir ölüm havası sarmış istasyonu.

Bir ara başını kaldırdı İnci. Burnunu silmek için. Göz göze geldiler. Hemen tanıdı gözlerinden. İçinde şimdiden başlayan tükenmez özlemini anlatıyor İnci. Ertan da... İkisinin de gözleri kurumuş. Birer kor olmuş bir anda.

Kampana bir çağlayan gibi çınladıktan sonra, tek tek üç defa çaldı. İstim bıraktı lokomotif. Uzun uzun düdük çaldı. Sonra tekerlekler bir iki döndü durduğu

yerde. Ve tren yürüdü. Sessiz gözyaşları birden ağıta döndü. Islak mendiller sallandı tren gözden kaybolunca ya. Bükük boyunlar izledi dumanını bir süre daha.

— Doğru bize gidelim, dedi Kirişoğlu. Oturur biraz konuşuruz.

Koluna girdi Hüsnü'nün. Tüm kasabalı yol boyunca gördüklerine, tanısın tanımasın «Allah Kavuştursun,» diyordu. Onlar da dediler, yanlarından geçenlere. «İnşallah,»lar yükseldi gök yüzüne. Yaşam durdu sanki. Ayakları kendiliğinden, ama güçlükle yürüyor. Dönüp dönüp, unutulmuş bir şey kalmışcasına geriye bakıyorlar.

Hüsnü, dünürünün koluna girmiş. Ağır ağır, birbirinden güç alırcasına yürüyorlar. Fatoş, parmaklarını İnci'nin kolunda kenetlemiş. Hıçkırıklarına tempo tutarak, sesli ağlamasını engelliyor.

Hüsniye oğlunun, Nemide damadının davranışlarını anıyor durmadan.

— Eve geldi mi çocukcağızım, hemen dizimin dibine otururdu. Anacığım diye bir başlardı.

— Ya beni gördüğünde. Öyle de saygılıydı ki...

— Ya, pek kibardır evlâdım. Herkese saygı gösterir.

— Tam bir esnaf olarak yetiştirilmişti o.

— Esnaflıktan öteye, içinden gelen bir kibarlığı vardı. İnsanın içini titretiyordu her hareketiyle. Bir anneciğim, derdi. İnan, şuramdan bir şeyler ılıyıp çıkardı ağzıma.

— Şimdi aklıma nişanlanmadan önceki günleri geliyor da...

— Kimbilir ne usludur. Bir gün babasına yardım etmiş. Bizimki anlata anlata bitiremiyordu.

— Bitirilecek gibi değil ki... Birden bir şeyim eksildi gibi geliyor.

— Kolay değil. Hiç kolay değil. Ama, asker anası olmak da büyük bir onur. Tanrı cümlemize kısmet

kılsın. İnsanın yavrusu. İçinden bir şeyler köpüyor gidince. Ne var ki, törelerimiz üzülmeyi engelliyor. Şükredeceğiz. Başka çıkarımız yok.

— Hep öyle diyoruz. Kendi kendimizi avutuyoruz. Şu savaşlar olmasa. Askerlik kalksa. Herkesin yavrusu dizinin dibinde olurdu.

— Kalkmazmış kimbilir...

Kadınlar, konuşmaya dalınca kocalarına yaklaşmışlardı bir iyice. Kirişoğlu, Nemide'yle karısının son sözünü duyunca atıldı hemen.

— Kalkmaz. Savaşlar, ulusların güreşidir, derdi rahmetli babam. Birbirlerini sınamaları olanağıdır. Savaşlar olmadı mı, bir ulus miskinleşir. Ölü gibi olur.

Hüsniye ters ters baktı kocasına.

— Hiç bile değil. İşte savaş olmadı bunca yıl, uyuştu mu bizim ulusumuz. Herkes işinde gücünde değil mi? Eskisinden bir artık çalışıyor hem de... Savaşlar yakıcı, yıkıcı olur. O yüzden, eskiler doğru dürüst bir ev, bark kurmazmış. Şimdi savaş yok diye neler yapılıyor. Bu yüzden de, daha bir çok çalışıyor insanlar.

— Yok insanlar açısından değil. Uluslar açısından almak gerekirmiş bunu. Hem senin dediğin gibi bile olsa askerlik var ya... Askerlik pişiriyor erleri. Çalışmanın yollarını, anaya, babaya saygıyı, büyüğe uymayı öğretiyor.

— Benim çocuğum, şimdiden saygılı. Askerlikte öğrenmesinin hiç bir gereği yok.

— Olmaz olur mu? Her erkeğin askerlik yapması ödevidir. Peygamber Sünnetidir bu. Her kim ki, askerlikten kaçar, başına olmadık işler gelir.

— Ben askerden kaçsın demiyorum ki... Askerlik olmasın diyorum. Savaşlar olmasın. İnsanlar birbirlerini yemesinler. Öldürmesinler...

Kirişoğlu'nun evine gelince, büyükler kapıyı açtılar. Fatoş, İnci'yi bırakmadı.

— Bize gidelim. Biraz konuşuruz.

Büyükler ses çıkarmadılar. Kızın nişanlısı gitmişti. Birinin de temel komşusu ağabeyi. Söyleşecek, dertleşecek neleri olurdu.

Onlar kapıdan girerken, Fatoş'un anası da Oktay'ın elinden yapışmıştı. İki kızı yalnız bırakarak, ötekilerin yanına gitti. Oktay direnince, «Hadi git oyna,» dedi.

Odanın içine girince, bir süre bakıştılar. Bir ağırlık vardı üstlerinde. Taşınmaz bir ağırlık. Omuzları düşmüştü bu karşılıklı durma sırasında.

İnci, ilk kez direnmesine bir son vermek istiyor.

En yakın arkadaşının yanında, dilediğince ağlayabilir. Büyüklerden çekinmesine gerek yok bu odanın içinde. Biliyor ki, ağladığında, yan bakan, ters davranan olmayacak.

Fatoş, kendi mantosunu çıkardı. Elini uzattı. İnci'nin de vermesi için. Tek kıpırtı yok kızda. Öyle durmuş, bakıyor.

Dudakları, fırlamak isteğindeki bir hıçkırığı güçlükle tutmanın çabasında. Eski pembeliğini yitirmiş. Morumsu bir kırmızılıkla büzülmüş bir iyice.

Gözleri anlamsız. Donuk.

O anlamsızlığın, donukluğun ardında geçmişin özlemleri döneniyor.

Yürek çarpıntıları, tümü birden gelip yükleniyor. Nasıl beklerdi. Nasıl gözlerdi dükkânının tenha zamanlarını.

Ve şimdi yoktu artık.

Belirli bir zaman süreci içinde, bir daha görmeme zorunluluğuyla karşı karşıyaydı. Şimdiye değin, hep kendi elinde sanırdı görmeyi. İstediği zaman bir neden uydurur, dalıverirdi dükkâna.

Şimdi öyle mi ya...

İstese bile göremez. Uzaklarda o. Kara tren, aldı götürdü.

Bir türkü yankılanıyor aklında. Dudaklarının ucuna kadar geliyor kelimeleri.

Kara tren gelmez m'ola.

Düdüğünü çalmaz m'ola...

Ve deminden beri düğümlenen hıçkırık, birden fışkırıveriyor ağzından. Gözlerinden inen 'damlacıklarla birleşerek, alabildiğine sarsılıyor bedeni.

Fatoş, kendi mantosu kolunda, bakınıyor çaresizlikle. Bir ıkınma da kendi içinde var. Hiç bir şeyi değilken, o'na böylesine acılı gelen ayrılık, kimbilir İnci' de nasıl tepki gösterecek. Haklı kız. Yerden göğe dek haklı.

Haklı ya, mantoların içinde bir iyice terlemişler.

Eğer çıkarmazsa, hastalanabilir. İnci'ye kalsa, çıkaracağı yok. Uzandı, direnmesine aldırmaksızın, mantosunu aldı sırtından.

Hiç ses çıkarmadan, götürdü, öteki odaya astı. Bir süre oyalandı kendi kendine. Yalnız kalırsa daha rahat ağlardı. Ve bir iyice boşaltırdı içini. Rahatlardı biraz. Aklı başına gelirdi. Daha bir iyi düşünürdü olanları, olacakları.

«Biz kızlar, çok sulu gözlü oluyoruz. Bir küçük neden bulmayalım. Hemen açıyoruz göz çeşmesinin musluklarını.» Baktı, kendisi de ağlıyor. Gülmeye çabaladı. Olmadı. «Bir küçük neden değil ki bu... İnsanın buldum sandığı mutluluğu, bir anda yitirme umutsuzluğuyla karşılaşması demek.»

Yine de böylesine bırakmamalılar kendilerini. Toparlanmalılar. Döndü. Girdi İnci'nin yanına. Azarlayan bakışlarla süzdü, o'nu.

— Ağlama artık.

— Ben de ağlamak istemiyorum. Ama, içimden geliyor.

— İyi ama, hasta olacaksın. Sonra Ertan kızar. Bak vallahi yazarım mektupta. Seninki iki gözü iki çeşme ağlıyor, derim. Karışmam sonra.

Telâşla atıldı kız. Fatoş'un ellerini kavradı.

— Sakın ha... Sakın böyle bir şey yapma. Kaçar bir de...

— Kaçar ya çocuk. O isteyerek mi gitti askere...

— Elden gelen bir şey değil ki.

Oturttu İnci'yi zorlayarak. Sırtını yepeşledi.

— Değil tabii. O'nun gitmesi de, senin ağlaman da. Tut kendini biraz. Bir asker nişanlısına yaraşacak gibi metin ol...

— Olmuyor.

Azarladı o'nu...

— Olmaz olur mu? Dene bir kere. Bak bana.

İnci küskünlükle baktı o'na.

— Aynı şey değil.

Ve birden yumuşayıverdi Fatoş...

— Biliyorum. Ama, direniyorum ben de...

Sustu İnci. Gözlerini kuruladı. Doğru değildi. Gerçekten doğru değildi. Ertan'ı düşündü. O kara vagonun içinde, yirmiden fazla insanla burun buruna. Kolay mıydı. Daha şimdiden uzayan bir özlem girmişti içine kimbilir. Hem kasabasından, tanıdığı insanlardan uzaklaşıyordu tekerin her dönüşünde. Hem nişanlısından. O yine buradaydı. Anasının, babasının, kardeşinin, en çok da Fatoş'un yanındaydı. Ertan için daha güçtü durum. Çok daha güçtü. O'nu düşünmesi. Kendisini tutması gerek değil miydi.

Tren Tabakhane hizasına gelince kapıyı açtı Çavuş. Serin bir rüzgâr giriyordu içeri. İleriden, kentin surları görünüyordu kırık dökük. Sonra ince bir tepe. Aralarından patika geçen iki mezar. Kömür yığınlarını geride bırakmışlardı. Tabakhane düzlüğü uzanıyordu bir süre. Sonra bağlar dizelenmişti. Çokaklar, bir daire biçiminde geriye doğru akıp gidiyor.

Yeşil yaprakları, somaklaşmış üzümleriyle, bir yeşil denizi halinde. Gittikleri yerde bu yeşilliği, bu iç açan, gönül alan manzarayı bulabilecekler miydi? Surların dışına taşmış bir kaç son evle, uzaktan kırmızı

kiremitleri, ışıldayan bağ kuleleri belirdi. Dalmıştı Ertan. Bağların sahiplerini düşünmek istedi bir an.

Düşünemiyordu. Yaşla donmuş gibi bakan balrengi gözler geliyordu gözlerine. Her taraftan onlar yansıyordu ancak. Bağların yeşilliği, kiremitlerin solmuş kızıllığı, çardakların sararmış çalıları arasından. Hep o balrengi, ıslak bakışların yansıması çevreliyordu her yanını.

Kasaba, durmadan uzaklaşıyor. Tren, acı acı düdük çalıyor. Killik yokuşuna girmiş olmalı. Derin derin soluyorlar. Ağlamak istiyorlar. Besbelli. Yediremiyorlar kendilerine. Üstlerinde asker elbisesi var. İçlerine asker yüreği sinmiş.

Biri bir türküye başlıyor. «Kara tren gelmez m'ola. Düdüğünü çalmaz m'ola...» Diye. Yavaş yavaş katılıyorlar buna. Türküleri türküler izliyor. Ve giderek açılıyor hava. Giderek boğazlardaki düğümler çözülüyor. Gözlerdeki yaş, diplere doğru akıyor sanki.

Derin bir nefes alıyor Çavuş. Kendi kasabası aklına geliyor. Yeşil içinde, kırmızının en tatlısını resimleştiren portakal ağaçları, uzaktan denizin maviliğine yaslanmış muz bahçeleri geçiyor gözlerinin önünden. İki yıl. İzin bile alıp gidememiş. Bayramlar geçmiş, şölenler yapılmış. Hiç birini görmemiş kendi kasabasında. Savaş, ne izin bırakmış ne sıla düşüncesi. Bir sigara yakıyor. Sonra elden ele dolaştırıyor Asker paketini.

Alışmadıkları bir ikram bu. Üzerinde düşmanını kavramış ayağının altına almaya hazır bir Mehmetçiği canlandıran sigara paketi, elden ele dolaşıyor. Kimse kullanmam demiyor. Eller uzanıyor. Birer sigara çekiyorlar paketten. Çavuş bir yenisini açıp, bu baştan uzanıyor. Sonra yakıyorlar sigaraları. Sigara içenler, hemen paketlerini çıkarıyorlar.

Gelincikler, Hanımeliler, Bafra madenler ortaya dökülüyor.

Duman sarıyor vagonun içini. Yan tarafta oturanlardan biri, öbür kapıyı da hafifçe aralıyor. Tren ağırlamış iyice. Yokuş çıkıyor olmalı. Her zaman böyle çıkar yokuşu. Çift lokomotif olmasına karşın, Killik'i aştı da, Konak tarafına geçti mi, çocuklar bile yetişirler. Kağnıya döner tren. Ağır ağır, süzüle süzüle gider.

Sadece tepelerin rüzgârı giriyor içeri. Hafif bir ceryan, içerdeki dumanı alıp gidiyor. Artık, yeşillikler kaybolmaya yüz tutmuş.

Çavuşun sılası yine doluyor içine. Yeşillikleri geride bırakmak daha çok özlem veriyor o'na. Silifke'de ağaçlar neyse, bu ovada bağlar o. Bunlar biraz daha boldur. Biraz daha sık. Ama, yeşil aynı yeşil. Bir fazlalığı kendi kasabasının, denizi.

Sigarasını söndürdükten sonra atarken, onlara da tembihliyor. Sakın ateşli sigara atmamalılar tren yoluna. Otlar tutuşabilir. Sonra büyük bir yangına neden olur bir tek sigaraları.

Adaylar, dediğini yapmaya başlayınca çeviriyor başını dışarı. Elinin birini kulağına yaslayarak, «Silifke'nin yoğurdu,» diye başlıyor türküye.

Türkü bittiğinde biri sokuluyor yanına

— Çavuşum, diyor. Eşme'de bir dakika inebilir miyiz?

Çavuş,

— Olmaz. Yasaktır.

— Şey, diyecektim çavuşum. Bizde yiyecek çok. Yani...

Eliyle rakıyı tanımlıyor. Boşlukta bir şişe çizip, mantarını dibine vurarak açtıktan sonra içer gibi yaparak. Anlıyor Çavuş. Bu ilk özlem, başka türlü giderilemez.

— Ben alırım, diyor. Ne isterseniz alırım. Yalnız yollarda rezalet çıkarmak yok. Çünkü Afyon'dan kumandan binecek. Oradakileri de alarak. Başıma bir iş çıkartırsanız karışmam sonra...

Hepsi bir ağızdan güven veriyorlar çavuşa. Tasa etme sen, diyorlar. Biz az mı içki içtik. Hem Afyon'a varıncaya hepimiz bitirmiş, sızmış oluruz. Sabaha karşı varmayacak mıyız oraya?

Düzeltiyor Çavuş. Ekspres değil bu. Marşandize bağlanmışlar. Yarın öğleye doğru ancak varırlar Afyon'a. Gece yarısına yakın da Eşme'ye...

Birden iki rakı çıkıyor ortaya. Kiloluk. Çavuştan izin alınıncaya saklamış Kükürtçü'nün Turan. Arkadaşı rakıları verirken, sıkı sıkıya tembihlemişmiş daha kasabada. Bakarsın zibidinin birine çatarsınız. Hem rakıyı elinizden alır. Hem de karşınızda içer de, ağzınızın suyunu akıtarak bakarsınız. Herifi tartmadan sakın, çıkarma.

Gülüyor Çavuş. Turan'a göz kırpıyor.

— Hep böyledir bu, diyor. Ben her kezinde uyurum hemşerim.

24

Dünürünün bağındaydılar. Birden bir rüzgâr çıktı. Hava alabildiğine serinledi. Üşümeye başladılar. Yağmur yağacak, dedi Kirişoğlu. Hüsnü toparlandı. Sergide üzümü vardı. İlk sergiydi bu. Ama, ıslanırsa hayretmezdi üzüm. Hemen kalktılar.

Koşarak geliyorlardı. Hüsnü en öndeydi. Düşünüyor. Çardakta üzümlerin üstüne örtebilecek ne var? Çul, kilim, çarşaf. Ne bulursa örtmesi gerek. Yoksa, on çuval üzümü gözden çıkarmalı. On çuval üzüm, az değil.

Elbirliğiyle ne buldularsa örttüler üzümlerin üstüne. Rüzgâı daha da hızlanmış, hava kış ayazlarına benzemişti. Üşüyorlardı. Bir an durakladıklarında terleri soğuyor, titriyorlardı üşürken. Bir türlü tamamı örtülmüyordu. Yataklardan başka şey kalmamıştı.

Onlar çardakta olacakları beklerken, yeni bir rüzgâr dalgası örttüklerinin bir kısmını attı. Hüsnü, kıyıda iyice yerleşip oturmuş taşları getirerek, bastırdı örtülere. Tam işini bitirmek üzereydi ki, bir yağmur başladı. Taş gibi iniyordu yağmur yere. Dolu gibi iniyordu.

Sonra birden doluya çevirdi yağmur. Parmak kadardı dolular. Kocaman kocaman. Acılı gözlerle dikildi bir an Hüsnü. Sonra koşarak çardağa girdi. Nemide çocuklarını kucaklamış, doluya bakıyordu. Islak çıktı Hüsnü.

— Ya işte böyle, dedi. Bağcılık bu. Şimdiye kadar hep ihsan gitti işimiz. Tanrı'nın işi...

— Biz yine zamanında yetiştik. Örttük üzümlerimizi.

— Bir yağmur olsaydı. Şimdi de dolu başladı.

Sessiz bakıyorlardı. Dolu, sık ve güçlü yağıyordu. Çardağın tavanındaki çalıların arasında bulunduğu boşluklardan, içeri damlıyor. Başlarına, yüzlerine dolu tanecikleri geldiği halde farkında değiller. Başları, düşünme gücünü, gözleri görme olanağını yitirmiş sanki. Kulaklarında durmadan artan bir uğultu var. Tüm hissettikleri bu.

Karanlığın içinde belli belirsiz ışıklar yanıp sönüyor. Dolular, asmaları, yaprakları ve üzümleri döğüyor. Bağcılar bitti diyor, Hüsnü. Tüm bittik. Bir yıllık emek. Borç. Bir anda gitti. Bu dolu bir tek üzüm bırakmamıştır bağda. Tavanı delip geçecek kadar büyük ve sert olduğuna göre, yaprakları, salkımları kimbilir ne hale koydu. Bir hıçkırık geliyor arkasından bir an. Çeviriyor bakışlarını Hüsnü. Görmüyor. Ama biliyor karısının ağladığını. Elini uzatıyor. Havada kalıyor eli bir an. Sonra düşüyor dizinin üstüne.

Dolu, başladığı gibi duruyor birden. İnce bir yağmur sepeliyor bir süre. Sonra kuruyor gökyüzü. Koyu lacivertlikte, ışıl ışıl yıldızlar parlıyor. Ve Ay, tepeler-

de yüzünü gösteriyor gülerek. İnsanların büyük acısıyla alay eder gibi.

Aydınlanıyor çevre. Gidip bakmak gelmiyor içinden. Nemide ağlayınca İnci daha çok sarılmış anasına. Daha çok ağlıyor. İlk defa parmaklarının ucunda bir sızı var. Sanki ilk defa taş ayıklamaya başlamış gibi. O zaman farketmediği tüm acılar, parmaklarının ucundan yüreğine uzanan keskin hançerler sanki. Hıçkırıyor. İnip bakmanın gereği bile yok. İnsan olsa aşağıda. O bile zor dayanır bu yağana. Değil incecik yapraklar. Tazecik üzümler.

Yine de bir umut kıpırdıyor Hüsnü'nün içinde. Belki alt tarafta kalanlar. Belki dal arasına sıkışmış, salkımlar kurtulmuştur. Bir gidip bakmalı. Bir dolaşmalı bağı. Yarın pornoz derdi de çıkabilir başlarına. Hemen kükürt atmalı yeniden. Kükürt de kalmadı ki...

İsteksiz bir zorlamayla iniyor merdivenleri. Ay ışığı, fener ışığından daha iyi aydınlatıyor çevreyi. Oktay ardına düşüyor hemen. Nemide kalkıyor zorla. İnci'yi çekiyor kolundan. Dördü, birer sıra alarak tek tek dolaşıyorlar çokakları. Dayanmaz buna üzüm, demişlerdi. Gerçekten dayanmamış. Dolu, vurduğu gibi indirmiş üzümleri. Tanelenivermişler. Biraz daha sağlam olanları çatlatmış, yarmış, ucundan koparmış.

Tüm taneler yarım, çamurlaşmış toprakla karışmış. Çokaklarda kalabilmiş bir kaç salkım ise lekelenmiş. Koskoca bağdan bir sergi daha üzüm ya çıkarırlar, ya çıkaramazlar. O da bozuk ve lekeli olarak. Hemen sergiye koşuyor Hüsnü. Örtüler, ıslaklığı altına geçirmeden oradakileri bari kurtarsın.

Bir damla geçmemiş çok yerde. Bazı yerde ince gelmiş çarşaflar. Bazı yerde açıklık bulup, orasını ıslatmış yağmur ve dolu. Ama, genellikle kurtarmışlar sergiyi. Hemen kaldırdı örtüleri. Islananları ayıkladılar. Diğer tarafların potasını bozmasın bari. Bandırma kazanında tutulmuş su vardı. Yağmur ve dolu azaltmışlar derecesini. Ama olsun. Yeterdi. Şerbetti

bu. Tekrar bandırdı ayıkladıklarını Hüsnü. Tekrar serdiler.

Güneş, bağların perişanlığını daha güçlü bir şekilde gözlere sokarcasına doğdu. Yapraklar yarılmış, parçalanmıştı. Filizler kırılmış. Çubuklar iyice toprağa eğilmişler. Asmalarda tek salkım üzüm kalmamış denilse yeri. Yerdeki üzümleri, sirkelik olarak bile toplamanın mümkünü yok.

Bakışıyorlar durmadan. Çaresizlik, tümünün boynunu bükmüş. Yılların umudu, bir anda çamurla toprağa karışıvermiş. Sergileri, tutkuları, sanki ayaklarının altında gömülü duruyor. Yitirilmiş umutlar, suyu emen toprağın üstünde, birer küçük yığın halinde kalıyor.

— Gitmiş, diyor Hüsnü. Bir gerçeği belirtmekten çok, bir yitikliğin anlatılması zor etkisiyle.

«Gitmiş,» diyorlar ötekiler. Bu yıl tek ürünleri işte şu sergideki on çuval kadar üzüm. Yemekleri, içmekleri zaten dükkândandı. Borçları, umutları o, Oktay'ın umutları bir anda sönecek demektir. Sergideki üzüm, o'nun okuluna yetmez. Yoksa okumayacak mı? Sınavlarda boşuna mı birinci geldi. Keşke bir sınava daha girseydi. Bir yatılı okulun sınavına. Subay ya da öğretmen okullarından birine gitseydi. Başarırdı sınavı.

— Baba, dedi dudakları titreyerek. Ben okumayıveririm.

Bu daha çok yıktı onları. Bir parmaklık çocuk bile anlamıştı içinde bulundukları durumu. Bu yıl borç da işlemezdi. Hâtta Tabakçıoğlu'nda bile. Alamıyacaktı. Kimseden beş kuruş, alamıyacaktı. Ve hiç bir bağcı bakamıyacaktı bağını. Bu umutsuzluk yeterdi onlara. Yeterdi de artardı işte. Bir yıl içinden çıkma sen. Tırnakların dökülsün. Sonra gel tam üzümleri kaldıracağın zaman, bir dolu herşeyi temizleyip götürsün.

— Keşke yağmurla kalsaydı. Keşke örtmeseydik de, sergidekiler gitseydi. Diyor Hüsnü.

Ama, olan olmuştu. Bağının yıkılışıyla, o'da yıkılmıştı sanki. Tabakçıoğlu. İyi adamdı. Hoş adamdı. Ama, mahçuptu o'na karşı. Borcunu veremiyecekti. Boynu iğri olacaktı. Ve asıl güçlük, gelecek yıl nasıl bakacaktı bu bağa. Otuz dönümü de bakım istiyordu. Umudunu bu yıla saklamış, bir dip, bir de toz çapasıyla geçiştirmişti. Bu yıl mutlaka sürülmek isterdi bu toprak. Mutlaka bir bellenmek isterdi, çapadan önce. Bunları yapmadı mı, gelecek yıl da hayrı kalmazdı. Kendiliğinden keserdi üzümü bu kez.

Tekmeledi toprağı. Ezdi topuğunun altında. Sonra utandı. Toprağın bir suçu yoktu bunda. O yerden vermişti her dileneni. Hem de kıvançla. Ama Tanrı, gökten kesmişti rızklarını. Yok, Tanrı rızk kesmez. Bir kötülük yapmadılar. Bir hayınlık düşünmediler. Ve hiç isyan etmediler o'na. Durup dururken niye kessin rızklarını. Olacak işte.

Öğleye doğru Kirişoğlu geldi. Üzgündü. Durmadan bıyıklarını kemiriyordu. Dördünü bağın içinde dikilmiş görünce korktu.

Hüsnü'nün yüzü kararmıştı. Bir gece içinde saçları bembeyaz olmuştu sıkıntıdan.

Girdi bağa. Koluna girinceye kadar farkında olmadı Hüsnü. Hatta o zaman bile farkında olmadı. «Gitti,» diyordu sadece. Çardağın altına doğru getirirken, iki adımda bir «gitti,» diyordu.

Avutmak istedi Kirişoğlu.

— Tanrıdan umut kesilmez dünürüm. Kapıp koyverme bu kadar.

Hüsnü o zaman farkında oldu o'nun. Gözleri dalarak baktı gözlerine.

— Biz neler kuruyorduk değil mi dünür? Tanrı ne verdi.

— O'ndan gelen her şeyde bir hayır vardır Hüsnü. Başımızla beraber. Bu yıl olmazsa gelecek yıl.

— Bir gelecek yıl var mı dersin?

— Var tabii. Niye olmasın. Hadi sen sıkılma. Bak çocuklar perişan oluyor.

— Ben asıl ona sıkılıyorum ya...

Bir canlılık geldi bu söz üstüne. Sanki teni soğumuştu da, yeni ısınıyordu. Dikildi yavaş yavaş.

— Ne dedi bana biliyor musun küçük?

— Ne dedi?

—Ben okumayıveririm baba, dedi. Dayanılır mı buna?

— Bu kadar üzülmeyin siz. Herşeyin bir çaresi vardır.

Oturttu o'nu çardağa.

Nemide'nin yanına gitti.

Salkımlar bir altın damarı olup, bulunmaza gizlenmişti sanki.

Yaprakları kaldırıyor. Asmaların altına eğilerek bakınıyordu Nemide de. Belliydi ki, çardağa dönmek, birileriyle bir şeyler konuşmak ağır geliyordu. Bağın yeni ıslanmış temiz toprak kokusu içinde kendini avutmanın çabasındaydı.

Sokuldu Kirişoğlu. Hafifçe kolundan tutup sıktı.

Sarsıldı Nemide. Karşısında Kirişoğlu'nu görünce toplandı.

— Hoşgeldin.

— Gören bir ölü var sanacak. Ne bu haliniz?

— Daha ne olsun ağam? Daha ne olsun? Şuraya bir baksana.

Baktı.

Haklıydılar.

İlk kez karşılaşıyorlardı böyle bir acıyla. Bütün bir yılın emeğinin, su olup toprağa karışmasını ilk kez görüyorlardı. Toprak adamı değildi onlar. Esnaftı Hüsnü. Düzenli bir yaşamdan geliyordu. Şimdi böyle bir durumla karşılaşınca üzülmeleri doğal bir sonuçtu.

— Yeter ki, canınız sağolsun. Hemen umudunuzu yitirmeyin öyle. Bu yıl olmazsa, gelecek yıl.

— Umut kalmadı ki.

— Şimdi ilk kaybın acısındasınız siz. Ama, bağcılık böyledir. Daha neler göreceksiniz durun bakalım. Zaman sizi nelere alıştıracak daha. Ya birinize bir şey olsaydı?

— Keşke ben ölseydim ağam. Ben ölseydim de, bu günü görmeseydim.

— Yok, bak öyle laf istemem. Haydi bakalım, efendinin yanına git. Zaten bitmiş adamcağız. Bir gecede akbabaya dönmüş. Bir de siz üzülüp, sıkmayın o'nu.

Çardağa doğru bir baktı Nemide. Sonra birden canlanarak koşmaya başladı. Gerçekti dünürünün söyledikleri. Gerçekten Hüsnü bir anda çökmüş, yaşlanmıştı. Saçları bembeyaz olmuştu akşamdan sabaha. Yüzünde kırışıklıklar meydana gelmişti. O'nu görünce herşeyi unuttu Nemide. Sarıldı kocasına. Ağlayarak.

— Sıkılma yiğitim, dedi. Sıkılma bu kadar. Tanrı bu canı bize verdiyse, yeni baştan kurarız düzenimizi. Tasalanma bu kadar. Bizi düşün.

— Hep sizi düşünüyorum ya zaten.

— Biliyorum. Bizi düşün deyişim, sensizliğedir. Yoksa sen sağoldukça, bizim düşünmemizin bir gereği yok ki...

Kirişoğlu çocukları almış, onlarla birlikte geziyordu. Oktay olsun, İnci olsun, çardağa dönmek istiyorlardı. Bırakmamıştı Kirişoğlu, «Bırakın çocuklar,» demişti. «Biraz karı koca konuşsunlar. En iyisi budur.»

Birlikte çardağa geldiklerinde, ikisi de toparlanmıştı. İnci bir an baktı babasına. Ağlamaya başladı yeniden. Okşadı o'nu Hüsnü. «Ee, kızım,» dedi. «Biz kocadık artık. Yarın sizin. Bize bakmayın.» Sarıldı kızına.

— Buyur dünür, dedi. Buyur otur şöyle. Birer kahve içelim.

— İçelim ya. Bizim kaşık düşmanı bir ağlamak tutturdu, buraya attım kendimi. Bereket siz daha metinsiniz. Hele benim gelinim. Kaya gibi sağlam Maaşallah, dedi. Hadi kızım bakayım, elinden birer kahve içelim.

Tam zamanında geldi diye düşünüyordu İnci. Hepimize güç verdi. Bilgili, dayanıklı insan başka oluyor. Yazmalıyım bunu Ertan'a. Babasının yaptığı iyiliği anlatmalıyım. Öyle seviyorum ki onları. Sonra mektubunu düşündü Ertan'ın. Annesine yazdığı zarfın arasında iki sayfa dolusu da o'na yazmıştı. Fatoş, hemen çekip almıştı o'nu. Hüsniye, o'nu da okuyuver, bakalım neler yazmış, dediyse de dinlememiş. Aldığı gibi koşarak gelmişti.

Birlikte okumuşlardı. «İnsan alışıyor İnci,» diyordu Ertan. «Ölümden acı gelmişti bana ayrılık. Ama burada, seni beklediğimi, senin için nöbete gittiğimi düşündükçe, alıştım. Artık zor gelmiyor askerlik. Sen hep yanımdasın. Hep benimsin. Saçından kesip verdiğin demet, tam kalbimin üstünde. Bir an özlemini duysam. Her an duyuyorum ya. Hemen başımı eğip saçlarını kokluyorum. Sen geliyorsun gözlerimin önüne. Konuşuyor, bakıyorsun.»

Sonra her hafta mektup gelmeye başlamıştı. Hüsniye, artık oku demiyordu Fatoş'a. Kızmıyordu. Nişanlısıydı oğlanın. Mektuplaşırdı tabii. Yine kibarlık edip, kendi eliyle yolluyordu mektupları. Ve her kezinde de, kendisine yazıyordu durumu.

Şimdi bunu bildirmeli Ertan'a. Baban, demeli. Bir Hızır gibi yetişti imdadımıza. Yoksa dikilip kalacaktık bağın içinde. Tıpkı bir çokak gibi.

Yaş çırpılar, gözlerini buğulandıran yeşil dumanlar saldıktan sonra tutuşmuş, ince bir alev çıkarıp çatırdayarak yanmaya başlamıştı. Cezveyi sürdü ocağa. Yazacağım dedi. Bütün olanları bir bir yazacağım.

Utanarak girdi Tabakçıoğlu'nun mağazasından içeri Hüsnü. Dört yüz yirmi liralık üzüm satmıştı. Bunun, borcunu karşılamaktan çok uzak olduğunu biliyordu. Tabakçıoğlu da biliyordu durumu. Hesabını bile yapmıştı. Düz hesap ediyordu, kendi kendine, Altı bin lira borç gösteririm. Ödemesi imkânı olmayan bir borç. Ve gelecek yıla attığımız anda, iki katı eder bu. On iki bin lira. Bu kadar parayı hiç bir zaman ödeyemiyeceği için, bağ benimdir. Sürünecek Lehimcioğlu. Sürüm sürüm sürünecek.

O'na da bu gerekli zaten. Bir sürü insanın önüne düşer, bağ dikilmesine önder olur mu çayiçinde? İşte hepsi o'nun için birer ekmek teknesi haline geliverdiler. Biraz tepeden, biraz alaylı bir gülümseyişle.

— Gel bakalım Hüsnü, dedi. Gel şöyle.

Hüsnü boynunu büktü. Gerileyen adımlarla girdi kapıdan. Yazıhaneye yürüdü.

— Merhaba Bey.

— Merhaba. Gel otur. Demek sana da çarptı dolu ha.

— Ya beyim. Hem fena çarptı.

Yüzü karardı İsmail'in. Işıltılı gözlerle baktı Hüsnü'ye. Asıl vuracağı yer yeni gelmişti aklına. Bu adamı esnaflığından edecektin. Asıl o zaman vurulmuşa dönerdi. Bir de bağı aldın mı elinden. Bakalım ne yapacak.

Kıpırdandı. Gözlerini kıstı. Sert yapmamalıydı. Sert yapmasının ne anlamı, ne de bir gereği vardı artık. Elindeydi Hüsnü. Eline düşmüştü bütün olanaklarıyla.

— Sattığın üzüm parası sende kalsın. Dükkânı üstüme ferağ et, dedi.

Düşünmedi bile Hüsnü. Hemen diye cevapladı o'nu. Derhal, kalktı. Giderken, durdurdu İsmail.

— Sonra borç için de düşünme. Gelecek yıla ertelerim. Ancak, takdir edersin ki, benim de bir takım hesaplar yapmam, ölüm kalım durumunu daha baştan düşünmem gerek. Bağı da bana ipotek edersin. On iki bin lirayı. Eski senetleri yırtarız. Bir yeni senet imzalarsın. Tamam mı Lehimcioğlu? Mutabık mıyız? Mutabıksan, yıl içinde bir isteğin olursa yine yerine getirmeye çalışırım.

Tek kelime söylemedi Hüsnü. Eğildi elini öptü Tabakçıoğlu'nun. Öptü, başına koydu. Sonra çıktı. Doğru eve gelerek, dükkânın ve bağın tapusunu aldı. Döndü. Hemen tapu dairesine gittiler. Masrafları Tabakçıoğlu ödedi.

Akşam eve döndüğünde büyük bir yükten kurtulmuştu Hüsnü. On iki bin liralık ipotek yaptırdığına göre, demek daha para verecekti o'na. Bin beşyüz lira kadar bu yıl. Bin lira kadar da önümüzdeki mevsim alırsam, dedi. Ve üzüm iyi olursa gelecek yıl. Bir anda kurtulurum borçlardan. Hem gelecek yıl, otuz dönümden üzüm alacağım. En azından dört bin liralık üzüm satarım. Borcum daha az edeceği için kurtulurum. Yine bir iyilik yaptı adam bana. Bir yıl daha fırsat verdi. Oğlanı okula yazdırabilirdi artık.

Karısına bunları anlatırken İnci duydu. Bağ gitmişti. İnce bir sızı vardı içinde. Dükkân da gitmişti üstelik. Bir şeyler yapması gerekirdi. Babası farkında değildi işin. Tabakçıoğlu'nun ağına tam anlamıyla düşmüştü. On iki bin lira... Mutlaka borcu ona göre düzenlemişti o tefeci. Bir şey söylemedi. Başına bir ağrı çakılmıştı duyar duymaz. Dükkânın da gitmiş olması çok kötüydü.

Hüsnü ilkin dükkânı boşalttı. Soranlara, tüm bağcılık yapacağım diyordu. Bir Kirişoğlu'na anlattı durumu. Hayıflandı adam. Keşke bana gelseydin. Birlikte gitseydik dedi. Sonra bağı kurtardım, deyince de, sesini çıkarmadı. Bağ, her zaman dükkân alırdı. Senet olayını anlatmıyordu o'na Hüsnü. Sadece bor-

cunun mikdarını söylüyordu. Ve olduğu gibi, tek senetle devrettik borcu diyordu.

İkircikleniyordu Kirişoğlu. İkircikleniyordu ya. Ses çıkaramıyordu. Dünürünün yanından ayrıldıktan sonra, elinden tuttu oğlunun. Bir sabah, saat 4.45 trenine binerek, İzmir'e yollandılar. Oktay, orta okulu İzmir'de okuyacaktı. Kasabada henüz ortaokul yoktu. Başarırsa, orada daha yükseğine gider, sonra İstanbul'a geçerdi. Büyük okullarda okumak için.

Umutlarını boşa çıkarmıyordu. İşte oğlunu okutacaktı. Yanında götürüyordu İzmir'e. Bütün belgeleri de hazırdı. Orada yatılı olarak okutacaktı. Yüz seksen liraymış. Bütün masrafları da içinde bir yıllık okuma gideri o kadar tutuyormuş çocuğun. Bunun için, çekinmeye değmezdi.

İzmir'i bilmiyordu Hüsnü. İlk kez geliyordu. Fuar zamanıydı da üstelik. Otellerde yer yoktu. Basmanede trenden indiğinde şaştı. Daha, Menemen burnunu döndüklerinde başlamıştı şaşkınlığı. Çiğli'ye doğru geldiklerinde, denizi görmüştü. Oktay da, Hüsnü de... Baba oğul, burunlarını trenin camına dayamışlar, bir daha ayıramamışlardı. Halkapınar'dan geçerken daldı Hüsnü. Uzansalar o uçsuz bucaksız su kütlesine deyeceklerdi.

Otel aradılar. Bulamadılar. Sonunda bir handa yer buldu. Basmane'den yukarı doğru çıkıp, ulu çınarın yanından sağa dönünce, temiz bir han buldu. Bir oda ayırttılar. Üç kişi parası alırım demişti Hancı. Peşin verdi Hüsnü. Sonra Oktay'ın elinden tuttu yine. Bırakmıyordu oğlunun elini. Sokak adlarını okuyor Oktay. Geçtikleri yerleri söylüyor babasına. Kitaplar okumuş. Arkadaşlarının anlatmalarından öğrenmişti.

Ne de çok taksi vardı burada. Kocaman, kocaman otobüsler işliyordu her tarafta. Caddenin karşı tarafına bir türlü geçemiyorlardı. Tam adımlarını atıyorlar, uzaktan bir taksi ya da otobüs görünüyordu. Can-

alıcı gibi. Hemen geriliyordu. Daha fazla bekleyemedi artık. El ele bir koşuda geçtiler karşıya. Tam bu sırada bir taksi vargücüyle geliyordu. Dönüp sırıttı o'na Hüsnü. Geçmişti ya işte. Çarpmamıştı ya.

Bir kovalamacaydı oynadıkları. Oktay yürü baba, diyordu. Dinlemedi o'nu. Basmane'de karşıya geçer geçmez ilk rastladıklarına sordu Atatürk Lisesini. Doğru yürüyün, dedi adam. Yürüdüler. Bu cadde yine bir başkaydı. Burada, otobüs ve taksilerden başka, bir de tramvaylar vardı. Trenin elektriklisiydi bunlar. Daha çok ürktü Hüsnü. Yeni bir kovalamacanın heyecanı düştü içine. Tramvay tam durakladığı anda fırladı. Yine sırıttı. Geçmişti işte.

Sonra gıpta etti İzmirlilere. Nasıl da rahat rahat geçiyorlardı. Makineydi bu gelen. Belli mi olurdu? Sanki evindeymiş gibi yürüyordu adamlar. Kendisi bağ yolunda nasıl yürüyorsa öyle. Bir türküleri noksandı dudaklarında. Korktu. İnsanları bile bir başkaydı bu kentin. Bir değişik, bir korkusuz. Can alıcı gibi gelen arabaların tramvayların önünden hiç kuşkusuz geçiyorlar. Hüsnü'nün yüreği titriyor. Onlar geçerken korkuyor.

Fuarın düzenlendiği Kültürparkın yanında Alsancak'a doğru indiler. Montrö kapısının karsısındaki caddeye girerek sağa saptılar. İki yanı ağaçlıklı bir yoldan inerek, liseyi buldular sora sora.

Kaydını yaptırdılar Oktay'ın. Okulların açılmasına on beş gün vardı daha. Ve iki gün sonra kayıtlar kapanıyormuş. Tam zamanında gelmişler. Tam zamanında yaptırmışlar kaydı. Müdürün söylediğine göre.

Bir yıllık ücreti peşin verdi Hüsnü. Yatak takımlarını, okul yönetmeliğince gerekli malzemeyi, bir dahaki gelişte getireceklerdi. En geç okulların açılmasından bir gün önce burada bulunmaları gerektiğini tekrarladı Müdür. Söz verdiler.

Sonra karınlarını doyurdular. Öğle geçmiş, okul telaşından yemeği unutmuşlardı. Tekrar döndüler

Basmane'ye. Biraz daha alışmıştı Hüsnü. Yine korkuyordu karşıdan karşıya geçerken. Ama, biraz daha güven gelmişti kendine. İzmirlileri görerek. Buranın şoförleri çok usta olmalı diye geçiriyor içinden. Yoksa vurur. Vurması gerekli. Bir şey olmadığına göre, çok usta kişiler. Çok...

Dönelim artık diyordu Oktay. Okula yazıldığının muştusunu bir an önce iletmek istiyordu evdekilere. Ama, Fuarı da görmek istiyordu. En güzel günlerini yaşıyormuş fuar. Öyle söylüyorlardı aşçıda yemek yerken. İzmir'de en güzel günlerini yaşıyordu. Gökyüzünde tek bulut yok. Akşam üzerleri hafif bir imbat çıkıyor. İnsanın saçlarını, tenini okşuyor. Kadifeden bir el gibi. O büyük sıcak, yavaş yavaş okşayıcı bir serinlik halini alıyor. Doyum olmuyor güne.

— Baba, dedi Oktay. Baba gidelim balık tutalım.

— Fuara gitmiyecek miyiz?

— Fuara çok var daha.

— Gidelim.

Çocuklaşmıştı o da... Oğlunun her istediğini, kendi isteği gibi duyarak yerine getiriyordu. Onbeş gün sonra ırılacaklardı ufacık çocuktan. Nereden takılmıştı kafalarına şu okumak. İşte gelseydi yanına. İsmail'e çırak verirdi o'nu. Yok yok, tenekecilikte iş kalmadı artık. Öldü bu sanat. Yenisine bakmalı insanlar. Yenilenmeli. Şimdi iş okumakta.

Beş kuruşa takım düzdüler. Misina, olta ve bir yığın da kurt. Konak iskelesinin hemen altında, kordonun trabzanları üstüne oturdular. Oltaları taktıktan sonra daha önce gelenlerin yaptıkları gibi, sallayarak denize attılar.

Misinayı işaret parmağının üstünde tutarak daldı Hüsnü. Kimbilir. Okurdu oğlu. Bakardın bir gün kaymakam olmuş. Sonra vali. Ve daha sonra da büyük adam. Tıpkı Yunus Muammer Bey gibi. Dünürü ne demişti o'nun için. Kasabalı ne diyordu. Büyük adam olmuş diyorlardı. Milletvekillerinden bile büyük adam.

Acaba bakan mı olmuştu. Oğlu da öyle olursaydı. Yazın, üzümleri sattı mı, karısını kızını bir de damadını giydirir kuşandırırdı. Trenin en şatafatlı yerine binerdi hiç paraya acımaksızın. Ankara'ya giderdi.

Oğlu elinden tutardı o'nun. Bakan babası olunca tüm memurlar, Milletvekilleri selâm verirdi o'na. Umursamazdı. Hiç birini umursamazdı. Kimbilir. Bir gün yine elinden tutar Paşaya götürürdü o'nu. Elini öptürürdü Paşa'nın. Benim babam derdi. Dükkânını sattı, bağında kendi başına çalıştı beni okutmak için Paşam, derdi.

Belki de oturur, birlikte yemek yerlerdi Paşay'la. Kimbilir, neler söylerdi o'na Paşa. Neler anlatırdı. Bir yemek boyu susacak değillerdi ya. Bakarsın bu parti kavgasından Paşa gitmiş, başkası gelmiş. Olsun oğlu büyük adam oluncaya isterse daha başkaları gelsin. Yeterki birkez bağlansın bir işe. Sonu gelir. İşte ilk adımı atmıştı şimdi. Okumaya başlıyordu oğlu. İlkokul önemli değildi. Önemli olan bundan sonrası. Okurdu. İnancı vardı Hüsnü'nün. Büyük adam da olurdu. Ama, bir de bakarsın nankör çıkmış. Unutmuş anasını babasını. Unutmaz. O'nun çocukları nankör olamazlar. Biliyorlar kerşeyi. Kendileri görüyorlar. Bir kötülük yapmadı onlara. Bir kötülük gelsin istemedi.

Dalmıştı Hüsnü. İşaret parmağı bir kaç kez tartıldı. Sıçradı birden. Çekti misinayı. Bir ağırlık vardı. Zıpladı. Oktay zıplıyordu çünkü.

— Yaşa baba, diyordu. Yakaladın.

Boş çıktı misina. Oltanın ucundaki kurt da yenmişti. Düzeltti. Tekrar attı. Yine daldı hayallere. İzmir'i görmüştü. Şaşırmıştı. Şimdi Ankara'yı kuruyor.

Yavaş yavaş güneş devrini tamamlıyordu. Denizin rengi birden değişmiş gibi geldi Hüsnü'ye. O giderek koyulaşan mavilik, şimdi bin rengin ışıltısını saçıyordu. Mor, yeşil, sarı, beyaz ve alabildiğine ışık-

lanmış bir kızıllık. Güneş, denizin üstünde asılmış bir kandil gibiydi ilkin.

Oktay dürtmüştü babasını. «Baba, baba, şuraya bak.» Hüsnü de oraya bakıyordu zaten. O koca kandil yavaş yavaş iniyor denize doğru. Bulutlar, bir kızıl püskürük yığını halinde gökyüzünde. Güneş gözleri dinlendiren bir ışık demeti. Bakmaktan korkmuyor kişi. Denizin üstünde yüzüyor bir an. Sonra, tüm giysilerini atmış bir güzelin yumuşak hareketleriyle usulcacık dalıveriyor suya.

Deniz daha çok tutuşuyor bir alevle. Bulutlar bu kez kızıldan mora, yeşile dönüşen yığınlar haline geliyorlar. Ve uzun süre, büyük kandilin çevresindeki küçük kandiller gibi asılı kalıyorlar gökyüzüne.

Oltaları topluyor Oktay. Babası dalmış. Hiç görmediği bir güzelliğin karşısında, taparcasına bir huşu içinde dikiliyor. Dürtüyor tekrar Oktay. «Baba, fuar açıldı artık,» diyor. «Gidelim.»

Kendileri gibi oltasını toplayan birine soruyorlar. Fuara nasıl gideriz diye. Anlatıyor adam. İleride, şu görünen kapalı yerlerde bekliyecekler. Basmane tramvayına binerlerse, doğru fuarın önünde inerler.

Oktay, tramvayların alnında yazılı semt isimlerini okuyor. «Alsancak, Güzelyalı...» Ve sonra Basmane... Biniyorlar. Tramvayın sallana sallana gidişi keyiflendiriyor ikisini de. Duraklar. Durup kalkmalar. İnenler, yeni binenler. Durmadan gülüyorlar. Kocaman binalar. Bankalar. İşletmeler. Daha Oktay, yazıları hecelemeye çalışırken, geçi geçiveriyorlar önünden.

On kuruş veriyor Hüsnü. İki bilet veriyorlar. El ele kapıdan giriyorlar insanlara sürtünerek. Bir insan bağının, hatta bağı da değil, insan ekini sayılabilecek kalabalığın içine. Öylesine sık, öylesine birbirine geçmiş. İnsanların arasından yürüme çabasıyla ilerliyorlar. Bazen sıkışıyor. Kendilerini insan seline bı-

rakıyorlar. Bazen bir aralık bulup, baba oğul el ele sıyrılıyorlar kalabalıktan.

Ağzı açık kalıyor Hüsnü'nün. Gördüklerini bir türlü yerleştiremiyor kafasına. Oktay tekrar ediyor durmadan. Şu arabanın güzelliğine bak baba. Ya şu oyuncaklar. Şu motor ne işe yarar ki acaba. Aa a, aa... Şuraya da bir bak.

Bakıyorlar. Durmadan bakıyor, kendilerince yorumlarda bulunarak, ışık içinde yüzen, ağaçlar, çimenlerle bezenmiş bir koca şehir kadar büyük fuarı geziyorlar. Çeşitli uluslar, çeşitli hünerlerini gösteriyor burada. Makineler, kumaşlar... Bir de bizim yeni işletmeye açılmış fabrikalarımızın pırıl pırıl malları. Biz bunları hiç görmüyoruz, diye düşündü Hüsnü. Öyle ya, nasıl göreceğiz. Bunları almak için çok parası olmalı kişinin. O da ancak böyle büyük şehirlerde olur. Buralarda kalır.

Fuar kapanıncaya kadar geziyorlar.

Dönüyorlar hana.

Yarın erkenden yola çıkacaklar.

Aldıkları armağanları, yerleştiriyorlar torbalarına. Fuar sigaraları. İncik boncuk... Kentte bilinmeyen, esnaf takımının görmediği yeni eşyaların ucuzlarından elde edilmiş olanlar. Yerine göre dizeleniyorlar torbanın içine.

Ve işleri biter bitmez gözleri kendiliğinden kapanıyor.

Uzandıkları yerde, bir sızı kaplıyor bedenlerini. O zaman anlıyorlar ne denli yorulduklarını. Soyunmak gelmiyor içlerinden. İsteseler bile soyunamıyacak kadar yorgunlar. Hemen daldılar, dalacaklar.

Birden aklına geliyor Hüsnü'nün. Yarın tren erken kalkacak. Bu yorgunlukla, uyur kalırlar. Kaçırırlar treni. Sallanarak kalkıyor. Hancıya tembihliyor bir iyice. Sakın olsun unutmasın. Sabahleyin en geç yedi'de uyarsın onları...

Babası kardeşiyle birlikte İzmir'e gider gitmez bir neden uydurdu İnci. Doğru dükkâna gitti. Kayınpederi sandalyesine oturmuş, sigarasını tellendiriyor. Kimseler yok müşteri olarak. İnci'yi görünce kalktı yerinden. Yanına oturdu.

— Bir şey mi var kızım?

— Sizinle konuşmak istiyorum baba.

— Buyur yavrum, söyle...

— Baba, durum çok kötü. Sizden başkasına açamam. Tabakçıoğlu, durmadan senet imzalatmış babama. Ne kadardır bilmiyor. Belki biliyor da bizi üzmemek için söylemiyor. Şimdiye değin hep böyle yapmış Tabakçıoğlu. İlkin parayı vermiş. Senetleri almış. Sonra da borçlusun diye nesi var, nesi yok üstüne geçmiş. Bizim dükkânı aldı bu yıl. Gelecek yıl da bağı korkarım. O yüzden, çok üzülüyorum.

— Bunları baban düşünmüştür kızım. Sen neden üzülüyorsun?

— Biliyorum babacığım. Benim hiç karışmamam gerek. Ama, korkuyorum. Başımıza bir iş gelecek diye kuşkulanıyorum. Bu yüzden sizinle konuşmak istedim.

— İyi ettin. İyi ettin ya, sen hiç tasalanma. Başınıza bir iş gelecek olursa, biz ne güne duruyoruz. Sen benim tek evlâdımın nişanlısı, kızımdan öteye gelinim değil misin? Elbet elimizden geleni ardımıza koymayız...

— Elbet baba. Ondan eminim. Ama, biz de tedbirimizi almalıyız değil mi?

— Almalıyız kızım. Almalıyız ya, şimdiden ne yapılabilir, o'na aklım ermiyor.

— Ben daha geçen gün Müdire Hanımla konuştum. Diyor ki baba... Diyor ki.

Durdu. Süzdü kaynatasını. İleri gitmiş olmaktan ürküyordu. Adam beklemedi.

— Eğer karamsarlığın doğrulanırsa, hiç durma. Hemen bir makina al. Sana yardım ederim. En iyi öğ-

rencilerimden birisin. Bunca emek verdin. Boşa gitmesin. Kadın terziliği yap. Çok doğru bir öneri. Ama, ben tek başıma karar veremem buna. Size danışmam gerekir.

Durakladı Kirişoğlu. Kadının çalışması iyi değildi. Söz olurdu tüm kasabada. Kirişoğlu'nun gelini, derlerdi. Ama, hakkı vardı kızın. Oğlan okula başlamıştı. Eğer Tabakçıoğlu bir hainlik düşündüyse, mutlaka yapardı. Sonra tüm başına kalacaktı bunlar. Başına kalması önemli değil. Kızın o zaman terziliğe başlaması çok daha kötü. İşte asıl söz o zaman gelirdi. Kız, terzilik yapıyor bu yüzden.

Gururlu kızdı İnci. İnce fikirliydi. Tam kendine lâyık bir gelindi doğrusu. Hiç aklına gelmemişti şimdiye kadar.

— Ya laf ederlerse kızım, diye sormaktan kendini alamadı.

— Hırsızlık yapmıyorum, hayınlık yapmıyorum baba. Elimin emeğini, gözümün nurunu koyuyorum ortaya. Ne lafı edebilirler ki...

— Bilmem ki ne desem?

— Babama söylesem kızar baba. İlkin o yüzden geldim size. Siz isterseniz, bu iş hallolur. Söylersiniz babama. Anneme de. Ne çıkar bundan. Kadın elbisesi dikeceğim alt tarafı. Kimseye bir kötülüğüm olmayacak ki. Yarın bağımız da giderse, daha kötü değil mi? Dükkân gitti zaten. Bağ da gidince, büsbütün muhtaç duruma düşeceğiz. Hem kardeşim. Okula yazılmaya gitti. Okumalı o baba. Okuyacak. Kafası çalışıyor. Artık ne olursa sizden olur.

Ağlıyordu İnci. Gözünün yaşı on yerinden gidiyordu. Dayanamadı Kirişoğlu. Biraz daha ağlarsa, kendisi de başlayacaktı. Ellerini tuttu.

— Kızım, dedi. Benim ince fikirli kızım. Üzme kendini biraz. Aklım karıştı şimdi. Bir çare düşüneceğim. Sen tasa etme. Mutlaka iyi olacak. Hadi sil göz-

lerinin yaşını. Doğru anana git. Ne zamandır özledim diyordu.

İnci'nin durakladığını görünce, güldü. Tek başına gitmekten utanıyor olmalıydı. Sırtını okşadı.

— Peki peki. Sen evinize git. Ben düşüneceğim.

Çıktı İnci. Oradan Müdiresine uğradı. Anlattı olanları. Olumsuz bir cevap alacaklarına inandılar ikisi de. Sonra dikildi Müdire. Cevap olumsuz olursa, bir kez de ben gider konuşurum İnci, dedi. Eğer yine olumsuz karşılanırsak, sana makineyi ben alacağım. Yok yok, armağan değil. Sonra çalışır ödersin bana. Ama, biraz darılırsınız kayınpederle.

Önemli değildi bu. Oğulları askerden gelinceye alışırlardı. Hem kolayını bulurdu o. Kayınvalidesine güzel bir elbise dikerdi. Her gittiği yerde övünerek gösterebileceği bir şey. Sonra o ederdi Kirişoğlu'nun gönlünü.

Artık korkusu yoktu yarından. Güvenebilirdi. Kendine ve yarınına. Korkusu yoktu. Kirişoğlu olmaz bile dese, öğretmeni yardım edecekti o'na. Bir kez makineyi almaktaydı iş. Sonra mahalle kadınlarının elbiselerinden başlardı işe. Bir geçimi sağlardı o. Belki para bile biriktirebilirdi. Kardeşini okutmak için.

Ertan'a yazmıştı. Daha Müdiresiyle konuştuğu gün. Henüz bir cevap yoktu Ertan'dan. Ama, biliyordu. Hak verecekti. Hak verecek ve destekliyecekti o'nu. Çünkü bütün koşulları koymuştu ortaya. Herşeyi anlatmıştı bir bir. Ve sonunda da, eğilip bükülmüş bir İnci bulmaktansa döndüğünde, dimdik bir İnci'yle karşılaşmayı tercih edeceğinden emin olduğunu yazmıştı. Dayanamazdı Ertan. Peki derdi.

Sabaha kadar uyuyamadı. Kirişoğlu hayır derse, büyük zorluklarla karşılaşacaktı. Biliyordu bunu. Ürkütücü bir ortamda sanıyordu kendini. Uyuyamıyordu bütün zorlamalarına karşın.

Daha öğle olmamıştı ki, hammal sırtında bir makineyle kapıyı çaldı. Uçuyordu İnci. Koyacak yer bula-

mamıştı ilkin. Sonra yerleştirdi odasını. Bu oda o'nun olacaktı artık. Oktay gittiğine göre. Hemen koştu dükkâna. Elini öptü Kirişoğlu'nun. «Babacığım,» dedi. «Çok teşekkür ederim babacığım.» Gülüyordu Kirişoğlu. Yaman kızdı bu. Kim ne derse desin.

26

Kuduruyordu Tabakçıoğlu.

«Ulan,» diyordu durmadan. «Ulan bu bacak kadar kız yenecek beni.»

Dört dönüyordu mağazanın içinde. Kuduran öfkesiyle birlikte, dinmek bilmez bir koşma, bir şeyler kırıp dökme isteği çakılmıştı yüreğine.

Kabaran öfkesi, yüzünü bir iyice karartmıştı.

Dişlerini sıkıyor. Adımlarını, mağazanın beton tabanını delmek ister gibi vuruyordu yere. Kapının ağzına geliyor, başını sallayarak bir görünmeze baktıktan sonra, yine dişlerini sıkarak, dönenmeye devam ediyordu.

Kâtibi kovalamıştı.

Bir bu yanda, kısmış, korkulu gözlerle kendisini izlediğini sanarak, öteki yazıhaneye iteklemişti. Bir o yana gittiğinde, söğerek, bu yana... Sonunda kâtip, daha o sokağa çıkar çıkmaz, kendiliğinden yer değiştiriyordu. Yüzünün sivilcelerini yolarak, gözlerinde korkulu bir fırıldaklık, yan yan kaldırımdan bu yana geçiyor. Tabakçıoğlu, öte yandan göründüğünde hemen koşarak, boş mağazaya atıyor kapağı...

Geçmek bilmiyordu öfkesi.

Hüsnü'nün üstünden aşmıştı. Hüsnü, Tabakçıoğlu için kurda kuzuydu. Biliyordu bunu. İstediği an, avucunun içine düşürmemiş miydi? İstediği rakamın altına imzayı bastırmamış mıydı? Şimdi anlıyordu işin püf noktasını. Aslında savaşı Hüsnü'yle değildi

Tabakçıoğlu'nun. O parmak kadar kızlaydı... Okumuş, akıllı olduğu tüm kentte bilinen kızla...

Ne yapsam, diyor kendi kendine. «Ne düşünsem, benden önce tedbirini alıyor bu kız. Ama, göstereceğim o'na. Tabakçıoğlu'nda ne hünerler var bir bir anlatacağım. Aldığı tedbirler, benim hilelerim önünde bir bir çözülecek. Hallaca düşmüş pamuk parçaları gibi dağılacak. Güçlü benim. Para, tapu bende... İlkin Hüsnü'yü aradan çekmek gerek. Bir iyice perişan etmek gerek. Ondan sonrası kolay. Sıra kıza gelir...»

Kızı düşündü mü, daha bir hırslanıyor. Bir çırpıda, kasabanın en ünlü kadın terzileri arasına girdi. Memur karıları, öğretmenler ve tüm eşrafın hanımları kuyruğa giriyormuş. Size bu yakışır, moda bu diye. Bir modadır sürüp gidiyor kentin içinde... Öyle olunca da, tıkır tıkır işliyormuş makina.

Makina tıkır tıkır işledi mi, Hüsnü'nün bağ gereği ortadan kalkar. Kaptırsa bile bağı, önemsemez o kadar. Yiyeceği bir kuru ekmek, iki kaşık aş değil mi? Geçinir gider tencere kaynadıktan sonra. Dükkânı elden gitmiş ne gam. Oğlanın okumasını kız üstüne alırsa, Hüsnü için bir ev sorunu kalır. Kız gitse bile, daha güçlü, daha dirençli olmanın yolunu bulur. Kaldı ki, yeniden borçlanmayabilir. Hüsnü, Tabakçıoğlu'na gereği kalktı mı, iki yıla varmaz öder borçlarını.

Ve kurtulur...

Birden yeni bir umut kapısı açar avucuna düşmüş olanlara. Borcundan başka bir harcamaya gitmedi mi borçlu, kısa zamanda kurtulma olanağına sahiptir. Bunu öğrenir ötekiler. Sıkarlar dişlerini. Ve bir kez kurtulurlarsa...

Olanaksız bu. Biliyor Tabakçıoğlu...

Olanaksız ya, o çaba belirli bir direnişi getirir. Direnişse çatışmayı. Bir kez çatışma başlarsa, Tabakçıoğlu azınlıkta. Tek başına hâtta. Kişisel çatışmaya girdiğinde paranın hiç bir değeri kalmıyor. Tek değer güç ve topluluk.

Çok iyi biliyor ki, öyle bir sürtüşme anında güçlü değil Tabakçıoğlu. Kişisel gücü, salt paraya dayanıyor o'nun. Bir de insafsızlığına. Ardında kimseyi bulamaz. Hatta şimdi, her buyruğuna baş sallayan kendi adamları bile karşısına geçer, kitleyle sürtüşmeye gittiğinde...

Kızın yaptığı bu.

Hüsnü'ye, evine bakmak yerine, borcunu ödemek olanağını yaratıyor. Bu ötekilere örnek olur. Ve tez zamanda dürerler defterini Tabakçıoğlu'nun...

Hayalleri söner bir anda...

O, kendiliğinden sağlayamadığı, saygıyı, satınalmanın çabasında, yıllardır. Yörenin en güçlü adamı olabilmenin çabasında. Bir kez yitirdi mi, yüreklerindeki korkuyu insanlar, devleşirler. Bir kez, gereksinme duygusundan yoksun kaldılar mı, harcayıverirler kişiyi...

Acele etmeli...

Bu olanağı tanımamalı o kıza...

Sıkıştırmalı Hüsnü'yü... Nasılsa senedin üzerinde tarih yok. Hemen bu gün isterse, bu gün parayı ödemekle yükümlü kılabilir onu. O zaman, bağ daha ürün zamanı gelmeden eline geçer. Hüsnü tüm umudunu vitirir. Bir iyice pısarlar. Yılarlar İsmail'den.

Çift zamanı geçiyor. Toprak hamur gibi kabardı şimdi Gelmediğine göre, direnci başladı Hüsnü'nün. Kırmalı bunu. Kendi başına bir uğraşıya girmiş olmalı. Hava biraz düzelsin. Kırsın. Hemen gitmeli bağa. Dikilmeli başına. Ve istemeli alacağını. O zaman, görür gününü Hüsnü...

Rahatlamıştı.

Bir karara varıncaya kadardı öfkesi.

Karara vardıktan sonra, eski kıvancını buldu yine. Ve mağazaları kâtibe bırakarak, Havuzlu kahveye tavla oynamaya gitti. Biraz öfkesi kaldıysa, tavla zarlarını şaklatarak çıkarırdı artık.

Kız terziliğe başlayalı, evin içi yeniden gülmüştü. Havaların ayazı, zaten yüreğini ağzına getiriyordu Hüsnü'nün. Karısıyla kızını bağa sürmenin acısı gelip çörekleniyordu bağrının ortasına. Şimdi makinenin başında, sıcak yerde çalıştığını görünce, ses etmedi.

Nemide de kızına yardım edebilirdi.

O, tek başına bağ işlerinin üstesinden gelme çabasına bırakacaktı kendisini. Zaten, bu soğuk günlerde bir şey yapmak mümkün değildi. Yumuşak, kumlu toprak bile, ayazın etkisiyle büzülmüş, sarmaşmıştı zerrelerine.

Taşlanmıştı, diyebilir. Soğuk, öylesine sıkıştırmış ki... Tüm gücüyle, yoksulluğun tüm hıncıyla kaldırıp indirdiği çapa, bir parmak ya giriyor, ya girmiyor toprağa. O tav günlerinin yumuşaklığını tümüyle yitirmiş. Sapına kadar saplandığı günler çok geride kalmış.

Yılmıyor Hüsnü...

«Her bir yan taşa kesmişti ben besmeleyi çektiğimde,» diyor kendi kendine. «Olası bir iş değildi başardığım. Şimdi yılgınlık için bir neden yok. Asmaların tümü tutmuş. Toprak, giderek taşından kurtularak, yumuşamış, ipekleşmiş...

Taş doluyken yılmadım ben. Şimdi mi yılacağım...»

Yılmayacak elbet...

Öylesine bir hırsla sarılmış ki bu toprağa... Her geçen gün, kendi emeğiyle meydana gelen somut bir örnek görmenin anlatılmaz gücü içindeki. Ve bu güç, nasıl tarla haline getirdiyse, olanaksızlıkları da yenmeye yeterli.

Hüsnü'nün kendi çalışmasına biçtiği değer bu. Daha önce yaptıklarına karşı sorumluluğunu ancak böyle ödediği inancına varıyor giderek. Ve beden çalışmasının o güzel ılıklığını, sinirlerin en uc noktasına değin duyarak, kaldırıp indiriyor çapasını.

Dudaklarında bir türkü beliriyor.

Çapanın noktaladığı bir uzayışla, ıkıltılarını müzik yapan bir türkü... Ve keyifleniyor Hüsnü... Yaptığı işe saygı duymanın keyfiyle, giderek daha bir coşuyor... Açlığını, yorgunluğunu unutuyor. Dudaklarının kıyısında belirmeye başlayan, ince beyaz köpüklenmenin farkında bile değil.

Türküyü sesli mi söylüyor, yoksa aklından mı geçiriyor bilmiyor. Ama, bildiği durmadan bir şeyler mırıldandığı. Ve bu hınçla sallayınca çapayı, daha derine sapladığı...

İsmail, Bayram'a buyruğunu patlattı.

— Paytonu koş...

Bayram aceleyle tavlaya girdi. Önlerindeki arpa ezmesini dişleyen hayvanları çıkardı. Ve bir çırpıda okun yanına getirerek, hazır etti aracı.

Her halde İzmir'de bir işi çıkmıştı ağasının. İstasyona gidecekti. Bu denli acele söylediğine göre... Daha tren zamanı da değil. Bir iş var bu hazırlıkta. Bir iş var ya, ne ola?

Arabayı koşumlarken, bunları düşünüyor Bayram.

Son kayışları hamuda takarken, atladı Tabakçı oğlu.

— Çayiçine, diye kustu...

Bayram, dilini dişleri arasına kıstırdı ilkin. Bir an duraladı. Yine aklına bir şey gelmişti. Yeni bir tuzak hazırlıyordu Hüsnü'ye. Ne adamdı bu Tanrım. Aklı kötülükten başka bir işe ermez miydi? Ererdi kimbilir... Belki de iyilik etmeye gidiyor. Bir dolanacak. Bakacak durumuna. Acıyacak ve, benden aldıkların sana yardım olsun Lehimci, diyecek. Katı katına istemem. Böylesine çalışkan bir adama elim varmaz benim. Varmaz gerçekten. Varırsa kurur.

Bunları düşününce, ferahladı. «Cık, cık,» yaptı ağzıyla...

Hayvanlar bu komutu bekliyorlarmış gibi yürüdüler. Tekerlekler döndü... Tabakçıoğlu'nun ağırlığı altında bir sarsıldı payton. Sonra kapıdan çıktı...

Çalışıyordu Hüsnü.

Sabahın seherinden, akşamın karanlığına çapa sallıyordu bağının içinde.

Tabakçıoğlu, hışımla indi paytondan.

Hüsnü daha uzaktan o'nu görerek kapısalığa kadar gelmişti, işini bırakarak.

Ellerini önüne kavuşturup, boynunu hafif bükerek selâmladı İsmail'i.

— Merhaba Beyim...

Almadı selâmını İsmail. Burnundan soluyarak çıkıştı.

— Çift sürdürmeyecek misin bağa?

Hüsnü ürktü. Şimdiye değin görmediği kadar öfkeliydi Tabakçıoğlu. Hep dostça konuşmuştu şimdiye Hep ahbapça karşılamıştı o'nu. Bu öfkenin bir nedeni olmalıydı. Ama, ne... Herhalde, çift sürdürmediği için kızıyordu. Bunca emek verilmiş bu toprakların gerekli ödevlerden mahrum kalmasına kızıyordu. Ne iyi adamdı şu Tabakçıoğlu...

Borcum çoğaldı beyim... Bu yıl Tanrı yüzüme gülerse...

Tersledi İsmail. Sözünü kesti.

— Gülerse ne demek. Bağa bakmazsan, yüzün var mı ki gülsün Tanrı. Nasıl ürün istersin? Nasıl güler yüzüne? İkinci yıldır ki, çift sürdürmüyorsun. Toprak bu... Kendini unuttun sanır. Çeviriverir dirseğini. İnsan düşünür.

— Düşündüm beyim. Çok düşündüm ya, sana gelmeye utandım.

Tam düşündüğü gibiydi. Tabakçıoğlu, bağı iyi bakamıyor diye çıkışıyordu o'na. Deminden beri öfkelenmesinin nedeni buydu işte. Tüm sözlerden o anlaşılıyor.

Birden düşüncelerini yarım bıraktı Tabakçıoğlu.

— Kızı çalıştırmaya utanmıyorsun ama...

Buz gibi oldu Hüsnü. Kızının çalışması ilgilendirmezdi İsmail'i. Ne ilgisi vardı bağ işiyle o'nun. Ya da, borcunun artıp eksilmesiyle ilişkisi neydi. Bunu anlayamadı birden.

— Utanacak bir şey yapmıyor benim kızım. Namusuyla çalışıyor. Ne yapayım?

— Değil mi ama. Tüm gelenekleri ayaklar altına alıyorsun. Şimdiye değin kasabada yerlilerin yapamadığı bir işi yaptırıyorsun kıza. Sonra da boynunu büküyorsun suçsuz, suçsuz... Ne yapayımmış? Senden sakındığım mı var? Bir selâmınla, her istediğini yerine getirmiyor muyum? Ama, adam olmaya niyetiniz yok sizin. Bu kadar uğraştın, didindin. Taştan ürün almayı başardın. Şimdi bakımsızlıktan perişan olursa bağın pek mi iyi olur? Olmaz Lehimci. Bağ senin. Batmasına karışmam. Ama, benim bir dünya alacağım var bu yere bağlanmış. Onlar ne olacak? Şimdi sen bakmazsan bağı, ürün alamazsan, asıl zarar gören benolacağım. Görenekleri yıkmışsın. Kasabalına karşı çıkmışsın beni hiç ilgilendirmez. Ne var ki o paralar daha senin gibi pek çok kimsenin imdadına yetişir. O yüzden, çok düşünmelisin bir iş yaparken. Ve mutlaka bana danışmalısın. Anladın mı?

Hüsnü, karışık duyguların etkisi altındaydı.

Gerçekten iyiliğinden mi yapıyor bunu Tabakçıoğlu? Yoksa, bir oyun mu kuruyor kendince? Çözümleyemiyor. Çözümleyemediği için de, sıkıntısı artıyor giderek. Bir süre baktı adamın gözlerine. Bir yol, ışık aradı bulamadı.

Çaresizlikle boynunu büktü.

— Nasıl istersen beyim. Madem öyle buyuruyorsun. Hemen istediğin gibi yapalım. Çift koşturalım bağın içine.

Tam dediği yere getirmişti İsmail. Tümüyle teslim bayrağını çekmişti Hüsnü. Elini uzatsa, bağ ken-

disinindi artık. Ve uzatacaktı. Bir kez daha çekerse. Bir kez daha olanak tanırsa, kayar kurtulurdu elinden Hüsnü. Ve hesapları tümüyle yanlış çıkardı İsmail'in.

Dikildi.

Bir iyice sertleştirdi sesini.

Ve kelimelerin üstüne basa basa, birer balyoz gibi sıralayarak, bildirdi kararını.

— Geçti artık. Ben kendim baktıracağım bağa. Borcun ödeninceye değin ben baktıracağım. Sen başının çaresine bak. Bir bilmezin elinde çar çur ettirmem paracıklarımı. Bundan böyle, ben borcun ödendi, bağ senindir deyinceye, buralarda görünme. Anlaşıldı mı?

Şaşırdı Hüsnü. Hiç bir şey anlamamıştı. Daha, bağa ben baktıracağım derken, dalıvermişti. Ondan ötesini duymadı bile. Ve şaşkınlıkla, son bir direniş göstermek istedi.

— Ama beyim!..

Hiç olanak tanımıyordu ki Tabakçıoğlu. Hiç zaman yitirmiyordu ki... Kolundan çekiştirdi o'nu.

— Hadi durma. Atla arabaya. Gerisini kentte konuşuruz.

Hüsnü, sürüklenerek bindi paytona. Ardından İsmail, oturduğu yerin yaylarını gıcırdatarak yerleşti. Arkasından dürttü Bayram'ı...

— Çek...

Bayram irkildi.

Deminden beri süregelen konuşmaları izliyordu. O da Hüsnü gibi dalgınlaşmıştı. Dürtüklenince, kamçıyı salladı. Dizginleri kasarak yüklendi hayvanlara.

Tekerlekler kuma batmıştı. Zorladı hayvanlar. Ve yeni bir kamçı darbesiyle birlikte bağırdı Bayram...

— Deey, deyusun hayvanları...

Birden dikildi İsmail.

Bayram'ın ensesine vargücüyle bir tokat patlattı.

— Ağzını topla dürzü... Deyus babandır senin. Vurup durma hayvanlara. Söğme...

Büzüldü Hüsnü...

Bu iyi adamın birden yırtıcı bir hayvan gibi kişinin üstüne atılıvermesi bir iyice ürküttü o'nu. Ummadığı, düşünmediği bir şeydi bu... Anlıyordu şimdi. Kendisine, ölürcesine harcadığı emeğe oynanan oyunu çok iyi anlıyordu.

Bir oyuna gelmişti. Hem de öyle bir oyun ki, tüm yokluğu, ölümü üstüne oynanıyordu. Kızın aklı olmasaydı. Her bir şeyi çok önceden düşünüp, gerekli tedbiri alan kıvıl kıvıl zekâsı olmasaydı, çoktan bitmişti.

O, gençliğine karşın, bağın gittiğini anlamıştı demek. Dükkânı vereli beş ay oldu olmadı. Hemen ardından bağın gitmesi de, öylesine kısa zamanda gelip çattı ki... Olayları dizelemek istese, başaramaz. Birden çırılçıplak hissetti kendini. Üşüdü...

Şimdi, Tabakçıoğlu'nun yazıhanesi olan dükkânın önüne geldiler. Tabakçıoğlu'nun yardımıyla indi arabadan. Yazıhaneye girince, senedi çıkardı İsmail.

— On iki bin lira borcun var bana. Buna karşılık bağa ben bakacağım. Borcun ödendiği zaman geri veririm. İpoteği satışa da verebilirim. Hemen yarın, tapu kaydını üstüme geçirtirim istersem. Ama çok emek verdin oraya. Ben de bir iyilik yapmak isterim sana. O yüzden, bağın kaydı üstünde kalacak borcun ödeninceye.

On iki bin lira sözcüğü canlandırdı Hüsnü'yü...

— Bir yanlışlık olacak beyim. Benim borcum o kadar değil.

— Ne kadar ya?

— Olsun olsun bin beş yüz lira...

Güldü İsmail. Alaylı bir bakışla süzdü tepeden tırnağa Hüsnü'yü...

— Yok canım... Demek öyle ha... Bak bakalım şuraya. Ya da bir okuma yazma bileni çağır da, okusun. İstersen kızını çağır. O iyi okurmuş duyduğuma göre. İşte senet. Üstünde borcun olarak yazılı miktar tam on iki bin lira.

— Benim borcum o kadar değil.

— Değil de ne bok yemeğe ipoteği on iki bin lira üstünde yaptırdın? Sormazlar mı bunu adama. Hadi dayak yemedin diyelim, sayı saymasını da mı bilmiyorsun? Bin beş yüz lira, oniki bin olur mu durduğu yerde? Ha, neden yaptın ipoteği on iki binden?

— Ne bilirim ben beyim. Sen öyle istedin.

— Şimdi ben sana öl desem ölür müsün?

— Öldüm zaten beyim. Sen bağımı elimden aldın mı, ben öldüm. Ayrıca öl demenin hiç bir gereği kalmaz ki...

— Gördün mü bak. Bir çırpıda cevaplayamıyorsun dediğimi. Söz dolandırıyorsun. Senet, en bir güçlü delildir. Üstelik senin ipoteğin de var. Hem de ikisi birbirine aynen uyuyor. O yüzden, hiç güçlük çıkarma. Dediğimi dinle. Son bir iyiliktir benim yaptığım. Kafamı kızdırırsan, hemen yarın satışa çıkarırım bağını. Ve tapuyu üstüme geçirtiveririm.

Donmuştu Hüsnü.

Bir tek şeye takılmıştı aklı.

Öl desem, ölür müsün, sorusuna.

Mırıltı halinde tekrarlıyordu durmadan.

— Ben öldüm beyim. Ben zaten öldüm...

Bu bambaşka bir insandı. Tabakçıoğlu bir ürküntü duydu ilkin. Hiç ötekilere benzemiyordu. Kaç borçlu gelip geçmişti elinden. İş bu kerteye geldi mi, ya ağlamaya otururlardı. Ya da ağzına gelen sövgüyü kusar, giderlerdi.

Öylesi davranışlara alışkındı İsmail. Artık ne yapmak gerektiğini iyi bilirdi. Ağlamaya otururlarsa, hadi, derdi. Hadi seni aldım. Aylığın şu kadar. Git şur-

da çalış. Sövgüye başlarsa, bunu fırsat bilip, tapuyu üstüne çıkartıverirdi.

Bu böylesi değil.

Donup kalıyor. Susanlardan korkmalı kişi. Biri, acılı zamanında susuyor mu, her bir kötülüğü yapar. Ama, iyi tanıyor Hüsnü'yü. Bir esnaf o... Ahi kurallarıyla yetişmiş. Elinden kötülük gelmez. Salt kendinedir üzüncü... Ve salt kendinedir bu yüzden zararı...

Ama, bir başka söz söylese ya...

Neden susuyor. Ve neden durmadan yankılanan hep bu iki kelimedir. «Ben öldüm...» Hay şurda yıkıl kal. Geber de, ikirciklendirme karşındakini. Ölürsün elbet... Bağı sana mı kaptıracaktı koca Tabakçıoğlu... Tüm yörenin en güçlü kişisi olmaya adaylığını koymuş bir kişi, bağla birlikte paracıklarını da sokağa mı atacaktı.

Esnaflık onuru, yalvarmasına engel. Gelenekleri sövgüyü yasaklıyor. Bu yüzden suskunluğu. Neden daha önce aklına gelmedi bu.

Sarstı Hüsnü'yü...

— Ölüm güç iştir Lehimci. Öyle öldüm demekle yitivermez kişi. Bir kez başa gelsin de nasıl çırpınır, nasıl direnir insan bir gör. Demesi kolaydır bu yüzden. Ölmesi ise, olanaksız. O bakımdan boşuna sözünü etme hiç. Bırak kendini. Ben senden daha iyi bakarım o bağa. Gözün arkada kalmaz. Ölümü de hiç aklına getirme. Tanrı'nın işi belli olmaz. Bakarsın ürün senin umduğun gibi olur. Kısa zamanda ödenir borçların. Bağ yine sana kalır. Hadi şimdi, git evceğizine. Benim işlerim var...

Ses etmedi Hüsnü. Dudakları hafifçe kıpırdandı.

O iki kelime, bu kez sessiz yankılanarak, nefes gibi çıktı ağzından.

Boynunu bükerek, sokağa adımını attı...

Doluya tutulup, üzümleri aktığında, saçları bembeyaz olmuştu Hüsnü'nün. Ürettiği değerin bir çırpıda, çamura karışması yitirmişti o'nu. Daha çok da, belirli bir güven kaynağının, bir umudun, bir anda yitmesi çökertmişti.

Bir o kadarla geçiştirmişti o yağmurlu günü.

Çünkü hemen ardından, salt ürünü yitirdiğinin bilincine varmıştı. Bağı olduğu gibi duruyordu. Ve gelecek yıllar için, yeni bir umut, yeni bir verim kaynağıydı, bu...

O yüzden yıkılmamış. Var gücüyle yeniden çabalamaya başlamıştı.

Yıllardır, hiç çalışmadığı kadar büyük bir çabayla yarattığı yapıtı, bir anda elinden tümüyle gidiyordu. O zaman, kökü bende, diyordu. Yağmur salt ürününü aldı. Bu yıl olmazsa, gelecek yıl. Şimdi o umudu yitiriyor. Ve bir anda, dünyadaki tüm görevini bitirmiş bir insanın çöküşüyle, büzülüveriyor Hüsnü.

Daha mağazadan çıkarken beli kamburlaştı. Gözlerinin altında, yorgunluktan mor halkalar vardı zaten. Bir iyice karardı bunlar. Siyahlaştı.

Tüm yüzünde bir kıraç toprak etkisi belirdi. Kırış kırış oldu derisi. Çipilleşti.

Gözleri küçüldü yuvalarında.

Ve aklında durmadan iki kelime dolanarak, sokağa dar attı kendini.

Görmüyordu...

Duymuyordu...

Ve düşünemiyordu...

Yarınını yitirmenin umutsuzluğuyla, durmadan dişlerini sıkıyordu. Ve sıktıkça, şimdiye değin sezinlemediği bir şeyi duydu. Dişlerinin tümü sallanıyordu. Biranda olmazdı. Böylesi bir sallantı, dişlerinin tümüne birden rastlamazdı ya.

O'na öyle geliyor olmalı. Daha biraz önce, bağda türkü söylerken hiç bir şeyi yoktu. Şimdi de bağ yoktu ama... Üstüste geliyordu her bir şey. Tabakçıoğlu'yla selâmlaştığından bu yana, her bir şey o'nu buluyordu.

Sanki bir küçük çemberdi bu. Ve bir dev, durmaksızın Tabakçıoğlu'ndan yöne çeviriyordu. Geçen yıl üzümlerini toplayabilseydi bütünüyle, bir kuruş borcu kalmayacaktı. Olmadı. O Tanrı'nın işiydi hadi... Şimdi bu ne?

Kendiliğinden gelip geçen düşünceler bunlar. Belirip yiten sorular. Bir çözüm aramıyor Hüsnü. Arayamıyor. Başı keçeleşmiş. Taşlaşmış daha öteye... Bildiği bir tek şey var. Herşeyinin yittiği...

Çayiçi tarlasına acımıyor...

Bir unutulmuş yerdi orası. Yine unutabilir. Ve yok benim öyle yerim der. On, yirmi yılda bir, bir kaç lira vergi ödese de... Yok sayabilir bütünüyle. Diktiği fidanları, asmaları da bir yana koy. Elden almıştı. Ele gitti, der.

Ya emeği...

Kendininkini bir yana bırak. Baba o... Koca... Zorunlu emek harcamaya. Bunun karşılığında karısının, çocuklarının doyumluğunu sağlamaya zorunlu. Ya onların emeği... Kızının uçları kızaran, kanadı, kanayacak parmakları gözünün önüne geliyor.

Karısının çatlak çatlak, kınanın altında bile pütürlüğü belirgin elleri birer hınç yumruğu gibi sıkılıyor tam alnının ortasında. Küçücük Oktay'ın, sıpanın yanına gidiş gelişleri unutulur mu? Taş, nasıl verimli bu toprak haline gelirdi başka türlü? Bir başka, ailenin, bir başka insanların başaracağı iş miydi bu? Tümü demiyorlar mıydı olanaksızı olur kıldın Lehimci diye... Tüm kentli saygılı bir güvenle bakmıyor muydu o'na...

Başını yerden kaldıramıyor.

Umut kaynağı olduğu insanları görünce, ne diyecek şimdi. Siz tembelsiniz. O yüzden, bir iş beceremiyorsunuz dediği kişiler var. Onlar, alayla bakmazlar mı o'na... Lehimci Hüsnü yıllarca, tırnağını taşın içinde kodu. Salt kendi tırnağı değil, tüm ailesinin tırnağını, çayiçine gömdü de gitti Tabakçıoğlu'na kaptırdı, demezler mi?

Tabakçıoğlu güçlü ...

Emekten de, inattan da, birbirine zincir gibi kenetlenmiş bir ailenin direncinden de çok güçlü. Çünkü para var o'nda... Ve para, insan gücünün, emeğin yarattığı değerin çok üstünde... Nerden, nasıl bulunmuş olursa olsun, tüm değerleri içeriyor, demezler mi?

Derlerse yanlış mı? Değil...

Ve bu yenilgi, o'nun yıkımı değil mi? Direnen. Her yokluğun, her yoksulluğun karşısında, emeğiyle dikilmeyi başaran Hüsnü nerde?

Sorular... Sorular...

Bitmez, tükenmez bir dönenmecenin içinde, fırdolayı kıvranan bir ateş çemberi. Biri bitmeden, biri başlıyor. Cevapsızlığını bile bile, keçeleşmiş, taşlaşmış bir başın içinde tepinip duruyorlar. Bir çözüm bulabilse... Bir cevap verebilse... Belki böylesine taşlaşmıyacak başı. Açılacak. Ağrısı geçecek. Ağırlığı yitecek.

Bilmiyor.

Neden böyle bu...

Törelere karşı gelmedi. Bir yanlışlık yapmadı. Para gerekliydi. Göztaşı, kükürt parasız verilmiyordu. Hiç bir yerde... Öderim, demişti. Üzümümü sattım mı, hemen öderim. Banka, bir duvar olmuştu karşısında. En yakın bildiği, birlikte büyüdüğü tüccarlar, kusura kalma demişlerdi. Bizim kredimiz kendimize gerekli.

Başka çıkarı yoktu ki işin.

Adımını attığı her yol. Tabakçıoğlu'na çıkmıştı. Şimdi yitmişti işte bağı. Güveni... Yarını... Ve dört yıldır, hiç sakınmasız harcadığı emekleri...

Eve geldiğinde, ürktü Nemide. Kocasının yüzüne bakamadı. Birden çökmüş, kocamıştı. Saçlarının beyazlığı, yüzünün güçlülüğüne bir renk veriyordu. Daha bir artıyordu gözünde yakışıklılığını. Ama, şimdi...

Tanınmayacak kadar değişmişti. Bir yabancı baksa, ilk diyeceği, en azından yüz yaşında var bu adam, olurdu... Öylesine bitmiş Hüsnü. Daha bir yıl önce, gözlerinin tüm ışıltısını geleceğin mutluluğundan aydınlatan kişi, şimdi yoktu. Gözlerinin akı büyümüştü bir iyice. Sanırdı ki insan, görmüyor...

Görmüyordu Hüsnü...

Baktığı halde görmüyordu. Eve geldiğini, ayaklarının alışkınlığından anladı. Avlunun kıyısında Nemide'nin bizim odamız diye bölüştürdüğü bölüme geçti oturdu.

Dizlerinin üstüne çökmüş, ellerini yumruk yaparak, bastırmıştı bir iyice. Gözleri, tavanın köşesinde takılı kaldı öyle...

Nemide, ürküntüyle bakıyor kocasına...

Olmaz.

Bir insanın bir anda bu denli çökmesi için çok olağanüstü koşullar gerekli. Bildiği kadarıyla da şimdilik böyle bir koşul yok. Borçlu bile olsalar, bağlarında çalışıp ödeme çabasının içinde bulunuyorlar. Kızı, gece gündüz el işi görüyor. Ve salt ev harçlığını değil, kardeşinin okul giderlerini de karşılayabilecek bir olanağı sağlıyor.

Karı koca, onların ödevi, birlikte çalışıp bir an önce Tabakçıoğlu'nun borcunu ödemek. Ve bu yükü kızın sırtından almak.

Ama ne oldu bu adama birden?

Hasta olmasın.

Alan yerde gezerken başına bir iş gelmesin. Cinlere, perilere uğramasın. Hiç belli olmaz. Kış kıyametinde, kendilerini yalnız sanan cinler, onların bağında dernek kurmuş olabilir. Bilmezler üstüne gider Lehimci...

Çarpılmış bu...

Çarpılmasa, o güçlü adamın yerine, bu sarsak ihtiyar döner mi eve. Hemen koşmalı. Bir nefesi güçlü hoca bulmalı. Okutup üfletmeli. Hiç konuşmadığına bakılırsa, kötü bir durumda. Eve nasıl geldi? Kim getirdi?

Kocasının çevresinde çaresizlikle döneniyor. Arkasına yastık koyuyor. Sonra alıp, yanına yerleştiriyor. Düzensiz davranışlarla, gelip gidiyor. Sorularının cevapsızlığına aldırmadan, konuşuyor.

— N'oldu sana efendi?

— .....

— Bir tekinsiz yerde abdest falan mı bozdun?

— .....

— Bir hoca çağırayım mı?

— .....

— Yada bir doktor?

Çırpınıyor. Gidip, kıza durumu bildirmek istiyor. Hemen vazgeçiyor. Odadan çıkmak gelmiyor içinden. Kendi kendini suçluyor. Adamın aklına bağ dikmeyi o soktu. Sıcacık yatağında, sevgi mırıltıları arasında bitmeyen bir istek gibi dizeledi durdu bağın olanaklarını.

Hay dili kurusaydı da...

Hay ağzına almaz olsaydı da o bağ sözcüğünü. Adamının diriliği, güçlülüğü içinde gelip geçseydi yaşamları. Suç kendisinindi. Eğer bir şey olursa kocasına, bunun baş sorumlusu kendisiydi...

Dayanamadı sonunda.

Odadan çıkmadan, bağırdı kızına.

İnci, bir gelinlik dikiyordu. Ünü giderek yayıldığı için, en güç dikişler o'nun elini öpmeye başlamıştı. Ve Ertan'ın askerlik süresi giderek kısalıyordu. Tüm düşüncelerini gelinliğe vermiş. Kendi mutluluğunun tülünü örer gibi, kıvançla dikiyor elindekini.

Dünyayla ilişkisini kesmiş.

Gelinliği bitirinceye değin, tüm kendisiyle dolmuş doğa. Bir de Ertan'la...

Anasının sesini duymadı o yüzden. Kadın, tekrarlayınca adını, irkildi. Bir an dinledi yan odayı. Sonra, isteksizlikle elindekini bırakarak, kalktı.

Babasının durumunu görünce de, dondu kaldı kapının ağzında. Tanınmaz bir haldeydi Hüsnü. Yüreğinin ortasında bir ateş yükseldi. Damarlarında dolanarak, tüm bedenini yaktı İnci'nin. Herşey öyle üstüste geliyordu ki...

Bir sevincin. Bir umudun hemen arkasından, hiç akıllarına gelmeyen bir büyük mutsuzluk indiriveriyordu acılı darbesini. İlk şaşkınlığı geçer geçmez sordu.

— N'oldu anne?

— Bildiğim yok ki kızım. Görmez gibi geldi eve. Gelir gelmez çöktü. Hiç bir şey bilmiyorum ki. İlk aklıma gelen sen oldun. Ne yapalım?

— Hemen bir doktor çağıralım.

— Doktor mu? Bana kalırsa hocalık bu. Doktorluk değil. Hiç bir şeyciği yokmuş gibi görünüyor. Ama, ne kıpırdıyor. Ne bir söz ediyor. Uğrulara uğramış olmasın.

— Uğruların ne işi var güpegündüz anne. Bir yerine bir şey olmuştur. Hemen ben gideyim, babama söyliyeyim de bir doktor göndersin.

— Koş kızım. Madem öyle, durma koş...

İnci çıkmak için dönerken, parmağını kıpırdattı Hüsnü. Ana kız, oldukları gibi kaldılar. Gözlerini Hüsnü'ye dikip, bir şeyler söylemesini beklediler.

Dudakları kıpırdamıyordu.

Bir küçük, tükrük köpüğü, nefes alıp vermeyle kabarıyor. Öyle duruyordu ağzının kıyısında. Zorladı kendini Hüsnü. Yeniden dünyaya dönüyormuşçasına, kasıldı her bir yanı.

— Bağ gitti, dedi, güçlükle.

Nemide, sevindi ilkin. Konuşmuştu işte. Sonunda bir şey olmadığını belirlemişti ya. Bu da yeterdi. Bir bağın gidişi, kişiyi böylesine yıkmamalıydı. Çocukları ölmüştü Hüsnü'nün. Hem de iki tane. Hiç bozulmamıştı bile. Nemide'nin ağlamalarında, avutmuştu o'nu. Veren de Tanrı, alan da... O bizden çok seviyormuş ki, yanına aldı, demişti.

Şimdi bağı gitti diye çöker miydi kişi böyle. O sağolsundu tek de... O başlarında bulunsun da... Yine ne bağlar dikerler öyle.

Anlamazlıkla sordu...

— Sel mi aldı?

Hüsnü yine uzaklardan cevapladı o'nu.

— Yok... Tabakçıoğlu...

İnci bekliyordu bunu. Yine de üzünçle başını eğdi. Beklediği sonunda olmuştu işte. İsmail, başkalarına oynadığı oyunu, onlara da oynamıştı. Bağlarını, tüm çabalarını ellerinden almıştı. Ama asıl biten anası oldu.

Birden çöktü yere.

Kapandı mindere...

— Körolsun. Tanrım, tez zaman içinde defterini dürsün o alçağın. Hiç din, iman yok mu? Hiç insaf yok mu? Herkes hazırdan sahip olur. Anlarım, onlara kötülük edilir. Bizimki öyle mi? Tırnakcıklarım, oğlumun parmacıkları içinde kaldı. Kızımın da... Bu bize yapılır mı?

Durmadan ağlıyordu Nemide...

Ve birden buz gibi kesildi Hüsnü. Dükkânı yoktu artık. Esnaflığı, kendi isteğiyle, dükkânı satarak bırakmıştı. Şimdi bağ da çıkmıştı elinden. Çırılçıplak kalmıştı. Yeryüzünün tüm derdi içinde, bir kızın eline bakan kişi olarak kalmıştı.

Çok yakında o da gelin olup gidecekti. O zaman, tümden el eline kalacaktı. Bir tek yolu vardı bu durumdan kurtulmanın.

Ölmek...

Ölümü düşününce bir an rahatladı. Sonra bir titreme sardı içini. Güçtü... Ölüm gerçekten güçtü. Haklıydı Tabakçıoğlu... Hemen ölünüvermiyordu... Dondu...

28

Yıkılıp gitmişti yazıhaneden.

Ama, bakarsın ertesi gün dirilip çıkmış yine... Öylesine güçlü ki bu Lehimci Hüsnü... Bir türlü tam anlamıyla yenemiyor. Para gücünden öte, bir iyice sırtını yere getirmek istiyor o'nun. Gelse, bir kez yalvarsa ötekiler gibi. Belki, borcunu bile indirir. Al bağ sana armağanım olsun. Yaptığım yardımları da istemiyorum, der...

Çünkü bir kez yalvardı mı... Bir kez boynunu büktü mü önünde, o'na hükmetme olanağını kazanacak Tabakçıoğlu. Ve o zaman, istediğini yaptırtacak. Nasıl yaptırıyor ötekilere. Benim ev kirlendi diyor. Kızı gönder de, bir temizleyiversin.

Ardından da, kimseye görünmeden kendisi damlıyor. Bir güzel sarıp sarmalıyor. Okşayıp kokluyor. Ve tazeleniyor gönlü. Gençleşiyor.

Hiç biri de ses çıkaramıyor korkularından. Tabakçıoğlu güçlü. Bir ses çıkarırlarsa, etmediğini komaz. Biliyorlar bunu. Biri bir kez denedi. Dedikodusunu yayayım dedi de, başına neler getirdi.

Zaten gözdağıyla yanaşmıyor mu tazelere. Ben şunu yaptım, adamı şöyle asar, böyle kestiririm diye başlamıyor mu? O korkuyla, olan bitenin farkına varmadan da tazeliyor gönlünü. Yine öyle yapar. Bir kez, bir kezcik gelip de, ağam, dese. Ya da beyim... Bağış-

la beni kulun kurbanın olayım. Sen bozdun, sen düzeltebilirsin bu işleri...

O zaman bilir yapacağını.

Kıza makineyi alıp, çalışmasına gözyuman Kirişoğlun'dan da öcünü almış olacak böylecc. Oğluna koklanmış gül armağan ederek, hıncını çıkartacak. Gık diyemez kız. İyi biliyor bunu. Akıllı olduğunu bilmeyen yok. Akıllıysa, hiç sesini çıkarmaz. Aksine sokulur Tabakçıoğlu'na. Öyle cilveler yapar ki, salt babasının bağı değil, daha ne isterse elde edebilir.

Dilerse, Tabakçıoğlu'nun tüm varlığına hükmeder. Eğer gerçekten akıllıysa... Yok, ötekiler gibi sersemin biriyse, zaten ses edemez. Bilir ses ederse yavuklusunu elden kaçıracağını. Bilir babasının başına daha bir kötü işlerin geleceğini.

Ama, bunların tümü için, Lehimci Hüsnü'nün gelip bir kez yalvarması gerek. Beyim, diye boyun bükmeli önünde. Beni bağımdan yoksun kılma da, ne istersen yap... Demedi şimdiye.

Başkaları, bir kez borçlandıkça yüz bulup, daha çok borçlanma yollarını ararken o, sanki ödeyebilirmiş, sanki altından kalkabilirmiş gibi borçlarını ödeyecek düzen tutmaya kalktı. Başkaları gibi değil. Başkaları, ilkin sövgüye oturup, sonra yakarmaya başlarken. O ne sövdü, ne yakardı. Çekip gitti.

Hiç tanımadığı, hiç bilmediği biri bu. Şimdiye değin hiç karşılaşmadı böylesiyle. Bildiği davranışlara karşı ne yapacağı konusunda peşin tedbiri vardır Tabakçıoğlu'nun. Alıştı şimdiye değin. Kim nasıl davranır. Ve öyle davrandığında ne yapmak gerek...

Lehimci Hüsnü bambaşka.

Alıştıklarından değil. Alışmadığı için de şaşıyor. Bir türlü dediği yere getiremiyor. Getiremedikçe de hırsı artıyor. Daha bir perişan etmek için, durmadan zorluyor başını. Ne yapmalı? Nasıl etmeli ki, ayaklarına kapansın Hüsnü. Kendi bildiği yollardan birine girsin. Tabakçıoğlu'nun bildiği yollardan birine girdi

mi bir kez, rahatlayacak, Artık, tüm ipler kendi elindedir. Dilediği yere sürükleyebilir karşısındakini.

Bir kez başarabilse bunu.

Başaramadığı için, giderek öfkeleniyor. Üstüne üstüne gidecek. Dirilir bu adam. Bir kaç gündür ortalıkta görünmüyor. Ama, yakındır yine çıkar. Hem de hiç bir şey olmamış gibi. Eğer çıkarsa bilir yapacağını.

Gerekirse alay edecek.

Gerekirse söğecek ana avrat... Ve düşürecek o'nu avucuna. Kendisini haklı gösterecek bir suçun içine sokacak Hüsnü'yü. Ondan sonra, isterse gelmesin. Gelip yakarmasın güçlüyse. Bir kez daha gücünü yitirsin. Bir kez daha avucuna alsın da, gör bak. Bir daha dirilebilir mi? O gücü bulabilir mi kendinde.

Birden aklına geldi.

Söz anlamazın biriydi o...

Bakarsın mal benim diye, yeniden çöreklenmiş bağa. Bir kez bu yola giderse, yerleşirse üstelik, çok uğraştırır. Mahkemeye gitmek, karar almak gerekebilir. En iyisi şimdiden, daha kendisini toplamadan tedbirini almalı.

Çayiçi yöresinde dolandırmamalı o'nu...

Haber gönderdi o yana bakan kolcusuna...

Gelir gelmez, yazıhanede karşısına dikti adamı. Gözlerini kırpiştırarak, dizeledi buyruklarını.

— Bana bak. Lehimci'nin bağı bundan sonra benim üstümde. Arada bir göz atacaksın oraya. Benim adamlarımdan başkasını sokmayacaksın. Bir tek yabancının adım attığını duyarsam, başına geleceği sen düşün. Özellikle yazın, üzüm zamanı oraya sen taşınacaksın. İyi bakarsan, iyi gözetlersen bakmak için sana verebilirim orayı. Ona göre, gözünü dört aç.

Adam, ellerini oğuşturarak çıktı.

Kimseyi sokmayacaktı bağın yöresine.

Eğer sözünü bir tutarsa beyi, yaşadı. Yenice orası. Ucundan, bir kıynam pay ayırsa o'na Tabakçıoğlu, zengin olur. Öyle üzüm verir ki... Onda biri senin de-

se, sekiz on çuval üzüm yıkar mağazaların önüne. Bir küçük tarla alır. Bir yenice de kendisi yetiştirir. Nasılsa, aylığı işliyor. Sokmayacak. Kimseyi sokmayacak çayiçi yöresine. Ağasının gözüne girecek bir iyice. Ve Lehimci yenicesinin bakımını üstüne alacak.

Adamın sevinerek çıktığını görünce, güveni arttı Tabakçıoğlu'nun. İyi bulmuştu bu akılı. Kendi bağı gibi gözetlerdi İsmail'in malını şimdi. Ben, buradan pay alacağım hayali içinde daha bir yüklenirdi Hüsnü'nün üstüne.

Kendisi elini bulaştırmadan, çözümlemişti bir sorunu daha. Hüsnü ondan bilmezdi. Adam kovalayınca, hiç olmadı yakınmaya gelirdi. O zaman, iş teklif ederdi Hüsnü'ye...

Kendi uğraşısıyla, bağcılığı çok iyi öğrenmişti o... Elinde de pek çok bağ vardı Tabakçıoğlu'nun.

Bir kez kendine bağladı mı tümüyle, ardı kolay gelirdi artık. Dediğini yapabilirdi. Nasıl yapıyor ötekilere. Aynını uygulayarak, her bir isteğini yerine getirtirdi Hüsnü'ye de.

Bağların başında kâhya dursa, daha çok verim sağlar. Bağcılığı çok iyi bilenin hali başkadır. Bir de kendi malı gibi tutarsa eğer. İşte o zaman, yörenin en büyük bağlarının sahibi olabilir. Kimin mülkü kalıyorsa topraklarının arasında, kısa zamanda borçlandırarak, elinden alır. İster at koştur topraklarının içinde artık, ister otomobil sür...

Yavrum Hüsnü, dedi. Elimdesin ki... Hiç bir şey kurtaramaz seni. Ne o kızın, ne içindeki direnç. Ne de dışarıdan alabileceğin yardım. Sana kim yardım eder ki...

29

Yaşamak güç geliyordu Hüsnü'ye...

Ağır geliyordu...

Kızı terzilik yapıyor. Evin masraflarının yanında,

kardeşinin okuma giderlerini de karşılıyordu. Karşılıyordu ya, böyle bir yaşama alışmamıştı Hüsnü. Göreneği, geleneği, eve babanın, aile başkanının bakmasıydı. Bir yükümlülüktü bu erkek için. Ve karısının, kızının getirdiği parayla geçinmek, ayıpların en büyüğüydü.

Hem de eli ayağı tutan biri için.

Çarşıya çıkamıyordu. Çıktığı zaman da, başını yerden kaldırdığını gören yoktu. Bir şeyler yapması gerekti. Bünyesi sağlam olduğundan, çabuk toplamıştı kendini. Sırtının kamburu düzelmiş, ölüm korkusu yerini utanca bırakmıştı. Canın tadını, dizlerinin üstünde tam bir gün kıpırdanmadığı zamandan biliyor. Bir türlü, ölüme karar verememişti. Oysa, ne denli basit geliyordu insanlara. Büyük bir yürek işiydi kendi ölümüne karar vermek. Öyle büyük bir yürek işi ki, anlatılamaz.

Bir çılgınlık, bir yılgınlık değil. Tam bir güven ve korkusuz bir eylem işi. Kendinden biliyor bunu. Belki yüz bin kez düşündü ölmeyi. Basit diyordu. Bir ipe geçiriverirsin boynunu. Ayağının altına koyduğun tokmağa bir tekme atıverirsin. Tamam... Ya da, tren var. Koca, demir dev... Kıymığını bırakmaz kişinin. Ve bir anda, paramparça eder. Acıyı bile duymaya zaman bulamaz adam. Yeter ki, demiryolunun kıyısında bekleyerek, tam yaklaştığında kendini atıver önüne...

Yapamamıştı... Hiç birini denemeyi bırakın, düşüncesine bile tam anlamıyla varamamıştı. Bir varabilse, belki karar vermenin erişilmez tutkusuyla, daha çabuk toplayabilirdi kendini. Bir karara da varamadığı için, salt kuşku, salt korku dolmuştu içi. Ve giderek daha bir çok kaçmıştı ölüm düşüncesinden. Daha bir çok sarılmıştı yaşama.

Sarılmıştı ya, yaşam ağır geliyordu yine de... Başı yerde bir sürüngen olmanın acısını çekiyor Hüsnü. Daha iki yıl önce, başının tüm dikliğiyle arşınladığı kasaba sokakları bir iyice daralıyor o bastığında. Kü-

çülüyor... Evlerin savakları, üstüne üstüne geliyor. Ve büzülüyor Hüsnü. Daha bir eğiyor başını yere...

İnsanlara, tüm yoksullara umut kaynağı olan bir çabanın kahramanı adam, bir anda, her bakışın, hatta daha öteye giderek kendi gölgesinin kendisiyle alay ettiği sanısına tutuluyor. Her bakış eziyor o'nu. İyilik, ya da kötülük taşısın.

Her bakışta, bir azar işitiyor. Ve yüreğine ölüm korkusunu salan herşeye lânet yağdırıyor. Kimse salmadı ki... İlkin karısı korktu. Bir türlü kıpırdamadığını görünce, kızı odasına gönderdikten sonra, boynuna sarıldı. Tek tutanağı olduğunu isbatlarca... Ve yemin ettirdi o'na. Ne olursa olsun, canına kıymayacak. «Yeryüzünde hiç bir sorun yoktur ki, biz el ele verince çözümlenmesin. Sen, ben ve çocuklarımız yaşama nasıl karşı durduk yıllar önce. Ve nasıl başardık. Yine başaracağız. Yeter ki, sen bir kötü şey düşünme. İşte o zaman yıkılırız. Yıkılmadık şimdiye. Felek her türlü derdini getirip yığdı üstümüze. O yüklendikçe biz dikildik. Ve kazandık her seferinde Yitirdiğimiz mal, olsun. Emek olsun... Bizim elimizden, bizim gücümüzden çıkıyor. Yine başlarız. Genciz daha. Ve çok yıllar var önümüzde.»

Güç vermişti o'na karısının sözleri. Yeniden başlamaya dermanı yoktu. Oracıkta bitirmek istiyordu savaşını. Ben bittim artık diye, teslim bayrağını çekmek istiyordu. Bırakmadı. Bırakmadı ya, yapacağı hiç bir iş de yok. Dükkânı olmayınca, işlenemiyor. Bağ toptan gitti elinden. Güveneceği, işleneceği bir yer yok. Evin içinde de, bir türlü duramıyor. Alışmış, sabah ezanıyla birlikte sokağa çıkmaya. İlkin dükkân, sonra bağ, tüm gününü almış.

Şimdi birden evde kalınca, daha bir çörekleniyor tasa. Ne yaparım, düşüncesi bir gelip çakıldı mı beyninin ortasına, onulmaz bir sancı gibi kıvrandırıyor. Çırakları var çarşının içinde. Peştemalını bağladığı kalfaları. Birinin yanına gitse, sabahtan akşama işlediğini

o'na bırakırlar kuşkusuz. Ama, gidemez. Zaten öldü tenekecilik. Alüminyum, her bir yere elini attı. Kıt kanaat geçinme olanağı bıraktı onlara da... Şimdi bir de bu çıkamaz başlarına.

Ustamız diye kıramazlar. Ama, içlerinden ekmeğimize ortak çıkıyor derler. Başka bir iş de bilmezki... Sanatı tenekecilik. Yıllar boyunca, ince, parlak tenekeye şekil vermeyi bellemiş o. Elinin altında, kıvrılıp bükülerek, bir yapıt gibi, yararlı bir araç olarak ortaya çıkan tenekeyle oyalanmış. Kalaya kurşun katıştırarak, lehim yapmayı öğrenmiş çocukluğunda. Delmeden, işlemeyi hüner saymış.

Bir de bağcılık yapabileceği. Bir koca yeniceyi, kimsenin katkısı olmadan yetiştirmenin onuruna kavuşmuş. Bir yıl... Bir yılcık daha atlatabilseydi, tüm kentin içinde parmakla gösterilen adam olurdu. Olmadı... Felek, Tabakçıoğlu'yla el ele vererek, engelledi umutlarını. Bir eski esnafı bir usta bağcıyı, olmayacak bir acının ortasına getirip bıraktı.

Bir yandan bunları düşünüyor Hüsnü. Bir yandan merkebin tımarını yapıyor. Sıpa büyüdü. Güçlendi... Tıpkı, dört yıl önce, birer ince çubuk olarak diktiği asmaların, kalıplaşıp gelişmesi gibi. Öylesine güçlendi ki, katırlarla boy ölçüşebilir. Üstüne bindin mi, atla yarışır dediklerinden. İnce, kalem gibi ayakları dolgunlaştı. Güzelliğini yitirmeden, daha bir sertleşti. Bağ yolunda, bileğine kadar kumun içine gömülmesine hiç aldırmadan sahibini uçururcasına götürürdü.

Kaşağıyı vurduktan sonra keçeledi kısa tüylerini. Ahırın karanlığında bile belli hayvanın gücü. Tüyleri pırıl pırıl. Güneş vurmuşçasına parlıyor. Ne var ki, önünde yem kalmamış. Arpa karışığı samanını tüketmiş. Yandaki samanlıkta da hiç bir şey yok.

«Bunu aç bırakmaya hakkımız yok,» diye düşündü Hüsnü. «Bize çok yararı oldu. En az bizim kadar emek sahibi bağın gelişmesinde. Ya satmalıyım, ya da mutlaka karnını doyurmalıyım. Bağ benim hatam yü-

zünden yitti. Çocuklarımın, hayvanımın suçu yok ki bunda...»

Okşadı hayvanı. Cerahat toplamış bir yarayı deşer gibi, konuşmaya başladı onunla.

— Seni de aç koduk değil mi benim güzel yavrum. Bunca emek verdin. Bizden çok koştun bağ işinde. Bizim tutkumuz seni de sarmıştı sanki. Hayvanlar anlamaz derler. Haltetmişler Sen başkaydın. Nasıl koşardın sabah oldu mu bağa... Gelmek istemezdin ikimiz gittiğimizde anlıyor musun? Zaman geçerdi, ben dalardım işe. İyi yerinde kesmişsem, benden iyi anlardın. Bitir de gidelim, dercesine direnirdin. Ben nasılsa seni çok çabuk götürürüm derdin bakışlarınla. Seninle iyi anlaşıyorduk. İçinden geçenleri sezinlerdim ben. Sen de benimkileri. Hava kararlığında, nasıl koşarak gelirdin eve... Beni sofraya yetiştirmek için, sağrın ter içinde kalırdı. Bilirdin her şeyi. Başın boş kaldığında bile, tek asmanın, tek yaprağına dokunmamışsındır. Sanki, emeğin değerlendirilmesini bilirmişsin gibi... Bilirsin ya... Gibisi fazla. Bu bağın taşını ben taşıdım dersin kendi kendine kimbilir. Yükünün çoğunu ben çektim. Fidanlar, benim sırtımda gitti. Çubuklar, incecikken bana yük oldu. Aynı emeği bölüştük sizinle... Bilirim akıllı hayvanım. Bilmez miyim hiç. Tam safasını sürecektik biliyor musun? Tam seninle, keyfedecektik. Bütün bir yaz dinlenecektin. Bir su çekmek kalıyordu sana. Ama, bu yıl üzümü alır almaz, ondan da kurtaracaktım seni. Bir tulumba açacaktım. Bir kule yapacaktım. Sana da bir ahır yaptıracaktım ki kulenin altına. Bey konağı sansın görenler. Yumuşak otlar döktürecektim altına. Kuştüyü yatak hiç gelsin yanında. Öyle oldu mu ya, artık yaşardın. Tüm arpa verirdim sana. Bahar ve yaz otu dışında, tüm arpa yerdin. İhtiyarlığında da, ezme dökerdim önüne. Madem o bağa bunca emek verdin... Yeterli o bize. Yeterdi de artardı bile. Kimbilir bu evi bile yeniden yaptırırdık. Şöyle iki katlı, kutu gibi çıkartırdık. Sana güzel bir

ahır da burda yaptırırdım. Beton tavlalı bir yer. Altı yumuşak... Gülersin değil mi? Seni kâfir seni. Ama, şimdi yemin tükenmiş. İlkin karnını doyurmalıyız. Bunlar yitti tümüyle. Hiç biri kalmadı. Senin emekler de bizimkilerle birlikte Tabakçıoğlu'nun cebine gitti. Şimdi elimiz hamur, karnımız aç kalakaldık. Sürmeli gözlerini dikip, acılı acılı bakma bana öyle. Dediklerimin tümü doğrudur. Artık bağımız yok. Senin yemin de... Düşün bakalım kara kara. Karnını nerden doyuracaksın. İnci ablanın bizi beslediği yetmiyor mu? Bir de sana mı bakacak? Bakamaz yiğitim. Yük olursun. Seni de bir evlâdım gibi severim. Şuncacıktın elime geldiğinde. Seninle birlikte büyüdü çocuklarım. Senin üstünde ya da seninle oynayarak. Ama, eğer besleyemezsem, senden ayrılmam gerekecek. Mutlaka alan olur seni. Hiç tasalanma. Kötüye, eziyet edecek birine vermem. Ağırlığınca altın saysa, dönüp bakmam. Sana, benim gibi bakabilecek, bir evlâdından ayırmayacak birini bulurum. Kuşkulanma sen. Kentin içinde, böylesi meraklı çok. Bir kez görsün seni. Bir kez binsin üstüne, eşkinine, rahvanına bir baksın. Sonra gör bak. Benden iyi bakarlar sana. Her öğünde arpa dökerler önüne. Samanı kepekle karıştırır öyle verirler. Ben bakamam. Anlıyorsun değil mi durumu. Nasıl kötüledik.

Konuştukça boşalıyor. Başı patlatılmış bir yara gibi. Ve cerahat aktıkça nasıl rahatlar kişi. Öyle rahatlıyor Hüsnü. Başından geçenleri, bir düzeye, bir dizeye sokmaksızın söyleyivermek, fışkıran irin gibi tüm bedeninde bir rahatlama yaratıyor. En önemlisi, başı boşalıyor. O, günlerdir süregelen sertlik, yumuşuyor. Yeni bir düşüncenin filizlendiğini görüyor. Bir çözüme gitmeksizin, bazı sonuçlar çıkarıyor. Kendince, sorunlarını çözümlediğini sanıyor. Yanıtsız konuşmanın yararı bu...

— Acele ettik çelebi. Çok acele ettik. Başımızdan büyük işe kalkıştık. Temelimiz yoktu bizim. Bilecektik bunu. İlkin üzümü alacaktık. Bağı, o üzümün pa-

rasıyla geliştirecektik. Salt emekle olur dedik. Olur da... Bizim verdiğimiz emek değerlerin en yücesi. Ama, dış katkılar gerektiriyor. Bunu hiç hesaplamadık. Daha doğrusu hesapladık da, hesap ters çıktı. Sandık ki, bankalar, güvenli, gerçekten yararlı kişilere yardım eder. Sandık ki, emek katkısını devletin kurumlarından alabilir. Oysa, devletin kurumları da tefeciler için çalışır olmuş. Bunu sezinleyemedik işte. Gideriz dedik. Gideriz bankaya, dış katkıyı sağlarız. Ve birden elli dönümü de ürün veren bir yenicenin sahibi oluruz. Esnaflığı bıraktık. Ama, çiftçiliğin de paşalığını yaparız. İşte yanıldığımız. Düzen baştan başkaları için kurmuş zembereğini. Her bir şey Tabakçıoğlu ve Tabakçıoğlu gibiler için düzenlenmiş. En bir yakından tanıdığımız kişiler bile, boyunlarını büktüler. Beş altı yüz lira gerekliydi bana. Ve Banka müdürü, Ticari Kredi fonundan karşılayacaktı, istediğimi. Hiç biri olur demedi. Bir aracılık ediverselerdi... O zaman kotarmıştık bu işi. Kotaramadık. Düzenin önünde bir yenildik ki... Salt emek yetmiyor kazanmaya. Yanılgımızın nedeni bu. Bilmek gerek. Çarkın döndüğü yönü bir iyice kavramak gerek. Ve gidip, tam orasından vurmalı darbeyi. Bir benim işim değil bu. Tepinsen bile, senin işin de değil. Koca bir dev karşımızdaki. Bankası, tüccarıyla çöreklenmişler ensemize. Küçükten başlasak bile, bu ağdan kurtulamayız biz. İşte baştan akıl edemediğimiz bu... Bir gerçek esnafın, o devin kollarına düşmeden, onunla ortaklık ederek kan emmeden, zengin olması mümkün değil. Örnek mi istiyorsun? İşte biz... Ben... Sen... Hiç kimse bizim gibi çalışamaz değil mi? Bunu en iyi sen bilirsin. Gece karanlığına kadar sırtında taşıyan sensin. Ama bak, önünde bir kıynam yemin kalmamış. Ben yemsiz de yaşarım mı diyorsun. Telli bakışlarından bunu anlıyorum çelebim. Anlıyorum ya, ağız yemek için yaratılmıştır. Duramazsın. Haftaya kalmaz, kendi kendini yemeye başlarsın. Kadidin çıkar. İskelet haline geliverirsin. O yüzden, satacak olursam

bir meraklısına veririm seni. Benden daha iyi bakacak birine veririm. Bilirim bizden ayrılmak güç gelecek sana. Ya bana kolay mı gelecek sanıyorsun. Sen benim çaba yoldaşımdın. Birlikte meydana getirdik o yeniceyi. Kışın soğuk günlerinde, ovanın ayazında kimseler yokken, doğaya karşı bir sen, bir de ben vardık savaşan. Kar dizimize kadar çıkarken, çayiçi yolunda yalnız bizim izlerimiz vardı. Bilmez miyim? Ama, şimdi ben kendi boğazımı yumruk kadar kıza baktırıyorum. Bir de sen yüklenirsen. Olmaz... Biz çalışıp yemeye alışmışız. Öyle değil mi? Çalışıp yemeye alışanlar için, durmadan yem tüketmek ölüm gibidir. Ölümden beterdir hatta. O yüzden sana derim ki, sürmeli gözlüm, yol göründü. Hiç darılıp kırılma bana. Bir mucize doğarsa, değerinin iki katını verir, seni yine alırım. Ama besleyebilecek duruma gelirsem. Yoksa, hiç umunma...

Konuşmaktan böylesine kıvanç duyduğunu ansımıyor Hüsnü. Alabildiğine bırakıveriyor kendini. Yeni düşüncelerin filizlenmesi, yeni bir değer yaratırcasına onur veriyor. Günlerdir yitirdiği düşünme yeteneğini yeniden elde ediyor. Ve bunun keyfini alabildiğine sürmek amacıyla, oyalanıyor ahırda.

Merkep, olan bitenin farkında gibi. Sahibinin günlerdir bir tik halinde yaptığı işi, bu gün kıvanç duyarak, sevgiyle yaptığını hemen sezinliyor. Derisinin üstünde gezinen el, bir angaryayı yerine getiren el değil. Sevgi titreşimiyle her kılı üstünde bir ılıma akımı dolaştıran bir şey. Mırıltıların tatlı biteviyeliği, belli ki bir üzünçten çok, bir sevinç yumağının çözülüşü. Bir kendini bulma çabası bu...

Arada bir kuyruğunu sallayarak, başını boş tavlaya uzatıyor. Arada bir keçenin okşayıcılığına başını çevirerek anlamsız bakışlarını dikiyor sahibine. Ve Hüsnü, bu bakışlarda kendince yanıt bularak durmadan devam ediyor konuşmasına.

— Bak aklıma ne geliyor. Bahar eli kulağında. Seninle bir kırlara çıkalım mı? Kentin utandırıcı, bo-

yersin. Karnın bir iyice doyar. Otlar, boy atmıştır değucu, alaycı havasından uzaklaşırız. Hem sen taze ot ğil mi? Kırları çok iyi biliriz biz. Artık alan toprağını avucumuzun içi gibi belledik. Tav zamanını, yeşillenmesini. Badem ağaçlarının hevenk hevenk çiçeklenmesini. Çağlaların, kütür kütür yeşilliğiyle ağız sulandırmasını hep biliyoruz. Şimdi bir karıştan fazladır ot. Hatta çay kıyısına, bizim toprağımıza değin uzanırsak, diz boyu çayır buluruz. Hoşlanırsın değil mi? Kurnaz seni. Kütür kütürdür çayırlar. Sulu, besinli... Senin dişlerin de sağlam. Benimkilerde iş kalmadı. Ekmeği, yemeğin suyuna banmadım mı, basmıyor, öğütmüyor. Seninkiler öyle değil. Otun en kütürdeğini, bir anda eziverir. Sen bir yandan karnını doyururken, ben de bir kaç günlük nafakanı derlerim. Yazı böyle geçirebiliriz. Hatta, iyi çalışırsak, kışın bile ot kurusuyla geçiştirebilirsin. O zaman seni satmanın gereği kalmaz. Ne dersin bu yola? Beğendin değil mi? Hadi öyleyse durmayalım. Yüklen sırtına semerini. Ha, bak peşin söyliyeyim, mızıkçılık etmek yok. Giderken de gelirken de, beni sen taşıyacaksın. Bacaklarımda eski güç kalmadı. Sana yetişemem başka türlü. Oldu mu?

Tımar bitmişti.

Semerini vurdu hayvanın. Eskimeye yüz tutmuş üzüm çuvallarından ikisini aldı. Ve sonra çılbırını takarak, ardından çekti sürmelisini. Kapının önünde, kelepleğiği urganları üzengi yerine kullanarak, bindi.

Daha topuklarını sağrısına bastırmadan atıldı merkep. Günlerdir kapalı yerde kalmanın hırsıyla sahibini sarsmadan hızlı bir rahvan tutturdu.

Nemide, mutfakta oyalanırken ahırdan sesler duydu. İlkin aldırmadı. Kocası, merkebi tımarlarken hep mırıldanırdı. Ama, kaç gün vardı ki ağzı bir türlü açılmıyordu adamın. Yeniden mırıldanmaya başladığına göre, kendine geliyordu. Bağını bir anda yitirmenin etkisi giderek siliniyordu demek.

Mutfakla ahırın arası çatma olduğu için, sesler olduğu gibi geliyor bu yana. Bulaşık yıkamayı bırakarak, kulak verdi. Ve Hüsnü'nün söylediklerinin tümünü duydu. Tek kelime kaçırmaksızın. Düzensiz, ama boşaltıcı ses yığını, o'nun da içine bir ferahlık verdi.

Merkeple konuşulur muydu hiç?

Diyeceklerini kendine deseydi ya.

İlkin alındı.

Geceler boyu, sırtını dönüp yatarak kendini olumsuz düşüncelere veren adam, hayvan damına girince bülbül kesiliyordu. Sonra birden ferahladı. Bunları kendisine söyleyemezdi ki. Yanıt istemiyordu o. Boşalmak, başının içinde düğümlenmiş her ufuneti söküp atmak istiyordu. Nemide'ye anlatmaya kalksa, yanıt verirdi. Ya dayanak olmak çabasından, ya güven vermek amacıyla, ne ki söylerse, hemen bir cevap yetiştirmekle yükümlü sayardı kendini.

Oysa Hüsnü, bunu istemiyordu, istemediği için de sıpayken alıp yetiştirdiği hayvana anlatıyordu. Hiç bir yanıt gelmeyeceğini bilerek. İstekle içini döküyordu. Gözleri yaşardı kadının.

«Canım,» dedi «Canım, ne çok dert çöreklenmiş içine. Ve nasıl katlanmışsın sen buna. Günlerce söylesen. Biliyorum. Bir asmalarına anlatırdın derdini. Artık asmaların yok. Bize salt umutları, salt geleceğin güvenini vermeye alıştın. Yarın iyi şeyler getirecekse açardın ağzını. Bir de türkü söylerken belli olurdu içindeki. Kıvançlıysa türküler, sevdiğine beyit atıyorsa ozanlar, bilirdim ki, bir işin âsan gitmiş. Üzünçlü, ahlı oflu aşk türküleriyse, beklenmedik bir iş olmuş canını sıkan.

Hiç böyle açık belirtmezdin.

Ve sanıyorum, günlerdir seni düğümleyen, düşüncelerini saklamak isteğiydi. Çok iyi biliyorum ki, akşam eve geldiğin zaman, o ilk günlerin Hüsnü'sü olacaksın. İstekli... Güvenli... Ve sevinçli Hüsnü....

Ben altında kalır mıyım sanıyorsun? Söylediklerini duyduktan, boşaldığını anladıktan sonra ben boş durur muyum? Bir güzel yemekler yapayım sana. Günlerdir yediğinin tadına varamadığını yüzünden anlıyordum zaten. Bu gün öyle değil. Bu gün çiğnediğin her lokmanın tadına, bin kez varacaksın. Sen döndüğünde, donanmış göreceksin sofrayı. İstersen yeme. Alan, alan işi, bir iyice acıktıracak karnını. Açlığın üstüne kıvanç gelince, kişi öyle bir acıkır ki erim. Hadindi bakalım. Nemide'nin yemeklerini bir güzel indir midene.»

İsteksiz başladığı iş, kendiliğinden yürüyor. Kişi yaptığını bir amaç için uygularsa, davranışı da buna uyuyor. Kocası, isteksiz sofraya oturunca, yemek yapmak gelmiyordu Nemide'nin içinden. Şimdi çok iyi biliyor ki, bu akşam, sofrada durmadan gidip gelen el, Hüsnü'nün olacak. Ve kadın olarak görevi, bu elin taşıdığı her lokmayı, bir öncekinden daha lezzetli kılmak. Yaptığının farkında olmadan, dizeliyor çırpı alevinin üstüne göveçleri.

Birini indirip, birini koyarak, çeşit çeşit yemek hazırlıyor.

Gören sanır ki, şölen hazırlığında Nemide. Dudaklarında, unutulmuş bir türkünün uçarı sözleri. Ellerinde durmadan değişen, sebzeler... Tahta kaşık, gövecin içinde yemeğin kıvamını ölçerken, noktalanan mâniler...

Makinenin devamlı gürültüsü arasında mutfaktan gelen türkü seslerini duymadı İnci. Bir entarinin etek ucunu alırken, birden sezinledi durumu. Uzunca bir süre bıraktı işi. Anasını dinledi. Bir olağanüstülük olmalıydı. Türkü çağırılacak zaman değildi. Bunu çok iyi biliyor. Ama, çağırdığına bakılırsa, bir nedeni olmalı bunun. Hem de kıvançlı türküler...

Birbiri ardına dizeleniyor.

Eteği bıraktı makinenin üstüne. Ayaklarının ucuna basarak, mutfağa yöneldi. Yarı yolda durdu. Kendisini gözetlediğini sanabilirdi anası. Nedense, nasılsa kıvanç-

lanmıştı bir kez. Günlerdir, anası da babası gibi üzünç anıtıydılar. Bir kez kıvançlanmışken, bunun tadına varmalıydı sonuna değin. Ama, nedenini öğrenmek isteği, dayanılmaz bir dürtü olarak, kışkırtıyordu o'nu. Dayanamıyacaktı.

Avlunun kıyısında dikildi bir süre.

Dönüp, işine bakmak istedi.

Yapamadı.

Eline bir bardak aldı. Su içmeye gidermiş gibi mutfağa yollandı.

Anası, ocağın başına çöreklenmiş bir yandan türkü söylüyor, bir yandan ateşi ölçeriyordu. İnci'nin gelişini sezinlemedi. Ardında bir karaltının varlığını anlayınca, irkildi birden. Kuşkuyla sustu.

Dönüp baktığında, gözlerinde bir mutluluk alazı parıldıyordu ki... Ağlamak geldi İnci'nin içinden. Ertan, anasıyla o'nu istettiği gün nasıl ağlamak geldiyse, öyle. Dolu dolu... Tüm bedenini sarsa sarsa ağlamak...

Anasının, mutluluğu unuttuğunu sanırdı. Gözlerindeki o içten sevinci görünce, duramadı yerinde. Nedeni ne olursa olsun, mutluluktu bu. Gitti. Sarıldı boynuna anasının. Başını göğsüne yaslayarak, suçunu bağışlatmak isteyen bir çocuk içtenliğiyle sokuldu bir iyice.

Nemide okşadı o'nu.

— Bitti kızım. Kurtulduk artık...

Hiç bir şey sormadı İnci. Başını daha çok yasladı anasının göğsüne. Nemide İnci'nin bir şey söyleyip söylemediğine aldırmaksızın, devam etti.

— Ah, az önce burda olacaktın ki... Babanı dinleyecektin ki... O zaman anlardın sevincimin nedenini. Tüm kötü düşünceleri, tüm olumsuz davranışları bir oluktan su boşaltır gibi attı kafasından. Aklını kurcalayan ne kadar düşünce varsa, tümünü döktü ortaya...

Güldü. Kızının sırtını okşadı.

— Hem kime anlattı bunları biliyor musun? Dünyada aklına gelmez. Bizim Sürmegöz'e... Bir dinleye-

cektin. Hayallerini, umutlarını ve yaralarını. Bir deşti. Hiç sakıncasız, hiç kuşkusuz sepeledi. Dert konuşmakla bitermiş... Eskiler öyle der. Anladığım kadarıyla rahatladı baban. Sonra çelebinin semerini vurarak, alana gitti. Ot yolacakmış o'na. Orda daha bir açılır. Akşam, bir iyice hizmet edelim olmaz mı? Tümden unutturalım dertlerini. O, her bir şeyi bizim için yaptı. Tutturamadıysa, suç o'nun değil. Çark kötü dönüyor. Ve bizi, değirmen taşının arasına düşmüş buğday tanesi haline getiriyor. Ezilmek kader olmuş bize. Baban da bunu söylüyordu galiba. Yeniden dikilmesi gerek. Dikilirse, gör bak neler yapar. Kimseye muhtaç etmez bizi.

— Biz kimseye muhtaç değiliz anne.

— Biliyorum kızım. Senin hünerli ellerin, bizi o utançtan kurtarıyor. Ama, yarını var bunun.

— Yarını falan yok anne. Aklına düğünü getiriyorsan, o bizim elimizde. Durumumuz düzelinceye, bekler Ertan. Beklemezse de kendisi bilir.

— Yok, böyle söyleme kızım. Kız evlâdı, bir an önce yuvasını kurmak için yetiştirilir.

— Ben söz verdim. Sizden önce kendi kendime söz verdim anne. Oktay okuyacak. Ondan sonra benim durumum düşünülür. Yoksa ilkin değil...

— Bir kez baban kendini buldu ya... Tasalanma sen. Her bir şey kısa zamanda yoluna girer. Kentin en saygıdeğer esnafından biri o. Üstelik kaç kişilere örnek olduk biz. Güç verdik. Demem o ki, öyle bir direncin sahibiyiz tümümüz. Yılgınlık uzun sürmez bizim ailede. İşte baban. Kaçıncı tokat yediği. Her defasında dikilmesini başardı. Yine dikildiğine göre, yakında senin çalışmana bile gerek kalmayabilir.

— Böyle konuşma anne. Sanki bana borçlanıyormuşsunuz gibi söylüyorsun. Kırıyorsun beni.

— Yok kızım alınma. Ama, töreleri biliyorsun. Baban, bu gün alana gitti. Sevinçle gitti. Çok değil. Bir kaç güne kadar toparlanır. Alan havası yarar o'na. To-

parlandı mı, senin düğünü geciktirmenin gereği kalmaz. Benim dediğim bu.

— Yok anne bu değil. Eksikleniyormuşsun gibi bir halin var.

— Eh, biraz da eksikleniyorum doğrusu.

— Hakkın yok buna. Hakkınız yok. Yoksulluğa karşı dikilebilmemiz için, elbirliği etmemiz, çözülmez bir biçimde kenetlenmemiz gerekli. Bunu yapmadık mı, hiç birimiz mutluluğu hakedemeyiz. Benim görevim, yaptığım iş. Bunca okuttunuz. Bunca emek verdiniz bana. Nasıl bağa emek verince karşılığını beklemeyi bir hak sayıyoruz. Bu da öyle...

— Peki peki, senin dediğin olsun.

— Böyle kestirip atma. Benim dediğim olsun ne demek. Böyle olduğu için kabûl et bir şeyi. Yanlış bile olsa, ben söylediğim için değil.

— Yanlış söylemezsin ki sen güzel kızım. Her bir şeyi tartar biçer, ondan sonra söylersin Hep öyle olmadı mı? Her ezilişimizden sonra dirilişimizi sağlayan sen değil misin?

— Ben bir şey yapmadım ki... Görevimdi...

Birden dikildi Nemide. Kızının başını göğsünden kaldırarak uzun uzun gözlerinin içine baktı. İçtenlikten başka şey görmedi orda.

— Hiç de değil. Asıl görev bizim. Durmadan yanlış iş görüyoruz. Yanılgıdan yanılgıya düşüyoruz. Sen hep uyarıyorsun bizi. Dinlemiyoruz. Sonra da sana, senin gücüne sığınıyoruz. Demek istediğim bu...

— İşte bir yanılgı daha. Ben bu aileden ayrı kişi değilim ki. Ne gelirse, tümümüz bölüşmek zorundayız. İyi ya da kötü. Tümümüzün payına düşen bir şey var bunda. O yüzden, hiç böyle düşünmemelisiniz. Şimdi dönem değişti. Büyük kentlerde, kızlar salt ev içinde değil, çarşı pazar içlerinde bile çalışıyorlarmış. Artık her insanın çalışma dönemine giriyoruz. Er ya da geç, her yere yayılacak bu. Benim yaptığımın sözü mü olur.

— Biz böyle birbirimize kenetlendiğimiz sürece, hiç bir şey hakkımızdan gelemez kızım. Sevincim o... Hadi bırak beni de, yemeği yakmıyayım. Sonra, sevincimizi tam kutlayamayız.

Bıraktı İnci. Su içmeyi unutmuştu. Döndü, makinesinin başına.

Nemide ocağı üflemeye başladı...

30

Bacaklarını sallayarak, hayvanın semerine yerleşti. Bildik yollardan, uçar gibi hemen çayiçi yolunu tutturdu hayvan. Kendiliğinden alabildiğine gidiyor.

Hüsnü, olanları bir kez daha aklından geçiriyor Hiç bakmamıştı. Tabakçıoğlu'nun bir gün, borcunun karşılığıdır deyip, elindekini, avucundakini alabileceği hiç aklından geçmemişti. Bir şey gerektiğinde mağazaya gitmiş, şurayı imzala diye önüne uzattığı her şeyin altına basıvermişti imzasını.

On iki bin lira...

Olanaksızdı bu. Aldıklarının tümünü iki katıyla hesaplasa, iki bin liranın üstüne çıkmazdı borcu. Ve bu borcu, bir üründe kapatırdı o. O korkusuzlukla basmıştı imzayı. Ama, Tabakçıoğlu nasıl hesaplıyor olmalıydı ki, böylesine kabarıyor borç toplamı.

Bir bilseydi böyle olacağını...

Güldü...

Bilseydi de durum değişmezdi ki... Borçlunun boynu eğri olurmuş. Boyun bükmek zorunda borçlu. Adam alacaklı bir kez. Para vermiş. Dilediği gibi hesaplamakta yerden göğe haklı. Dilerse öldürür, iliğine, kemiğine kadar sömürür. Dilerse malını elinden alır kişinin. Ne diyebilirki... Bir gereklilikti aldıkları. Bir zorunluluktu... Almasa göztaşını, bağı giderdi elden. Yine gitti. Ama, ne var ki, bir başkasının elinde de olsa, bir değer. Kendi yarattığı bir değer olarak, ortada...

Salt bu onur bile yeter... Yetmez aslını ararsan. Bankadan alıverseydi krediyi. O zaman, tümüyle kendisinindi bağ. Banka borcunu taş çatlasa öderdi. Hiç olmadı, bir iki günlüğüne bir yerlerden devşirir, öder, yenisini alırdı. Ama bankalar, Tabakçıoğlu gibiler için açılmış. Ancak öylelerine dilediği kadar para veriyor.

Bunca çırpınıp çabalama, bir övünçten başka şey bırakmadı o'na. Bir bağ yetiştirdi, tüm kasabanın diline destan olan. Ama, sonunda elinden kaptırdı o'nu. Eğer bir de sahip olabilseydi. Kişinin kendi çabasıyla, salt emeğiyle zengin olabileceğini ispatlayacaktı. Demek mümkün değil bu... Babasının bir sözünü ansıdı birden. Çalıp çırpmadan geçinmek istersen, bir boğaz tokluğuna kul olursun oğlum, derdi. Ama, doğrusu budur. Bir başkasının hakkını, emeğini sömürmek yaraşmaz insanoğluna. Çıkar bir yerinden. Mutlaka çıkar...

İşte, kendi yaşamında biliyordu ki, salt emekle ancak aç kalıyor kişi. Yumruk kadar kızın eline bakmaya zorunlu kalıyor. Ötesi laf... O da Tabakçıoğlu gibi yapsa... Bin verdiği yerden on bin senet alsa, topraklara sahiplense, kısa zamanda ucu dönmez zengin olur. Ama, yapamaz. O, Ahi geleneğiyle yetişmiş. Bir başkasının emeğinin hakkını üstünde komaktansa, ölmeyi yeğleyen bir geleneğin adamı. Öyle olunca, yaşamı boyunca, çalı çırpıcıların elinde oyuncak olacak. Yaşamı boyunca, ürettiğini Tabakçıoğlu'na kaptıracak...

Kendi düşüncelerinde vardığı kısır döngü bu... Bir türlü çemberi kırıp, bir yeni aşamaya, bir yeni düşünceye varamıyor. Neden böyle ama?.. Soru aklına geliyor. Geliyor ya, cevapsız bir soru bu... Tanrı, diyor ilkin. Tanrı, kimine az veriyor, kimine çok... Değil... Tanrı, hileli işe karışmaz. İnsanlardan geliyor yine bu... İnsanlar kendiliklerinden, bir başkasının emeğini çalmayı kuruyorlar. Ve çalıyorlar. Çaldıkça güçleniyorlar. Karşı konmaz bir olanağa erişiyorlar. Artık, tüm ezilmek yoksulun ödevi... Tüm güçlüye hizmet etmek.

Bir tefeci çıkıyor. Koca ovaya sahiplenmeye adaylığını koyuyor. Kimseler ses çıkaramıyor. Oysa, tefecilik günah değil mi dinimizde? Tanrı yasaklamamış mı bunu? Günah ve de yasaklamış. Hem de günahların en bir büyüğü... Yasalara göre de suç yapılan. Ne var ki, kişi güçlü olunca, Tanrı'ya da karşı gelebiliyor. Yasalara da...

Ne yeryüzü, ne gökyüzü kuralları, bir kez insanları köleleştirmeye karar vermiş olanlara işlemiyor. Salt onlar adına kural düzenleniyor. İşte, sonradan öğrenmedi mi, bankanın kaynaklarını kurutanı. Tabakçıoğlu, borçlularına imza attırtıp, Müdür'ün elindeki olanakların tümünü kendi cebine atmamış mı? Neden bu... Müdür bilmiyor mu durumu? Biliyor. Biliyor ya Tabakçıoğlu güçlü. Büyük yerlerde, büyük dostları varmış. Bir selâmıyla, adamı doğunun bilinmez bucaklarında süründürürmüş. Müdür de haklı. Çoluk çocuk sahibi. Korkacak...

Korkunca da, elindeki olanakları tümüyle yitirecek. Hüsnü gibilerine hiç bir şey yapmıyacak. Yapamıyacak. Ne demiş eskiler. Var mı pulun, cümle âlem kulun, yok mu pulun cehennemdir yolun... Ne doğru söz... Pul, Tabakçıoğlu'nda saymakla tükenmez. Öyleyse...

Yanlış ama bu. Kendisine öğretilenlerle çelişkili. O paradan önce, insana değer vermeyi, doğruluğu üstün tutmayı öğrendi. Uyguladı öğrendiğini yaşamı boyunca... Elli kuruşa yapacağı bir iş için hiç bir zaman bir lira istemedi. Karşısındaki pazarlığa oturduğu zaman da, mümkünsüz olduğunu söylemekle yetindi. Ve doğru diye bunu belledi. Demek değil. Asıl doğru Tabakçıoğlu'nun yaptığı...

Olamaz. Eğer doğru olsa, o yapılandan insanların acı duymaması gerekli. Kendi yaptığından kimse acı duymaz. Kimse aldatıldım kanısına varmaz. Tabakçıoğlu'nunkinde durum öyle değil. Kişi ölümün eşiğine getiriliyor. Ve öldürülmüyor. Daha bir kötü duruma

düşürülüyor. Utanç içinde bir yaşamın kucağına bırakılıveriyor. Öyle ki, ölüm hiç kalır yanında. Kurtuluş kalır. Doğru değil bu yapılanlar. Hiç doğru değil.

Bağa gelmiş. Hayvan kapısalığın önünde durmuş. Kendi eliyle yaptığı kapısalık, mandalı geçirilmiş, kapalı duruyor. Ne kadar öyle beklediklerinin farkında değil. İrkildi birden. Atladı hayvanın üstünden. Kapısalığı açarak, patikada yedekledi çelebisini.

O gelmeyeli, ince, yeşil otlar bürümüş asmaların dibini. Tam düşündüğü gibi. Hayvan bir iyice karnını doyurur. Üstelik, tüm gece yiyeceği için de çayır yolar. Bağ testeresini yanına almıştı. Çılbırını çıkardı hayvanın. O, asmalara zarar vermeden otlamasını öğrendi nasılsa. Semerini indirdi sırtından. Karnını doyururken, sırtında yük olmasın.

Salıverdi asmaların arasına.

Hayvan, sevinçle otlamaya başladı.

Hüsnü bir süre, yabancı gözlerle baktı bağına... Asmalar, pütürlenmişti. Yakında göz verir çubuklar. Gözlerden, tefekler fışkırır. Ve yeşilin en güzeliyle bezenir tefekler... Dolu dolu üzüm somaklarını muştular... Bunlar, kendisi için değil artık. Tabakçıoğlu'nun her bir şey. Fışkıracak tefekler, filizlenmeler ve yumuşak toprağa doğru, dolu birer meme gibi sarkacak üzüm salkımları. Tümü Tabakçıoğlu'nun...

Testeresini açtı...

Asmaların dibinde eğilip bükülerek, ot biçmeye başladı.

Yol kıyılarında çayır doluydu. Ama neden, bilinmez bir özlemle, buraya getirmişti hayvan o'nu. Yine de kendi bağının otlarını temizlemek gelmişti içinden. Taze çayırlar, testerenin her sürtüşünde, elinde kalıyordu. Ve alan işine alışmanın kıvancıyla, biçtikçe daha bir güçlenerek, biçmeye devam ediyordu Hüsnü...

Birden aklına geldi.

Kurban yaklaşıyordu.

Ve kentte gelenekti beslediği koyunu kesmek. Biçtiği otlar, kendi hayvanına günlerce yeterli. Yeterdi ya, çayır çok dayanmazdı. Eğer yarısını satarsa biçtiklerinin, kahve harçlığını çıkarırdı.

Satabilir miydi?

Neden satmasın. Utanılacak bir iş değildi ki yaptığı. Emeğini değerlendirmek, hangi işte olursa olsun, kutsal bir şeydir. Babası her zaman demez miydi? Kâr olduğunu göreyim, pislik arıtırım ben, diye... Esnaftı o... Bir sanatı, bir işi vardı. El yanında yanaşmalık yapacağına, kendi başına bir iş yapmanın onurunu kazansa daha iyi değil miydi?

İşte... Hayvanı var nasılsa... Onun saman parasını çıkarsa, iş yaptı olur adı. Evde oturup, kızın eline bakmaktan kurtulur.

Daha bir güçle sarıldı işe... Testere durmadan gidip geliyordu. Ve diz boyuna tırmanma çabasındaki çimenler, orak yemiş hasıl gibi bükülü bükülüveriyordu avucunun içinde. Ot yığını giderek yükseliyordu. İyi akıl etmişti bunu. Yığar çarşının köşesine. Bağ, bağ tutam tutam yeşillik satar. Boş durmaktan, yük olmaktan çok iyidir bu...

Kel Ali, silâhı omuzunda, Tabakçıoğlu'nun yerlerini dolanıyordu. Birden aklına geldi. Kaç gün vardı ki, çayiçi yöresine uğramamıştı. Bir dolaşsa iyi olurdu. Bakarsın bir sakametlik çıkar. Bakarsın, aklına eser ağasının. Dolanır o yanlarda. Ve salt onları denemek için ziyan verir. Sonra da hesabını sorar bunun.

Kaç kez başına geldi. Bilmez mi...

Bahar serinliğinin hoşluğunda, kulenin birine sırtını dayamış, atını otlamaya salmıştı Ali... Bir sigara sardı... Dumanlarına daldı bir süre. Sonra dizlerini tutarak doğruldu. «Kaç,» dedi. «Kaç gideyim de, bir kolaçan edeyim ortalığı. Ne olur ne olmaz...»

Hayvanın gemini taktı. Sırtına atlayarak, çayiçi yönüne sürdü dudaklarında bir türküyle... Tulumbayı geçti. Dönemece gelirken, bir karaltı gördü bağın içinde. Hemen indi hayvandan. Dizgininden bir sırığa bağladı.

Çitler arkasına sinerek, sokuldu bağın kıyısına değin. Başını kaldırıp baktığında, Hüsnü'yü gördü... Ot biçiyordu durmadan. Arada bir nefesleneceğinde, asmaları okşuyor. Filizlenmek üzere olan çubukları seviyordu.

Gözleri yaşardı Ali'nin.

Bir insanda tutkunun böylesine filizleneceğini bilmezdi. Elinden gitmişti bağ. Bunun bilincindeydi kuşkusuz. Ama, yine de kendininmiş gibi seviyordu asmaları. Bir katılık geldi düğümlendi boğazına. Bu adama bir şey diyemezdi o. Beyi, kimseyi sokmayacaksın demişti. Ama, bundan zarar gelmezdi ki...

Şimdi girse, bir asmaya ziyan verse, karşısında Lehimciyi bulurdu kuşkusuz. Bir başka tutkuydu onunki. Kendinin olmasa bile, bir başka sevgiydi yarattığına karşı. «Bizim hiç duymadığımız, galiba da duymayacağımız bir şey» diye geçirdi içinden. Saygıyla eğildi yeniden. Orada olduğunu sezinlettirmeden, hayvanı bağladığı yere kadar seyirtti.

Ot yoluyordu.

Tabakçıoğlu'nun para vererek yaptıracağı işi, kendiliğinden yapan biri çıkmıştı. Engel olursa, ziyana sokmuş olurdu ağasının kesesini. Bırak yolsun. Hayvanı için, bir şeyler toplasın. Nasılsa, bağı korur. Ali'nin bu yönlere gelmesinin bile gereği yok. Eğer her gün gelecekse Hüsnü, bağı o'ndan iyi koruyacak kimse bulunmaz.

Yığdığı otları fazla basmadan çuvallara yerleştirdi. Hayvanın karnı bir iyice doymuştu. Güneş, tepeyi aşmış, akşamüstünü belirlemeye başlamıştı. Çekti mer-

kebi. Yularını, semerini taktı. Ve sonra, çuvalları incitmekten korkarcasına sardı semerin iki yanına.

Tulumbanın önünden geçerken, bir güzel suladı hayvanı. Otların üstüne binerse ezebilirdi. Çılbırını kemerinin arasına kıstırarak, yürüdü yol boyunca.

Bunun gereği bile yoktu. Biliyordu. Semerin çatmasına bile bağlasa çılbırı, çelebisi o'nu izlerdi gideceği yere değin. Olsun. Yorulmuştu bayağı. Kaç gündür oturup kalmanın etkisi olsa gerek, birden çalışmaya verince kendini, bir iyice yorulmuştu.

Kimbilir ne sevinir kentli.

Şimdiye değin kimsenin aklına gelmedi ot satmak. Herkes çocuklarına tembihler, akşam okuldan çıktıktan sonra gidip koyunlara ot yolsunlar diye. Ama, hiç bir çocuk da, oyundan baş kaldırıp, gidemez ot yolmaya. Kepek, arpaya kalır hayvanlar. Bir yeşillik istemez olurlar mı? İşte Hüsnü bunu sağlayacak kentliye. Onar kuruşluk, beşer kuruşluk alsalar, elindeki ot en azından, bir lira tutar.

Bir lira iyi para bu zamanda. Biriktirirse, hayvanın kışlık arpasını, samanını şimdiden elde edebilir. Kendinden sonra, bir de o'nu yük etmez kızın sırtına...

Otları, belediyenin köşesinde yere yaydı. Evine giden ot alıyor. Besledikleri koyunlar için yeşillik bulmanın sevinciyle, tutam tutam kucaklıyorlar taze çayırları. Sadece bu kadar da değil, yarın gecikirsem, bana ayır ha diye tembihleyenler de var...

Üstelik kimsenin gözünde ayıplayan bir anlam da yok. Hüsnü'nün yeniden kendine gelmesi. Yeniden yaşam kavgasına başlaması, tümüne umut veriyor. Saygı uyandırıyor tümünde.

Hiç söz açmıyorlar bağdan. Destekliyorlar o'nu. Beş kuruşluk otla yetinecekler bile, on kuruşluk alıyorlar. Ve giderek artıyor Hüsnü'nün gözlerindeki güven. Tüm baharı ot satmakla geçirirse, salt hayvanı değil, kendi kışlığını bile çıkarabilir.

—

Yeni bir umut ateşi ısıtıyor tenini. İlkin gelip yapışan utanç tutukluğu, giderek, sevince bırakıyor yerini. Daha bağda ot çok. Bağdakini bitirirse, tarlaya atlar. Sonra yol kıyılarında, başka tarlalardan biçer.

Otlar bittiği zaman, hayvanı için sadece çuvalın dibine yapışmış bir iki tutam yiyecek kaldığını gördü. İlkin üzüldü. Ama, yarın daha erken giderim. Hem şurdan, iki kilo arpa alır geçersem, kaç zamandır tadmadığı bir yiyecek bayramına kavuşur, diye düşündü.

Bir avuç dolusu bozuk para kazanmıştı.

Düşündüğü gibi arpayı aldıktan sonra bile, para kalmıştı elinde. Eve geldiğinde yüzü gülüyordu. Kimseye kul olmadan bir iş sağlamıştı yine... Yeterdi şimdilik. Gerisini sonra düşünür. Ve tüm baskıların karşısına, yeniden dikilebilir korkusuzca...

31

Tabakçıoğlu, çabucak sezinledi durumu. Demek yeniden kendini toparlamıştı ha. Kısa zamanda sillesinin altından dikilmeyi başarmıştı ha... Olası değildi bu. Vurdukça yıkılıyor. Hemen ardından da dikiliyordu yeniden. Amma işti yahu... Kendisinden kuşkuya düşecekti nerdeyse. Şimdiye değin, o'nun sillesini yiyen, bir daha belini doğrultamamıştır. Oysa bu...

Bu bambaşka... Aradan uzun bir zaman geçmiyor ki, yeniden toparlıyor kendini. Yeniden bir işleve saplanıyor. Ve esnaf olduğu için de, kendince bir iş buldu mu, yeniden düzene sokuveriyor yaşamını. Mutlaka bağından topluyordur otu. Başka yere gitmez o. Bir başkasının malından çöp toplamaz. Mutlaka kendi bağına gitti. Hâla kendi bağı belliyor. Bir yerde de haklı aslını ararsan. Tapu kaydını hâlâ üstüne geçirtmediğine göre, bağ Hüsnü'nün sayılır. O yüzden oraya gidiyordur.

Anlaşıldı. Bir türlü gelmeyecek. Gelip, boynunu bükmeyecek İsmail'in karşısında. Dediği yere bir türlü varmayacak. Hesapları ters çıktıkça daha bir kuduruyor... Her davranışında, bir engel çıkar önüne. Neden bu... Çok yanlış bir yere mi çattı? Daha başlangıçtan bir hata mı yaptı? Bilemiyor. Bilemedikçe de, suçlu arıyor çevresinde.

Buluyor da...

Bu kez suçlu Kel Ali... Çayiçi yöresinin kolculuğunu o'na verdi geçenlerde. Tembihledi de... Sakın olasın. Kimseyi sokmayasın bağın içine, dedi. Dinlemedi demek. Saldı bunu. Yeniden kendini toplamasına olanak tanıdı. Hesabını sormalı bunun. Komamalı yanına. Hemen soracak. Gelir gelmez, haddini bildirecek o alçağın.

Her akşam, erkenden kahveye tavla oynamaya giderken, bekledi. Kel Ali, ötekiler, akşam olunca, yaptıklarını, gördüklerini anlatmaya gelirlerdi. Ağalarının yeni bir buyruğu var mı öğrenirlerdi. O mağazada yoksa, bir şey olmayacak, yeni bir yüküm almıyacaklar demektir. Mağazada bekliyorsa, iş değişiktir.

Akşam, karanlık çökerken, bastonu elinde gezinmeye başladı mağazanın içinde. Şimdi gelirdi Kel Ali... Gelir hesabını verirdi. Bir kez yıldırırsa o'nu, sokmazdı Hüsnü'yü bağa. Oraya da giremeyince, görürdü bakalım nasıl oluyormuş direnmek.

Kel Ali geldi... Ağasını mağazanın içinde görünce, ürküntüyle, yan yan sokuldu.

Tabakçıoğlu, gözlerinde öfkeli bir ışıltı, sırıtıyordu.

— Gel bakalım kel... Ne var ne yok?

— İyilik güzellik beyim.

— Nasıl geçti bu gün. Anlat hele.

— Beyim... Öğleden sonraydı, çayiçi yöresine bir bakayım dedim. Vardım, yeni aldığınız bağın üstüne. Bakım istiyor bağ beyim. Bir çapa attırsanız iyi olacak. Çayırlar diz boyuna varmak üzere. Tanrı bereketini artırsın, ne güçlü toprak o öyle... Hiç fırsat bırakmıyor adama. Dört yıl dolmadan, çubukların kalınlığı

bileğimi geçtiği halde, durmadan filiz fışkırtıyor. Filiz fışkırttığı yetmiyormuş gibi, üstelik durmadan ot büyüyor her bir yanı.

— Eee...

— E'si beyim. Siz bir çapa attırsanız iyi olur.

— Anladık. Başka bir şey görmedin mi?

— Gördüm beyim. Görmez olur muyum. İçimden kendi kendime de güldüm. Hiç olası değil. Senin Lehimci yumulmuş çayırların üstüne. Ha bire biçiyor. Üstelik tam kökten. Çapacı parasından kurtarıyor seni.

— Demek öyle...

— Öyle beyim. İnan olsun en azından bir evleklik yeri tertemiz etti. Hiç oraya çapacı girmesinin gereği kalmadı.

— Sen ne yaptın?

— Düşündüm ki, hazır bedava çapacı bulmuş ağam, dedim. Şimdi ürkütürsem, boşuna masraftan çıkarmış olurum. Dolandım bağın öte yanından. Ona hiç görünmeden, geri döndüm.

— Ben sana ne dedim?

Sorunun sertliği, titretti Ali'yi... Kötü bir iş mi yaptı acaba? Adam, kimseyi sokmamasını söylemişti. Söylemişti ya, bir ziyanı yoktu ki böyle girişin. Tabanı ot yoluyordu. Ve yolunan otlar, belirli bir giderden kurtarıyordu ağasını. Acaba yanlış mı yapmıştı.

Bir süre baktı Tabakçıoğlu'nun yüzüne.

— Düşündüm ki ağam...

— Ulan it oğlu it. Ben sana, düşün diye mi para veriyorum. Yoksa, ağzımdan ne çıkıyorsa onu yap diye mi?

— Elbet, buyruğunu yerine getirmek için ağam.

— Öyle de ne bok yemeye düşünüyorsun sen. Ayda yirmi beş papel sayıyorum avucuna. Çıplak... Bu yetmezmiş gibi, üstünü başını da yapıyorum. Beyimiz, üzülüp sıkılmasın diye bir de at çekiyorum altına. İtin ayağını taştan sakınır gibi... Şimdi durmuş karşımda

sıntıyorsun. Düşünmüş ki... Sana düşün diyen oldu da...

— Ot yoluyordu beyim. Bir ziyanı yok ki bunun.

— Ulan sana mı sordum ziyanı olup olmadığını dürzü? Ağzımdan bir şey çıktı mı, onu aynen uygulayacaksınız demiyor muyum ben size? Sözden anlamaz mısın hiç?

— Ama beyim...

— Sen dediğimi dinleme, kendi bildiğince iş gör. Sonra buraya gel, özür ara. Kaç kez söyledim. Ben ne diyorsam, onu yapacaksınız. Anlıyor musun?

— Peki beyim. Peki ya, bunun hiç bir zararı yok ki...

Halâ direniyordu. Söz anlatmanın olanağı yoktu bunlara. Anlaşılıyordu ki, kendi usullerini uygulamak zorunda. Birden fırladı. Bastonla, evire çevire döğmeye başladı Ali'yi.

— Şuna da bakın hele. Ulan hayvan, ulan deyus oğlu deyus. Ben ne diyorum, sen ne konuşuyorsun hâlâ. Hiç kimseyi bırakmıyacaksın demedim mi ben sana. Bir daha duyarsam Lehimci'nin bağa girdiğini bu hiç kalır yanında. Bunu bilesin. Hadi defol şimdi. Gözüm görmesin. Yoksa, canına okurum, Anladın mı?..

Orasını burasını oğuşturarak fırladı Ali. Kendi kendine mırıldanarak, yürüyordu.

— Görürsün sen Lehimci. Koca alanda ot yolacak başka yer bulamadın mı? Ulan her bir yer ot dolu. Bok mu var çayiçinde. Kaptırdın işte elinden. Adam olup, sahiplenseydin. Benim başıma iş açıyor, elin itinden eşek sudan gelinceye dayak yediriyorsun. Hele gel bir daha. Dene bakalım, adım attırıyor muyum?

—

Kıvançla işe dalmıştı Hüsnü. Durmadan ot biçiyor. Bir gün önce, yaptığından memnun kalmanın zevkiyle, yığınları kabartıyordu.

Kel Ali, o'nun eşeğinin sırtında, çayiçine doğru geçtiğini görmüştü. Biraz zaman tanıdı. Biçebildiği kadar ot biçsindi bir de, ondan sonra sürüp atardı. Böylelikle, akşam yediği dayağın acısını da çıkartırdı bir iyice...

Hüsnü, eski günleri geride bırakmıştı. Şimdi yeni bir iş sahibi olarak, yapacaklarını tasarlıyordu aklında.

İyi para vardı ot işinde. Eğer tüm baharı böyle geçirebilirse, yazın bir kalfasının yanında, bir oturaklık yer açabilirdi. Tenekesini, araçlarını kendi alırsa, dükkân kirasına ortak olursa, belki ses etmezlerdi. Kendi işlediği kendine kalırdı. Kimseye yük olmadan, kimseye boyun bükmeden, yaşamını kurtarırdı yine de...

Hayvan, kendi yem parasını, kendisi çıkarırdı. Kırk yıldır bağcılıkla mı oluşmuşlardı. Esnaftı onlar. Sülâlecek, esnaflıktan geliyordu. Babası, adını bile anmazdı çayiçindeki yerin. Dedesi çay bastığında unutuvermişti bağı olduğunu.

Şimdi yine dönüp dolanarak, kendi mesleğini işlemeye koyulurdu. Bir kez otursun işinin başına. Boyundan büyük iş yapmanın örneği olarak gösterilirdi kasabada. Bu bile, bir şeydi. Bir deneyde bulunmuştu o. Kendisine çok pahalıya patlayan bir deneydi. Herkese, borçla hiç bir şeyin yapılamıyacağını ispatlamıştı.

Ot yığını, giderek yükseliyordu.

Son biçtiklerini, kucaklayarak, yığının başına vardığında, Ali, yakasına yapıştı.

— Hayrola Lehimci... İşin ne burda senin?

— Hiç... Ot yoluyorum işte...

— Kimden izin aldın?

— İzin mi almak gerekiyor?

— Ne sandın ya. Dingonun ahırı mı burası? Kendi bildiğince iş yapacağın alan mı sandın burayı. Hadi bas bakalım. Burda bir hakkın yok senin.

— Tabanı ot bunun Kel. Ağanın olsun, hakkım olmasın, ne değiştirir?

— Seni ilgilendirmez ne değiştireceği. Burda bir hakkın var mı?

— Hakkımı sorarsan çok Kel. Baştan sona hakkım. Ama, alacağım yok senin anlayacağın. Ve kaptırdık elden bu güzelim yeri.

— Öyleyse, ne işin var burda? Halâ niye sürtünüp duruyorsun?

— Sürtündüğüm falan yok. Ot yolmak geldi aklıma. Gideyim, emek verdiğim toprakların çayırını biçeyim, dedim. Ne çıkar bundan?

— Her bir şey çıkar. Cinayet bile...

Kel Ali, yakasına yapışmış, durmadan sarsıyordu. Bir silkinişte kurtuldu Hüsnü.

— Ne o... Sözünün ardında tehdit mi gizliyorsun yoksa?

— Hiç bir şey gizlediğim yok. El malına saldırıyorsun sen. Benim ödevim, ağamın malını korumak. Daha ileri gidersen, senin için çok bir kötü olur. Oyalanmadan bas git.

Yeniden tuttu yakasından Hüsnü'nün. Hüsnü, alttan almayı denedi.

— Bak Kel, bakma ağanın buraların. Ama, daha tapusu benim üstüme, bir... Hiç ziyan vermediğimi, üstelik yararlı olduğumu kendi gözünle görüyorsun, iki... Benim öyle tehditten falan yılmayacağımı sen çok iyi bilirsin, üç...

Ali daha bir öfkelendi Hüsnü yumuşayınca.

— Ben onu bunu bilmem. Ya bas git hemen. Ya da ben seni atmasını bilirim.

Sürüklemeye çabaladı Hüsnü'yü. Hüsnü direndi. Ve dikildi birden.

— Bak köpek soyunun yediği halta. Çek ulan elini yakamdan. Burdan gidecek biri varsa, her halde o ben değilim. Hadi bas...

Alev alevdi gözleri. Ve kocaman esnaf yumruğu, bir balyoz gibi kalktı havaya... Ali'nin kel başına inerse

bu yumruk, bir yerini kırardı kuşkusuz. Ali, durumun kötülüğünü anladı. İki adım geri sıçrayarak, çifteyi doğrulttu Hüsnü'nün alnına. Horozu kaldırdı.

Gözlerinde bir korku döneniyordu. Ürktü Hüsnü. Elini kıpırdatsa, tetiğe basacaktı Kel. Kişi bir kez korktu mu, yapmayacağı yoktur. Hüsnü'nün kendisini altedeceğini anlamıştı. Hiç, bakmadan tetiğe basardı.

Ölümün soğuk ürpertisi sardı her bir yanını. Yumruğunu yavaş yavaş indirdi. Ve gözlerinin içine dik dik baktı Ali'nin.

— Yemedik ya ağanın bağını. Tabanı ot yoluyoruz. Alın sizin olsun.

Eğildi, deminden beri biçtiklerini olsun toplamalıydı. Engelledi Ali... Çifteyi başına ayarlayarak, yığının üstüne bastı.

— Bir tek alamazsın burdan. Oyalanma hadi. Bir an önce tut kentin yolunu.

— Bak Ali kardeş... Bunca emek verdim. Öğle yaklaştı. Yeniden başlamam mümkünsüz. Hiç olmazsa, hayvanın yiyeceği kadar alayım.

Dürtükledi Ali.

— Zırnık yok. Hadi defol...

Küskün, küskün toplandı Hüsnü. Hayvanın çılbırına yapışarak, yola çıktı. Ölüm kuşkusu girmeseydi yüreğine. Alıp, çalıverseydi Ali'yi. Bir suçu yoktu ki Ali'nin. Besbelli, Tabakçıoğlu'ndan öyle buyruk aldı. Bir kimseyi sokmayacaksın. Bir çöp yoldurmayacaksın dedi, kimbilir... Bu da buyruğa uymak zorunda. Hadi defol dese Tabakçıoğlu, o gün aç...

İyi oldu direnmediği.

Gider konuşur kendisiyle. Bey, der... Bey izin ver de, hiç olmadı otlarını yolayım. Sen çapa sokturup, temizletinceye kadar. Eğer bağ için izin vermezsen, tarladan ot yolmama ses etmesin kolcuların. Bir zarara sokarsam seni, o zaman istediğini yaptırmakta özgürsün.

Hayvan karnını doyurmuştu. Ama, yine de isteksizlikle sürükleniyordu sahibinin ardından. Kır havasını tam nefeslenmemenin isteksizliğiydi bu. Besbelli.

Bindi hayvana... Kent yolunda sürerken, gidip, baştan izin almalıyım, diye düşündü yeniden. Domuzun başı o... Ve o, olur demedikçe, bu adamların başına dert açar. Ölüm çok bir güç. Ali, korkuyla nasıl sarıldı silâha. Hiç kuşkusuz, çekerdi tetiği. Çünkü Hüsnü'nün duruşu ölümcüldü... Ali'nin duruşu da... Titredi yeniden.

Ve azarladı kendini.

«Hadi ordan korkak. Bir yumrukla çözümlemek mümkündü bu işi. Kel Ali, sana karşı durabilir mi? Parmağını bile kıpırdatamaz. Ama, ölüm gelip çakıldı mı bir kez aklına, elin ayağın duruyor. Böylesi bir ölüm, yaşamaktan bin kat yeğdir. Kurşun ölümü, çabuk gidiştir, der eskiler.» Sıkıysa çekseydi tetiği Ali. Çekemezdi. Yürüsen üstüne, ben bildiğimce ot yolacağım burdan, vargit desen, boynunu bükerdi. Korkuttu seni. Ürküttü...

Gidip konuşmalı Tabakçıoğlu'yla. Bir kişinin üstüne böylesine yüklenilmez. Hiç bir kötülük yapmadı o'na Hüsnü... Ne dediyse, tümünü bir bir uyguladı. Bağ benim dediğinde bile, sesini çıkarmadan boynunu büktü. Yapılmaz bir kişiye bu. Hiç bir zaman yapılmaz.

Belki anlar halinden. Koskoca esnaf, ot satıcılığına düşmüş. Böylesi bir yüzkarası yeterli değil mi? Daha da üstüne gitmenin ne gereği var?

Anlatmalı bunları. Ve izin koparmalı, hiç olmazsa tarla için...

32

Yarı yolda, hayvanın sırtından indi. Giderek artıyordu öfkesi. Bir koca bağ vermişti, bir yıllık göztaşı, kükürt, potas karşılığında. Bir ot kopartmıyordu kar-

şılığında adam. Olmazdı bu. Kişinin bir onuru vardı. Başına, kolcularını sarmasının bir gereği yoktu ki...

Topuklarının üstüne basarak yürümeye başladı. Sormalıydı bunu. Nedenini bir iyice anlamalıydı. İnsanlıkla zerre kadar ilişkisi olan biri, kıyamazdı böyle bir karar almaya. Ama, Tabakçıoğlu'ydu bu... Hesabı hiç sorulmamıştı şimdiye değin yaptıklarının. Bir soran çıkmamıştı. Çıkmayacaktı da galiba...

Nasıl çıksın. Eline düşen, yılına varmadan, kulu kölesi oluyor. Elindekini, avcundakini yitiriyor bir iyice. Ve yoksul, yüz yıllardır boynu bükük olmuştur. Hep hesap veren, hep buyruğa uyandır. Bir adım sapamaz. Bir kez dikemez başını yukarı. Dikti mi, binerler tepesine. Acısını öyle bir çıkartırlar ki...

Neden ama... Neden böyle bu... İyilik böyle mi olur. Tabakçıoğlu, iyilik diye yanaştı o'na. Her bir yerden umudunu yitirince, bir hızır gibi yetişti. Ardından da, bağını çekti aldı elinden. Salt bağla yetinse, yine bir şeydi. Bağcı değildi ki o... Dükkânına yerleşir, işini yürütürdü yine. Dükkânı da almıştı Tabakçıoğlu. Ve tümden açıkta kalmıştı Hüsnü...

Düzenli bir işti bu... Kendiliğinden oluverecek bir şey değildi. Kendiliğinden bu denli üst üste gelmezdi olumsuzluklar... Biri bulaşırken, biri çıkar, bir olumlu iş yapılırdı hiç olmadı... Bu öylesi değil. Bir alaz çemberi sarmış çevresini. Giderek sıkıştırıyor.

Bunun nedeni de, Tabakçıoğlu. Bunca geniş işini bırakmış, salt o'nunla uğraşıyor sanki.

Yürüyordu...

Yürüdükçe artan bir öfke, kaslarını sıkıştırıyor. Salt sinir oluyor bedeni.

Çarşıya girerken, çılbırını çatmaya sardı hayvanın. Salıverdi. Kendiliğinden eve giderdi o... Hüsnü, gidip konuşacaktı Tabakçıoğlu'yla. Ve yaptıklarının yeterliğini anlatacaktı bir iyice.

Dükkâna vardı.

Tabakçıoğlu, yanında iki kişiyle, yazıhanede oturuyor, şakalaşıyordu...

Bedenini saran sertliği sesinde yansıtarak, hemen söze girdi Hüsnü.

— Beyim... Beyim, söyle adamlarına, ot yolmama engel olmasınlar...

Tabakçıoğlu, başını kaldırdı...

Alayla süzdü o'nu... Nerden çıkmıştı bu şimdi. Tam iki yeni müşteri kıstırmak üzereydi. Ve adamlar para alacakları için, kıvançlıydılar. Önlerine bir kötü örnek gibi dikilirse bu, ikirciklenirlerdi. Önlemeliydi bunu. Dikildi birden.

— Konuşuyoruz. Görmüyor musun?

Görmüyordu Hüsnü. İlkin gördüğü halde, unutmuştu ordakileri. Görecek durumda değildi artık. Bu terslenme daha bir kararttı gözünü. Ayakları taşımaz oldu bedenini. Sesindeki çatallanmayı engellemek için yutkundu. O sertlik içinde yakarma havası veremiyeceğini bilmeyerek, tekrarlamak istedi sözünü.

— Beyim...

Hırsla atıldı Tabakçıoğlu. Sözünü ağzında bıraktı.

— Seninle mi uğraşacağım be... İşim, gücüm var benim. Hadi bas şurdan... Defol...

Ve döndü hemen. Hiç bir şey olmamış gibi, yanındakilerle konuşmaya başladı. Sinek kovalamıştı sanki... Öyle aldırışsız...

Evine yöneldi Hüsnü...

Başı yere eğilmiş, çenesi göğsüne saplanmıştı.

Papuçlarının ucundan başka şey görmüyor gözleri. Ve ayakları, yılların alışkanlığıyla, sürüklüyor o'nu ev yönünde.

Temizlemeliydi bu lekeyi...

Yılların, yüz yılların kuşaktan kuşağa getirdiği Lehimcioğulları adını kirletmişti. Çarşının en soylu esnaflarından biri olduğu halde, ne olduğu bilinmeyen, daha doğrusu bir eşkiyanın oğlu olduğu söylentisi yaygın biri tarafından kovulmuştu.

Akşama varmazdı...

Akşama varmaz, kentin içi çalkalanırdı. «Lehimci Hüsnü,» derlerdi. «Hani şu Lehimcioğlu... Soylu esnaf. Dedesinin bilmem kaçıncı kuşağından, bilmem kimlere dayanan kişi... Tabakçıoğlu tarafından kovulmuş. Islık sıçanı gibi, kuyruğunu bacakları arasına alıp, tin tin evine sığınmış.»

Bir tek düşünce gelip saplanmış beynine.

«Bu lekeyi silmeliyim,» diyor.

Benim adım batmış nasılsa... Ama, kızım... Oğlum... Ben yitirmişim yaşamın yumağını. Onlar daha, yeni sarıyorlar. Bana ne derlerse desinler... Bir sürüngen gibi yaşamak, benim için bir şey farkettirmez. Ölmüşüm, ya da kalmışım, aldırmam buna. Salt ben olsam, adıma korkak diyecekler, yoksulluk içinde sersemlemiş gözüyle bakacaklarmış, vız gelir. Enayi derler, aptal derler. Onca uğraştı, didindi, bir yabana kaptırdı... Desinler... Ben aldırmam. Şurda kaç yılım kaldı, alaylara karşı olacak.

Hadi kızı da bırak bir yana. Kısmeti çıktı. İyi bir kısmet. Akıllı bir çocuk. Çekip aldı mı, kendini kurtardı sayılır. Kirişoğlu'nun gelini olarak, mutlu bir yaşamı sürdürür gider. O'nun için de önemli değil...

Ama oğlum...

Yad ellerde, büyük bir adam olmanın çabasına bırakmış kendini. Okuyacak o... Güvenli ki, hayallerini de gerçekleştirecek. Ne var ki, babası utandıracak o'nu. Okul tatillerinde kente geldiğinde, korkaklığı, zavallılığı dillere destan bir babanın oğlu olarak karşılanacak. Kimselerin yüzüne bakamıyacak.

Oysa her yaptığını, onlar için, o'nun için yapmadı mı? O okusun, toprağın acılı uğraşısından, el adamının beğenmezliğinden kurtulsun diye çabaladı bu kadar. Ve her şey düşündüğünün tersi çıktı.

Okul tatillerinde, koca bir yenicenin sahibi olarak gelecekti Oktay. Kulenin asmalı gölgesinde, gelecek yılın derslerine hazırlanacaktı. Şimdiyse, onulmaz bir

yokluğun göbeğine düşecekti. Yoksulluk ayıp değil. Buna karşın o'nu okutabilme olanağını yaratma çabası, kutsal bir iş hatta. Ne var ki, kovulmuş, korkmuş bir adamın oğlu olma lekesini nasıl taşıyacak çocuk? Taşıyamaz. Ezilir bu yükün altında...

Ve belki bırakır okulu.

İşte o zaman, tüm uğraşısı boşa gitti... Tüm çabalaması, yarı yolda kaldı demektir. Buna katlanmak güç. Başkalarının alaylı bakışları, sözleri önemli değil o kadar. Oğlunun böyle bir karara varması kötü...

Gözleri kanlanmış.

Papuçlarının ucunu kırmızı görüyor.

Ve birden irkiliyor, tam eve girecekken.

Kan...

Evet, kan temizler bu lekeyi.

Kendi kanı...

Gider bir yüksekten atıverir bedenini. Daha aşağıya varmadan biter işi.

Düşünüyor.

Kasabanın çevresinde öyle bir yer yok.

Gitse...

Tam geçerken, trenin altına yatıverse... Bu olur işte... Kara tren, tüm hızıyla, gelirken, demiryolunun üstüne uzanıverir. Parçasını bulamazlar.

Onurlu adam, derler. Tam esnaf...

Söz düşürmedi ününe... Gölgelemedi adını. Tabakçıoğlu gibi bir imansız hakaret edince dayanamadı. Biliyorduk o'nu... İyi tanıyorduk. Daha, kovulduğu söylendiğinde bir şeyler yapacağından güvenliydik. Çünkü, tüm görenekleriyle bir esnaftı o... Eski esnaf...

Merkep, kendiliğinden gitmişti eve.

Ve Nemide, onu boş görünce, sevinmişti. Demek, getirdiklerinin tümünü sattı yine bu gün. Yeniden bir işe sarılmasının ne demek olduğunu iliklerine dek duyuyor kadın. Hüsnü canlanacak. O yitiklikten kurtulacak yine. Gözleri parlayacak. Direnme gücü, bedenin her bir yanına, sonsuz dayanma olanağı sağlayacak.

Ve eski Hüsnü olacak yine...

Tuttuğu zaman kütürdeten. Gecenin karanlığında, mutlu, ışıklı bir dünyayı yaşatan kocası... Bir kez öyle olsun... Varsın yokluk yakalarında devamlı tutan bir pençe gibi asılı dursun. Aldırmaz...

Hayvanı dama soktuktan biraz sonra sofrayı kurdu.

Şimdi gelirdi.

Acıkmıştır...

Sabahleyin giderken, azık almadı yanına. Almıyor. Dirense Nemide, «karnım acıkmıyor benim. Canım istemiyor. Hem kaç saatlik iş bu. İki çuval dolduracak kadar ot yoldum mu, burdayım nasılsa. Daha acıkmadan, sofraya çöreklenirim. Tasalanma sen,» diyor.

Hüsnü kapıdan girdi...

Karısının umutlu bakışlarına cevap vermeksizin, hazır sofrayı bekleterek, ilkin hayvanın yemini suyunu vermek istermişcesine dama daldı. Onlar öyle sanıyorlar. Oysa, kapıdan girerken kararını vermişti. Tren saatine kadar hiç birine görünmeyecek. Hayvanı tımarlıyormuş gibi yaparak oyalanacak. Sonra da...

Semeri alırken, ip gözüne takıldı.

Demiryoluna kadar gitmesinin gereği yoktu... İşini burada da bitirebilirdi. İşte ip... Semerin çatmalarında sallanıp duruyor. Tavandaki döver de çok sağlamdır. Hüsnü gibi kaç kişiyi taşır.

Parçalanmaktan iyi bu... Hemen buracıkta bitiverir.

Urganı çıkardı semerden. Döverden geçirdi ucunu. Bir sağlamca bağladı. Boynuna göre ölçerek, biraz yüksekten düğümledi. Kıyıdaki eski tokmağı koydu mu altına, bir tekmelik zamanı kalır yer yüzünde...

Tokmağı, ilmiklediği ipin altına yerleştirdi. Üstüne çıktı. İpi boynuna geçirdi. Bir ayağını kaldırdı vurmak için. Bir ürperti geldi içinden. Tüm bedeni titremeye başladı. Niye ölecekti o? Zaten her bir şeyini yitirmişti. Canını niye koyuyordu bu işe? Ve kan gerekliyse, ne-

den asıyordu kendini? Ailesini bunca yoksulluğa sürüklediktən sonra bir de can acısıyla mı üzecekti?

Korkusu giderek arttı.

Ayağını indirmeden, boynundan ilmeği çıkardı. Ve bir an dikildi ipin altında.

Bıraktığı kötü adın lekesini mutlaka kan temizlerse, bu, neden o'nun kanı olsundu?

O'nu lekeliyen Tabakçıoğlu değil miydi? Temizleyen de o'nun kanı olmalıydı. Bunu daha baştan düşünmeliydi. Ölüm, aklına gelince, dünyayla ilişkisini öylesine kesmişti ki... Neyi temizlerdi kendi ölümü? Hiç...

Tabakçıoğlu'nun ölümü ise öyle değil. Pençesindeki bunca yoksulun kurtuluşu olur bu. Yaptıklarının acısını çıkartmak olur... Ölmesi gereken biri varsa, o'dur...

Birden canlandı.

Döverden ipi çıkardı. Kanlı gözlerinde çelik grisi bir ışık yanıp, alazlandı. İpi, çile yaparak, tekrar çatmaya astı.

Hiç bir şey olmamış gibi sofraya oturdu.

Yemediğini belli etmedi karısıyla, kızına. Ağzına aldığı lokma taş oluyor. Bir türlü, boğazından aşağı inmiyordu. Çiğniyor ama, ezemiyordu yumuşacık ekmeği... Hırsı daha çok artıyor giderek. Gözlerindeki pırıltı daha bir güçleniyordu.

Bir şeyler sordu karısı.

Cevapladı mı, cevaplamadı mı bilmiyor. Kalktı sofradan. Elini yıkadıktan sonra, ekmek bıçağını aldı kaplıktan. Kolunun yenine yerleştirdi. Ve sonra kapıdan çıktı.

Sokağa adımını atar atmaz, başı kendiliğinden eğilmişti yine. Dükkâna kadar kaldırmadan yürüdü. Ertan'ın oradan geçerken, Kirişoğlu önünü kesti.

— Nereye böyle dünürüm. Gel bir kahve içelim.

Cevap vermedi. Duymadı bile dediklerini. Nerde olduğunu, neler yaptığını bilmiyor. Kirişoğlu, o öyle geçince, ilkin kızdı. Sonra başını sallayarak, içeri girdi.

Bir iş vardı bu adamda. Anlaşılmaz bir şey. Başka zaman olsa, o'nu görünce gülümserdi hemen. İki eli kanda olsa bir iki söz ederdi.

Bir iş vardı ya, bakalım ne çıkacak sonu.

Yürüyordu...

Gözlerini ayaklarına dikmiş, durmaksızın yürüyordu. Dükkânın önüne geldi. Tabakçıoğlu yoktu. Mağazasına gitti. Orda da yoktu...

Kapının önüne çıkıp, göz gezdirdi çevreye.

Gördü...

Uzaktaydı...

Bir adım ötesini görmeyen gözlerindeki çelik ışıltısı, uzaktaki Tabakçıoğlu'nun üzerinde şimşekleşivermişti.

Bu o'nu görüyordu. Çevresinde insanlar var mı? Nerde oturuyor? Bunların hiç birinin farkında değil. Sadece Tabakçıoğlu, kocaman gövdesiyle yayılmıştı bir sandalyenin üstüne...

Büyüyor...

Adım attıkça büyüyüp, gözlerinin içine giriyor.

Kurtulmalı bundan.

O öyle oturdukça, gözlerinde bir acı zonkluyor.

Tabakçıoğlu, öğle tatilinden yararlanarak Havuzlu kahveye gelmişti. Çevresine avukatlarını, ahbaplarını alarak tavla oynuyordu.

Avukat Sabahattin Bey'le karşılıklı zarları atıyor. Pulları çarpıyorlardı, çat, çat...

Keyifliydi...

Oyunda, önde gidiyordu. Ve o keyifle, Hüsnü'yü anlatıyordu.

— Utanmadan bir de gelmiş. Benden yeni bir şeyler isteyecek.

Hüsnü dikildi başına.

Kulağının dibine eğilerek fısıldadı.

—Bey, söyle adamlarına, ot yolmama izin versinler.

Yine keyfi kaçtı Tabakçıoğlu'nun... Amma, rezil herifti bu yahu. Daha bir saat olmamıştı kovalı. Ne çabuk toplanmış gelmişti. Esnaf olacaktı bir de... Esnafta utanma vardır. Bunda o da yok. Tabii, yitirmişti esnaflığı o...

Kıpırdandı.

— Ne dedim ben sana?

— Bey söyle adamlarına...

Atıldı bu kez...

— Ulan ne söz anlamaz adamsın sen. Ne dedim biraz önce...

Daha bir sert sesle konuştu Hüsnü...

— Bey...

Kesti sözünü Tabakçıoğlu...

— Beyine de... Sana da...

Ve ellerini kaldırıp, yumruklarını sıkarak, söğmeye başladı. Bildiği en ağır sövgüleri sıralıyor. Vurmaya çabalıyordu.

Yana çekildi Hüsnü...

Sol omuzundan bastırdı İsmail'i. Sağ elinin yeninden bıçak bir anda parıldadı elinde. Sonra tüm gücüyle bastırıverdi göğsüne. İlkin hiç bir şeyin farkına varmadı Tabakçıoğlu. Sarsıldı. Söğmeye devam etti sesinin tüm gücüyle.

Bırakmadı Hüsnü...

Bir, bir daha sapladı bıçağı. Dikine sokuyor, büküp çıkartıyordu hemen arkasından. Önce yumrukları gevşedi... Elleri açıldı ve iki adım attı İsmail...

Yüzüstü düştü sonra...

Avuçlarıyla, betonu kavramak ister gibi bir hareket yaptı.

Katıldı kaldı...

Daha bıçak elinde parladığı an, çevresi boşalıvermişti Hüsnü'nün. Tabakçıoğlu yere yıkıldıktan sonra da, korkuyla baktılar o'na... Kimse sokulmuyordu.

Başı dikilmiş, güçlenmişti birden. Alnındaki lekeyi silmişti kendi düşüncesine göre.

Bıçak, eli, yüzü ve gömleği kan içinde kalmıştı.

Havuza yaklaştı. Kırmızı balıklar yüzüyordu havuzda. İlkin kan sandı onları. Sonra elini soktu. Bıçağı yıkadı. Bir kırmızılık yayıldı havuzun yüzüne. Dalga, dalga...

Balıklar kaçıştılar korkuyla. Sonra, kanın tadını almış olmalılar. Dalgaları izlemeye başladılar.

Yüzünü yıkadı.

Açılmıştı.

Birden duymaya başladı. Görüyordu da... Yitirdiğini sandığı ilişkiler, hemen kurulmuştu yeniden. Kasabalı bir çember olmuş, o'nu izliyor. Ve kuşkulu sesler, bir mırıltı çağıltısı gibi yüceliyor...

— Tabakçıoğlu vuruldu.

— Lehimci Hüsnü, delik deşik etti İsmail Bey'i...

— Kimse dur diyemedi.

— O kadar ansız oldu ki...

— Hiç ummazdık.

— Birden geldi... Birşeyler geveledi.

— Ve çıkardığı gibi bıçağı, ver yansın etti.

— Haklıydı ama...

— İliğini, kemiğini sömürmüştü adamcağızın.

— Ot yolmaya zorunlu kılmıştı o'nu...

— Ona bile izin vermemiş.

— Dayanılmazdı ki...

— Aferin Hüsnü'ye... Başımızdan bir belâyı kaldırdı ki...

— Oh olsun...

—Öldü mü dersiniz?

— O saat... Dayanır mı... Tam kalbine sapladı ilk bıçağı.

— Sonrakiler de hep öldürücü yere.

— Nasıl katıldı kaldı...

— Yazık oldu Hüsnü'ye... Bir alçağın canını ondan soracaklar şimdi. Hiç iyi etmedi...

— Bundan başka davranamazdı... Dayanamazdı Hüsnü buna. Eski esnaf o... Soylu...

— Hiç kana bulamıyacaktı elini. Allahından bulurdu nasılsa...

— Hiç bulmazdı... Buldu mu şimdiye? Nasılsa birinin elinden gidecekti. Hüsnü'ye kısmetmiş.

— Bir ipsizin elinden gitseydi, yüreğim hiç yanmazdı.

— Benim dediğim de o ya... Olan Lehimci'ye oldu.

— İpsizlerin tümü, Tabakçıoğlu'nun çevresinde toplanmıştı be dayı. Ne yapsın Hüsnü'cük...

Hüsnü, kulaklarında böyle sözler yankılanarak yürüdü.

İlkin, Kirişoğlu'nun yanına gitti.

Kapıdan başını uzattı.

— Dünür, çocuklar sana emanet. Benim ne zaman döneceğim belli olmaz. Her bir şeyi, babaları senmişsin gibi yerine getir. Sonra öderim bunu sana. Hadi eyvallah...

Kirişoğlunun tek kelime söylemesine olanak tanımadan döndü.

İlkin donup kalmıştı adam. Kendini toparladığında, Hüsnü çoktan uzaklaşmıştı.

Doğru karakola gitti.

Elindeki bıçağı, masasında yayılmış, sigara tellendiren komiserin önüne attı.

— Tabakçıoğlu'nu öldürdüm Komiser Bey.. Teslim olmaya geldim...

İlkin inanmadı komiser...

Hüsnü bu cümleyi söyledikten hemen sonra, kıyıdaki sandalyeye oturmuş, gözlerini tavana dikmişti. İnanmaz gözlerle bir süre baktı o'na. Sonra gömleğindeki taze kan izini görünce yerinden fırladı.

Bir eliyle, tabancasını kavrayarak, Havuzlu kahveye doğru koşmaya başladı. Hüsnü'nün başına bir polis koymayı unutarak hem de

— S O N —